

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร
เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร คำณูวัฒน์ และคณะ

ธันวาคม 2545

คำนำ

หอกระจายข่าวสาร เป็นสื่อของชุมชนที่มีอยู่ทั่วไปในแทบทุกหมู่บ้าน ความสงสัยเกิดขึ้นทุกครั้งที่เราเข้าไปตามหมู่บ้าน และพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการให้หอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนสมกับศักยภาพทางด้านการสื่อสารที่หอกระจายข่าวสารมี งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อที่คนในชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ส่งสาร เป็นผู้กำหนดเนื้อหาสาระ เป็นผู้กำหนดรูปแบบวิธีการนำเสนอ และเป็นผู้รับสารที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารไม่เพียงแต่รับฟังอย่างเดียว

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ กันภัย ผู้ให้คำปรึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนสนับสนุน และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวชุมชนผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดวงพร คำณูวัฒน์

รองศาสตราจารย์ วาสนา จันทรสว่าง

นางมณฑา โมฬี

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่มุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ศึกษาผลที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน วิจัยใน 7 หมู่บ้าน ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร การวิจัยเริ่มจากศึกษาและรวบรวมข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา จากนั้นจึงจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม ประเมินผลการศึกษา โดยชุมชนมีส่วนร่วมประเมิน สุดท้ายจึงรวบรวมผลและนำเสนอผลการวิจัย

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ใช้วิธีการต่างๆ ได้แก่ การเสวนาชุมชน การนำเรื่องเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน การคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วยชุมชน การจัดเนื้อหาและรูปแบบการกระจายเสียงด้วยการสอบถามความต้องการ ความพอใจ ความถนัด และความสะดวกของชุมชนและการประเมินผลการดำเนินงานด้วยชุมชน อีกทั้งได้สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self Efficacy) ให้แก่ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วยการสร้างเสริมทักษะการกระจายเสียง จัดหาผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคเพื่อให้คำปรึกษา สนับสนุนอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร ใช้ข้อตกลงที่เกิดจากกลุ่มผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นผู้ร่วมกันกำหนดขึ้นเป็นแนวทางในการดำเนินงาน คณะผู้วิจัยคอยติดตามการทำงานและพร้อมให้คำปรึกษา จัดประชุมผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวทุกพื้นที่เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มและมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และจัดให้มีการดูงานหอกระจายข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้นในด้านการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร พบว่าทุกพื้นที่มีคณะกรรมการดูแล มีผู้รับผิดชอบการกระจายเสียงเป็นกลุ่มคน 6 หมู่บ้าน คนเดียว 1 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านมีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน มีการสอบถามความต้องการก่อนจัดการกระจายเสียง 4 หมู่บ้าน มีการทดลองจัดรายการรูปแบบใหม่ 6 หมู่บ้าน มีการสอบถามความคิดเห็นชุมชนต่อการจัดรายการรูปแบบใหม่ 4 หมู่บ้าน คนในชุมชนฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้น มีความเห็นว่าการกระจายเสียงมีความน่าสนใจและ มีประโยชน์มากขึ้น 6 หมู่บ้าน ชุมชนมีการ

ให้ความคิดเห็นชม 4 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านมีการดูแลซ่อมแซมและการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร และมี 3 หมู่บ้านที่ได้รับงบประมาณให้ปรับปรุงเป็นเสียงตามสายในปีนี้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดผลแตกต่างกันคือ ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้นำ เศรษฐกิจชุมชน ศักยภาพของชุมชน พลังชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน ความคาดหวังและความต้องการการเปลี่ยนแปลง และความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่วนบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในชุมชนเมื่อระยะแรกของการวิจัย พบว่า หอกระจายข่าวสารมีบทบาทสำคัญเป็นสื่อนำข้อมูลข่าวสารของรัฐไปสู่ชุมชน ทำหน้าที่สื่อความของชุมชนเพียง 2 หมู่ และชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมาก ในระยะหลังพบว่าบทบาทของหอกระจายข่าวสารใน 6 หมู่บ้านเปลี่ยนไป คือ สามารถทำบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนได้มากขึ้นด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นที่ต้องการของชุมชนและชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น มีเพียงหมู่บ้านเดียวที่พบว่าบทบาทของหอกระจายข่าวสารยังคงเป็นสื่อกลางให้แก่รัฐสู่ชุมชนไม่เปลี่ยนแปลง

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจากโครงการวิจัยนี้ ส่วนใหญ่อยู่ในระยะทดลองและชุมชนเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลง และยังไม่สามารถรับรองได้ว่าการดำเนินงานดังกล่าวจะมีความต่อเนื่อง จึงสมควรให้มีการดำเนินการวิจัยเพื่อหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้มีลักษณะเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และมีความต่อเนื่องยั่งยืนตลอดไป

คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ง
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง	6
2.2 แนวคิดและข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารในฐานะสื่อชุมชน	13
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น	31
3.2 ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	32
3.3 ประเมินผลการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	33
3.4 รวบรวมและนำเสนอผลงาน	34
3.5 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	35
บทที่ 4 ลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา	
4.1 ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของจังหวัดชุมพร	36
4.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละหมู่บ้าน	38
4.3 สรุปภาพรวมลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	47

บทที่ 5	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	
5.1	สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน	51
5.2	สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 1	54
5.3	สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง	66
5.4	สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 2	78
5.5	สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3	85
5.6	สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน	92
บทที่ 6	ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและบทบาทสถานภาพหอกระจายข่าวสาร	
6.1	ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	94
6.2	ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร	108
6.3	ระดับของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา	116
บทที่ 7	การวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการวิจัย	
7.1	ปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน	119
7.2	การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นกระบวนการส่งผลให้เกิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบ ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง	124
7.3	ผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	126
7.4	กระบวนการพัฒนาเดียวกันได้ผลต่างกัน หากดำเนินการในพื้นที่ต่างกัน	128
7.5	ที่มาของหอกระจายข่าวสารมีความสัมพันธ์กับวิธีดำเนินงาน	129
7.6	ความรู้สึกรักของคนในชุมชนและท่าทีของคณะผู้วิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใส่ใจและระมัดระวัง	130
7.7	ความสะดวกของการทำงานเป็นกุญแจสำคัญอีกดอกหนึ่ง	131
7.8	คุณสมบัติของผู้จัดการกระจายเสียงไม่ใช่คนที่พูดเก่งเท่านั้น	131
7.9	ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมชาวบ้านเป็นผู้รับสารแบบ Active และในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมชาวบ้านเป็นผู้ร่วมพัฒนา	132
7.10	หลากหลายเรื่องราวที่ชุมชนต้องการจากหอกระจายข่าวสาร	133
7.11	ความเคยชินและการติดยึดกับระบบแบบแผนที่เป็นทางการมากเกินไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา	133
7.12	การประชุมหมู่บ้าน: ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ	134

บทที่ 8	สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
8.1	สรุปผลการศึกษา	137
8.2	อภิปรายผล	146
8.3	ข้อเสนอแนะ	153
บรรณานุกรม		157
ภาคผนวก ก.	ประมวลภาพกิจกรรมในการวิจัย	
ข.	ประมวลผลความคิดเห็นของชุมชนต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร (จากการสัมภาษณ์)	
ค.	กำหนดการการประชุมปฏิบัติและฝึกปฏิบัติการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสาร วันที่ 8-10 กันยายน 2544	

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	เปรียบเทียบจำนวนหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่และที่ได้มาตรฐาน ใน พ.ศ.2538, 2540, 2542	22
ตารางที่ 2	สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง	48
ตารางที่ 3	แสดงการดำเนินงานตามแนวทางที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของผู้ปฏิบัติงาน	79
ตารางที่ 4	ผลการประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยชุมชน	87
ตารางที่ 5	สรุปขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน	92
ตารางที่ 6	การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของแต่ละพื้นที่ศึกษาเมื่อสิ้นสุดโครงการ	101
ตารางที่ 7	สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่เมื่อสิ้นสุดโครงการ	117
ตารางที่ 8	แสดงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	125

บทคัดย่อ

หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อเฉพาะกิจที่มีคุณสมบัติเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา แต่ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีการใช้หอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ศึกษาบทบาทสถานภาพ และปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน เป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ศึกษาในพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ระหว่างเดือนเมษายน 2544 – เดือนมีนาคม 2545 กิจกรรม (Action) ที่ใช้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมคือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ชุมชนร่วมรับรู้การพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้น ระดมความคิดของชุมชนต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ชุมชนคัดเลือกคณะกรรมการ และกลุ่มผู้จัดการกระจายเสียง สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติการให้กับผู้จัดการกระจายเสียง (6 วิธี) ทดลองปฏิบัติงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และประเมินผลโดยชุมชน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว ปรากฏผลดังนี้ มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสารในทุกพื้นที่ มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน มีการปรับปรุงอุปกรณ์และสถานที่ บางพื้นที่จัดกิจกรรมเสริมเพื่อสนับสนุนงานหอกระจายข่าวสาร ส่วนในการจัดการกระจายเสียงพบว่า ผู้จัดการมีลักษณะเป็นกลุ่มใน 6 พื้นที่ คนเหล่านี้มีความรู้ความสามารถ มีความมั่นใจในการจัดการกระจายเสียง และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื้อหาสาระมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน แหล่งข้อมูลมีความหลากหลาย โดยเฉพาะแหล่งข้อมูลภายในชุมชน การกระจายเสียงมีความเป็นกันเองและมีความมั่นใจในการใช้ภาษาท้องถิ่น ชาวบ้านร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมแสดงความต้องการ และร่วมเป็นผู้ส่งสาร ในบางพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้บทบาทหอกระจายข่าวสารเปลี่ยนจากการเป็นสื่อที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว เป็นสื่อที่เป็นสื่อกลางของคนในชุมชนด้วย ผู้นำชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

การวิจัยในลักษณะนี้ควรระมัดระวังความรู้สึกของชุมชนและท่าทีของนักวิจัย นอกจากนี้ ยังพบว่าการประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางการสื่อสาร ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และหน่วยงานราชการมีส่วนในการกำหนดกรอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนั้นรัฐจึงควรสนับสนุนให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อของชุมชน และดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

หอกระจายข่าวเป็นเครื่องมือสื่อสารที่แทบทุกหมู่บ้านในประเทศไทยมีใช้ เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการส่งสารและการรับสารดำเนินการภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้ควบคุมและจัดการการส่งสาร ในขณะที่ทราบอย่างชัดเจนว่ากำลังส่งสารถึงใคร นอกจากนี้หอกระจายข่าวยังมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สามารถก่อประโยชน์อีกหลายประการ แต่ในปัจจุบันหอกระจายข่าวไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพที่หอกระจายข่าวมี ทั้งนี้ด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าประการสำคัญคือในปัจจุบันหอกระจายข่าวไม่สามารถสื่อสารได้ตรงกับความต้องการของผู้ฟังหรือชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งหากมีการดำเนินงานด้วยกลวิธีบางประการที่สามารถปรับวิธีดำเนินงานหอกระจายข่าวให้ทำหน้าที่สื่อสารข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านได้ หอกระจายข่าวก็น่าจะกลับกลายมาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ยังประโยชน์ต่อชุมชนได้

จำนวนหอกระจายข่าวที่มีอยู่และจำนวนหอกระจายข่าวที่ใช้งานได้ในปัจจุบันเป็นข้อมูลอีกด้านหนึ่งที่ทำให้มองเห็นถึงสถานภาพของหอกระจายข่าวได้ชัดเจน กล่าวคือ จากการสำรวจข้อมูลจำนวนหอกระจายข่าว พบว่าในปัจจุบันแทบทุกหมู่บ้านในประเทศไทยมีหอกระจายข่าว จากการสำรวจของกองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข เมื่อเดือนมกราคม 2542 ประเทศไทยมีหอกระจายข่าวทั้งสิ้น 63,989 หอ ในขณะที่มีหมู่บ้านอยู่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นหอกระจายข่าวจึงเป็นสื่อที่มีอยู่ทั่วไปและเป็นสื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยกันอยู่แล้ว หากแต่ในจำนวนนี้มีหอกระจายข่าวประมาณ 25% เท่านั้นที่ได้มาตรฐาน (มาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดขึ้นโดยใช้เกณฑ์การพิจารณา 4 ข้อ คือ มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ มีตารางการออกอากาศที่แน่นอน มีการออกอากาศเป็นประจำตามตาราง และมีการเผยแพร่ความรู้ในการแก้ปัญหาท้องถิ่น หรือส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน) ทั้งนี้จากการสำรวจของกองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข เมื่อ พ.ศ. 2538 พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2542 ทำให้ทราบว่าในแต่ละปีมีหอกระจายข่าวเพิ่มขึ้น แต่จำนวนหอกระจายข่าวที่ได้มาตรฐานยังคงมีอัตราส่วนเท่าเดิมคือ 25% ของจำนวนหอกระจายข่าวทั้งหมด

จากการประมวลสถานการณ์ของหอกระจายข่าวข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าว ส่งผลให้หอกระจายข่าวที่มีอยู่ทั่วไปในแทบทุกหมู่บ้านในประเทศไทยส่วนใหญ่ ถึงประมาณ 75% ไม่มีการใช้งานนั้น ผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่าสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาคือการที่ประชาชนไม่มีความรู้สึกกว่าหอกระจายข่าวเป็นของชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่การเกิดหอกระจายข่าวและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ออกมาก็ไม่เกี่ยวข้องกับตน ไม่รู้จักผู้สื่อสาร ความรู้สึกทางเหินจึงเกิดขึ้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าแนวทางแก้ไขที่จะเป็นไปได้ คือการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวมากที่สุดในทุกกระบวนการ รวมถึงในกระบวนการสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวที่ส่งเสริมให้มีข้อมูลและรูปแบบการส่งสารที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โอกาสที่หอกระจายข่าวจะกลับกลายมาเป็นสื่อของประชาชนที่ดำเนินงานโดยประชาชนเอง และเพื่อประโยชน์ประชาชนย่อมมีความเป็นไปได้สูง

นอกจากนี้จากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัยหอกระจายข่าว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่ทำให้ทราบสถานภาพหอกระจายข่าวและการบริหารหอกระจายข่าว เช่น ทราบถึงความเป็นมา จำนวน การกระจายที่ตั้ง สภาพการใช้งาน รูปแบบการบริหารจัดการ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน เป็นต้น หากแต่ยังไม่พบการศึกษาในลักษณะเสนอแนวทางการดำเนินงานหอกระจายข่าวที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษารั้งนี้เป็งานวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยนำเอาแนวคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมและการนำเอาวัฒนธรรมมาใช้ ซึ่งคาดหวังว่าการดำเนินงานดังกล่าวจะก่อให้เกิดพลังในการดำเนินการหอกระจายข่าวสารทั้งทางด้านการบริหารจัดการ การผลิต และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร อีกทั้งผู้ศึกษาได้เคยศึกษาวิจัยเรื่องสื่อพื้นบ้าน : การใช้ภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ทราบว่า การรับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน หากประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยเฉพาะในขั้นตอนของการกระจายเสียงโดยใช้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสาน (พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ, 2534 หน้า 15) ทำให้ผู้ศึกษาสนใจว่าหากหอกระจายข่าวดำเนินงานด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าว ลักษณะข้อมูลข่าวสารที่เป็นที่ต้องการ บุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ การผลิตรายการที่เน้นการใช้ข้อมูลของชุมชนหรือที่ชุมชนต้องการเป็นหลัก การดำเนินงานหอกระจายข่าวจะเป็นเช่นไร หอกระจายข่าวจะสามารถมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นเครื่องมือสื่อสาร เพื่อการพัฒนาของชาวบ้านได้หรือไม่ ทั้งนี้

หอกระจายข่าวสารจังหวัดชุมพร ดำเนินงานเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นทั่วไป และมีความพร้อมของพื้นที่ในการเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากบุคลากรในพื้นที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับหอกระจายข่าวสารอยู่แล้ว และเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร การมีส่วนร่วมของชุมชนและมีความสัมพันธ์ยาวนาน ปฏิบัติงานในพื้นที่มากกว่า 20 ปี ซึ่งพร้อมร่วมเป็นผู้ร่วมวิจัยและเป็นผู้ช่วยนักวิจัย ผู้วิจัยจึงเลือกจังหวัดชุมพรเป็นพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาหวังว่าจะทำให้การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวสารในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน และผลการศึกษารั้งนี้สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานหอกระจายข่าวในชุมชนอื่นได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
- 1.2.2 เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
- 1.2.3 เพื่อศึกษาสถานภาพและบทบาทหอกระจายข่าวในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- 1.2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 พื้นที่ศึกษา

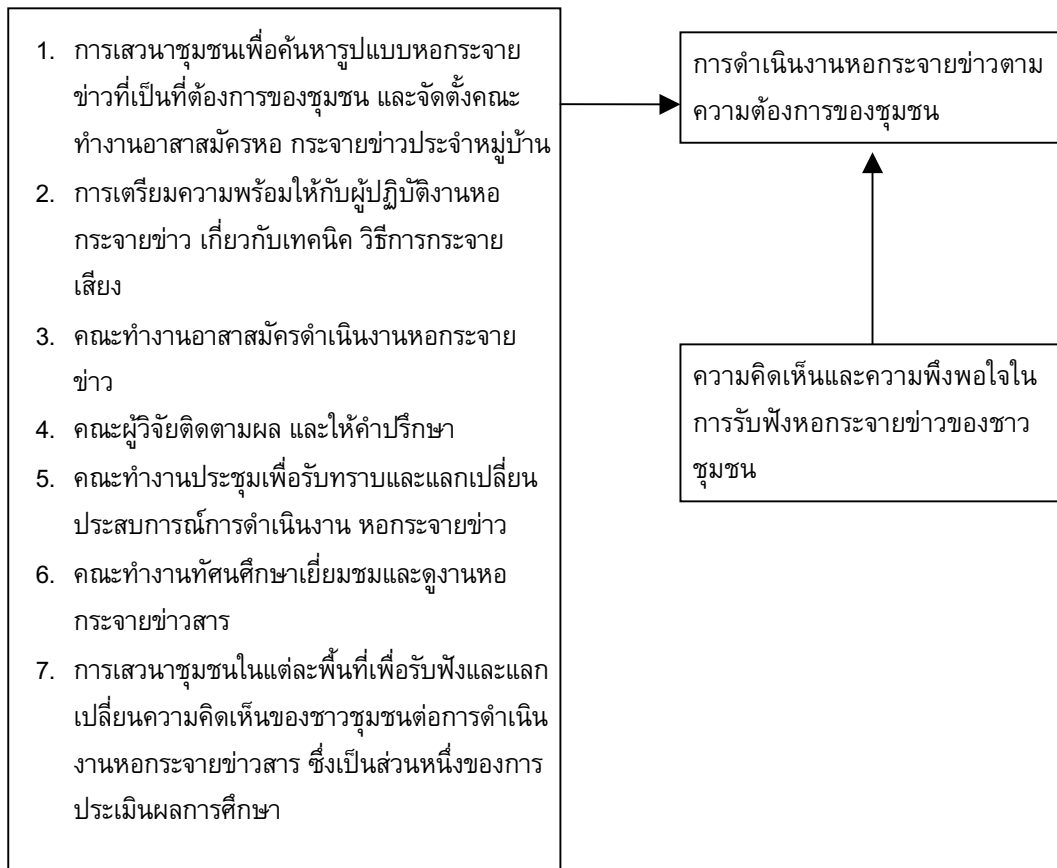
ศึกษาการดำเนินงานหอกระจายข่าวในจังหวัดชุมพร อำเภอปะทิว จำนวน 7 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีหอกระจายข่าวสาร อุปกรณ์การกระจายเสียง ได้แก่ เครื่องขยายเสียง ลำโพง ไมโครโฟน วิทยุเทป และเสาอากาศติดลำโพงอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ และมีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ได้แก่ หมู่ 2 บ้านดอนทราย หมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู หมู่ 12 บ้านชุมทรัพย์ และ หมู่ 13 บ้านสมบุญสุข ตำบลชุมโค หมู่ 5 บ้านปากบ่อ ตำบลทะเลทรัพย์ หมู่ 3 บ้านดอนคา และ หมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่น ตำบลสะพลี

1.3.2 กระบวนการวิจัย

- การดำเนินการวิจัยจะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก โดยให้ชุมชนร่วมค้นหารูปแบบหอกระจายข่าวสารที่เป็นที่ต้องการ ร่วมตั้งคณะกรรมการและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และร่วมประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
- มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการฝึกทักษะการกระจายเสียงให้แก่ผู้ที่จะดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่มาจากพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง
- มีการประเมินผลการวิจัย โดยประเมินผลการรับฟังการกระจายเสียงของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เนื้อหาหรือข้อมูลที่เผยแพร่รูปแบบการนำเสนอ และการจัดการปัญหาด้านอุปกรณ์สื่อกระจายเสียง

1.3.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.4.1 ประชาชนในพื้นที่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและเกิดความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหอกระจายข่าวสารของชุมชน

1.4.2 หอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา มีสถานภาพเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนมากกว่าในอดีต

1.4.3 เป็นการเพิ่มศักยภาพด้านการสื่อสารชุมชนให้กับประชาชนในพื้นที่ศึกษา ทำให้สามารถตั้งรับการสื่อสารจากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4.4 สามารถนำเสนอวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ใช้กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่สามารถปรับใช้ได้กับพื้นที่อื่น

1.4.5 ทำให้เกิดความมั่นใจว่าหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่จำนวนมากในสังคมไทยสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้

1.4.6 เป็นแนวทางให้กับรัฐในการนำไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

เมื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในกรณีการสื่อสารด้วยหอกระจายข่าว สาร ที่มุ่งให้เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะของชุมชนเพื่อชุมชนและโดยชุมชน พบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง คือการสื่อสารเพื่อการพัฒนา และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะได้นำเสนอในบทนี้ รวมทั้งการให้ข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร ในเรื่องความหมาย ความเป็นมา ลักษณะดี ลักษณะด้อย และสถานภาพหอกระจายข่าวสารในปัจจุบัน รวมถึงได้รวบรวมงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ โดยนำเสนอเป็นลำดับ คือ แนวคิดการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารในฐานะสื่อชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

แนวคิดการสื่อสารเพื่อพัฒนามีความเกี่ยวเนื่องกับแนวคิดการพัฒนาแบบ Alternative Paradigm ซึ่งมีลักษณะการนำเสนอที่แตกต่างไปจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามแบบโลกตะวันตก Modernistic Paradigm ดังที่ Marc Nerfin (กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 32-33) ได้นำเสนอลักษณะสำคัญๆ ของการพัฒนาแบบใหม่ ดังต่อไปนี้

1. Need-oriented เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ความต้องการนี้ รวมทั้งความต้องการด้านวัตถุและที่นอกเหนือจากวัตถุ (เช่น ความอบอุ่นในครอบครัว) โดยถือว่า นอกเหนือจากปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตแล้ว คนเรายังมีความต้องการความเป็นมนุษย์ที่ต้องการจะแสดงออก ต้องการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ต้องการความเสมอภาค มีศักดิ์ศรี และเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง

2. Endogenous เป็นการพัฒนาที่เกิดมาจากแกนกลางของแต่ละสังคม เกิดมาจากเอกลักษณ์ ค่านิยม และวิถีทัศน์ของสังคมนั้นๆ มิใช่เป็นการพัฒนาที่นำเข้ามาจากสังคมอื่น

3. Self-Reliance เป็นการพัฒนาที่พึ่งพาความแข็งแกร่ง และอาศัยทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ แรงงานบุคคล รวมทั้งภูมิปัญญา-วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ คำว่า

“การพึ่งพากัน” นี้ หมายถึง “การพึ่งพาแบบส่วนรวม” ที่ภาษาไทยเรียกว่า “พึ่งพาอาศัยกัน” (Collective self-reliance) ซึ่งเท่ากับเป็นการพึ่งพาอาศัยกันและกันด้วย ในทางปฏิบัติชุมชนแต่ละแห่งสามารถจะสร้างระบบการพึ่งพาอาศัยกับระดับชาติและระดับโลก แต่ทว่าต้องมีรากฐานปักหลักอยู่ที่ท้องถิ่นของตนเอง

4. Ecologically sound เป็นการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุมีผล อย่างคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนที่จะจัดการกับการพัฒนานั้น รวมทั้งต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยาวนานถึงคนรุ่นต่อไปด้วย เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาหรือการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและระดับวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5. Based on Structural Transformations เป้าหมายการพัฒนาต้องเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมมิติทุกด้านของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม กิจกรรมเศรษฐกิจ การแบ่งพื้นที่ใช้สอยของสังคม รวมทั้งโครงสร้างอำนาจ โดยการจัดระบบให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจ และสามารถดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง(Self-management) ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องการให้ชุมชนจัดการบริหารทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง เป็นต้น

จากทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนา ปรับเปลี่ยนนำไปสู่การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา Wilber Schramm (อ้างใน ประไพพรรณ ธงอินเนตร, 2532 : 7-8) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ 3 ลักษณะด้วยกัน ลักษณะที่หนึ่ง ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ นั่นก็คือ ความสนใจของประชาชนต้องถูกนำไปสู่ทัศนะของการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดจนสนับสนุนวิธีการที่จะทำให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงนั้น และมีการยกระดับการคาดหวังของประชากร ของประเทศให้สูงขึ้น ลักษณะที่สอง ประชาชนควรมีโอกาสที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เช่น การอภิปรายถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ควรเป็นไปอย่างกว้างขวาง ในส่วนที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเพื่อการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องได้รับโอกาสที่จะทำ และเสียงเรียกร้องของบุคคลทั่วไปต้องได้รับการรับฟัง ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงต้องชัดเจน ต้องมีการอภิปรายถึงทางเลือกอื่นๆ ด้วย ข่าวสารจะต้องถูกส่งผ่านทั้งจากเบื้องล่างขึ้นสู่เบื้องบน และในขณะเดียวกันจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ลักษณะที่สาม ทักษะที่จำเป็นจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอน ผู้ใหญ่ต้องรู้จักการอ่าน เด็กต้องได้รับการศึกษา ชาวนาต้องได้รับการเรียนรู้ถึงวิธีการทำนาสมัยใหม่ ครู หมอ วิศวกร ต้องได้รับการฝึกอบรม คนงานต้องมีความชำนาญด้านเทคนิค

ประชาชนโดยทั่วไปต้องเรียนรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัย ซึ่ง Mc Quail (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 34) ได้ประมวลคุณลักษณะสำคัญๆ ของการสื่อสารที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแนวใหม่ เช่น

- หลากหลาย (Multiciplicity)
- เป็นการสื่อสารขนาดเล็ก (Smallness of Scale)
- สร้างและใช้อยู่ในท้องถิ่นเอง (Locality)
- ไม่มีลักษณะแข็งตัว ยืดหยุ่นได้ ไม่เป็นสถาบัน (Deinstitutionalisation)
- มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสาร - ผู้รับสาร (Interchange of Sender-Receiver roles)
- เน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับของสังคม (Horizontality of communication)

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2543: 48-51) ยังได้ประมวลแนวคิดการสื่อสารชุมชน และแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน ดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (interactivity) กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง ทำให้สถานะของผู้ส่งและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of information) ในขณะที่กระบวนการทัศนสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหลจากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชุมชน ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

ในเรื่องทิศทางการไหลของข่าวสารนั้น นอกจากจะใช้มิติ (dimension) เรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่าน เช่น Pavelka (1978) ใช้เกณฑ์เรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็น “ขอบเขตภายในชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” จาก

เกณฑ์นี้ ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน ตัวอย่างเช่น

(ก) การกำหนดเป้าหมายโดยการไ้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ การสื่อสารชุมชนจะมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ดังนี้

- : ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
- : ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร
- : ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับกว้าง

(ข) การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสาร ในแง่ อาจกำหนดเป็นเป้าหมายของการสื่อสารชุมชนได้เป็น 3 เป้าหมายย่อย คือ

- (i) เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ อันได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (ทิศทางการไหลแบบอื่นๆ ก็ใช้เป้าหมายนี้ได้เช่นกัน)
- (ii) เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-expression) อันอาจจะหมายรวมถึงตั้งแต่การแสดงออกซึ่งความต้องการของชุมชน ไปจนกระทั่งถึงการแสดงออกซึ่งสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
- (iii) เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงมากกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ ที่จะช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

4. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (Need-oriented) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนการพัฒนาแนวใหม่ แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลัก

5. หน้าที่ของการสื่อสาร Windahl et al (1992) ระบุว่า หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนน่าจะประกอบด้วย

- (i) หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function) คือทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้
- (ii) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือการเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน
- (iii) หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) ผู้เข้าร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
- (iv) หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

นอกเหนือจากคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ Berrigan F.J. (1979) ได้เพิ่มเติมคุณสมบัติบางประการที่การสื่อสารชุมชนน่าจะมี คือ

- 6. สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน ไม่ว่าชุมชนจะตั้งวัตถุประสงค์การใช้เอาไว้เช่นใดก็ตาม
- 7. สื่อชุมชนจะต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลาเพื่อนำไปใช้เพื่อหาข่าวสาร เพื่อความรู้หรือเพื่อความบันเทิง
- 8. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participates) ในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

9. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน ซึ่งหมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกไปนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่เป็นผู้อื่นมาทำให้ชุมชน

10. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

2.1.2 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็เช่นเดียวกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ โดยที่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชื่อมโยงอยู่กับแนวความคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ กล่าวคือ ประชาชน หรือกลุ่มบุคคลสร้างจิตสำนึกในการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เช่น การระดมพลังสมอง ความสามารถ ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม โดยมีพื้นฐานสร้างกลุ่มสัมพันธ์ การสร้างพลังกลุ่ม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งกล่าวได้ว่า ประชาชนเป็นผู้กระทำ (Action) ประชาชนไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับการพัฒนาเท่านั้น แต่จะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนา ความหมายของการมีส่วนร่วมจึงหมายถึงการที่กลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ร่วมความคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมในการออกความคิดสร้างสรรค์ ร่วมพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการเห็นความสำเร็จของงานนั้นๆ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงรวมถึงการทำงานของบุคคลและกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งอาจมีการแบ่งงานรับผิดชอบตามความสามารถ หรือการตกลงใจร่วมกันปฏิบัติงานดังกล่าวด้วยความผูกพัน มีความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน และมีการเสริมพลังงานและการทำงานเป็นทีม (สุริย์ จันทรโมลี และคณะ, 2541: 3)

สมอาจ วงษ์ขมทอง (อ้างใน สุริย์ จันทรโมลี และคณะ, 2541: 3-4) ได้กล่าวว่า งานพัฒนาที่อาศัยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR หรือ Participatory Action Research) เป็นงานพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานที่ว่า นักพัฒนาและชาวบ้านทำวิจัยร่วมกัน โดยมีการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูล มีการปฏิบัติที่นำไปสู่การแก้ปัญหา ซึ่งทุกอย่างเกิดในชุมชน ทำในชุมชน โดยชุมชน เพื่อแก้ปัญหาของเขาเอง กระบวนการ PAR จะประกอบด้วย

- มีผู้กระตุ้น คือ ทีมของนักวิจัย
- มีกลุ่มประชาชน เป็นผู้ร่วมการวิจัย
- มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ที่อาศัยในชุมชนนั้น
- มีการแสวงหาข้อเท็จจริง ที่เรียกว่า investigative research
- มีกิจกรรมสำหรับแก้ปัญหา ที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดในชุมชนนั้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสาร สามารถพิจารณาได้จาก การมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543: 55-57) ดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่น ในระดับเข้ามาร่วมแสดง ระดับเป็นผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกิริยาย้อนกลับ (feedback) ระดับวางนโยบาย ฯลฯ

2. ลักษณะสองทางและ interactivity ของการสื่อสาร ยิ่งการสื่อสารเอื้ออำนวยให้มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็ยิ่งจะมีมากขึ้นเท่านั้น

3. ใครคือผู้ส่งสาร ในชุมชนเองโอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมากน้อยและทั่วถึงหรือไม่ หรือเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างนักสื่อสารมวลชนอาชีพ เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน สัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไรบ้าง

4. ประเภทของเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือเปล่า มีโอกาสที่ประเด็นท้องถิ่นจะได้เข้าไปเป็นเนื้อหาในสื่อมวลชนหรือไม่ นอกจากนั้นในส่วนของการนำเสนอเนื้อหา หากมีลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน (dialogue) แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย (collaboration) และก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่ม (group decision-making) ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสมากขึ้น

5. ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้ว สื่อขนาดเล็ก เช่นสื่อเฉพาะกิจจะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยเช่นสื่อประเพณีก็จะเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า แต่สื่อสมัยใหม่หรือสื่อขนาดใหญ่ เช่น สื่อมวลชนก็ยังมีโอกาส เพียงแต่ต้องคำนึงถึงความยากง่ายในการเข้ามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่างๆ และการค้นคิดสร้างสรรค์กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน

6. ผู้รับสารและการมีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะเชื่อว่า ผู้รับสารนั้นมิใช่ผู้ที่ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเนื้อหาสารที่จะสื่อไป หากแต่ความรู้ที่ผู้รับสารมีนั้น อาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งคาดคิดเอาไว้ และวิธีการรับสารของประชาชนก็มีได้เป็นอย่างดี passive หากทว่าเป็นไปอย่าง active และประชาชนผู้รับสารมักจะมีปฏิกริยาป้อนกลับ (feedback) ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

นอกจากนี้ ระดับของการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชน แบ่งได้เป็น 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543: 57)

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience-Receiver-Users)
2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Co-producer/Performance)
3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner)

2.2 แนวคิดและข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารในฐานะสื่อชุมชน

2.2.1 ความหมาย

มีผู้ให้คำนิยามคำว่าหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน หรือหอกระจายข่าว หรือหอกระจายข่าวสาร ดังต่อไปนี้

วาสนา จันทรสว่าง (2534:107-109) กล่าวว่า เสียงตามสายและหอกระจายข่าวสาร เป็นเครื่องมือการสื่อสารเฉพาะกิจโดยการกระจายเสียงเผยแพร่ข่าวสารและความรู้เพื่อประโยชน์ในงานเฉพาะกิจ ดำเนินงานโดยการพูดผ่านเครื่องขยายเสียงไปออกลำโพง ถ้าเป็นเสียงตามสายจะมีลำโพงตามจุดต่างๆ แต่ถ้าเป็นหอกระจายข่าวสารจะมีลำโพงติดไว้ที่ยอดเสา ลักษณะเป็นเสาเสาเดียวหรือหลายเสาในแห่งเดียวกัน ซึ่งอาจจะมีลำโพงติดปลายเสาหลายๆ ตัวเพื่อให้กระจายเสียงไปได้รอบทิศ เสียงตามสายและหอกระจายข่าวสารถือเป็นสื่อประเภทสื่อสารมวลชน ไม่ใช่สื่อมวลชน แต่มีลักษณะคล้ายกับสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง โดยมีลักษณะเฉพาะต่างออกไป ดังนี้คือ จำกัดกลุ่มผู้ฟังเฉพาะพื้นที่ เช่น ภายในหน่วยงานหรือภายในชุมชน เวลาจำกัดและไม่แน่นอน เป็นการกระจายเสียงต่อสาธารณชน บรรยายไม่ดี มีเสียงอื่นๆ รบกวนมาก ไม่สามารถเลือกเปิดรับได้ จะได้ยินแม้ไม่อยากจะฟังหรือไม่ต้องการฟัง ใช้การฟังอย่างเดียวแต่ต้องตั้งใจมากกว่าการฟังวิทยุกระจายเสียงจึงจะเข้าใจและจับประเด็นได้ รับฟังเป็นกลุ่มในหน่วยงานหรือในชุมชน เป็นเรื่องเฉพาะของหน่วยงานหรือท้อง

ถิ่น การดำเนินรายการจำกัด ส่งข่าวสารได้มากตามต้องการ มีความรวดเร็วและสดมากกว่าวิทยุกระจายเสียง ลงทุนส่วนรวม ไม่แพง ใช้ได้นาน

รุ่งอรุณ อุดมศิลป์ (2535:15-16) กล่าวถึง หอกระจายข่าวและเสียงตามสายว่า โดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ เสียงตามสาย ประกอบด้วยเครื่องขยายเสียงและเสาติดลำโพงหลายๆ จุด บางพื้นที่จะติดตั้งรอบๆ หมู่บ้าน บางพื้นที่จะติดตั้งเป็นจุดๆ แล้วแต่ลักษณะของหมู่บ้าน ส่วนหอกระจายข่าวมีลักษณะเป็นเสาๆ เดี่ยว มีลำโพงติดตั้งที่ปลายเสา 2-4 ตัว กระจายเสียงด้วยเครื่องขยายเสียง ส่วนมากจะอยู่กลางหมู่บ้านหรือบริเวณที่มีบ้านเรือนอยู่หนาแน่น บริเวณที่คนสัญจรไปมาหรือจุดใดจุดหนึ่งที่ชาวบ้านสามารถฟังได้ทั่วถึง

หอกระจายข่าวโดยทั่วไปมี 2 ชนิด คือ

1. หอกระจายข่าวภายในหน่วยงาน เป็นระบบการกระจายเสียงที่ดำเนินการภายในหน่วยงาน โดยมีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลในหน่วยงานนั้นเป็นผู้ควบคุมรับผิดชอบการดำเนินงาน อาจเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาใช้หอกระจายข่าวได้ในบางครั้งและบางเวลา ทำการเปิดกระจายเสียงเพื่อเสนอข่าวสารความรู้ให้กับคนในหน่วยงานของตนเอง และหรือให้กับบุคคลภายนอกหน่วยงาน

2. หอกระจายข่าวสารภายในหมู่บ้าน เป็นระบบการกระจายเสียงที่ดำเนินการภายในหมู่บ้าน โดยมีบุคคลหรือคณะบุคคลภายในหมู่บ้านเป็นผู้ควบคุมรับผิดชอบการดำเนินงาน ทำการเปิดกระจายเสียงเพื่อเสนอข่าวสารให้กับคนในหมู่บ้าน

วิจารณ์ คหวัฐฐา (อ้างใน รุ่งอรุณ อุดมศิลป์, 2535:17) ยังได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานหอกระจายข่าว คือ เพื่อให้ประชาชนได้รับฟังข่าวสารและความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน เพื่อใช้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ทั่วไปของหมู่บ้าน และเพื่อใช้หอกระจายข่าวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติความร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านในทางที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อส่วนรวมของการพัฒนาหมู่บ้าน

กองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2543:13) ให้คำจำกัดความว่า “หอกระจายข่าวคือ ระบบการกระจายเสียงโดยผ่านลำโพงที่ติดไว้ปลายเสา จะมีจำนวนลำโพงหรือเสาเท่าไรก็ได้ ถ้ามีหลายเสาและลำโพงแยกติดตั้งไว้ตามที่ต่างๆออกไป มักเรียกว่าเสียงตามสาย” หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นสื่อเผยแพร่ของท้องถิ่นที่ชาวบ้านช่วยกันบริจาคหรือตั้งขึ้น หรือ

ได้รับการบริจาคจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และบางแห่งได้รับเงินจากการทำแผนพัฒนาตำบล ซึ่งจัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ของส่วนราชการและชาวของหมู่บ้านเป็นหลัก โดยที่หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นสื่อหนึ่งที่ได้จัดตั้งเป็น “ศูนย์เผยแพร่ความรู้ข่าวสารหมู่บ้าน” อันประกอบด้วยหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) และสถานที่อื่นๆ เช่น วัด โรงเรียน การจัดตั้งศูนย์เผยแพร่ฯ นี้ เป็นการใช้สื่อที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นนำมาพัฒนาให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีระบบ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้

กรมประชาสัมพันธ์ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) ได้ให้ความหมายของหอกระจายข่าวในโครงการปรับปรุงหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน คือ “เครื่องขยายเสียงและอุปกรณ์ส่วนควบที่จัดตั้งขึ้นหรือมีไว้ประจำหมู่บ้านหรือชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น” โดยที่อุปกรณ์ส่วนควบที่พึงมีหรือจำเป็นต้องมี ได้แก่ ตัวเครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน ลำโพง วิทยุ-เทป เสาลำโพง ฯลฯ อุปกรณ์เหล่านี้จะติดตั้งขึ้นหลายรูปแบบตามความเหมาะสมทางเทคนิค และลักษณะของชุมชนเพื่อให้เสียงที่กระจายออกมาแพร่ไปถึงผู้ฟังคือประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนให้ได้ยินอย่างชัดเจนและทั่วถึง จึงเห็นได้ว่าหอกระจายข่าวมีทั้งแบบที่ติดตั้งลำโพงเป็นหอโครงเหล็กสูงจากพื้นดิน 10-15 เมตร หรือติดตั้งลำโพงไว้บนสิ่งก่อสร้างที่สูงๆ เช่น บนหอรบวังของวัด บนมัสยิด บนถ้ำน้ำประปา หรือวางสายเป็นเสียงตามสายไปออกลำโพงหลายๆ จุดในหมู่บ้านหรือชุมชน ส่วนสถานที่ติดตั้งเครื่องขยายเสียงและไมโครโฟนหรือแหล่งต้นเสียงอาจจะเป็นที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน บ้านกำนัน วัด สถานิอนามัย บ้านผู้นำชุมชน หรือที่อื่นๆ ก็ได้ สำหรับเครื่องขยายเสียงหรือเครื่องส่งเสียงตามสายที่ไม่ถือว่าเป็นหอกระจายข่าว คือ เครื่องขยายเสียงหรือเสียงตามสายของโรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ ที่ทำงานหรืออาคารสำนักงานของเอกชน โรงงานหรือสถานประกอบการของรัฐของเอกชน และที่ใช้ถ่ายทอดสัญญาณเสียงโดยใช้คลื่นพาร์ หรือใช้สัญญาณควบคุมระยะไกลอัตโนมัติ หรือใช้เทคนิคอื่นโดยอาศัยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า

กล่าวโดยสรุปได้ว่าหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นรูปแบบการกระจายเสียงเฉพาะกิจที่ใช้ในหมู่บ้านหรือชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีง่ายๆ และราคาไม่แพง มีจุดหมายเพื่อให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนในชุมชนนั้น

2.2.2 ความเป็นมาและการเข้ามาขององค์กรต่าง ๆ

หออกระจ่ายข้าวเกิดขึ้นจากแนวคิดการจัดทำวิทยุสาธารณะ ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียง แต่ขณะนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีเครื่องรับวิทยุ จึงให้มีการติดตั้งลำโพงเพื่อกระจายเสียงวิทยุไว้ที่ยอดเสาสูง ซึ่งแนวคิดนี้หายไปเมื่อวิทยุมีราคาถูกลง (สุมน โมรากุล อ้างใน อาญญา แก้วเทพ, 2543: 322-323)

นอกจากนั้นในอดีตการตี กลอง ช้อง หรือการตีเกราะเคาะไม้ เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้กันแพร่หลายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นสัญญาณนัดหมายในงานศาสนา และงานประเพณีต่าง ๆ ต่อมาได้มีการพัฒนาโดยมีการใช้เครื่องขยายเสียงแทน เครื่องขยายเสียงมักติดตั้งที่ที่เป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน เช่น โรงเรียน มัสยิด และบ้านผู้นำชาวบ้านนั้นมาพัฒนาเป็นหออกระจ่ายข่าวสารหมู่บ้าน ในระยะหลังมีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนให้มีการตั้งหออกระจ่ายข้าวในหมู่บ้าน ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย ผ่านกรมการพัฒนาชุมชนและกรมการปกครอง กระทรวงสาธารณสุข (โดยจัดตั้งหออกระจ่ายข้าวสารที่สถานีอนามัย) กระทรวงศึกษาธิการผ่านกรมการศึกษานอกโรงเรียน และสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติจัดหออกระจ่ายข้าวในโรงเรียน และงบประมาณพัฒนาวัดของกรมการศาสนาจัดตั้งหออกระจ่ายข้าวสารในวัด กระทรวงกลาโหม โดยจัดตั้งหออกระจ่ายข้าวสารในหมู่บ้านอาสาป้องกันตนเองชายแดนและหมู่บ้านตามโครงการพระราชดำริ และเอกชน โดยชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้นโดยการกระตุ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในชุมชนนั้น (สุมน โมรากุล, 2538: 66)

ในปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหออกระจ่ายข้าวสารในรูปแบบต่างๆ เช่น

กระทรวงสาธารณสุข โดยการริเริ่มของกองสุขศึกษา จัดตั้งโครงการพัฒนาสาธิตการดำเนินงานสุขศึกษาผ่านสื่อมวลชน (วิทยุ และหออกระจ่ายข้าว) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อ พ.ศ. 2526 (ประสงค์ ชีรพงศ์ภักดิ์ อ้างใน สมพร พรจันทร์ 2537: 30) ต่อมา มีการสนับสนุนการดำเนินงานหออกระจ่ายข้าวอีกหลายรูปแบบ เช่น จัดทำข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพอนามัยเพื่อเผยแพร่ผ่านหออกระจ่ายข้าวสาร จัดฝึกอบรมผู้รับผิดชอบ จัดทำเอกสารคู่มือปฏิบัติงานหออกระจ่ายข้าว นอกจากนี้ยังได้จัดแบ่งการดำเนินงานหออกระจ่ายข้าวออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (ไพชยนต์ ชนะกาญจน์ 2542: 23)

หออกระจ่ายข้าวระดับที่ 1 ประกอบด้วย

- มีคณะทำงานรับผิดชอบดำเนินการ

- มีการแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานของคณะทำงาน
- มีตารางออกอากาศที่แน่นอน
- มีการออกอากาศเป็นประจำตามตาราง
- มีบันทึกรายงานการออกอากาศทุกครั้ง
- มีการเผยแพร่ความรู้ในการแก้ปัญหาท้องถิ่นหรือส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านที่สอดคล้องกันอย่างน้อย 4 กระทรวงหลัก
- มีการจัดรายการในการออกอากาศหลายรูปแบบ
- มีการจัดหาทุนเพื่อดำเนินการและบำรุงรักษาอุปกรณ์

หอกระจายข่าวระดับที่ 2 ประกอบด้วย

- มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ
- มีตารางออกอากาศที่แน่นอน
- มีการออกอากาศเป็นประจำตามตาราง
- มีการเผยแพร่ความรู้ในการแก้ปัญหาท้องถิ่น หรือส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน

หอกระจายข่าวระดับที่ 3 ประกอบด้วย

- มีอุปกรณ์หอกระจายข่าว
- มีผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารเพียงคนเดียว
- ออกอากาศไม่สม่ำเสมอ

พร้อมทั้งได้กำหนดว่าหอกระจายข่าวสารที่ได้เกณฑ์มาตรฐานคือ หอกระจายข่าวสารที่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ 1 ส่วนหอกระจายข่าวสารที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน คือ หอกระจายข่าวสารที่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ 2 และ 3

กระทรวงสาธารณสุขสนับสนุนให้มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารขึ้น โดยกำหนดให้ประกอบด้วยคณะทำงานรับผิดชอบด้านบริหารจัดการ และกลุ่มบุคคลที่ดำเนินรายการอีกอย่างน้อย 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการเกษตร ฝ่ายศึกษา และฝ่ายมหาดไทย (กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข 2543: 15) นอกจากนี้ยังจัดประกวดหอกระจายข่าวดีเด่น จึงนับได้ว่ากระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทโดดเด่นที่สุดในการเข้ามามีส่วนใช้และให้การสนับสนุนหอกระจายข่าวสาร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมส่งเสริมการเกษตร สนับสนุนด้านข้อมูลด้วยการจัดทำแผ่นบันทึกความเสี่ยงความรู้ทางการเกษตรส่งเผยแพร่ตามหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และจัดทำเอกสารข่าวแจก เป็นต้น

กรมประชาสัมพันธ์ โดยคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ ให้การสนับสนุนงานหอกระจายข่าว ด้วยการกำหนดให้ดำเนินการ

- สำรวจสถานการณ์ภาพของหอกระจายข่าว
- วางแผนการดำเนินงานการใช้หอกระจายข่าว
- วางแผนการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่หอกระจายข่าวในด้านการประชาสัมพันธ์ และการบำรุงรักษา
- ให้พิจารณาว่าหมู่บ้านที่ยังไม่มีหอกระจายข่าวสารจะมีทางสนับสนุนอย่างไรบ้าง

โดยมีการอนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารและเสียงตามสายประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารให้การสนับสนุน และกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร (สุมน โมรากุล 2538: 62) และจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกรมประชาสัมพันธ์ พบว่า ในส่วนของการสำรวจสถานการณ์หอกระจายข่าวสารและการวางแผนฝึกอบรมเจ้าหน้าที่หอกระจายข่าวสาร ได้ดำเนินการแล้วในโครงการการปรับปรุงหอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน โดยรวบรวมข้อมูลหอกระจายข่าวสารจัดทำเนียบหอกระจายข่าว พ.ศ. 2542 และจัดตั้งชมรมหอกระจายข่าวขึ้น จัดอบรมผู้ดูแลหอกระจายข่าวสาร นอกจากนี้ยังมีโครงการอาสาประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (อปม.) โดยได้อบรม อปม. ทั่วประเทศ 75 จังหวัด (กุมภาพันธ์ 2536 – กันยายน 2540) จำนวน 6,942 คน สำหรับการวางแผนการดำเนินงานใช้หอกระจายข่าวสารระหว่างหน่วยงานต่างๆ และการพิจารณาสนับสนุนหมู่บ้านที่ยังไม่มีหอกระจายข่าวสาร ยังไม่สามารถดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากสถานการณ์ของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติที่ไม่มีความต่อเนื่อง ทำให้แผนงานด้านหอกระจายข่าวสารไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่

กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน มีการจัดทำข้อมูลสนับสนุน เช่น วารสารพัฒนาชุมชน หนังสือพัฒนาหมู่บ้านทุกเดือน จัดส่งผ่านองค์กรบริหารส่วนตำบล จัดประกวดหอกระจายข่าว เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานหออกระจายข่าวสารด้วย เช่น สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กองทุนชุมชน เป็นต้น

2.2.3 ข้อดีและข้อจำกัดของหออกระจายข่าวสาร

ดวงพร คำณวนวัฒน์ (2544: 136-137) กล่าวถึงคุณสมบัติของหออกระจายข่าวที่ทำให้หออกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการเป็นสื่อที่ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนได้ ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ง่ายต่อการใช้ และประกอบด้วยอุปกรณ์เพียง 5 ชิ้น คือ วิทยุ เทป ไมโครโฟน เครื่องขยายเสียง ลำโพง และเสาอากาศ
2. มีค่าใช้จ่ายน้อย เฉลี่ยเดือนละ 397.15 บาท (ชลธิรา ซึ่งจิตติวิสุทธิ และ วิชา ไชยณรงค์, 2542 หน้า 43)
3. เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้ภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ทราบลักษณะของผู้รับฟังชัดเจน ทั้งจำนวน เพศ อายุ การใช้ชีวิตประจำวัน ความต้องการ ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ซึ่งทำให้สามารถจัดการสื่อสารให้สอดคล้องกับความต้องการได้ง่าย
4. ผู้รับผิดชอบดูแลการส่งสารเป็นสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งไม่เพียงแต่ใกล้ชิดกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรือสภาพสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งและร่วมอยู่ในปัญหาหรือสังคมวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นย่อมมีความเข้าใจถึงความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง จึงทราบได้ว่าสมควรจัดการสื่อสารอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์
5. เป็นการสื่อสารที่ผู้รับสารหรือผู้ฟังสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้โดยง่าย ไม่ต้องขวนขวายหรือใช้ความพยายามในการรับฟัง นั่นคือชาวบ้านมีโอกาสนในการเข้าถึงสื่อ (Accessibility) ได้ง่าย นั่งอยู่ในบ้านก็สามารถรับฟังหรือสามารถทำกิจกรรมอื่นควบคู่ไปกับการรับฟังได้
6. สามารถใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ในการจัดการสื่อสาร ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสาร เช่น มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น รวมทั้งสามารถเข้าไปมีบทบาทของผู้ส่งสารได้

7. เป็นการสื่อสารที่ประชาชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ตั้งแต่การร่วมกำหนดนโยบาย เป้าหมายและวิธีการดำเนินงานหรือกระจายข่าว รวมทั้งการผลิตและการกระจายเสียง

8. เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับประชาชน ในขณะเดียวกันเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนด้วยกันเองด้วย

9. เป็นการสื่อสารประจำหมู่บ้านที่สามารถปรับให้มีความเชื่อมโยงกับสื่อประเภทอื่นได้ เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อมวลชนท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ สมพร พรจันทร์ (2536: 32-36) ได้ชี้ให้เห็นข้อดีและข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

ข้อดีของหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน

1. สื่อสารได้รวดเร็ว ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น
2. เป็นสื่อที่มีราคาถูก เสียค่าใช้จ่ายน้อย ใช้ง่าย
3. การรับฟังหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านไม่ต้องอาศัยทักษะในการอ่าน ดังนั้นผู้ฟังทั่วๆ ไปทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย ก็สามารถฟังเข้าใจได้
4. สามารถเร็ว และจูงใจผู้ฟังให้มีความรู้สึก ได้มีส่วนร่วมในรายการนั้นๆ
5. ลดภาระของผู้ส่งข่าวสาร ผู้เผยแพร่ในการเดินทางไปส่งข่าวสาร หรือไปเผยแพร่ความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย
6. สามารถนำผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ มาให้ความรู้แก่ผู้ฟังได้
7. ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตามนโยบายการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐาน
8. มีความยืดหยุ่นในการจัดเนื้อหา ข่าวสาร และจัดกำหนดเวลาในการกระจายเสียงได้ตามความต้องการ

ข้อจำกัดของหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน

1. หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเป็นสื่อประเภทเสียง ผู้รับต้องใช้หูเพื่อรับฟังด้านเดียว ดังนั้นจึงต้องอาศัยความตั้งใจประกอบความคิด จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจได้ นอกจากนี้ ถ้าหากผู้ดำเนินรายการพูดหรืออธิบายไม่ชัดเจน การผลิตรายการไม่มีคุณภาพ ไม่ตรงกับความต้องการ

ต้องการของผู้รับฟัง หรืออุปกรณ์ในการกระจายเสียงไม่มีคุณภาพแล้ว ผู้รับอาจจะเข้าใจผิด หรือเกิดความเบื่อหน่ายได้

2. มีเสียงรบกวนมาก ไม่เหมาะสำหรับการฟังที่เน้นคุณภาพ หรือความไพเราะของเสียง

3. เป็นการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) ผู้รับสามารถรับฟังเรื่องราวข่าวสาร ความรู้ต่างๆ แต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ผู้รับไม่สามารถซักถามข้อสงสัยใดๆ และผู้ส่งสารหรือดำเนินรายการไม่สามารถรับข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับได้ ทำให้ผู้รับไม่มีโอกาสได้รับคำแนะนำหรือคำอธิบายได้ทันทีทันใด

2.2.4 บทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร

กาญจนา แก้วเทพ (2543: 319-320) กล่าวถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารไว้ว่า “หอกระจายข่าวสารสามารถจะทำหน้าที่เช่นเดียวกับที่สื่อมวลชนโดยทั่วไป ดำเนินอยู่ได้ คือ การให้ข่าวสาร การให้ความรู้ การให้ความบันเทิง ตลอดจนการใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาประชาสัมพันธ์บริการและสินค้าต่างๆ และเนื่องจากเป็นสื่อขนาดเล็ก ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ง่าย จึงมีศักยภาพที่จะทำหน้าที่สำหรับการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) และใช้เป็นเครื่องมือประสานงานระหว่างชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่”

2.2.5 สถานภาพหอกระจายข่าวสาร

2.2.5.1 จำนวนหอกระจายข่าวสาร

เมื่อ พ.ศ. 2536 มีหน่วยงานที่ได้สำรวจข้อมูลจำนวนหอกระจายข่าว 3 หน่วยงาน ดังนี้ (สมน โมรากุล, 2538: 38)

กองสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย รวบรวมข้อมูลจากรายงานของจังหวัดต่างๆ ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม พ.ศ. 2536 มีจำนวนหอกระจายข่าวสารทั่วประเทศทั้งสิ้น 34,077 หอ

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สรุปจำนวนหอกระจายข่าวสารทั่วประเทศจากข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชุมชน (ถึงวันที่ 30 กันยายน 2536) พบว่ามีหอกระจายข่าวสาร 32,976 หอ

กระทรวงสาธารณสุข สํารวจพบว่ามียานวนหอกระจายข่าวสารทั่วประเทศทั้งสิ้น 39,348 หอ

นอกจากนี้จากการศึกษาผลการสํารวจของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข เมื่อ พ.ศ. 2542 พบว่า ประเทศไทยมีหอกระจายข่าวสารทั้งสิ้น 63,989 หอ ในขณะที่มีจำนวนหมู่บ้าน 63,000 กว่าหมู่บ้าน ดังนั้นหอกระจายข่าวสาร จึงเป็นสื่อที่มีอยู่ทั่วประเทศ และเป็นสื่อที่ชาวบ้านทั่วไปคุ้นเคยกันอยู่แล้ว หากแต่ในจำนวนนี้มีหอกระจายข่าวสารประมาณ 25% เท่านั้นที่ได้มาตรฐาน และจากการสํารวจของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุขที่ทำการสํารวจเมื่อ พ.ศ. 2538 พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2542 ทำให้ทราบว่าในแต่ละปีมีหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น แต่จำนวนหอกระจายข่าวสารที่ได้มาตรฐานยังคงมีปริมาณเท่าเดิม คือ 25% ของจำนวนหอกระจายข่าวสารทั้งหมด รายละเอียดดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบจำนวนหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่และที่ได้มาตรฐาน ใน พ.ศ.2538, 2540 และ 2542

จำนวนหอ	ปีที่สํารวจ		
	พ.ศ.		
	2538	2540	2542
จำนวนหอฯ ทั้งหมด	51,737	57,293	63,989
จำนวนหอฯ ที่ได้มาตรฐาน	13,133	14,609	16,009
จำนวน % หอฯ ที่ได้มาตรฐาน	25.38	25.49	25.02

ที่มา : ข้อมูลหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ปีงบประมาณ 2542 กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข 2542 หน้า 4 และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ชลธิรา ซึ่งจิตติวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์, 2542 หน้า 3

2.2.5.2 ลักษณะการใช้งานและปัญหาอุปสรรค

สำหรับการใช้งานนั้น จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร พบตรงกันว่า หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ถูกใช้งานใน 3 ลักษณะ คือ ถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ เปิดเทปรายการที่ส่งมาจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่ผลิตมาเพื่อเผยแพร่ความรู้ในบางเรื่องที่หน่วยราชการนั้นคิดว่าจะน่าจะเป็น

ประโยชน์หรือผลิตเพราะเป็นนโยบายของหน่วยงาน และอ่านประกาศที่หน่วยงานราชการส่งมาให้ มี 2 ลักษณะ คือ การดำเนินงานอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของบุคคลที่อาจมี 1 หรือ 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่ คือผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และบางแห่งมีคณะกรรมการรับผิดชอบดูแลพบว่าส่วนใหญ่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมักมีผู้รับผิดชอบเป็นบุคคลมากกว่าเป็นคณะกรรมการ บุคคลมักเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำหน้าที่ทั้งประกาศ ควบคุมการเปิด-ปิดเครื่องเสียง และรักษาซ่อมแซมเมื่ออุปกรณ์ชำรุด

จากการศึกษางานวิจัยที่สำรวจปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หอกระจายข่าวสาร สามารถประมวลสภาพการและปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้ดังนี้ (ดวงพร คำคุณวัฒน์ 2544: 140-141)

1. ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการกระจายเสียงที่มีทั้งที่เป็นคณะกรรมการและบุคคลเดียว มักเป็นคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน บุคคลเหล่านี้ต้องดูแลทั้งการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียง ในขณะที่มีภารกิจอื่นที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งการทำมาหากิน และงานส่วนรวมอื่นของชุมชน จึงไม่สามารถจัดสรรเวลาในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ความรู้และความสามารถในการจัดการสื่อสารมีจำกัด เพราะการจัดการส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของเทคโนโลยี ที่ถึงแม้หอกระจายข่าวสารจะประกอบด้วยอุปกรณ์ใช้งานง่าย แต่ก็เกิดความยุ่งยากเมื่ออุปกรณ์เกิดขัดข้อง ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขได้เอง หรือแม้กระทั่งความรู้ความสามารถในวิธีการจัดการกระจายเสียง ที่ต้องอาศัยความรู้และความชำนาญเฉพาะเรื่องเช่นกัน

2. สถานที่ตั้งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการกระจายเสียงมักอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน การที่เครื่องเหล่านี้ตั้งอยู่ที่บ้านใครคนใดคนหนึ่ง อาจก่อให้เกิดปัญหาการผูกขาดการใช้และการจัดการ รวมถึงไม่มีใครกล้าเข้าไปใช้หรือใช้อย่างไม่สะดวก ซึ่งทำให้ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เกิดขึ้น

3. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมการดำเนินงานหอกระจายข่าว ตั้งแต่ในขั้นตอนของการก่อตั้งหรือการได้มา การร่วมคิดถึงเป้าหมายของการใช้หอกระจายข่าว การบริหารหอกระจายข่าว ตลอดจนการผลิตข่าวสารและเผยแพร่กระจายเสียง ประชาชนส่วนใหญ่ตกอยู่ในฐานะของผู้รับฟังเท่านั้น

4. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นถึงคุณค่าของหอกระจายข่าวสาร ไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงไม่มีการสนับสนุนให้มีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างจริงจัง

5. อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการกระจายเสียงมีลักษณะที่เป็นปัญหา เช่น จำนวนไม่เพียงพอ อยู่ในสภาพชำรุด ขาดการดูแลรักษาและซ่อมแซม และคุณภาพไม่ดี

6. ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ค่าไฟ ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ เป็นต้น ที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือนไม่มีผู้รับผิดชอบ

7. รูปแบบวิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวสารไม่น่าสนใจ ดังที่กล่าวมาแล้ว หอกระจายข่าวสารทำหน้าที่หลักคือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของราชการที่ส่งมาให้เผยแพร่ในลักษณะสื่อสำเร็จรูป ดังนั้นเมื่อถามถึงปัญหาที่พบจากผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารในปัจจุบันจึงได้รับคำตอบว่ามีข้อมูลในการเผยแพร่ไม่เพียงพอ

สรุปได้ว่า หอกระจายข่าวสาร เป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชนที่มีอยู่ในสังคมไทย มาช้านาน และมีอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ที่มาของหอกระจายข่าวสารมีหลายลักษณะ เช่น การบริจาคของชาวบ้าน งบประมาณจังหวัด ผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารในหลายลักษณะ ส่วนใหญ่มักมีส่วนร่วมในฐานะของผู้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของตน กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทค่อนข้างชัดเจนกว่าหน่วยงานอื่น ในการเข้าไปใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลด้านสุขภาพ และพยายามสนับสนุนให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีประสิทธิภาพขึ้น หากแต่การเข้าไปของหน่วยงานต่างๆ นั้น ยังมีลักษณะของการนำไปใช้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูล อุปกรณ์ รวมทั้งความรู้ ล้วนเป็นการคิด วางแผน และผลิตโดยหน่วยงาน ซึ่งเป็นคนนอกชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้งการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในปัจจุบันยังอยู่ในความรับผิดชอบของคนหรือกลุ่มคน เฉพาะที่เป็นผู้นำชุมชนเท่านั้น การกระจายเสียงยังมีลักษณะจำกัด คือ ถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เปิดเทปข้อมูลจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เรียกประชุมชาวบ้าน ส่งผลให้คนในชุมชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร ในปัจจุบันจึงยังไม่มีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยการนำเสนอข้อมูลของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ที่ชาวชุมชนต้องการ ด้วยรูปแบบการกระจายเสียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมิน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหอกระจายข่าวสาร เป็นการศึกษาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน ความต้องการของชาวบ้านผู้รับฟัง

รวมทั้งการศึกษาเพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเผยแพร่ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวสาร รายละเอียดงานวิจัยดังต่อไปนี้

2.3.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

สมควร จำเริญ และคณะ (2531) ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านในประเทศไทย พบว่า ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่มีกลุ่มบุคคลร่วมกันรับผิดชอบ ส่วนใหญ่ทำการส่งกระจายเสียงทุกวัน โดยใช้วิธีจัดทำรายการสดมากที่สุด กระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทเด่นชัดในการให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ทั้งการฝึกอบรมคู่มือ ม้วนเทปและเอกสาร ปัญหาในการดำเนินงาน คือ ขาดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน การซ่อมครุภัณฑ์ และการพัฒนาการดำเนินงาน ขาดข้อมูลข่าวสารทางวิชาการ ผู้ดำเนินงานขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดทำรายการและความรู้เกี่ยวกับการซ่อมบำรุงครุภัณฑ์ ด้านผู้รับฟัง พบว่า ส่วนใหญ่รับฟังการกระจายเสียงเป็นประจำ และชอบฟังรายการข่าวทั่วไปมากที่สุด

ประไพพรรณ ธงอินเนตร (2532) ทำการวิจัยเรื่อง หน้าที่ของหอกระจายข่าวในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนในจังหวัดนครปฐม ผลปรากฏว่าหอกระจายข่าวยังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบเท่าที่ควร ปัญหาในการดำเนินงานคือ แม้ว่าหอกระจายข่าวจะมีการกำหนดตัวบุคคลให้ทำหน้าที่รับผิดชอบ เช่น รวบรวมข่าว จัดรายการ ประกาศข่าว ดูแลเครื่อง เป็นต้น แต่เมื่อปฏิบัติจริงก็มักจะไม่มีการแยกหน้าที่ชัดเจน บุคลากรบางคนต้องทำงานพร้อมๆ กันหลายด้านแทนกรรมการบางคน ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า หอกระจายข่าวควรมีการจัดระบบในการบริหารงาน และระบบในการปฏิบัติหน้าที่ในรูปคณะกรรมการ และควรดำเนินการกระจายเสียงให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ โดยควรจัดตั้งคณะทำงานหอกระจายข่าว ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มประชาชนในหมู่บ้านของตน คณะทำงานนี้ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการดำเนินงาน และผู้ที่ควรจะดูแลกำกับและเป็นผู้นำในการดำเนินงานควรจะเป็นพระ ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

บุพพพันธ์ สัมฤทธิ์ และคณะ (2533) ศึกษาสภาพการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัดลำพูน พบว่า ลักษณะการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตามความเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่ศึกษา มีจุดประสงค์หลักเพื่อแจ้งข่าวสารของหมู่บ้านแก่ประชาชน โดยมองเห็นประโยชน์ในแง่ของความเร็วและทั่วถึง การดำเนินงานไม่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน เวลาในการออกกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับข่าวสารที่

ต้องการแจ้ง ส่วนใหญ่จะเป็นการแจ้งข่าวสารของหมู่บ้านและการนัดประชุมชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐซึ่งมีส่วนที่จะเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้ถูกต้อง รวดเร็วและทั่วถึงในระดับตำบล หมู่บ้าน เช่น ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เกษตรตำบล พัฒนาการ ฯลฯ ซึ่งเป็นบุคลากรที่ใกล้ชิดกับประชาชน จะเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะ สนับสนุนด้านวิชาการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนได้เป็นอย่างดี

ภูวดล จันทศร (2539) ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรโดยวิธีการใช้เทปบันทึกเสียงผ่านหอกระจายข่าวในจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า งบประมาณในการสร้างหอกระจายข่าวสร้างจากเงินของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นส่วนมาก จำนวนครั้งของการออกอากาศของหอกระจายข่าวในหนึ่งวันที่เกษตรกรรับฟัง ส่วนใหญ่วันละหนึ่งครั้ง และการออกอากาศในหนึ่งสัปดาห์ส่วนใหญ่ออกอากาศทุกวัน นอกจากนี้ 9 ใน 10 รายของกลุ่มตัวอย่างสรุปว่า กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ดูแลหอกระจายข่าวเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายของหอกระจายข่าว อีกรายระบุว่าใช้กองทุนหมู่บ้าน ส่วนช่วงเวลาการออกอากาศในตอนเช้า คือ 05.30 - 08.00 น. และตอนเย็น 17.30 - 19.00 น. และมีการเปิดเทปความรู้การเกษตรครั้งละหนึ่งเรื่อง โดยมีความถี่ในการเปิดสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ส่วนปัญหาที่สำคัญของการดำเนินงานได้แก่ อุปกรณ์การกระจายเสียงชำรุดบ่อย และเครื่องขยายเสียงกำลังไม่ดี

ชลธิรา ซึ่งจิตติวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์ (2542) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และมีความสามารถในการทำนายการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านที่ดีที่สุด คือ การได้รับความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ ในหมู่บ้าน การได้รับความร่วมมือจากเพื่อนบ้าน การมีรูปแบบการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ ทศนคติดต่อการดำเนินงาน การได้รับการอบรมหรือคำแนะนำ และปัญหาเกี่ยวกับข่าวสารที่ใช้ในการดำเนินงานเผยแพร่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะว่า หากมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยมีผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้สนับสนุน จะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีกำลังใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น

2.3.1 สภาพปัญหาความต้องการและการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร

สนั่น สนธิสัมพันธ์ (2530) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวสาร ในชุมชนชนบทที่มีต่อ

การเรียนรู้เรื่องพยาธิใบไม้ตับเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน โดยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง พบว่า รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงที่เหมาะสมในการให้ความรู้เรื่องพยาธิใบไม้ตับทางหอกระจายข่าวสารไปสู่ชุมชนชนบท ควรมีลักษณะดังนี้ 1) รายการควรมีความยาวประมาณ 20 นาที 2) ภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาถิ่น 3) ช่วงเวลาที่เหมาะสมควรเป็นช่วงเช้าระหว่าง 05.30 - 05.50 น.

รุ่งอรุณ อุดมศิลป์ (2536) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ ตามการรับรู้ของผู้ดำเนินงานและประชาชนในท้องถิ่น พบว่า หอกระจายข่าวส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยมีกลุ่มบุคคลรับผิดชอบ และไม่มีการจัดทำตารางเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ สำหรับความคิดเห็นของประชาชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าว พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันทุกด้าน คือ 1) ด้านปัญหาในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ประชาชนเห็นว่าหอกระจายข่าวสาร มีปัญหาในการดำเนินงานมากกว่าที่ผู้ดำเนินงานคิด 2) ด้านวิธีการจัดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ประชาชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวฯ มีความเห็นแตกต่างกันทั้งในเรื่องช่วงเวลากระจายเสียงและการนำเสนอรายการ 3) ด้านความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ผู้ดำเนินงานต้องการจัดเสนอเนื้อหารายการที่ให้ข่าวสารและเนื้อหารายการที่ให้ความรู้มากกว่าที่ประชาชนคิด

สมพร พรจันทร์ (2537) ศึกษาสภาพความต้องการและปัญหาเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านในการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้กระจายเสียงช่วงเช้า ใช้เวลานำเสนอรายการแต่ละเรื่อง 15-30 นาที โดยมีเพลงลูกทุ่งคั่นกลาง ผู้จัดรายการเป็นผู้ชายและใช้ภาษาท้องถิ่น ใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้านเป็นสื่อ ให้มีการเชิญเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาสนทนา ต้องการให้มีการติดตามผลการดำเนินงานทุกเดือน ด้านปัญหาพบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการจัดหาข้อมูลสำหรับการกระจายเสียง เนื่องจากมีสื่อสนับสนุนน้อย และขาดผู้รับผิดชอบในบางครั้ง

สุนน โมรากุล (2538) วิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า หอกระจายข่าวส่วนใหญ่จัดตั้งตามความต้องการของชุมชน และเป็นสื่อที่ใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ดีกว่าสื่ออื่น มีระบบกระจายเสียงด้วยเทคโนโลยีง่ายๆ ไม่ซับซ้อนและราคาถูก อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหน่วยงานจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ไม่มีหน่วยงานใดที่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง นอกจากนี้ ยังขาดงบประมาณที่จะมาสนับสนุนการดำเนินงาน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ในการจัดรายการหอกระจายข่าว ขาดการสนับสนุนทางวิชาการ สื่ออุปกรณ์ต่างๆ อย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับพื้นที่ และยังขาดการ

พัฒนาด้านเทคนิค ดังนั้น หอกระจายข่าวควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน และควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

กิตติพันธ์ จันทาศรี (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะที่จำเป็นขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าคุณลักษณะที่จำเป็นในระดับมากขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ ด้านผู้ใหญ่บ้านสามารถเสนอของบประมาณจากทางราชการเพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับหอกระจายข่าวปฏิบัติงานด้วยความเสียสละและเต็มใจ เคยรับการฝึกอบรมในเรื่องที่เผยแพร่และการเป็นผู้ประกาศ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างพอเพียง มีอุปกรณ์ครบครัน เครื่องขยายเสียงมีกำลังมากพอ และมีห้องกระจายข่าวเป็นเอกเทศ เรื่องที่เผยแพร่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและฤดูกาล อยู่ในรูปของการตอบปัญหา มีเอกสารประกอบเรื่องที่เผยแพร่ ผู้ฟังหรือเกษตรกรยินดีเข้าร่วมในการบำรุงรักษา เสนอความต้องการในเรื่องเนื้อหา สอบถามเพิ่มเติมกรณีไม่เข้าใจ และเสนอรูปแบบของการจัดรายการ

ไพชยนต์ ชนะกาญจน์ (2542) วิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการการดำเนินงานหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของคณะกรรมการและผู้รับฟังในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีปัญหา คือ อุปกรณ์ชำรุด ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวขาดความรู้ในการใช้อุปกรณ์และขาดทักษะในการจัดรายการ ขาดสื่อและข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเกิดปัญหาความขัดแย้งกันมากในการใช้สิทธิการเข้ามาใช้หอกระจายข่าวเพื่อการหาเสียงในการเลือกตั้งผู้นำระดับท้องถิ่น สำหรับด้านความต้องการ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องการฟังทุกวันในเวลาเช้าประมาณ 15-30 นาที ต้องการสาระความรู้ด้านสาธารณสุข การเกษตร ข่าวสารราชการ ส่วนคณะกรรมการและผู้จัดทำรายการหอกระจายข่าวส่วนใหญ่ต้องการเข้ารับการฝึกอบรมการจัดรายการ การซ่อมบำรุงอุปกรณ์ เอกสารข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์อย่างสม่ำเสมอ และให้มีหน่วยงานมารับผิดชอบโดยตรง

2.3.3 การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้

กองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2527 อ้างใน ประไพพรรณ ธงอินเนตร 2532:16) ดำเนินการทดลองเพื่อประเมินประสิทธิผลของหอกระจายข่าวใน 8 หมู่บ้านตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนหมู่บ้านทุกภาคทั่วประเทศ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการ

ดำเนินงานเป็นเวลาประมาณหนึ่งปี ดังนี้ 1) ประชาชนในชุมชนที่ศึกษามีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับหัวข้อปัญหาที่รณรงค์และเรื่องอื่นๆ เพิ่มขึ้นร้อยละ 60-90 2) ในชุมชนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุที่เกี่ยวกับหัวข้อปัญหาที่รณรงค์ เช่น มีอัตราเพิ่มในการสร้างถังเก็บน้ำฝน ส้วม มีการร่วมมือในการพัฒนาความสะอาดของหมู่บ้าน เป็นต้น 3) ประชาชนในชุมชนมีความรู้และยอมรับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านร้อยละ 50-100

ธงชัย เล็กกัมพร (2530) ศึกษาประสิทธิผลของการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัวโดยใช้หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านอย่างมีระบบ และแบบเรียนด้วยตนเอง พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตัวทางด้านสาธารณสุข เช่น การดูแลน้ำสะอาด การกำจัดขยะ และการใช้ส้วม ที่เผยแพร่ผ่านทางหอกระจายข่าวสารฯ ดีกว่าการให้ความรู้ดังกล่าวโดยใช้แบบเรียนด้วยตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนให้ความสนใจและเคยชินจากการรับข้อมูลข่าวสารที่ได้จากการฟังมากกว่าการอ่านนอกจากนี้ยังพบว่า ถ้ามีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร อย่างมีระบบและต่อเนื่องแล้ว จะทำให้ประชาชนมีความรู้ ได้รับข้อมูลข่าวสารถูกต้องรวดเร็ว และยังสามารถนำไปปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อีกวิธีการหนึ่ง

วิจารณ์ คหัญฐา (2531) ศึกษาประสิทธิผลของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อการสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน พบว่า เมื่อมีการจัดทีมงานหรือคณะทำงานหอกระจายข่าวสารที่มีประสิทธิภาพขึ้นมารับผิดชอบในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแล้ว จะมีการจัดระบบการทำงานที่ดี โดยความร่วมมือของทีมงาน นอกจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการมอบหมายหน้าที่และช่วยกันแก้ไขวิธีดำเนินรายการทางหอกระจายข่าวสาร ทำให้ประชาชนให้ความสนใจและเห็นชอบการใช้หอกระจายข่าวสาร เป็นช่องทางเผยแพร่ความรู้ข่าวสารให้แก่เพื่อนบ้านได้เกิดความเข้าใจและรับรู้ในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งประชาชนยังเป็นผู้ประเมินผลการรับฟัง และแสดงความคิดเห็นให้คณะทำงานหอกระจายข่าวสาร ได้ปรับปรุงเวลาและวิธีการจัดรายการทางหอกระจายข่าวสารให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไปอีกด้วย

วิชัย วิริยา (2533) วิจัยเรื่องประสิทธิผลการให้การศึกษาเรื่องโรคอุจจาระร่วงแก่ประชาชนโดยวิธีการฝึกอบรมและการฟังเทปทางหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัดน่าน โดยเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ผลการวิจัยพบว่า การให้ความรู้ทั้งผ่านหอกระจายข่าวฯ และการฝึกอบรมมีผลต่อความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตัวของแม่บ้านในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงสูงขึ้น แต่คะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองทั้งสองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ปาริชาติ สายธนู (2534) ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าวในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน พบว่า สื่อหอกระจายข่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรในระดับสูงพอสมควร โดยพบว่าความถี่ในการฟัง อายุ และเพศ มีผลต่อความรู้ที่เกษตรกรรับรู้ได้อย่างได้รับ และเมื่อเปรียบเทียบความรู้ภายหลังการรับฟังระหว่างเกษตรกรในพื้นที่พัฒนาต่างระดับกัน พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ล้าหลังมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสูงกว่าเกษตรกรในพื้นที่ก้าวหน้า นอกจากนี้ พบว่ารูปแบบการนำเสนอรายการที่เกษตรกรพึงพอใจ คือรายการสนทนาสองคนชายหญิง แต่ไม่ต้องเปิดเพลงสลับการสนทนา

อัจฉริยา ดุลยกาญจน์ และคณะ (2539-2540) วิจัยเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน ในเขตจังหวัดตราด พบว่า มีการแต่งตั้งฝ่ายสาธารณสุขเป็นคณะกรรมการรับผิดชอบดูแลหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านมากที่สุด แต่ส่วนใหญ่มอบให้เพียงคนเดียวคนหนึ่งดำเนินการ โดยจัดทำตารางออกอากาศไว้ในสมุดและในการออกอากาศจะมีการบันทึกการออกอากาศเพียงบางครั้งเท่านั้น การดำเนินงานจะมีการประสานงานกันไม่ถึง 4 ฝ่าย หน่วยงานที่สนับสนุนให้ความรู้ส่วนมากเป็นเจ้าหน้าที่จากกระทรวงสาธารณสุข รูปแบบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านจะเปิดข่าวหรือถ่ายทอดจากวิทยุเป็นส่วนใหญ่ ถ้าอุปกรณ์ที่หอกระจายข่าวชำรุดจะนำไปซ่อมที่ร้านภายนอกหมู่บ้านโดยใช้เงินส่วนตัว ซึ่งเมื่อหอกระจายข่าวมีปัญหาบุคคลที่ให้คำปรึกษาส่วนใหญ่คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และสื่อที่ได้รับสนับสนุนมากที่สุดคือ ดลิပ်เทปเสียงและบทความเผยแพร่

จากที่นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาเพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้ จำนวนถึง 6 เรื่อง และส่วนใหญ่เป็นการประเมินผลการเผยแพร่ความรู้ทางด้านสาธารณสุข ส่วนการศึกษาถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านมีจำนวน 3 เรื่อง การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางปรับปรุง 3 เรื่อง นอกนั้นจำนวน 5 เรื่อง เป็นการศึกษาถึงสภาพการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั่วไป และไม่พบงานวิจัยที่มุ่งศึกษาหอกระจายข่าวสารโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเครื่องมือ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน ประเมินการผลการศึกษา และรวบรวมและนำเสนอผลงานวิจัย

โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดวิธีการศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

3.1.1 รวบรวมและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารทั้งในด้านนโยบาย และการดำเนินงาน ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จากเอกสารสิ่งพิมพ์และการสอบถามผู้เกี่ยวข้อง

3.1.2 ศึกษาพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ใน 2 ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ลักษณะทางกายภาพ จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน อาชีพ การรวมกลุ่มของชาวชุมชนบทบาทของผู้นำ วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับบุคคล หรือหน่วยงานภายนอก การศึกษาในขั้นตอนนี้ดำเนินการด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ การสำรวจพื้นที่ และการสอบถามพูดคุยกับผู้นำชุมชน และชาวชุมชน

2) ข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารของแต่ละหมู่บ้าน

- การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร รูปแบบการดำเนินงาน วิธีการผลิตและการกระจายเสียง และการบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร โดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้รับผิดชอบและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งการสังเกตการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

- ความคิดเห็นของชาวชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การรับฟัง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหอกระจายข่าว และความพึงพอใจ โดยการสนทนากลุ่มชาวชุมชน สัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำชุมชน และการสังเกตการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและการรับฟังหอกระจายข่าวสาร ในขั้นตอนนี้ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถประมวลสภาพการดำเนินงาน วิธีการใช้สื่อหอกระจายข่าวสาร การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพึงพอใจของชุมชนในระดับหนึ่ง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนต่อไป ให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานของการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมากที่สุด

3.2 ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จัดกิจกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร พิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร 2 ส่วน คือ คณะผู้ทำงานหอกระจายข่าวสาร และชาวชุมชน โดยจัดกิจกรรมที่ทำให้ทั้ง 2 ส่วนให้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารร่วมกัน ให้คณะปฏิบัติงานดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยรับฟังความคิดเห็นของชาวชุมชน และในขณะเดียวกันให้ชาวชุมชนแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และทั้งสองส่วนได้ปฏิบัติงานร่วมกัน โดยจัดให้มีกิจกรรมดังนี้

3.2.1 จัดการเสวนาชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นเวทีให้ชาวชุมชนได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมเสนอความคิดเห็น และความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เป็นการพบปะสนทนาระหว่างชาวชุมชนด้วยกันเอง โดยมีประเด็นการเสวนาดังนี้

1) ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารที่ชาวชุมชนคาดหวังหรือต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในด้านบทบาท การบริหารงาน การผลิต การกระจายเสียง เนื้อหาของข่าวสาร รูปแบบการนำเสนอ การรับฟังความคิดเห็นจากชาวชุมชน และวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบอื่น

2) ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารในปัจจุบัน บทบาทประโยชน์รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ผ่านมา จากอดีตถึงปัจจุบัน

3) ระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างสรรค์หอกระจายข่าวสารที่เป็นที่ต้องการของชุมชน ร่วมกำหนดบทบาทของหอกระจายข่าวสาร การบริหารงาน การผลิต ลักษณะเนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอ

4) ชุมชนร่วมกันค้นหาคณะทำงานอาสาสมัคร ที่จะร่วมกันดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของชุมชนต่อไป

3.2.2 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ให้คณะทำงานอาสาสมัครมีความรู้เชิงเทคนิคในการปฏิบัติการกระจายเสียง การจัดการเตรียมการดังกล่าว ใช้เวลา 3 วัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม และการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- วิธีการพิจารณาประเด็นที่จะนำมาเป็นเนื้อหาข่าวสารในการจัดรายการ โดยใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกลยุทธ์ในการดำเนินงาน
- วิธีการแสวงหาเนื้อหา ข่าวสาร และความรู้ต่างๆ เป็นข้อมูล แหล่งข้อมูล การประสานงานและการจัดตั้งเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร ทั้งในและนอกหมู่บ้าน
- วิธีการเตรียมข้อมูล การแยกแยะ คัดเลือก และการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล
- วิธีการนำเสนอเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการจัดรายการ

3.2.3 คณะทำงานอาสาสมัคร ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ของตน

3.2.4 คณะผู้วิจัยติดตามผลการดำเนินงานและให้คำปรึกษาเท่าที่จำเป็น แลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นในการจัดการกระจายเสียงในหมู่บ้านของตน เพื่อรับทราบและประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ผ่านมา

3.2.5 ประชุมคณะทำงานอาสาสมัครทั้ง 7 หมู่บ้าน

3.2.6 ทักษะศึกษาเยี่ยมชมและดูงานการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่หมู่ 3 บ้านหาดทรายขาว ตำบลคำพวน กิ่งอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร วัตถุประสงค์ของการเยี่ยมชมและดูงานคือ นอกจากได้เห็นตัวอย่างของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบหนึ่งแล้ว ยังต้องการให้คณะผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 แห่ง ได้พบปะสังสรรค์กันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ รวมทั้งเป็นโอกาสที่จะสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้าน

3.2.7 เสวนาชุมชนแต่ละแห่ง เพื่อประเมินผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ผ่านมา แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะถึงการดำเนินงานในอนาคต

3.3 ประเมินผลการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คณะผู้วิจัยประเมินผลการศึกษาโดยการจัดการเสวนาชุมชนแต่ละพื้นที่ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารก่อนและหลังการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนของโครงการวิจัย รวมถึงได้ใช้วิธีสัมภาษณ์ชาวชุมชน พื้นที่ละ 10 คน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบ ทั้งนี้โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการประเมินผลงานวิจัย ดังนี้

1) การรับฟังการกระจายเสียงของชาวบ้าน

- ประเมินในเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนผู้ฟังเพิ่มขึ้น ฟังบ่อยครั้งขึ้น เป็นต้น
- ประเมินความสนใจ ได้แก่ ตั้งใจฟังเพิ่มขึ้น มีการติดตามข้อมูล มีการร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นต้น
- ประเมินความพึงพอใจ ได้แก่ ความคิดเห็นถึงประโยชน์ของข้อมูล (ข้อมูลตรงกับความต้องการ สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้จริง) ความรู้สึกที่ได้รับจากการฟังการกระจายเสียง (สนุก เพลิดเพลิน ร่าคาญ) เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

- การบริหารจัดการ เช่น มีคนที่มีใช้เฉพาะผู้นำหมู่บ้านเข้ามามีส่วนในการคิดหาวิธีดำเนินงาน กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาคืออุปสรรคต่าง ๆ มีการร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มที่มาจากกลุ่มคนที่หลากหลาย เป็นต้น
- การจัดการกระจายเสียง เช่น วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลมาจากเรื่องราวเหตุการณ์ และบุคคลภายในหมู่บ้านแทนที่จะเป็นข้อมูลที่รับจากหน่วยงานรัฐบาลหรือหน่วยงานอื่นเท่านั้น ผู้รับผิดชอบการกระจายเสียงดำเนินงานด้วยความรู้สึกและความสนใจที่จะทำ มีแผนการกระจายเสียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในพื้นที่ เป็นต้น

3) เนื้อหาหรือข้อมูลที่เผยแพร่ เช่น เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เป็นต้น

4) รูปแบบการนำเสนอ เช่น ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลรูปแบบใหม่ที่สามารถดึงเอาคนในชุมชนเข้ามาเป็นผู้ร่วมนำเสนอด้วย จังหวะหรือเวลาในการนำเสนอสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เป็นต้น

5) วิธีการแก้ไขปัญหาด้านอุปกรณ์กระจายเสียง

3.4 รวบรวมและนำเสนอผลงาน

3.5 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย	ระยะเวลา
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น - รวบรวมข้อมูลด้วยการค้นคว้าเอกสาร - ศึกษาพื้นที่และรวบรวมข้อมูลหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ จากเอกสารราชการที่เกี่ยวข้อง เอกสารของพื้นที่ การพูดคุย สอบถามจากผู้รับผิดชอบ และการสังเกตการณ์	เมษายน 2544 พฤษภาคม – มิถุนายน 2544
ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม - รวบรวมความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร ด้วยการจัดเสวนาชุมชน - ชุมชนคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้าน จากการเสวนาหรือที่ประชุมหมู่บ้าน - จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ 3 วัน เพื่อฝึกทักษะการกระจายเสียงให้แก่ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ได้รับคัดเลือก - ผู้ผ่านการฝึกทักษะทดลองปฏิบัติงาน ติดตามดูการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ - ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ปฏิบัติงานให้ผลัดกันเล่าถึงสิ่งที่ดำเนินการ แลกเปลี่ยน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน - เดินทางไปทัศนศึกษา เยี่ยมชม และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร (กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง)	กรกฎาคม 2544 สิงหาคม 2544 กันยายน 2544 กันยายน – พฤศจิกายน 2544 ธันวาคม 2544 ธันวาคม 2544
ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผล - ประเมินผลการดำเนินงานด้วยการเสวนาชุมชน และการสัมภาษณ์ชาวบ้านโดยมีแนวคำถามที่เตรียมไว้	มกราคม 2545
ขั้นตอนที่ 4 - รวบรวมและนำเสนอผลการศึกษา	กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2545

บทที่ 4

ลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา

งานวิจัยนี้กำหนดพื้นที่ที่ศึกษา 7 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบลของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ในบทนี้จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไป และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ที่ศึกษา โดยนำเสนอข้อมูลใน 2 ระดับ คือ ข้อมูลรวมระดับจังหวัด และข้อมูลแยกรายหมู่บ้านและสรุปภาพรวมในท้ายบท

4.1 ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของจังหวัดชุมพร

อำเภอปะทิวซึ่งเป็นพื้นที่ที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดชุมพร นับว่าเป็นอำเภอด่านแรกของจังหวัดชุมพร ตามหลักฐานเมืองปะทิวตั้งขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) กำหนดให้อำเภอปะทิวเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชุมพร

อำเภอปะทิวมีพื้นที่ประมาณ 779.92 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 487,450 ไร่ เป็นพื้นที่ราบระหว่างภูเขา มีภูเขาหินและเนินเขาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้อำเภอปะทิวยังมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ยาวถึงประมาณ 80 กิโลเมตร ลักษณะอากาศร้อนชื้นมีฝนตกตลอดปี มีถนนเพชรเกษมเป็นถนนสายหลักตัดผ่าน นอกจากนี้ยังมีสถานีรถไฟ และสนามบินจังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอปะทิว

อำเภอปะทิวแบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางสน ตำบลทะเลทรัพย์ ตำบลชุมโค ตำบลสระพลี ตำบลปากคลอง ตำบลดอนยาง และตำบลเขาไชยราช ประกอบด้วย 68 หมู่บ้าน และ 10,749 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 41,871 คน อาชีพหลักคือเกษตรกรรมปลูกพืชผล ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา มะพร้าว กาแฟ ทุเรียน กระตกรก หม่อน และสับปะรด นอกจากนี้ มีการประมงบ้างในพื้นที่ชายทะเล รายได้เฉลี่ย 48,444 บาทต่อคนต่อปี (สำนักงานสถิติจังหวัดชุมพร, 2544) ประชากรส่วนใหญ่มีการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ โดยปกติใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยกลาง นับถือศาสนาพุทธ มีเพียง 1 ตำบล ที่นับถือศาสนาอิสลาม อำเภอปะทิว ไม่มีศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ใน

ระดับหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านจะจัดการประชุมชาวบ้านทุกเดือน (ประมาณวันที่ 5) เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการไปประชุมระดับอำเภอ พบว่าในหมู่บ้านมีการรวมตัวกันจัดทำกิจกรรม เช่น ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ชุมชน บ้าง โดยปกติในแต่ละหมู่บ้านมีการจัดให้มีช่องทางการรับรู้ข้อมูลประจำหมู่บ้าน ได้แก่ ที่อ่านหนังสือ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน และการกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร ส่วนสถานที่ที่รวมคนในหมู่บ้าน ได้แก่ ศาลาประชาคม วัด มัสยิด โรงเรียน เป็นต้น

การใช้หอกระจายข่าวสารในจังหวัดชุมพร เริ่มมีครั้งแรกที่ใดและเมื่อใดไม่มีปรากฏหลักฐานชัดเจน อย่างไรก็ตาม พ.ศ.2523 กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายให้ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขสู่ชุมชน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพรในขณะนั้นจึงเริ่มสำรวจจำนวนหอกระจายข่าวสาร และพบว่า มีหอกระจายข่าวสารอยู่ประมาณ 50 หอ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นของส่วนตัว เช่น เป็นของผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน และวัด มีการใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารภายในชุมชนเพื่อประกาศข่าวและเรียกประชุมเท่านั้น ต่อมาใน พ.ศ. 2532 เกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์ขึ้น จังหวัดชุมพรได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอปะทิว และอำเภอท่าแซะ ได้รับความเสียหายมาก ส่งผลให้หอกระจายข่าวสารในสองอำเภอนี้เสียหายทั้งหมด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร จึงได้จัดทำโครงการของงบประมาณสร้างหอกระจายข่าวสารขึ้นมาใหม่ให้แก่หมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่ 2 อำเภอนี้ ซึ่งได้รับอนุมัติงบประมาณในการจัดสร้างจำนวน 24 แห่ง เมื่อมีการสำรวจต่อมาพบว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีลักษณะกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ มีบ้างหยุดบ้าง สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญคือ การที่อุปกรณ์ในการจัดการกระจายเสียงชำรุดอยู่เสมอและไม่มีเงินทุนสำหรับการซ่อมบำรุง ซึ่งเป็นเหตุให้หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่หยุดดำเนินการไป จนกระทั่งในช่วง พ.ศ. 2537 ถึง 2539 จึงมีการขยายขยายการจัดตั้งหอกระจายข่าวสารขึ้นในจังหวัดชุมพรอีกครั้ง ด้วยการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) และสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สจ.) ซึ่งเมื่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสำรวจอีกครั้งใน พ.ศ. 2542 พบว่า มีหอกระจายข่าวสารในจังหวัดชุมพรทั้งสิ้น 254 หอ อยู่ในเขตอำเภอปะทิว 40 หอ และอยู่ในเขตตำบลชุมโค ทะเลทรัพย์ และสะพลี 19 หอ

สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยรวมของจังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาไม่สามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง ยังไม่มีการร่วมรับผิดชอบจากชุมชนทั้งในด้านการบริหาร การกระจายเสียง และการซ่อมบำรุง ลักษณะการใช้งานส่วนใหญ่ยังใช้เพียงถ่ายทอดข่าวประจำวันจากส่วนกลาง ประกาศเรียกประชุม และเปิดเทปข้อมูลที่รับจาก

ส่วนกลางเท่านั้น ในขณะที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดชุมพร กรมประชาสัมพันธ์ ได้เข้ามามีบทบาทในการให้การสนับสนุนด้วยการจัดอบรมผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร และจัดตั้งเครือข่ายผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร หากแต่ยังไม่มีผลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในลักษณะที่เกิดจากการร่วมมือของชาวชุมชน

4.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละหมู่บ้าน

บ้านดอนทราย

หมู่บ้านดอนทรายเป็นหมู่บ้านที่มีมาแต่ดั้งเดิมหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเพเดิมที่อาศัยมาตั้งแต่เกิด ส่วนที่อพยพมาจากต่างถิ่นมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ลักษณะภูมิอากาศ ร้อนชื้น และมีฝนตกมาก จนบางครั้งมีน้ำท่วมขังในที่ลุ่ม มีถนนลูกรังผ่านกลางหมู่บ้าน เป็นถนนที่แยกมาจากถนนเส้นหลักในอำเภอ ซึ่งชาวบ้านใช้ถนนเส้นนี้ติดต่อกับชุมชนอื่นๆ

ปัจจุบันมีประชากร 118 หลังคาเรือน และจำนวนประชากร 155 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าว และรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ ลักษณะบ้านเรือน เป็นบ้านเรือนไม่ได้ถุนสูง แต่ละบ้านจะอยู่ห่างกัน เพราะแต่ละบ้านมีสวนพืชผลเป็นของตนเอง ในหมู่บ้านมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรง ชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ นับถือศาสนาพุทธ ไม่มีวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักไปทำบุญที่วัดในหมู่ที่ 3 ซึ่งอยู่ติดกัน และมีร้านค้า 1 ร้าน

ผู้มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านคือกำนัน กำนันเป็นประธานในการประชุมหมู่บ้าน และเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ ผู้นำเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เป็นผู้มีความสามารถในการพูด มักทำหน้าที่เป็นพิธีกรในงานต่างๆ ของหมู่บ้าน ปัจจุบันจึงยึดงานพิธีกรเป็นอาชีพ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. มีการประชุมหมู่บ้านที่ประชุมกันทุกวันที่ 5 ของเดือน เพื่อกำนันจะได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ที่กำนันไปประชุมหรือรับทราบมาจากที่ประชุมอำเภอให้ชาวบ้าน กลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยรุ่นจะไปเรียนหนังสือที่อำเภอในตอนเช้า แล้วกลับเข้าหมู่บ้านในตอนเย็น และชาวบ้านออกไปอำเภอเพื่อไปซื้อข้าวของต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้รถมอเตอร์ไซด์ส่วนตัวในการเดินทาง

สำหรับการรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในชุมชนในหมู่บ้านมีหอกระจายข่าวสาร 1 แห่ง มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง มีหนังสือพิมพ์ให้อ่านเป็นประจำ และมีประชาชน ชาวบ้าน มาอ่านหนังสือพิมพ์เสมอ สำหรับสื่ออื่นๆ ที่ชาวบ้านมีแทบทุกหลังคาเรือน คือ โทรศัพท์

หอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาร่วมใจ ใกล้บ้านกำนัน สร้างขึ้นจากโครงการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2535 การดำเนินของหอกระจายข่าวสารเคยมีคณะกรรมการรับผิดชอบในระยะแรก แต่งตั้งขึ้นโดยกำนัน ไม่มีการประชุมหรือจัดกิจกรรมหรือดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแต่อย่างใด คณะกรรมการบางคนไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าเป็นกรรมการ ชุมชนไม่ทราบและไม่มีส่วนร่วมในการแต่งตั้ง ปัจจุบันกำนันเป็นผู้ดำเนินงานประกาศข่าวต่างๆ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ การเปิด-ปิดเครื่องเสียงมักใช้หอกระจายข่าวสารถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และเปิดเทปของหน่วยราชการ เช่น เทปจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น โดยเริ่มเปิดเครื่องประมาณ 5.00 น. เริ่มต้นด้วยเพลง ตามด้วยการถ่ายทอดข่าว และเปิดเทปหรือประกาศข่าว และหยุดการกระจายเสียงเวลา 8.00 น. นอกเหนือจากนี้อาจมีการใช้ประกาศบ้างหากมีข้อมูลข่าวสาร เมื่อเครื่องชำรุดเสียหายต้องซ่อมแซม กำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุง โดยเจียดจ่ายจากเงินเดือนที่ได้รับประจำ กำนันเองต้องการให้มีผู้ช่วยหรือผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารเพื่อทำให้เกิดการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่จัดตามเวลาสะดวกของกำนัน หากแต่กำนันไม่มีใครมาร่วมรับผิดชอบ การกระจายเสียงจึงไม่สม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามสามารถรับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านสนใจฟังแต่ไม่ถึงกับติดตามฟัง

บ้านดอนปลักหมู

บ้านดอนปลักหมู เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากหมู่ที่ 3 ตำบลชุมโคเมื่อ พ.ศ. 2534 หรือประมาณ 10 ปีที่แล้ว ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของตำบลชุมโค มีขนาดพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ พื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มบางส่วนเป็นที่ดอนบ้างเล็กน้อย และมีพื้นที่บางส่วนติดชายทะเล มีถนนลูกรังผ่านในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับหมู่บ้านอื่น การเดินทางไปอำเภอในฤดูฝน ค่อนข้างลำบาก เพราะมีน้ำท่วมขังในที่ลุ่ม สำหรับภูมิอากาศโดยทั่วไปร้อนชื้น มีฝนตกมากในฤดูฝน มีลมแรงจากชายทะเลขึ้นมาเป็นบางครั้ง

ประชากรในบ้านดอนปลักหมู เป็นคนพื้นเพดั้งเดิมของที่นี่ มีผู้อพยพมาจากต่างจังหวัดเพียงเล็กน้อย ใช้ภาษาท้องถิ่น มีประชากรทั้งสิ้น 460 คน มี 107 หลังคาเรือน ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียน ส่วนใหญ่เดินทางไปเรียนในอำเภอ ชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ อาชีพทำสวนมะพร้าว สวนปาล์มน้ำมัน ประมง และรับจ้างบ้างเล็กน้อย ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

มีการรวมกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น มีการประชุมประจำทุกวันที่ 9 ของเดือน ซึ่งมีชาวบ้านมาประชุมกันเกือบทุกหลังคาเรือน เพื่อรับทราบข่าวจากทางราชการ ปัญหาของหมู่บ้าน และร่วมกันแสดงความคิดเห็น มีการพบปะกันในหมู่บ้านเป็นประจำที่ร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 3 แห่ง มักมาพบปะรวมกลุ่มกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำ คือ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ สำหรับกิจกรรมมีตามประเพณี และตามเทศกาลต่างๆ ส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมตามศาสนา ซึ่งในหมู่บ้านไม่มีวัดชาวบ้านจึงไปร่วมทำบุญเทศกาลต่างๆ ในวัดของบ้านดอนคา ชาวบ้านแทบทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์และดูเป็นประจำทุกวัน ส่วนวิทยุมีเป็นส่วนน้อย

หอกระจายข่าวสารที่หมู่ 9 นี้ เกิดมาจากการได้รับงบประมาณจากกองทุนมิยาซาวา เมื่อ พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่ในศาลาเฉลิมพระเกียรติ ศาลาขนาดเล็ก ตั้งอยู่ใกล้บ้านของผู้ใหญ่บ้าน กระจายเสียงยังได้ยินไม่ทั่วถึงครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน ทั้งๆ ที่มีเสาติดตั้งลำโพงสูงถึง 18 เมตร แต่เนื่องจากลมแรงจึงทำให้ได้ยินไม่ชัดเจน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลและดำเนินงานเองโดยตลอด ไม่มีคณะกรรมการ การกระจายเสียงไม่ได้ทำเป็นประจำแล้วแต่จะมีเหตุการณ์ เช่น การนัดประชุมชาวบ้าน และการเปิดเทปบันทึกเสียงของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงสาธารณสุข ภายใน 2 ปีที่ผ่านมา ได้ดูแลซ่อมแซม 2 ครั้ง โดยผู้ใหญ่บ้านออกเงินซ่อมแซมเอง ปัจจุบันคุณภาพของเสียงไม่ค่อยดีนัก

บ้านชุมทรัพย์

บ้านชุมทรัพย์เป็นหมู่บ้านที่ตั้งมาตั้งแต่ก่อนเกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์ ใน พ.ศ. 2532 ซึ่งแต่เดิมนั้น พื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นพื้นที่ป่าสงวน ชาวบ้านซึ่งมาจากจังหวัดอื่นแต่ส่วนใหญ่มาจากภาคกลาง เช่น จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรปราการ ราชบุรี และนครปฐม ได้เข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำสวนผลไม้ และเลี้ยงวัว ดังนั้นชาวบ้านในหมู่บ้านนี้จึงเป็นคนที่มีพื้นเพมาจากภาคกลาง ต่อมาเมื่อเกิดพายุเกย์ สวนผลไม้ถูกทำลาย หลังจากนั้นจึงมีการสร้างสวนขึ้นมาใหม่ เป็นสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ และผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด และส้ม หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ด้าน

ทิศตะวันตกของตำบลชุมโค ถนนเข้าหมู่บ้านแยกมาจากถนนเส้นใหญ่เป็นถนนลูกรังขรุขระมาก เดินทางลำบาก โดยเฉพาะฤดูฝน ถนนเส้นนี้ยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่ชาวบ้านใช้เดินทางบรรทุกผลผลิตออกจากหมู่บ้าน พื้นที่เป็นภูเขาไม่สูงนักสลับพื้นราบ ภูมิอากาศร้อนชื้นและฝนตก

ส่วนใหญ่ชาวบ้านใช้ภาษากลางในการสื่อสารกัน มีอาชีพทำสวน มีฐานะทางการเงินค่อนข้างดี ประชากรทั้งหมดมี 479 คน 121 หลังคาเรือน ไม่มีโรงเรียน เด็กๆ ในหมู่บ้าน ไปเรียนที่หมู่บ้านใกล้เคียงและในอำเภอ ไม่มีวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านใกล้เคียง

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่ม ตามกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มสวนกาแฟ กลุ่มสวนปาล์ม กลุ่มยางพารา กลุ่มปรับปรุงพืชสวน (สับปะรด ทุเรียน มังคุด เงาะ) มีธนาคารหมู่บ้านที่ชาวบ้านเป็นสมาชิกเกือบทุกหลังคาเรือน มีทุนให้กู้ยืม มีการประชุมสมาชิกทุกวันที่ 5 ของเดือนในเวลาประมาณ 4-5 โมงเย็น เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านกลับจากทำสวน สำหรับกลุ่มอื่นๆ นั้น จะมีการประชุมเป็นครั้งคราวเมื่อมีกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน สำหรับผู้ที่มิบทบาทเป็นผู้นำในชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งชาวบ้านให้ความนับถือยำเกรง และมักเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของหมู่บ้าน สถานที่ที่คนในชุมชนพบปะกันเป็นประจำ คือ ร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านมักมารับประทานอาหารหรือดื่มกาแฟ เมื่อกลับจากการทำงานแล้ว ทุกบ้านมีโทรทัศน์ แต่มีวิทยุไม่มากนัก

ปัจจุบันมีหอกระจายข่าวสาร 2 แห่ง อยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หอกระจายข่าวสารที่บ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นหอที่มีมาก่อน กล่าวคือ เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่หลังพายุไต้ฝุ่นเกย์ พ.ศ. 2532 โดยใช้งบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขที่สนับสนุนให้มีการก่อตั้งหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ที่ประสบภัย ครั้งแรกตั้งอยู่บริเวณศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน ดำเนินการโดยคณะกรรมการ และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศและดูแล ต่อมาได้ชำรุดเสียหายหลายครั้ง ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้ซ่อมแซมโดยใช้เงินส่วนตัว ต่อมาได้หยุดกระจายเสียงไประยะหนึ่ง จนกระทั่งใน พ.ศ. 2539-2540 ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดสร้างขึ้นใหม่โดยเพิ่มเติมบางส่วนจากหอกระจายข่าวสารเดิมที่ชำรุดไป และได้ย้ายที่ตั้งมาไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ซึ่งได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลา 10 กว่าปี สามารถกระจายเสียงครอบคลุม ประมาณ 50-60 หลังคาเรือน สำหรับหอกระจายข่าวสารแห่งที่สอง ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากงบพัฒนาจังหวัดที่

ผ่านมาทางสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การกระจายเสียงครอบคลุมประมาณ 20 หลังคาเรือน ปัจจุบันการดำเนินการกระจายข่าวแยกจากกัน ต่างคนต่างทำ การกระจายเสียงเปิดช่วงเช้า เพื่อถ่ายทอดข่าวจากวิทยุ เมื่อจบข่าวก็ปิด มีการประกาศพิเศษบ้างถ้ามีเรื่อง มักไม่ประกาศข่าวราชการเพราะมีความเห็นว่าข้อมูลไม่ชัดเจนและครบถ้วน การใช้หอกระจายข่าวสารยังไม่สม่ำเสมอ เพราะมีปัญหาเครื่องเสียงบ้อยและไม่สามารถซ่อมแซมให้ดีพอที่จะใช้งานได้ในระยะยาว หอกระจายข่าวสารจึงตกอยู่ในสภาพใช้งานไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ค่าใช้จ่ายการซ่อมบำรุงผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบและบอกว่าไม่เป็นปัญหา ปัญหาอยู่ที่ไม่สามารถซ่อมได้มากกว่า การรับฟังได้ยินไม่ทั่วถึงแม้จะมีถึง 2 จุดก็ตาม ชาวบ้านจึงฟังอย่างไม่ต่อเนื่องและติดตาม

บ้านสมบุญสุข

บริเวณที่บ้านสมบุญสุขตั้งอยู่ในปัจจุบันเดิมเป็นป่าเขาไม่มีชาวบ้านอยู่อาศัย เมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมามีกลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจากกรุงเทพมหานคร ชลบุรี และฉะเชิงเทรา ได้พากันอพยพและเข้ามาจับจองที่ดินทำสวนปาล์ม สวนกาแฟ และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ผลจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ ทำให้พืชสวนต่างๆ เสียหายหมด ชาวบ้านจึงได้เปลี่ยนแปลงการปลูกสวนผลไม้ เป็นสวนยางพารา พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านมีประมาณ 8000 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขา ชาวบ้านปลูกบ้านเรือนในที่ลาดของภูเขา และอยู่ตามสวนยางพารา ซึ่งแต่ละบ้านตั้งกระจายห่างๆ กัน การคมนาคมจากตัวอำเภอเป็นถนนลาดยางมาตลอดระยะทาง ประมาณ 5 กิโลเมตร และมีทางแยกเข้าหมู่บ้านระยะทางอีก 3 กิโลเมตร เป็นถนนสายเล็กๆ และเป็นลูกรังตัดผ่านสวนยางพาราถึงหมู่บ้าน สภาพภูมิอากาศของหมู่บ้านร้อนชื้น และมีฝนตก

มีประชากรทั้งสิ้น 310 คน จำนวน 87 หลังคาเรือน ในหมู่บ้านมีมัสยิด 1 แห่ง มีโรงเรียนสอนศาสนา 1 แห่ง อาชีพของชาวบ้านคือทำสวนยางพารา และสวนปาล์มน้ำมัน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดี ในกลุ่มอายุ ตั้งแต่วัยรุ่นขึ้นไปจนถึงประมาณ 45 ปี สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ดี ถ้าเป็นผู้สูงอายุจะอ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ มีโต๊ะอิหม่าม 1 คน และมีครูสอนศาสนา 2 คน ภาษาที่ใช้ประจำคือภาษากลาง

หมู่บ้านนี้เคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามบทบัญญัติทางศาสนา นอกจากนี้จะมีการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในหมู่บ้าน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน โดยผู้ชายมีหน้าที่ในการก่อสร้าง ผู้หญิงช่วยกันทำอาหาร การจัดกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้เงินกองทุนของมัสยิดที่ได้มาจากการบริจาค ผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชนแห่งนี้ และผู้ที่

อำนาจในการตัดสินใจ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม ครูสอนศาสนา และกรรมการมัสยิด ซึ่งมีจำนวน 15 คน ส่วนผู้หญิงมีบทบาทในด้านสาธารณสุขและการดูแลสุขภาพของคนในหมู่บ้าน การติดต่อกับภายนอกหมู่บ้าน มีการเดินทางเพื่อนำผลผลิตไปขายในอำเภอ และจังหวัด โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะ

ชาวบ้านมักใช้มัสยิดเป็นสถานที่พบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีศาลาอเนกประสงค์ที่มีร้านค้าของหมู่บ้านอยู่ด้วย ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านมาพบกันอีกแห่งหนึ่ง มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ของหมู่บ้านอยู่ในร้านค้าแห่งนี้ และเป็นที่ตั้งของโทรศัพท์ (ทศท.) สาธารณะ ซึ่งคนในหมู่บ้านใช้บริการเป็นประจำ มีโทรทัศน์แทบทุกหลังคาเรือน และมีวิทยุเป็นบางส่วน แต่รับไม่ค่อยชัดเจน

ปัจจุบันมีหอกระจายข่าวสาร 3 แห่ง แห่งแรกมี ใน พ.ศ. 2538 ตั้งอยู่ในบริเวณมัสยิด ได้รับงบประมาณจาก สจ.ปณิธาน ศรีชลบุตร สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ต่อมาได้ตั้งหอกระจายข่าวสารแห่งที่สอง อยู่ที่โรงเรียนสอนศาสนา ใช้งบประมาณก่อตั้งจากงบประมาณของหมู่บ้านซึ่งคนในชุมชนร่วมกันบริจาค หอกระจายข่าวสารอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ที่บ้านของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใช้งบประมาณส่วนตัวของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเอง สาเหตุสำคัญที่มีถึง 3 หอคือ ต้องการให้ได้ยินทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน การกระจายเสียงมักใช้ในกิจของศาสนาเป็นหลัก กระจายเสียงประจำวันละ 3 ครั้ง คือ ตอนเช้า เวลา 07.00 น. ตอนเที่ยงครึ่ง และก่อน 1 หุ่่ม ส่วนข้อมูลด้านอื่นมีการกระจายเสียงด้วยเช่นกันแต่น้อยมาก

มีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอยู่แล้ว ประกอบด้วยกรรมการ 15 คน ซึ่งเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการมัสยิด คณะกรรมการประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา และกรรมการมัสยิดบางท่าน การประกาศจะเปลี่ยนกันเป็นผู้ประกาศ ระหว่างกรรมการ 3 คน โดยประกาศเหมือนกันทั้ง 3 จุด นั่นคือ เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งประกาศเรื่องใด ต้องประกาศเรื่องนั้นซ้ำทั้ง 3 จุด การดูแลและซ่อมแซมใช้เงินงบกลางของมัสยิด

บ้านปากบ่อ

บ้านปากบ่อเป็นหมู่บ้านเก่าแก่หลายชั่วอายุคน อยู่ในตำบลทะเลทรัพย์ มีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ตำบลชุมโค ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ้านชุมทรัพย์ และมีพื้นที่ติดกันเป็นเนินเขาสลับกันไป มีถนนสายหลักแยกจากถนนเพชรเกษมเข้ามาในอำเภอตัดผ่านหมู่บ้านนี้บางส่วนทางแยกจากถนนสายนี้เข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง เดินทางไม่สะดวกในฤดูฝน ลักษณะอากาศในพื้นที่เหมือนกับพื้นที่อื่นคือร้อนชื้น และมีฝนตก

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่เป็นคนเกิดที่นี่ มีที่มาจากจังหวัดอื่นๆ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น มีประชากรทั้งสิ้น 1,145 คน จำนวน 292 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรปลูกพืชผล เช่น เงาะ ทุเรียน และพืชสวน กาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านเป็นภาษาท้องถิ่นได้ ส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้

มีการรวมกลุ่มในหมู่บ้านหลายกลุ่ม แยกตามกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่ม อสม. กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน แต่ละกลุ่มมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเน้นการพัฒนาหมู่บ้าน มีการประชุมของกลุ่มต่างๆ ทุกวันที่ 5 ของเดือน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในหมู่บ้าน มีคณะกรรมการชุดต่างๆ รับผิดชอบ นอกจากผู้ใหญ่บ้านแล้วยังมีผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านที่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือชุมชนในด้านทุนทรัพย์ บริจาคเงินเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ชาวชุมชนนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี มาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กันอยู่เสมอ และพร้อมเพรียงกัน ในหมู่บ้านมีร้านค้า 2 แห่ง ซึ่งชาวบ้านมักใช้เป็นสถานที่พบปะและรับประทานอาหารกันอยู่เสมอ มีที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน มีศาลาอเนกประสงค์ซึ่งเป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร และเป็นที่ตั้งของ ศสมช. ประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะส่งข่าวสารต่างๆ ให้ชาวบ้านได้รับรู้ ชาวบ้านในหมู่บ้านนี้มีโทรทัศน์ เกือบทุกหลังคาเรือน แต่วิทยุกระจายเสียงมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

หอกระจายข่าวสารที่บ้านปากบ่อนี้ จัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2528 โดยการรวบรวมเงินจากการจัดงานและเงินบริจาคของผู้นำชุมชนในสมัยนั้น การจัดการกระจายเสียงดำเนินงานโดยบุคคลที่มีใจรักการกระจายเสียง เป็นบุคคลที่ดูแลตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน สามารถดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารจนได้รับรางวัลเป็นหอกระจายข่าวดีเด่นของจังหวัด ใน พ.ศ. 2539 เป็นบุคคลที่มีบทบาทในชุมชน นอกจากรับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารแล้ว ยังเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้านด้วย หอกระจายข่าวสารได้ใช้งานมาอย่างเต็มที่ตั้งแต่แรกเริ่ม ด้วยการถ่ายทอดข่าวสารจากราชการ จนกระทั่ง พ.ศ. 2532 เกิดพายุเกย์ ทำให้หมู่บ้านรวมทั้งหอกระจายข่าวสารได้รับความเสียหายและหยุดการกระจายเสียงไป จน พ.ศ. 2533 จึงเริ่มจัดตั้งหอกระจายข่าวสารขึ้นใหม่ โดยจัดตั้งที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และเป็นพื้นที่ที่ได้รับการบริจาคที่ดินจากชาวบ้าน

ขณะนี้ มีการกระจายเสียงเป็นประจำทุกวัน เวลา 5.30 – 8.00 น. ในช่วงเช้า และ 17.30 – 19.00 น. ในช่วงเย็น ด้วยการเปิดเพลง ถ่ายทอดข่าว ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปข้อ

มูลของหน่วยราชการ และเรียกประชุม มีคณะกรรมการบริหารดูแลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประกอบด้วยกรรมการ 7 คน มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นที่ปรึกษา มีผู้ทำหน้าที่ประกาศ 1 คน และดูแลรักษาเครื่อง 1 คน ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาซ่อมแซมมาจากเงินส่วนตัวของผู้ดำเนินงาน งบประมาณกลางของหมู่บ้านบางส่วนและการบริจาคของชาวบ้านที่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวและทราบว่าขาดแคลน

บ้านดอนคา

บ้านดอนคา เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2399 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นคนในท้องถิ่น และเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่กลางตำบลสะพลี พื้นที่อยู่ใกล้ทะเล แต่ไม่ติดทะเล พื้นที่ประมาณ 5,625 ไร่ มีถนนลาดยาง แยกจากถนนที่มาจากตัวจังหวัด ประมาณ 12 กิโลเมตร แยกเข้าหมู่บ้านอีก 3 กิโลเมตร โดยถนนผ่านกลางหมู่บ้านจึงสะดวก และมีรถยนต์เข้าถึงตลอดเวลา ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบ ลักษณะบ้านเรือนปลูกติดๆ กัน มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 5 คุ่ม มีตัวแทนของแต่ละคุ่มมาร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน มีการปลูกพืชสวน เช่น ปาล์มน้ำมัน

ประชากรในหมู่บ้านนี้มีทั้งสิ้น 412 คน จำนวน 103 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ทำสวนปาล์มน้ำมัน และมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลาง ในหมู่บ้านมีการเปิดสอนการศึกษาออกโรงเรียน 1 แห่ง ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ ไม่มีวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านมีความเชื่อในเจ้าพ่อเขาหิราดที่มีรูปปั้นเสื่ออยู่กลางหมู่บ้าน ซึ่งมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าเป็นเจ้าพ่อที่คุ้มครองชาวบ้าน และอาศัยอยู่บนเขาด้านหลังหมู่บ้าน มีการจัดประเพณีสักการะเจ้าพ่อเขาหิราดในเดือนพฤษภาคมของทุกปี

ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันและมีลักษณะตื่นตัวต่อการพัฒนา โดยสะท้อนจากการมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนามากมายหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านสุขาภิบาลอาหาร กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มอาสาพัฒนาสตรี เป็นต้น มีการประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 5 ของเดือน เพื่อชี้แจงข่าวสารต่างๆ ที่กำหนดไปรับทราบจากที่ประชุมอำเภอ ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำ ได้แก่ กำหนดของตำบลสะพลี กำหนดเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ มีความสามารถในการพูดในที่ชุมชน เป็นผู้ที่มีการศึกษา และมีประสบการณ์ในการทำงานชุมชนเป็นอย่างดี ส่งผลให้ชุมชนนี้มีกิจกรรมการรวมกลุ่มกันอย่างโดดเด่น จนเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น เป็นศูนย์การเรียนรู้ตัวอย่างดีเด่น เป็นหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม หมู่บ้านปลอดยาเสพติด ได้รับรางวัลระดับอำเภอ

จากการมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ดีเด่น และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานดีเด่น เป็นต้น คนในหมู่บ้านจะ
ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เพราะลักษณะของบ้านเรือนจะอยู่รวมกัน และมีร้านค้าในหมู่บ้าน มีศาลา
อเนกประสงค์ตั้งอยู่กลางหมู่บ้านเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมารวมกัน ซึ่งใช้เป็นศูนย์รวมกิจกรรม
ของหมู่บ้าน เป็นห้องเรียนของการศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) เป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ส่วน
ใหญ่เกือบทุกบ้านมีโทรทัศน์

หอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคาเป็นรางวัลที่หมู่บ้านนี้ได้รับจากกรมการปก
ครอง กระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2537 เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 100%
ปัจจุบันมีกรรมการดูแล ประกอบด้วยกรรมการ 14 คน ที่มีบุคคลจากฝ่ายต่างๆ เช่น พัฒนา
อาชีพ สาธารณสุข ศึกษาวัฒนธรรม สวัสดิการสังคม กิจการสตรี รวมถึง อบต.

การดำเนินงานกระจายเสียงเป็นไปอย่างต่อเนื่องทุกเช้าและเย็น ด้วยการถ่าย
ทอดข่าวจากวิทยุกระจายเสียง ประกาศข่าว อ่านข่าวจากหน่วยราชการต่างๆ เปิดเทป และ
ประกาศข่าวของคนในชุมชน เช่น งานบุญ งานศพ งานแต่ง นอกจากนี้กำหนดแล้วเคยใช้หอ
กระจายข่าวสารประกาศให้คนในหมู่บ้านช่วยกันจับขโมยมาแล้ว ที่น่าสนใจคือไม่มีการจำกัดว่า
ผู้ประกาศจะต้องเป็นผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากกำหนดแล้วใครที่มีข้อมูลและต้องการประกาศก็สามารถ
ใช้หอกระจายข่าวสารได้ ดังนั้นจึงมีผู้ประกาศหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่คือผู้นำกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ใน
หมู่บ้าน อย่างไรก็ตามการรับฟังยังไม่ครอบคลุมทั่วทั้งหมู่บ้าน

บ้านทุ่งวัวแล่น

บ้านทุ่งวัวแล่น เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดทะเล ชาวบ้านมีพื้นเพอยู่ในหมู่บ้านนี้มา
แต่ดั้งเดิม พื้นที่มีลักษณะลาดลงสู่ทะเล พื้นที่ประมาณ 2800 ไร่ มีถนนลาดยางที่มาจากตัว
จังหวัดผ่าน ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร และมีทางแยกเข้าหมู่บ้านเป็นทางเล็กๆ เป็นหมู่
บ้านที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ หาดทุ่งวัวแล่น ภูมิอากาศของหมู่บ้านเป็นลักษณะของ
อากาศชายทะเล มีลมพัดแรงเป็นบางฤดู บ้านเรือนตั้งกระจายกันแต่ไม่ห่างกันมากนัก บริเวณ
ชายทะเลเป็นสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บ้านพัก บังกะโล โรงแรม และรีสอร์ท

ประชากรทั้งสิ้น 2,760 คน 178 หลังคาเรือน มีชาวบ้านส่วนหนึ่งเป็นคนดั้งเดิม
ในหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ย้ายมาจากที่อื่น โดยมักประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
เช่น สร้างบ้านพักตากอากาศ ประชากรจึงค่อนข้างหลากหลาย ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาพื้นบ้าน
ทางใต้ และภาษากลาง อาชีพของชาวบ้าน คือ ประมง และรับจ้าง ฐานะของชาวบ้านอยู่ใน
ระดับปานกลาง มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 แห่ง มีวัด 1 แห่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อการพัฒนา เช่น มีคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยว กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาด ผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านที่มีความตั้งใจพัฒนาหมู่บ้าน มีการร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว อนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงมีผู้คนในอำเภอหรือจังหวัดอื่นมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์ ซึ่งกรรมการหมู่บ้านจะมีการเตรียมงานไว้รองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ที่หมู่บ้านทุ่งวัวแล่นนี้ยังมีผลิตภัณฑ์จากทะเลที่รู้จักกันทั่วไป คือ กะปิ สถานที่ที่ชาวบ้านจะมาพบปะกัน หรือมาประชุมกันเป็นประจำ คือ ศูนย์หมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน เป็นที่ทำการของศูนย์ อปพร. ของหมู่บ้าน สำหรับสื่ออื่นๆ ที่ชาวบ้านใช้กันมากคือโทรทัศน์

หอกระจายข่าวสารบ้านทุ่งวัวแล่น ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539 ได้รับงบประมาณจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตั้งอยู่ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ประกาศ ดูแล และรับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งหมด คุณภาพของเสียงไม่ค่อยดีเพราะอยู่ติดชายทะเล กระแสลมพัดแรงได้ยินไม่ทั่วถึง ต่อมาย้ายมาอยู่ที่ศูนย์ประจำหมู่บ้าน สามแยกริมถนนใกล้ชายทะเล ซึ่งเป็นร้านค้าชุมชนด้วย การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารยังไม่มีคณะกรรมการ ดำเนินงานในแต่ละวันโดยการถ่ายทอดข่าวจากวิทยุกระจายเสียง เวลา 7.00 – 8.00 น. และประกาศข่าวราชการ กระจายเสียงไม่เป็นเวลาที่แน่นอน หากสภาพอากาศไม่ดีลมแรงก็ไม่สามารถกระจายเสียงได้ ดังนั้นเมื่อมีข่าวต้องประกาศ ผู้ใหญ่บ้านจึงใช้เครื่องขยายเสียงติดรถยนต์ตระเวนออกประกาศทั่วหมู่บ้านแทน เมื่อเครื่องชำรุดเสียหายผู้ใหญ่บ้านมักใช้เงินส่วนตัวและมีการขอบริจาคจากชาวบ้านมาซ่อมแซมบ้าง

4.3 สรุปภาพรวมลักษณะพื้นที่และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

หมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในด้านอาชีพที่ทั้งหมดมีอาชีพหลักทำสวนยางพารา ปาล์ม และสวนผลไม้ นับถือศาสนาพุทธ 6 แห่ง และศาสนาอิสลาม 1 แห่ง ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทชัดเจนคือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางถึงค่อนข้างดี มีเพียงบ้านดอนปลักหมู่ที่ได้รับการจัดจากจังหวัดให้เป็นหมู่บ้านยากจน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการพัฒนาให้เห็นในทุกหมู่บ้าน มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ กิจกรรมทางศาสนาไม่ชัดเจน ยกเว้นบ้านสมบูรณ์สุขที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางศาสนา

เป็นประจำ การคมนาคมสะดวก มีสถานที่พบปะสังสรรค์ภายในหมู่บ้าน และมีการประชุมหมู่บ้าน (ทุกต้นเดือน) ที่เป็นช่องทางพบปะกันอย่างเป็นทางการ

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง มีความเหมือนและแตกต่างกันในรูปแบบการกำกับดูแล แหล่งทุน ผู้จัดการกระจายเสียง เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ ความสม่ำเสมอในการกระจายเสียง และปัญหาอุปสรรค ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง

พื้นที่ศึกษา	รูปแบบการบริหารงาน			แหล่งทุน		ผู้จัดการกระจายเสียง		เนื้อหาและรูปแบบ		ความสม่ำเสมอ		ปัญหาอุปสรรค
	คณะกรรมการกลางของชุมชน	คณะกรรมการดูแลงานหอฯ	ไม่มีกรรมการดูแลโดยตรง	งบประมาณส่วนกลางของหมู่บ้าน	งบประมาณส่วนตัว	คนเดียว	กลุ่มคน	ของรัฐ	ของชุมชน	ประจำ	ไม่ประจำ	ด้านเทคนิคอุปกรณ์
บ้านดอนทราย			✓		✓	✓		✓			✓	✓
บ้านดอนปลักหมู			✓		✓	✓		✓			✓	✓
บ้านชุมทรัพย์			✓		✓	✓		✓			✓	✓
บ้านสมบุรณสุข	✓			✓			✓	✓	✓	✓		✓
บ้านปากบ่อ	✓			✓		✓		✓		✓		✓
บ้านดอนคา		✓		✓			✓	✓	✓	✓		✓
บ้านทุ่งวัวแล่น			✓		✓	✓		✓			✓	✓

จากตารางดังกล่าวจะเห็นว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ในส่วนของการกำกับดูแลการดำเนินงาน มี 3 รูปแบบกล่าวคือ

1. มีคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบโดยเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการกลางของหมู่บ้าน 2 แห่ง
2. มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นหรือดูแลกิจการหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ 1 แห่ง
3. ไม่มีคณะกรรมการ มีเพียงบุคคลรับผิดชอบ 4 แห่ง โดยเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน หากใช้รูปแบบการกำกับดูแลการดำเนินงานในรูปแบบที่ 1 และ 2 ซึ่งมีคณะกรรมการ จะใช้งบกลางของหมู่บ้าน ส่วนหมู่บ้านที่มีผู้รับผิดชอบเป็นบุคคล หรือรูปแบบที่ 3 ผู้รับผิดชอบงานจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายด้วย

สำหรับผู้จัดการกระจายเสียง ส่วนใหญ่ถึง 5 หมู่บ้าน จัดการกระจายเสียงด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งเป็นกำนัน 1 แห่ง ผู้ใหญ่บ้าน 3 แห่ง และผู้ที่รับหน้าที่จัดทำตั้งแต่เริ่มตั้งหอกระจายข่าวสาร 1 แห่ง มีเพียง 2 แห่งที่มีผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มคน

เนื้อหาและวิธีการกระจายเสียงมีส่วนที่เหมือนกันทั้ง 7 หมู่บ้าน คือ ถ่ายทอดข่าวเปิดเทปของหน่วยราชการ ประกาศข่าวราชการ ประกาศเรียกประชุม ส่วนที่แตกต่างคือ มีอยู่ 2 แห่งที่ใช้เพื่อกิจการของชุมชน คือ บ้านสมบูรณ์สุข ที่ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อศาสนกิจเป็นส่วนใหญ่ และบ้านดอนคา ที่มีการประกาศเพื่อแจ้งข้อมูลโดยกลุ่มพัฒนาต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

สำหรับความสม่ำเสมอในการกระจายเสียง มี 3 แห่ง ที่มีการกระจายเสียงเป็นประจำทุกวัน ประชาชนจะฟังเป็นประจำเช่นกัน ในบางหมู่บ้านบอกว่าจะรู้สึขาดถ้าไม่ได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวสาร อีก 4 แห่ง มีการกระจายเสียงตามความสะดวกของผู้รับผิดชอบ ประชาชนในหมู่บ้าน 4 แห่งนี้ บอกว่าฟังบ้างไม่ฟังบ้าง ไม่ได้ติดตาม และบางหมู่บ้านไม่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร และยังมีความเข้าใจว่าซ้ำซ้อนกับวิทยุหรือโทรทัศน์

ปัญหาอุปสรรคที่พบคล้ายกันทั้ง 7 หมู่บ้านคือ ไม่สามารถจัดการกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์กระจายข่าวสารที่เสียบ่อย การได้ยินไม่ทั่วถึง เพราะลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่อยู่กระจัดกระจาย จึงมีความคิดที่จะทำเสียงตามสาย

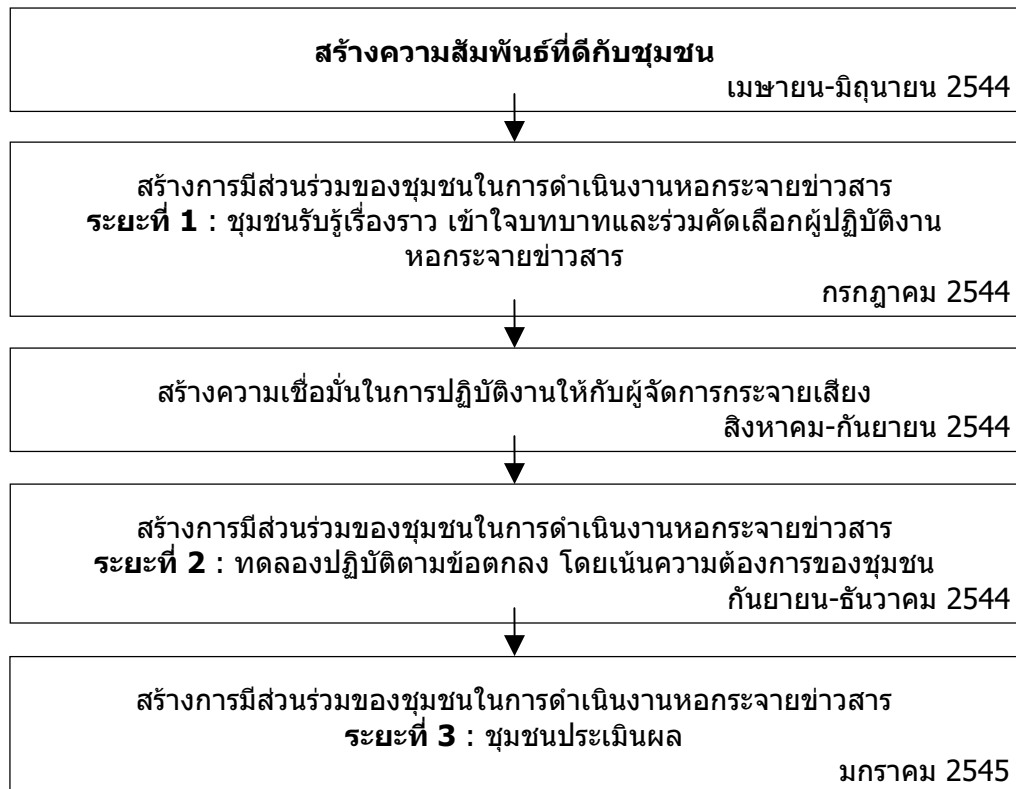
ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 หมู่บ้าน มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร โดยเฉพาะในส่วนของการลงทุนและความสม่ำเสมอในการจัดการกระจายเสียง กล่าวคือในพื้นที่ที่บริหารงานโดยคณะกรรมการ (ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการกลาง หรือคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่องานหอกระจายข่าวสาร) ทั้ง 3 แห่ง ใช้งบประมาณส่วนกลางของหมู่บ้านในการดูแลรักษาหอกระจายข่าวสาร และมีการจัดการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอ ส่วนพื้นที่ที่บริหารงานโดยบุคคลคือผู้นำทั้ง 4 แห่ง ใช้งบประมาณส่วนตัวในการดูแลรักษาหอกระจายข่าวสาร และจัดการกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ

บทที่ 5

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดให้การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการทำให้หอกระจายข่าวสารดำเนินงานไปในทิศทางที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน และนำไปสู่การเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้อย่างแท้จริง กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนมีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่คณะผู้วิจัยเริ่มเข้าทำงานในพื้นที่ ซึ่งเริ่มด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เมื่อชุมชนคุ้นเคยและเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของการทำงาน ตลอดจนเห็นพ้องด้วยการติดตามหอกระจายข่าวสาร จึงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ระยะที่ 1 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ ร่วมคิดทบทวน และร่วมแสดงความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งในระยะที่ 1 นี้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นรูปธรรมประการหนึ่งคือ การคัดเลือกคนในชุมชนด้วยตนเอง ทำหน้าที่จัดการกระจายเสียง จากนั้นจึงดำเนินไปสู่การสร้างเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารให้แก่ผู้ที่รับการคัดเลือก การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการให้คนกลุ่มนี้ได้ทดลองปฏิบัติงานโดยมีแนวทางที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารหอกระจายข่าวสาร ขั้นตอนสุดท้ายการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ระยะที่ 3 คือ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.1 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

คณะผู้วิจัยซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวหน้างานสุขศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร และผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งเป็นผู้ช่วยสาธารณสุขอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เป็นผู้ที่ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนทั้ง 7 แห่ง มีความคุ้นเคย ทั้งนี้เนื่องจากงานสุขศึกษาและสาธารณสุขที่บุคคลทั้งสองรับผิดชอบอยู่นั้น ทำให้ต้องพบปะกับชุมชนอยู่อย่างสม่ำเสมอ และเป็นเวลานานถึงกว่า 20 ปี นักวิจัยท้องถิ่นเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน โดยเฉพาะในระยะแรกของการวิจัยที่คณะผู้วิจัยจากส่วนกลางยังเป็นคนแปลกหน้าสำหรับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนนั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเพราะหากเกิดปัญหาตั้งแต่แรกก็ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนอื่นต่อไปได้ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เริ่มที่การทำ ความรู้จักกับผู้นำชุมชนและชุมชน ต่อจากนั้นจึงสร้างความคุ้นเคยและพยายามทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

ทำความรู้จัก

ในการเข้าสู่พื้นที่ครั้งแรกนักวิจัยท้องถิ่นได้ติดต่อนัดหมายผู้นำชุมชนซึ่งได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน(ใน 2 หมู่บ้านที่ผู้ใหญ่บ้านเป็นกำนัน) รวมทั้งผู้ที่รับผิดชอบหอกระจายข่าว ซึ่งมีเพียงหมู่ 5 บ้านทะเลทรัพย์ หมู่เดียวที่ผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารมิใช่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน คณะผู้วิจัยได้แนะนำตัวและเล่าถึงเจตนารมณ์ ของการเข้ามาทำงานในพื้นที่ จากนั้นมีการสอบถามพูดคุยเกี่ยวกับชุมชนและการใช้หอกระจายข่าวสาร โดยผู้วิจัยพูดคุยถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารที่มีต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ยกตัวอย่างการใช้หอกระจายข่าวสารบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน หรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่รัฐบาลกำลังดำเนินการและมีผลถึงชุมชน เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนผู้นำชุมชนและผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเล่าถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบส่วนใหญ่ได้แก่เครื่องเสียงบอยและต้องซ่อมโดยใช้เงินส่วนตัว รับผิดชอบงานเพียงคนเดียว ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่บ้าน/กำนันไม่สะดวก ต้องงดการกระจายเสียงทำให้การใช้หอกระจายข่าวไม่ต่อเนื่อง การพบปะพูดคุยในครั้งนี้ เป็นไปเพื่อทำความรู้จักและเป็นการขออนุญาตเข้าทำงานในพื้นที่ ซึ่งนอกจากจะได้รับการต้อนรับที่ดีแล้ว ในการเข้าพื้นที่ครั้งแรกนี้ยังเป็นโอกาสให้คณะผู้วิจัยได้สำรวจการใช้งานหอกระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่ศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการดำเนินงาน และได้สังเกตความสนใจของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ซึ่งส่วนใหญ่รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่ยังไม่แสดงท่าทีสนใจที่ชัดเจน

หลังจากการพูดคุยกับผู้นำชุมชนแล้ว คณะผู้วิจัยได้เดินสำรวจชุมชน พบปะพูดคุยทักทายกับชาวบ้านทั่วไป โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นวิธีการทำความรู้จักกับชุมชนที่ดี เพราะผู้นำชุมชนเป็นผู้แนะนำคณะผู้วิจัยแก่ชาวบ้านทำให้เกิดการยอมรับการเข้ามาทำงานวิจัยได้ในระดับหนึ่ง

สร้างความคุ้นเคย

เมื่อชุมชนรับทราบการเข้าทำงานในพื้นที่แล้ว คณะผู้วิจัยโดยเฉพาะนักวิจัยท้องถิ่น และผู้ช่วยนักวิจัยได้เข้าพื้นที่อีกหลายครั้งเพื่อให้เกิดความคุ้นเคย การเข้าชุมชนอย่าง **สม่ำเสมอ** การติดต่อกับผู้นำชุมชนและการติดต่อกับผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวसारอย่าง **ต่อเนื่อง** เป็นหัวใจสำคัญของการทำให้เกิดการยอมรับจากชุมชน เกิดความเข้าใจว่าจะทำอะไร ได้ รับความไว้วางใจว่าจะทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน จึงเกิดความสนใจที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งงานวิจัยนี้เน้นการติดต่อสื่อสารกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอตลอดโครงการ ด้วยการ **เดินทางไปพบ ส่งจดหมายและโทรศัพท์พูดคุย** คณะผู้วิจัยเดินทางเข้าพื้นที่พร้อมกันอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง และผู้วิจัยท้องถิ่นและผู้ช่วยนักวิจัยเข้าพื้นที่โดยลำพังอีกเป็นระยะๆ การติดต่อกับชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอนี้ ทำให้ชุมชนเห็นถึงความตั้งใจจริงของคณะผู้วิจัยในการทำงานนี้ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่นบอกกับคณะผู้วิจัยว่า ตอนแรกคิดว่าคณะผู้วิจัยนี้เหมือนคนอื่นที่เข้ามาถามหาข้อมูลแล้วก็ไปเสมือน เซลล์แมน ความคิดนี้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเห็นว่าคณะผู้วิจัยเข้ามาดำเนินงานอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังมีโอกาส **ร่วมกิจกรรมของชุมชน** หลายครั้ง เช่น งานทอดกฐินของหมู่ 3 บ้านดอนคา งานเลี้ยงน้ำชาของชาวมุสลิมหมู่ 13 บ้านสมบูรณ์สุข งานแต่งงานลูกสาวกำนันหมู่ 2 บ้านดอยทราย เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้มีส่วนในการสร้างความคุ้นเคยทำให้เห็นว่าคณะผู้วิจัยไม่ใช่คนแปลกหน้าอีกต่อไปเพราะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเสมือนสมาชิกประจำคนหนึ่งของชุมชน

ทั้งนี้การรู้จักและคุ้นเคยเป็นสิ่งสำคัญนำไปสู่ความเชื่อใจและไว้วางใจ ทำให้การพูดคุยโดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา ทำให้การดำเนินงานในโครงการวิจัยนี้มีความชัดเจนในการที่จะสนองตอบความต้องการของชุมชนได้

สร้างความไว้วางใจ

นอกเหนือจากการติดต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องแล้ว ท่าทีของคณะผู้วิจัยที่แสดงออกก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

- คณะผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีความสำคัญต่อการทำงานนี้ คณะผู้วิจัยจึง **รับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ อย่างตั้งใจ** ทั้งในการปรึกษา

หรือกับผู้นำชุมชน หรือในการเสวนาชุมชน หรือในการประชุมหมู่บ้าน คณะผู้วิจัยจึงรับฟังเป็นส่วนใหญ่ จะให้ข้อมูลเมื่อมีคำถาม และจะไม่ร่วมแสดงความคิดเห็นที่อาจเป็นการชี้นำได้

- คณะผู้วิจัยแสดงความเชื่อมั่นว่าสามารถพัฒนาหอกระจายข่าวสารได้ โดยเฉพาะในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัย ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่ใช้หอกระจายข่าวสารอยู่ มีความคุ้นเคยกับการทำงานในรูปแบบเดิม มองไม่เห็นถึงวิธีการพัฒนาและไม่มั่นใจว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงการใช้หอกระจายข่าวสารได้ คณะผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในงานหอกระจายข่าวสารนี้ ยกตัวอย่างให้เห็นถึงการใช้หอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่อื่น ชี้แจงแสดงเหตุผลเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแสดงให้เห็นว่าคณะผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเช่นนั้นและมีความเป็นไปได้จริงที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

- คณะผู้วิจัยทำตัวเป็นคนกลางให้มากที่สุดในการกรณีที่มีความคิดเห็นหลากหลาย หรือในกรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้าน

- คณะผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่าเราเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร หากแต่จะพัฒนาหรือไม่ และพัฒนาไปในทางใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน และคณะผู้วิจัยพร้อมที่จะให้การสนับสนุนเสมอ ในการทำงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยจะเน้นกับชุมชนว่า คณะผู้วิจัยเป็นเพียงกลุ่มคนที่สนใจและเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและมีความเชื่อว่าหากมีการใช้หอกระจายข่าวสารที่ถูกทางแล้ว หอกระจายข่าวสารจะสามารถทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้อย่างแน่นอน

5.2 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 1 : ชุมชนรับรู้เรื่องราว เข้าใจบทบาท และร่วมคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ศึกษา พบปะผู้นำชุมชน ทำความรู้จักกับชุมชน และทำความเข้าใจถึงการเข้ามาทำงานในชุมชน ชุมชนได้รับรู้เรื่องราวเข้าใจบทบาทของคณะผู้วิจัยที่เป็นเพียงผู้สนับสนุนความต้องการของชุมชน และผู้นำชุมชนเริ่มมีความเห็นสอดคล้องที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่เน้นพัฒนาบนรากฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว จากนั้นจึงเริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งให้ชุมชนได้ร่วมงานและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร โดยใช้วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม ดังนี้

- ชุมชนทำความเข้าใจและร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร และคัดเลือกผู้ดำเนินงานเงินด้วยการจัดการเสวนาชุมชน

- ชุมชนร่วมรับรู้เรื่องราว ร่วมแก้ปัญหา และร่วมหาทางพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ด้วยการนำเรื่องเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน

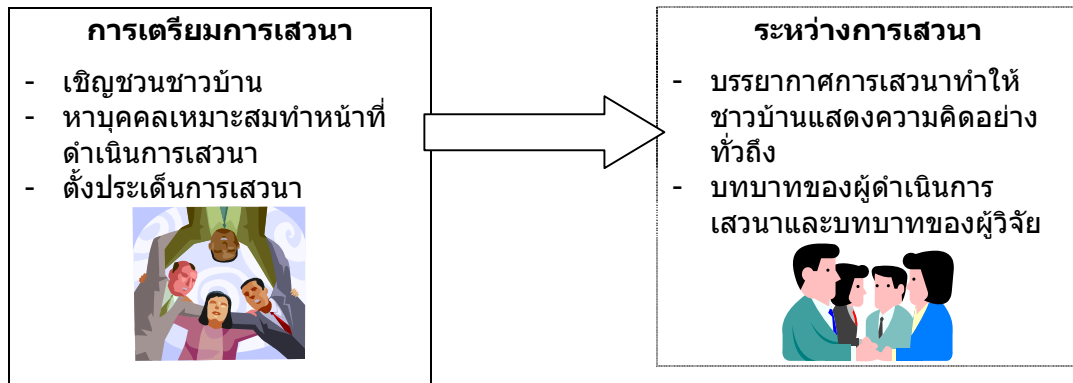
วิธีที่ 1 ชุมชนทำความเข้าใจ ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร และคัดเลือกผู้ดำเนินงานด้วยการจัดการเสวนาชุมชน

การเสวนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ของชุมชนได้มารวมกัน เพื่อรับทราบข้อมูล แสดงความคิดเห็น ชักถาม พุดคุย ในเรื่องหนึ่งเรื่องใด คณะผู้วิจัยเห็นว่า การเสวนาชุมชนเป็นช่องทางที่จะทำให้คนในชุมชนได้พุดคุยทำความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร การใช้งาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบ บทบาทในการเป็นสื่อของชุมชน ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ตลอดจนเป็นโอกาสที่จะระดมความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร

การเสวนาชุมชนนี้เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยเมื่อผู้นำชุมชนมีความเข้าใจและเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งเห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหอกระจายข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญ จึงเริ่มมองหาช่องทางหรือวิธีการที่จะทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้แสดงความคิดเห็น เมื่อคณะผู้วิจัยเสนอช่องทางการจัดเสวนาชุมชน ผู้นำชุมชนจึงเห็นด้วยทันที และผู้นำชุมชนได้ปรึกษาหารือชุมชน เพื่อกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวันเดียวกับวันที่มีกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ วันประชุมหมู่บ้าน และวันศุกร์ที่มีการประกอบกิจกรรมทางศาสนาของบ้านสมบูรณ์สุข และการจัดเสวนามักจัดที่ศาลาประชาคม หรือบริเวณที่เป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

การจัดการเสวนาชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเตรียมการเสวนา และช่วงระหว่างการเสวนา

การจัดการเสวนาชุมชน

การเตรียมการเสวนา

เมื่อกำหนด วัน เวลา และสถานที่ที่แน่นอนแล้ว จึงแจ้งกำหนดการพร้อมเชิญชวนให้ชุมชนเข้าร่วมการเสวนา โดยแต่ละหมู่บ้านใช้วิธีการ ดังนี้

1. ประกาศเชิญชวนผ่านหอกระจายข่าวสาร เป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอ
2. ผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน แจ้งในการประชุมหมู่บ้าน
3. ติดประกาศข้อความเชิญชวน พร้อมทั้งแจ้งวัน เวลา และสถานที่ ในบริเวณที่ชุมชนของชาวบ้าน เช่น ที่ศาลาประชาคม ร้านค้า บ้านผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้จัดทำประกาศ
4. เดินบอกตามบ้านเท่าที่ทำได้

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้สรรหาบุคคลที่เหมาะสมในการทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการเสวนาที่คณะผู้วิจัยต้องการคนในพื้นที่ สามารถสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยกลางได้อย่างสื่อนไหล เป็นผู้ที่ผู้นำชุมชนรู้จักคุ้นเคยและยอมรับ เป็นผู้ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักหรือคุ้นหน้าคุ้นตา เป็นคนมีอารมณ์ขัน สามารถสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองกับชาวชุมชนได้ เป็นผู้ที่พร้อมจะทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเสวนาและบทบาทของตนเองในการเสวนา ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เลือกเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอปะทิว ซึ่งเป็นคนปะทิว เกิดและเติบโตที่อำเภอปะทิว เป็นบุคคลที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั้ง 7 แห่งรู้จักและยอมรับ เพราะเป็นบุคคลที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในการช่วยเหลือชาวบ้าน เมื่อครั้งที่ได้รับความเดือดร้อนจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ และโดยลักษณะงานที่ทำในปัจจุบันต้องเข้าพื้นที่พบปะกับชุมชนอยู่เสมอสามารถพูดและฟังทั้ง

ภาษาท้องถิ่นและไทยกลางได้อย่างชัดเจน เป็นคนอารมณ์ดี มีความเข้าใจ เห็นด้วยกับการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร พร้อมเรียนรู้และร่วมงานครั้งนี้เป็นอย่างดี

เนื่องจากการเสวนาครั้งนี้มุ่งหวังให้เกิดการพบปะสังสรรค์ของคนในหมู่บ้าน เพื่อพูดคุยกันถึงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร มีความสำคัญต่อชุมชนหรือไม่ หอกระจายข่าวสารทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้หรือไม่อย่างไร ระดมความคิดเห็นต่อการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดหอกระจายข่าวสารที่ต้องการ และเนื่องจากเงื่อนไขของการเสวนาคือ มีคนร่วมการพูดคุยจำนวนมากและมีเวลาจำกัด ดังนั้นเพื่อให้การเสวนาบรรลุวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงเตรียมประเด็นสำหรับการเสวนาไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คณะผู้วิจัยทำความเข้าใจกับชุมชนถึงการเข้ามาดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบร่วมกันถึงเจตนารมณ์ของคณะผู้วิจัย จากนั้นผู้นำการสนทนาชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเสวนาที่เป็นไปเพื่อให้ชุมชนได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้งานหอกระจายข่าวสาร ร่วมคิดหารูปแบบที่น่าสนใจ เนื้อหาที่ควรมีการนำเสนอ วิธีการพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้ตรงกับความต้องการของชุมชน

ประเด็นที่ 2 การใช้หอกระจายข่าวสารของชุมชนที่เป็นอยู่ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ความน่าสนใจของเนื้อหา เวลาในการจัดการกระจายเสียง ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันทบทวนถึงบทบาทและประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

ประเด็นที่ 3 บทบาทและประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารที่ควรจะเป็น ควรใช้หอกระจายข่าวสารหรือเผยแพร่ข้อมูลประเภทใด ควรจัดเวลาใด ผู้จัดการควรเป็นใคร ควรเป็นคณะกรรมการหรือไม่ วิธีการทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นไปในรูปแบบที่ชุมชนต้องการ เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร และร่วมกันกำหนดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อให้ได้บุคคลที่ชุมชนร่วมกันพิจารณาคัดเลือก ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเกิดความภาคภูมิใจ และได้ผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้นโดยผู้รับผิดชอบเดิม (ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน) ไม่รู้สึกว่ายากแรงแรงงานหรือแรงแรงความสำคัญ นอกจากนี้เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อการฝึกทักษะที่คณะผู้วิจัยกำหนดจัดขึ้น จึงมีการสอบถามถึงความต้องการการฝึกทักษะด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่ 4 สรุปการเสวนา

ก่อนการเสวนาจะต้องทำความเข้าใจกับผู้ดำเนินการเสวนาถึงประเด็นพูดคุยเหล่านั้นเสมอ และย้ำเตือนว่า ผู้ดำเนินการเสวนาจะต้องสรุปประเด็นการเสวนา ความคิดเห็นและการตัดสินใจของชุมชนให้ชัดเจน ให้เป็นที่ตกลงยอมรับของที่ประชุม

ระหว่างการเสวนา

บรรยากาศโดยรวมของทั้ง 7 หมู่บ้าน เป็นไปอย่างคึกคัก มีผู้เข้าร่วมเสวนาค่อนข้างมาก มากที่สุดถึง 70 คน และน้อยที่สุด 25 คน หรือเฉลี่ย 50 คน ต่อหมู่บ้าน (รวม 323 คน ทั้ง 7 หมู่บ้าน) การเสวนาดำเนินไปอย่างเป็นกันเอง ผู้ร่วมการเสวนามีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง และการพูดคุยเป็นไปในลักษณะสร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนา ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญ หากผู้นำมีบุคลิกเป็นกันเอง การพูดคุยจะเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดการร่วมคิด กล้าพูด กล้าแสดงออก และมีการหยอกล้อกัน ทำให้บรรยากาศไม่เคร่งเครียดมากเกินไป

บทบาทของผู้ดำเนินการเสวนาและคณะผู้วิจัย มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อบรรยากาศของการเสวนา ดังนั้น จึงมีการทำความเข้าใจในระหว่างผู้ปฏิบัติงานวิจัยเสมอว่า ในระหว่างการเสวนาผู้ดำเนินการเสวนามีหน้าที่เป็นเพียงผู้คอยทำให้การพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่น อยู่ในประเด็น ภายในระยะเวลาที่เหมาะสม กระตุ้นให้เกิดการคิดและแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง เชื่อมโยงความคิดเห็นที่หลากหลาย และสรุปความคิดเห็นเป็นระยะเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและชัดเจน ส่วนทีมงานทำหน้าที่บันทึกข้อมูลให้ครบถ้วน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้การเสวนาเป็นไปอย่างราบรื่น

ทั้งนี้การเสวนาชุมชน เป็นกระบวนการหนึ่งของการพยายามให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอแนะ ร่วมคัดเลือกคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ ร่วมคัดเลือกผู้เหมาะสมทำหน้าที่กระจายเสียง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการประเมินการทำงานหอกระจายข่าวสาร จากการดำเนินการพบว่า วิธีการเสวนาที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จำนวนผู้เข้าร่วมการเสวนามีใช้ดัชนีบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเท่านั้น หากแต่เป็นการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ด้วยความสนใจ และตั้งใจจริงที่จะปรับปรุงให้เกิดการดำเนินงานที่ดีขึ้นของผู้ร่วมเสวนานั้นจะมีความสำคัญมากกว่า นอกจากนั้น บรรยากาศของการเสวนาที่เต็มไปด้วยความกระตือรือร้นของผู้ร่วมเสวนา ต่อการดำเนินงาน เป็นส่วนสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ และมีความพึงพอใจในการเสวนา

รายละเอียดการเสวนาในแต่ละหมู่บ้าน

บ้านดอนทราย

ในการเสวนาชุมชน มีชาวบ้านมาร่วมด้วยอย่างคึกคักและมาตรงเวลา บรรยากาศไม่เครียด ก่อนการพูดคุยมีการเปิดเพลงทางหอกระจายข่าวสาร เรียกชาวบ้านให้มาชุมนุมกัน

ชาวบ้านมาร่วมประชุมถึง 70 คน ซึ่งมีความหลากหลายทุกเพศทุกวัย มีทั้งที่ทำงานราชการ และชาวบ้านที่เป็นเกษตรกร ต่างจากหมู่บ้านอื่นที่ผู้ร่วมประชุมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร นอกจากนี้ยังมีกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมในศาลา แต่ขอนั่งอยู่ข้างนอก คอยสังเกตการณ์อยู่ร่วม 10 คน ชาวบ้านไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมากนัก บอกแต่เพียงว่าแล้วแต่กำนัน แต่ก็ดูว่ามีความสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และชาวบ้านจะรู้สึกเกรงใจกำนันแต่จะเป็นกันเอง กันเคย และหยอกล้อผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมากกว่ากำนัน อาจเป็นเพราะกำนันเป็นผู้อาวุโสและไม่ค่อยได้อยู่ในหมู่บ้าน มักมีงานไปหมู่บ้านอื่นเนื่องจากมีอาชีพเป็นพิธีกรตามงานต่างๆ แต่จะพบกำนันเป็นประจำทุกเดือน ในการประชุมวันที่ 5 ของเดือน

ความต้องการของชาวชุมชนจากการจัดเสวนาชุมชนคือ ต้องการให้มีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารชุมชน ซึ่งมีการคัดเลือกในวันเสนาได้คณะกรรมการจำนวน 14 คน และได้คัดเลือกบุคคลที่ทำหน้าที่กระจายเสียง 4 คน สำหรับด้านข้อมูลข่าวสารที่ชุมชนต้องการคือ ข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบล ข่าวสารการเมือง ข่าว และเพลง และต้องการให้อบรมผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

สิ่งที่น่าสนใจคือ ในการคัดเลือกคณะกรรมการเพื่อดูแลหอกระจายข่าวสาร ผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งมาร่วมในการเสนาด้วย ได้รับเลือกเป็นประธานคณะกรรมการหอกระจายข่าวสาร และกำนันเป็นรองประธาน นอกจากกำนันและผู้อำนวยการโรงเรียนแล้ว ยังมีอดีตกำนัน ครู กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข

บ้านดอนปลักหมู

ชาวชุมชนเข้าร่วมการเสนาจำนวนมาก ทั้งชาย หญิง วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ แม้ฝนจะพรำก่อนเข้าประชุมและตกค่อนข้างหนักขณะประชุม แต่ชาวบ้านยังพูดคุยหยอกล้อกัน และพูดภาษาท้องถิ่นทุกคน ไม่มีภาษากลางแทรกเลย แต่ความจริงจัง เคร่งเครียดมีน้อยมาก ทุกคนเห็นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำที่เป็นเพื่อน และพูดเล่นเฮฮากัน บรรยากาศในที่ประชุมจึงครึกครื้น เนื้อหาไม่ได้ขยายประเด็นการพูดคุยไปถึงการวางแผนต่อไปอย่างมีระบบ ผู้เข้าร่วมประชุมโดยเฉพาะผู้หญิงบางคนมีภาวะความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง ซึ่งหากได้รับการยอมรับและสนับสนุนสามารถรับผิดชอบช่วยเหลือการดำเนินงานของชุมชนส่วนรวมได้

ชาวชุมชนต้องการให้หอกระจายข่าวสารกระจายเสียงเป็นประจำ เสนอข้อมูลที่มีความหลากหลายที่เป็นความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อทุกคน เช่น ราคาขาย ราคาสินค้า น้ำมัน ผลผลิตการเกษตร การเมือง เรื่องที่นายกรัฐมนตรีพูด การดำเนินงานของรัฐบาล การปราบปรามยาเสพติด เรื่องสุขภาพอนามัย หรือข่าวสารภัยธรรมชาติ เป็นต้น เวลาที่กระจายเสียง

ควรจะเป็นประจำทุกวันตอนเช้า มีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจากวงเสนา จำนวน 10 คน และให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการของบประมาณ ความต้องการในอนาคตคือ อยากให้หอกระจายข่าวสารพัฒนาเป็นเสียงตามสาย โดยมีลำโพงติดตามจุดต่างๆ

บ้านชุมทรัพย์

ในการเสนาชุมชน ชาวบ้านมีความตื่นตัวเข้าร่วมการพูดคุยครั้งนี้เป็นจำนวนมากถึง 62 คน มีทั้งผู้สูงอายุ คนวัยหนุ่มสาว ทั้งหญิงและชาย สังเกตได้ว่าชาวบ้านมีการรวมตัวกันและค่อนข้างเชื่อฟังหรือฟังเสียงผู้ใหญ่บ้าน ในการเสนาผู้ใหญ่บ้านค่อนข้างจะเป็นคนเจ้าหลักการ พูดมีเหตุผล พูดโน้มน้าวชักจูงชาวบ้าน แสดงความเข้มแข็ง และมีความเชื่อมั่นสูง ไม่พูดล้อเล่นตลกโปกฮาเหมือนก้านใน 2 หมู่บ้าน ชาวบ้านที่นี้ฐานะค่อนข้างดี สังเกตได้จากยานพาหนะที่ใช้เดินทางมาประชุมส่วนใหญ่เป็นรถยนต์ปิคอัพและการพูดคุยในประเด็นการระดมทุนการเงิน

จากการเสนามีผู้เสนอให้มีการถ่ายทอดข่าวทุกเช้า ช่วงตี 5 ถึงก่อน 7 โมงเช้า ต้องการข้อมูลที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์ เช่น ราคาพืชผล ซึ่งอาจหาข้อมูลโดยตรง เช่น ใช้โทรศัพท์ตรวจสอบ ต้องการรู้เรื่องใกล้ตัว อยากฟังรายการนายกพบประชาชน เสนอให้หาทางแก้ไขเรื่องการไถดินไม่ทั่วถึง เช่น หาที่ติดตั้งลำโพงให้สูง ติดลำโพงเพิ่มเติมเหมือนเสียงตามสาย มีการพูดคุยถึงวิธีการหากลุ่มบุคคลมาช่วยงานหอกระจายข่าวเพื่อแบ่งเบาภาระผู้ใหญ่บ้าน จัดตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยกรรมการ 10 คน รับผิดชอบหอกระจายข่าวสาร โดยชุมชนจะประชุมกันในภายหลัง เพื่อหาบุคคลที่เหมาะสม มีความคิดเห็นว่า น่าจะทำให้หอกระจายข่าวดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องมิใช่ทำแบบไฟไหม้ฟาง จึงต้องการให้มีการอบรมผู้ทำหน้าที่กระจายเสียงให้มีความรู้ในวิธีการ มีการพูดกันถึงเรื่องการตั้งงบประมาณผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และระดมทุนเพื่อใช้เป็นค่าซ่อมแซมแต่ไม่มีข้อยุติ

บ้านสมบุญสุข

ในการเสนาชุมชน มีผู้เข้าร่วมจำนวนไม่มากนัก แต่เป็นแกนนำของชุมชน คือ โต๊ะอิหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการมัสยิด ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งในชุมชน มีพลังความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน โดยมีศาสนาเป็นแกนกลาง และมีการจัดระเบียบชุมชนที่ดี มีการใช้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อเฉพาะกิจในเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม เป็นประจำอยู่แล้ว มีความคิดที่ต้องการขยายข้อมูลข่าวสารไปในด้านต่างๆ นอกเหนือจากศาสนาด้วย ซึ่งชุมชนแห่งนี้หากมีการปรับ

การใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นประโยชน์โดยตรงต่อชุมชน จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างแท้จริง เพราะชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

ชาวชุมชนแห่งนี้ต้องการให้พัฒนาหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย และข้อมูลข่าวสารที่ต้องการคือเรื่องศาสนา จริยธรรม วัฒนธรรม ราคาซื้อขายยางพารา ราคาผลผลิตทางการเกษตร ภูมิอากาศ ข่าวถ่ายทอดภาคราชการ ข่าวท้องถิ่น และการฝึกอบรมผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร

บ้านปากบ่อ

ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นร่วมการเสนาถึง 50 คน สนใจฟังและแสดงความคิดเห็นกันอย่างคึกคัก เนื่องจากที่นี่มีการดำเนินงานหอกระจายข่าวอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ คนในชุมชนจึงเห็นประโยชน์และต้องการพัฒนาให้ดีขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะมากทั้งทางด้านการบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง

ผู้ฟังหรือชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร รับฟังเป็นประจำ หากหยุดจะรู้สึกว้าจาดหายไป แต่ยังได้ยินไม่ทั่วถึง เสนอน่าจะมีการแก้ไข ต้องการฟังเนื้อหาอื่นๆ ด้วย เช่น ราคาพืชผล ราคาปุ๋ย อากาศประจำวัน เรื่องราวที่เป็นนโยบายของรัฐที่ต้องทำตามหรือมีส่วนเกี่ยวข้องที่ส่วนใหญ่มีปัญหาว่าไม่ทราบเรื่อง ไม่เข้าใจ เช่น เรื่องเงินกองทุน 30 บาทรักษาทุกโรค ต้องการรับทราบข้อมูลประเภทนี้โดยอาจใช้วิธีให้ผู้ใหญ่บ้านหรือ อบต. ซึ่งเป็นผู้ที่ไปประชุมมา มาตอบข้อสงสัย มีผู้เสนอน่าจะมีการตั้งกล่องรับคำถามที่ศาลาประชาคมเพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านหรือ อบต. มาตอบผ่านหอกระจายข่าวสาร มีผู้เสนอเวลาออกอากาศตอนเช้าเป็น 6.00 - 7.00 น. และตอนเย็น 18.00 - 19.00 น. เสนอแนะกันว่าน่าจะมีผู้ประกาศเพิ่มขึ้น เพิ่มผู้ร่วมจัดรายการนำเสนอข้อมูลมากขึ้นโดยมาจากกลุ่มผู้หญิงและวัยรุ่นด้วย นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการจัดทำตารางเนื้อหาที่จะนำเสนอในแต่ละวัน และต้องการการให้ความรู้แก่ผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสาร

นอกจากนี้สิ่งที่เด่นที่สุดน่าจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานหอกระจายข่าวสารซึ่งไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ทำงานหอกระจายข่าวสารมาตั้งแต่แรกเริ่มถึงปัจจุบัน เป็นบุคคลที่ทำงานด้วยใจรัก และมีความสามารถเฉพาะตัวในการพูดคุย ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจนได้รับรางวัลหอกระจายข่าวสารดีเด่นของจังหวัด ใน พ.ศ. 2543 สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเมื่อมีปัญหาต่างๆ ก็พยายามหาทางแก้ไขไปได้ ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ

ด้วยการเข้ามาบริจาคเงินซ่อมแซม ถึงจะจำนวนไม่มากนักแต่เริ่มมีการเข้ามาของคนในชุมชนที่มีใช้กรรมการหมู่บ้าน

บ้านดอนคา

จากการเสวนาชุมชนพบว่า บ้านดอนคาเป็นชุมชนที่มีความตื่นตัวต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสารเคยได้รับรางวัลหอกระจายข่าวสารดีเด่นของจังหวัด โดยเฉพาะผู้นำชุมชนคือกำนัน มีความต้องการจะขยายหอกระจายข่าวสารให้เป็นระดับตำบล ผู้ร่วมเสวนาจำนวน 32 คน ร่วมแสดงความคิดเห็นพอสมควร องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย และเนื่องจากชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่องานชุมชนอยู่แล้ว เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มสุขาภิบาลอาหาร กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มอาสาพัฒนาสตรี เป็นต้น ดังนั้น การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้ประสบความสำเร็จจึงมีความเป็นไปได้อย่างมาก

คนในชุมชนรับฟังหอกระจายข่าวสารประจำและเห็นประโยชน์หอกระจายข่าวสารมาก ต้องการให้มีการจัดตารางเวลาให้ชัดเจน การดำเนินการกระจายเสียงในปัจจุบันมีการตรวจสอบด้วยว่าได้ยินหรือไม่ ชอบหรือไม่ อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีปัญหาเรื่องของการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่เสียบ่อยต้องใช้งบประมาณ ซึ่งมาจากเงินงบกลางของหมู่บ้าน และขณะนี้กำลังขอตั้งงบประมาณซ่อมบำรุงผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ ผู้ร่วมเสวนาต้องการให้มีการฝึกอบรมผู้ที่มีส่วนในการประกาศ หรือพัฒนาให้หอกระจายข่าวสารมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

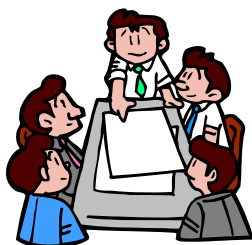
บ้านทุ่งวัวแล่น

โดยสภาพหมู่บ้านที่มีลักษณะกว้าง มีถนนหลวงตัดผ่าน จึงทำให้หอกระจายข่าวสารที่หมู่บ้านนี้ค่อนข้างมีปัญหา แต่ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านดูจะมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นประโยชน์ให้ได้ ในการเสวนาจึงมีทั้งผู้ใหญ่ เด็ก ผู้หญิง ผู้ชาย อบต. เข้าร่วมพูดคุยด้วยจำนวน 35 คน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนมีความรับผิดชอบ มีศักยภาพ และมีลักษณะของความเป็นผู้นำสูง ชาวบ้านจึงให้ความร่วมมือเต็มที่

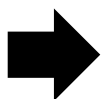
ความคิดเห็นของชาวชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ต้องการให้มีคณะกรรมการดำเนินงาน ต้องการการฝึกอบรมผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร และต้องการให้หอกระจายข่าวสารเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย ทั้งนี้หมู่บ้านทุ่งวัวแล่นเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงต้องการ

ให้มีการกระจายเสียงเกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งต้องการพลังของชุมชนในการร่วมมือร่วมใจกันผลักดันให้ชุมชนมีความพร้อมในด้านการสื่อสารการท่องเที่ยว ส่วนด้านการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ต้องการให้นักเรียนหรือกลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกระจายเสียงร่วมกันด้วยต่อไป

ผลของการเสวนาชุมชน

การประชุมเสวนาชุมชน

- เกิดความเข้าใจบทบาทของหอกระจายข่าวสาร
- แสดงความต้องการด้านการบริหารจัดการ/ ผู้จัดการการกระจายเสียง/ เนื้อหาและรูปแบบ
- คัดเลือกคณะกรรมการและคณะผู้จัดการกระจายเสียง

1. ชุมชนเกิดความเข้าใจในศักยภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารมากขึ้น จากเดิมที่ส่วนใหญ่เคยได้ยินแต่การถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทุกเช้า หรือเสียงจากเทปของกระทรวงสาธารณสุข หรือเสียงผู้ใหญ่ประกาศเรียกประชุม ทำให้เกิดความเคยชินและเข้าใจว่าหอกระจายข่าวสารมีหน้าที่เพียงเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมีการพูดคุยกันในประเด็นบทบาทและประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารที่เป็นได้และที่ควรจะเป็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น ทุกเช้ามีการประกาศราคายางประจำวันทั้งราคากลางของรัฐและราคาที่ซื้อขายจริงในตลาดของจังหวัด การเสวนาในทุกพื้นที่พบว่าสามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจว่า แท้ที่จริงแล้วสามารถใช้หอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนได้อีกมากมาย ทุกชุมชนจึงแสดงความต้องการที่จะใช้หอกระจายข่าวสารต่อไปและต้องการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ทุกชุมชนแสดงความต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยสามารถจัดกลุ่มความต้องการออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ความต้องการการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการ

- บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านทุ่งวัวแล่น ต้องการให้มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการงานหอกระจายข่าวสาร จากเดิมที่กำนัน/ผู้ใหญ่ รับผิดชอบ (อีก 3 หมู่ มีคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารอยู่แล้ว)
- บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ ต้องการการสนับสนุนงบประมาณค่าบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร จากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- บ้านชุมทรัพย์ บ้านปากบ่อ และบ้านดอนคา ต้องการให้มีการปรับปรุงวิธีการดูแลรักษาอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่เสียบ่อยให้ใช้งานได้
- บ้านชุมทรัพย์ บ้านสมบุรณ์สุข บ้านปากบ่อ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ต้องการให้คนทั้งชุมชนได้ยินเสียงชัดเจน มีการพูดกันถึงเสียงตามสายและมีความต้องการให้มีเสียงตามสาย

2.2 ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับผู้จัดการกระจายเสียง

- บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านปากบ่อ และบ้านทุ่งวัวแล่น ต้องการให้มีผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงเพิ่มขึ้นจากเดิม มีลักษณะเป็นกลุ่มคนแทนการจัดเพียงคนเดียว ซึ่งตรงกับความต้องการของกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องการมีผู้ช่วยหรือผู้ร่วมงาน หากแต่เกรงใจไม่กล้าให้वानใคร บ้านปากบ่อ และบ้านทุ่งวัวแล่น แสดงความต้องการให้กลุ่มผู้จัดการกระจายเสียงมีความหลากหลาย โดยมีผู้หญิงและวัยรุ่นร่วมด้วย
- ทุกหมู่ต้องการให้ผู้รับผิดชอบการจัดการกระจายเสียงมีความรู้และทักษะในการจัดการกระจายเสียง

2.3 ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ

- บ้านดอนทราย ต้องการฟังข่าวสารที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง โดยอาจเป็นข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านดอนปลักหมู ต้องการฟังราคายาง น้ำมัน และพืชผลอื่น ต้องการฟังเรื่องยาเสพติด โรคภัยไข้เจ็บ ภัยธรรมชาติ และการเมือง แต่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับชุมชน บ้านชุมทรัพย์ต้องการฟังเรื่องใกล้ตัวและเอาไปใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตว่าข้อมูลของราชการมักไม่ตรงกับสภาพที่แท้จริง เช่น ราคาสินค้า เป็นต้น บ้านสมบุรณ์สุข ต้องการฟังเรื่องศาสนา ราคาสินค้า และความรู้เรื่องการเกษตร บ้านปากบ่อ ต้องการทราบราคาสินค้า สภาพอากาศ และนโยบายใหม่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

เช่น 30 บาท รักษาทุกโรค เงินกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น บ้านทุ่งวัวแล่น ต้องการความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อนักท่องเที่ยว

- บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ ต้องการให้มีการจัดเป็นประจำทุกวันในตอนเช้า บ้านปากบ่อ ต้องการให้มีการจัดในลักษณะถาม-ตอบ เช่น การถามตอบระหว่างผู้จัดรายการและผู้ใหญ่บ้านในเรื่องที่ชาวบ้านสนใจ

3. มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสารในทุกหมู่บ้าน โดยมีการเลือกตั้งใหม่ในหมู่บ้านที่ไม่มี ได้แก่ บ้านดอนทราย มีกรรมการ 14 คน บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านทุ่งวัวแล่น มีกรรมการ 10 คน ส่วนอีก 3 หมู่บ้าน มีคณะกรรมการอยู่แล้ว

4. ทุกหมู่บ้านมีการคัดเลือกผู้รับผิดชอบการจัดการกระจายเสียง หลังจากที่ถูกคนเห็นพ้องต้องกันว่าควรมีผู้รับผิดชอบการจัดการกระจายเสียงมากกว่าหนึ่งคน บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านปากบ่อ และบ้านดอนคา ทำการคัดเลือกผู้เหมาะสมทันทีในระหว่างการเสวนา ส่วนบ้านที่เหลืออื่นๆ อีก 3 หมู่บ้าน มีการคัดเลือกกันภายหลังในการประชุมหมู่บ้าน กลุ่มผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียง จำนวน 3-5 คน มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ชาวบ้านเห็นว่ามีศักยภาพในการพูด และมีผู้จัดเดิมอยู่ในกลุ่มด้วย ซึ่งทำให้มีผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มมากขึ้น โดยที่ผู้รับผิดชอบเดิมไม่รู้สึกรู้สาถูกแย่งงาน และมีการพูดคุยทำความเข้าใจกัน ทำให้กลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกเกิดความภาคภูมิใจ นอกจากนั้นยังน่าจะมีส่วนทำให้ชุมชนสนใจฟังหอกระจายข่าวสารเพิ่มมากขึ้น เพราะต้องการฟังผลงานของคนที่ดินคัดเลือก

วิธีที่ 2 ชุมชนร่วมรับรู้เรื่องราว ร่วมกันแก้ไขปัญหา และร่วมหาแนวทางพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ด้วยการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน

นอกจากการจัดเสวนาชุมชนที่ทำให้ชุมชนได้รับทราบ มีโอกาสติดบทสนทนาหอกระจายข่าวสารและได้ร่วมคิดถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่ต้องการ ซึ่งการเสวนาชุมชนเป็นการกระตุ้นที่ไม่สามารถจัดได้บ่อยครั้ง หากแต่ขาดการให้ข้อมูลหรือการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง ชุมชนก็อาจลืมสิ่งที่ร่วมกันคิดในการเสวนาได้ ดังนั้น จึงพิจารณาหาช่องทางสื่อสารชุมชนที่ชุมชนใช้อยู่เป็นประจำ และเน้นการสื่อสารที่ชุมชนเข้าร่วมจำนวนมาก ซึ่งได้แก่ การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางหรือเวทีสำหรับการพูดคุยเรื่องหอกระจายข่าวสารที่สามารถทำได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

โดยปกติทุกหมู่บ้านจะมีการประชุมหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน โดยกำหนดเป็นระยะต้นเดือนคือหลังจากที่ผู้ใหญ่บ้านไปร่วมประชุมที่อำเภอ และรับทราบเรื่องราวต่างๆ ที่จะต้องนำมาถ่ายทอดต่อให้ลูกบ้านทราบ และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เช่น กำหนดการเกณฑ์ทหาร การมีบัตรประชาชน การใช้บัตรทอง 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น การประชุมหมู่บ้านมักจะมีชาวบ้านมาประชุมจำนวนมาก ดังนั้น จึงเป็นโอกาสอันดีสำหรับการนำเรื่องหรือกระจายข่าวสารมาบอกเล่า ปรีक्षाถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันหาทางแก้ไข ทำให้ผู้ร่วมประชุมรับทราบ ร่วมใช้ความคิดในการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร จึงเกิดการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนต่อการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร

ผู้ใหญ่บ้าน/กำนันเป็นบุคคลสำคัญที่นำเรื่องราวของหรือกระจายข่าวสารเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน จากเดิมที่มีเพียงบ้านสมบุญสุข บ้านปากบ่อ และบ้านดอนคา ที่มีการนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้าน ซึ่งมักเน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เนื่องจากการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร ทั้ง 3 หมู่บ้าน ใช้เงินส่วนกลางของชุมชนในการดูแล รักษา และซ่อมแซมเมื่อผู้นำชุมชน และคนในชุมชนมีความเข้าใจในบทบาทของหรือกระจายข่าวสาร จากการเสวนาชุมชน จึงเกิดการพูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารในที่ประชุมหมู่บ้านมากกว่าเดิม และขยายประเด็นไปสู่เรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องของค่าใช้จ่าย เช่น บ้านชุมทรัพย์ ใช้วาระของการประชุมหมู่บ้านเป็นโอกาสในการพูดคุยและตกลงกันในการแต่งตั้งกรรมการพัฒนาหรือกระจายข่าวสาร และคัดเลือกผู้จัดรายการ บ้านดอนปลักหมู ใช้การประชุมประจำเดือนเพื่อหาแนวทางในการหารายได้เพื่อใช้ในการดูแลรักษาและซ่อมแซมหรือกระจายข่าวสาร บ้านดอนทราย และบ้านดอนคา ใช้การประชุมหมู่บ้านสอบถามความต้องการและประเมินผลการฟังการกระจายเสียง เป็นต้น

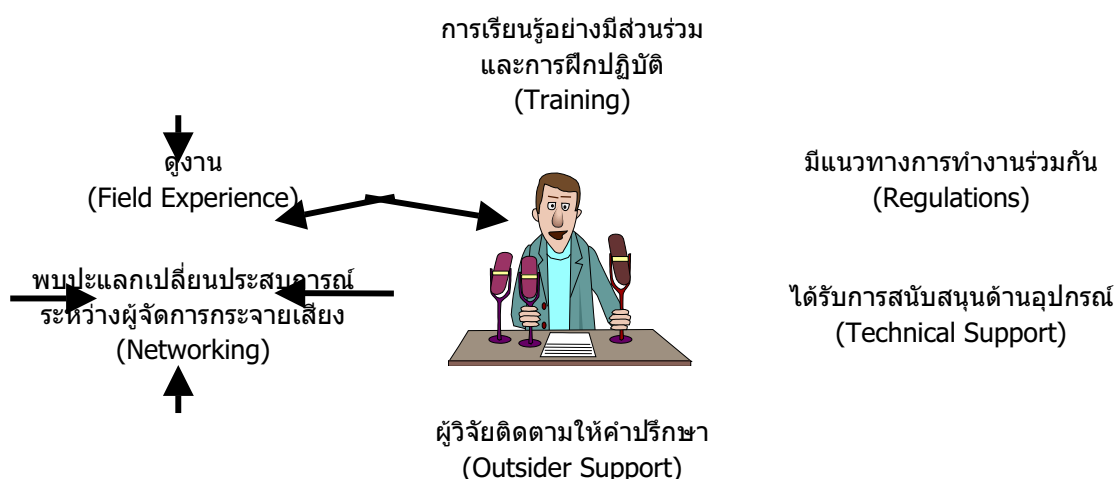
การนำเรื่องราวหรือกระจายข่าวสาร เข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้านนี้ ปรากฏในทุกพื้นที่ที่ทำการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้าน/กำนันมีความตระหนักในความสำคัญของหรือกระจายข่าวสาร ซึ่งมีผลให้ชุมชนได้มีโอกาสร่วมรับรู้การดำเนินงาน รับทราบปัญหา และร่วมหาแนวทางพัฒนาหรือกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ

5.3 สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง

กลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้ทำหน้าที่จัดการกระจายเสียง นับว่าเป็นบุคคลสำคัญของการดำเนินงานวิจัยนี้ การทำให้คนกลุ่มนี้มีความมั่นใจว่าตนเองสามารถทำงานนี้ได้ ทำได้ดี รวมทั้งมีความสะดวกในการทำงาน เป็นสิ่งที่คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญ จึงได้

กำหนดวิธีการสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานไว้ 6 วิธี กล่าวคือ การสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self Efficacy) ด้วยการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและฝึกปฏิบัติ (Training) การดำเนินงานโดยใช้ข้อตกลงร่วมกันเป็นแนวทาง (Regulations) การให้การสนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์ (Technical Support) การติดตามและให้คำปรึกษาโดยคณะผู้วิจัย (Outsider Support) การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผู้จัดการกระจายเสียงทุกพื้นที่ (Networking) และการดูงานหอกระจายข่าวสาร (Field Experience)

การสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง

5.3.1 การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและการฝึกปฏิบัติ

เมื่อพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง มีความต้องการให้ผู้รับผิดชอบการกระจายเสียง หอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านของตนมีความรู้เพื่อเป็นหลักในการจัดการกระจายเสียง คณะผู้วิจัยจึงจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เป็นเวลา 3 วัน ระหว่างวันที่ 8-10 กันยายน 2544 มีผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้น 24 คน มีทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้ประกาศคนเดิมและผู้ที่จะเข้ามาร่วมรับผิดชอบการกระจายเสียง การประชุมปฏิบัติการครั้งนี้มุ่งให้ผู้เข้าประชุมได้มีโอกาสรับทราบวิธีการจัดการข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งเป็นโอกาสให้ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารต่างหมู่บ้านได้มาพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานได้

รูปแบบการประชุมปฏิบัติการส่วนใหญ่ใช้การสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และเน้นการฝึกปฏิบัติ (รายละเอียดกำหนดการประชุมฯ ในภาคผนวก) ดังนั้นจึง

เป็นลักษณะการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและยึดการนำไปใช้ในชุมชนของตน โดยย้ำเสมอว่าเป็นการเรียนรู้เพื่อรู้หลักการ แต่ต้องนำไปปรับใช้เอง

ลักษณะเด่นของการประชุมปฏิบัติการครั้งนี้

1. การประชุมปฏิบัติการระยะเวลา 3 วัน 2 คืน มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการพักแรมค้างคืนร่วมกัน เพื่อใช้เวลาช่วงกลางคืนทบทวนการฝึกปฏิบัติการ และร่วมกันทำงานกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย ทำให้มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมากกว่าการที่ไม่ได้พักค้างคืนด้วยกัน
2. การฝึกทักษะในการจัดรายการทางหอกระจายข่าวสาร ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้มีโอกาสทดลองฝึกฝนการจัดรายการทุกรูปแบบ และการประยุกต์ใช้การจัดรายการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้วิธีการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ไม่ได้มีการรับฟังการบรรยายจากวิทยากรเพียงอย่างเดียว แต่ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ร่วมกัน
4. ข้อมูลข่าวสารและเนื้อหาของการเผยแพร่ทางหอกระจายข่าวสาร มุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักในการใช้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องภายในชุมชน และเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเท่านั้น
5. การประชุมปฏิบัติการได้ใช้วิธีการสร้างกระบวนการกลุ่มและการสร้างพลังกลุ่มในการทำงานเพื่อการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารต่อไป

การประชุมปฏิบัติการทั้งสามวันนั้น บรรยากาศของการประชุมเป็นไปอย่างกันเอง ผู้ร่วมการประชุมบางคนรู้จักกันอยู่แล้วโดยเฉพาะผู้นำชุมชน ผู้เข้าประชุมทุกคนมีโอกาสฝึกการนำเสนอทุกรูปแบบ ใช้วิธีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงและจากการพิจารณาวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของคนอื่น พบว่าหลายคนมีความสามารถโดยที่ตนเองไม่ทราบมาก่อน

การประชุมเชิงปฏิบัติการและการฝึกปฏิบัติการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวสาร แบ่งเนื้อหาการประชุมเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และลักษณะเนื้อหาเรื่องราวของชุมชนที่สามารถนำมาเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวสาร กำหนดการประชุมในส่วนนี้ออกเป็น 2 หัวข้อ

1. หัวข้อ “ความเป็นมา บทบาท และรูปแบบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร” นำการสนทนาโดยผู้วิจัย มีประเด็นการพูดคุย 7 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 หอกระจายข่าวเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนทราบข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวของสังคมภายนอก นอกจากหอกระจายข่าวแล้วในหมู่บ้านบางแห่งจะมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก

ประเด็นที่ 2 หอกระจายข่าวเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชาวบ้านรับรู้เรื่องราวของชุมชนเองได้ ด้วยการบอกกล่าวเล่าเรื่องราวให้กันฟัง และแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนรู้และคิด โดยเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง

ประเด็นที่ 3 เปรียบเทียบบทบาทของหอกระจายข่าวสารในปัจจุบัน พบว่าทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมากกว่าการทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน

ประเด็นที่ 4 เหตุใดจึงยังไม่มีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในหน้าที่ที่เป็นสื่อกลางของชาวบ้าน

ประเด็นที่ 5 การดำเนินงานหอกระจายข่าว แบ่งงานได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ โดยระดับนโยบายให้ความคิดและให้การสนับสนุนการทำงานแก่ระดับปฏิบัติ ส่วนระดับปฏิบัติคือ ผู้ที่รับหน้าที่จัดการกระจายเสียง หน้าที่ความรับผิดชอบและองค์ประกอบของผู้ทำงานแต่ละกลุ่ม ควรเป็นอย่างไรและควรเชื่อมโยงกันอย่างไร

ประเด็นที่ 6 การที่จะจัดการกระจายเสียงควรทราบเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ ระยะเวลานำเสนอ และควรมีแผนงานล่วงหน้า แผนงานนั้นควรมีลักษณะอย่างไร

ประเด็นที่ 7 ผู้เข้าประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในฐานะของผู้ดำเนินงานและผู้รับฟังหอกระจายข่าว

2. หัวข้อ “เรื่องราวหลากหลายกระจายผ่านหอกระจายข่าวสาร” นำการสนทนาโดยผู้วิจัย มีประเด็นการพูดคุย 4 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลข่าวสารภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายของรัฐด้านต่างๆ ความเคลื่อนไหวด้านสังคม ความเคลื่อนไหวด้านการเมือง ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั่วไป และอื่นๆ

ประเด็นที่ 2 ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ หรือ ประวัติที่มาของชุมชน ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตในอดีตถึงปัจจุบัน ธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การปกครอง ศาสนา การศึกษา อาชีพ สุขภาพ สังคม ปัญหาในขณะนั้น และอื่นๆ

ประเด็นที่ 3 แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลภายในชุมชน แหล่งที่มาของข้อมูล ได้แก่ คนในหมู่บ้าน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ผู้นำศาสนา ผู้อาวุโส ผู้รู้เรื่อง และผู้สนใจเรื่องนั้นๆ

ข้อมูลภายนอกชุมชน แหล่งที่มาของข้อมูล ได้แก่ หน่วยงาน/ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตัวแทนชุมชนที่ติดต่อกับหน่วยงานภายนอก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. เป็นต้น และสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์

ประเด็นที่ 4 การร่วมหา และร่วมใช้ข้อมูลข่าวสารระหว่างหมู่บ้าน

วิธีการหาข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การพูดคุย สนทนา สอบถาม และการสัมภาษณ์ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างหมู่บ้าน ทั้ง 7 หมู่บ้าน

ส่วนที่ 2 การฝึกปฏิบัติวิธีการจัดการกระจายเสียง ผู้เข้าประชุมทุกคนมีโอกาสฝึกปฏิบัติวิธีการหาข้อมูล การจัดการข้อมูลที่ได้ การพูดผ่านไมโครโฟน โดยฝึกการนำเสนอข้อมูล 5 รูปแบบ คือ ข่าว สนทนา และสัมภาษณ์ บทความ เพลง และนันทนาการ (Variety) ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ เรียกรายการประเภทนันทนาการว่า “**ทั้งเพ**” ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่น แปลว่า หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย และรู้สึกเป็นกันเอง เนื่องจากเป็นภาษาท้องถิ่นที่คุ้นเคยเวลาส่วนใหญ่ (2 ใน 3 วัน) ของการประชุมปฏิบัติเป็นเวลาที่ให้การฝึกปฏิบัติกล่าวคือ จะมีการชี้แจงให้เข้าใจในหลักการและวิธีการจัดทำรายการและฝึกทดลองทำและนำเสนอ โดยทดลองฟังไปที่ละรูปแบบจนครบ ซึ่งผู้เข้าประชุมทุกคนมีโอกาสฝึกจัดรายการทุกรูปแบบ

ส่วนที่ 3 เป็นหัวข้ออื่นที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าประชุมครั้งนี้ มี 2 หัวข้อ ได้แก่

1. หัวข้อ “วิธีการดูแล รักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร” ให้คำแนะนำโดยนายช่างเทคนิคประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร ซึ่งผู้เข้าประชุมต่างได้รับประโยชน์จากการบรรยายนี้ และนำไปสู่การเป็นที่ปรึกษาด้านเทคนิคของผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 แห่งในเวลาต่อมา

2. หัวข้อ “การพูดแบบนักจัดรายการวิทยุมืออาชีพ” โดยนักจัดรายการวิทยุอาชีพ ที่จัดรายการวิทยุมากกว่า 20 ปี พี่นุเป็นคนที่สามารถพูดและฟังภาษาท้องถิ่นที่ส่งผลให้การพูดคุยเป็นไปอย่างเป็นกันเอง ให้ข้อแนะนำวิธีการจัดรายการกระจายเสียงอย่างง่าย ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมาก เพราะเป็นประสบการณ์จริงของผู้บรรยาย

ผลของการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการและฝึกปฏิบัติ

1. ผู้เข้าร่วมประชุมรับทราบและมีความเข้าใจในความเป็นมา บทบาท และรูปแบบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยรวมรับทราบถึงลักษณะข้อมูลของชุมชนที่สามารถนำมาเป็นข่าวสารเผยแพร่ได้ มีความเข้าใจและได้ฝึกปฏิบัติการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร 5 รูปแบบ คือ ข่าวชาวบ้าน สันทนาและสัมภาษณ์ บทความ เพลง...เพลิน และทิ้งเพ นอกจากนี้ยังทราบหลักการดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเบื้องต้น

2. ได้ข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อกลับไปยังหมู่บ้านของตนจะทดลองปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีการที่ทุกคนร่วมกันกำหนดขึ้น (รายละเอียดจะกล่าวถึงในหัวข้อ 5.3.2)

3. ตกลงกันว่าจะกลับมาพบกันอีกประมาณกลางเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2544 เพื่อกลับมาพูดคุยประเมินผลงานที่ทดลองทำและปรับปรุงการกระจายเสียงให้มีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์มากขึ้น

4. ผู้เข้าประชุมมีความสนิทสนมและมีความเป็นไปได้ที่รวมกลุ่มเป็นเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารต่อไป

5. คณะผู้วิจัยรับดำเนินการในส่วนของการจัดให้มีเจ้าหน้าที่เทคนิคเป็นที่ปรึกษาและช่วยซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดอยู่ให้ใช้งานได้

5.3.2 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยใช้ข้อตกลงที่ผู้ปฏิบัติงานร่วมกันกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนท้ายของการประชุมปฏิบัติการผู้เข้าประชุมที่เป็นผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารจาก 7 หมู่บ้าน ได้ร่วมกันคิดหาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและตกลงกันว่าจะนำกลับไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งนับว่าเป็นผลจากการจัดประชุมปฏิบัติการที่มีความสำคัญ วิธีการดำเนินงานดังกล่าวประกอบด้วย

- สำรวจความต้องการของคนในหมู่บ้านว่าต้องการฟังเรื่องอะไร ในวันและเวลาใด เพื่อสรุปเป็นความต้องการโดยรวมของหมู่บ้าน

- นำสิ่งที่สำรวจได้จากข้อข้างต้นมาวางแผนการจัดรายการให้มีเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม
- จัดทำปฏิทินรายการกระจายเสียงเป็นวันหรือสัปดาห์ เพื่อเป็นกำหนดการทำงาน และเพื่อแจ้งให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบล่วงหน้า และติดตามรับฟัง
- จัดคณะทำงานกระจายเสียงที่มาจากคนหลายกลุ่มในหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันจัดรายการให้มีความน่าสนใจ
- จัดกิจกรรมเสริมเพื่อกระตุ้นให้คนสนใจฟังหออกระจายข่าวสารมากขึ้น เช่น จัดการประกวดร้องเพลงทางหออกระจายข่าวสาร เป็นต้น
- สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหออกระจายข่าวสาร

การกำหนดแนวทางการดำเนินงานนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทราบว่าควร
จะเริ่มงานอย่างไร และการทำงานมีขั้นตอนอย่างไร ซึ่งเมื่อแยกย้ายกันกลับไปปฏิบัติ
งาน ณ ชุมชนของตน พบว่า ทุกชุมชนมีการดำเนินงานแตกต่างกันไป (กล่าวโดย
ละเอียดในข้อ 5.4) นอกจากนี้ยังเป็นเสมือนสัญญาผูกมัดให้มีการดำเนินงานเป็นการ
ควบคุมการทำงาน (action control) ด้วย

5.3.3 การสนับสนุนการแก้ไข ซ่อมแซมอุปกรณ์หออกระจายข่าวสาร

จากการสำรวจการดำเนินงานหออกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้าน ซึ่งเป็น
พื้นที่ในการวิจัย พบว่า อุปกรณ์กระจายเสียงของทั้ง 7 หมู่บ้าน มีปัญหาเครื่องเสียงอยู่เสมอ ซึ่ง
นับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานหออกระจายข่าวสาร ทั้งนี้ผู้ใช้หออกระจาย
ข่าวสารอยู่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้านจะรับผิดชอบในการแก้ไข โดยซ่อม
ด้วยตนเอง ช่างในชุมชนช่วยซ่อม หรือนำไปให้ช่างนอกชุมชนตามร้านค้าทั่วไป เช่น ร้านวิทยุ
แก้ไขซ่อมให้ แต่เมื่อนำกลับมาใช้ใหม่ก็จะเสียอีกเป็นประจำ เพราะเป็นเครื่องเก่าแก่ใช้มานาน
คุณภาพไม่ค่อยดี รวมทั้งผู้ใช้อาจจะใช้อย่างผิดๆ อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เร่งเสียงให้ดังมาก
เกินกำลัง เครื่องก็จะเสียทันที เมื่อเสียงอยู่บ่อยๆ ผู้รับผิดชอบและใช้งานอยู่ก็จะเกิดความเบื่อ
หน่ายในการซ่อมแซม และเบื่อหน่ายในการที่จะต้องออกค่าใช้จ่ายเอง (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ต้อง
จ่ายเงินส่วนตัวในการซ่อม) อุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจากเครื่องเสีย ทำให้การกระจายเสียงต้อง
หยุดไปในบางครั้ง รวมทั้งผู้ใช้นบางคนจะไม่เปิดใช้เครื่องกระจายเสียงเป็นประจำ เพื่อรักษา
เครื่องไว้ไม่ให้เสียบ่อยๆ เช่น บางแห่งเปิดเครื่องหออกระจายข่าวสารเพียงเดือนละ 1-2 ครั้ง หรือ

มีเหตุการณ์สำคัญเร่งด่วนหรือจำเป็นต้องเปิดเท่านั้น เช่น การเรียกประชุมของหมู่บ้านเดือนละครั้ง เป็นต้น ทั้งนี้จึงทำให้การกระจายเสียงไม่ได้ดำเนินการเป็นประจำและอย่างต่อเนื่อง ผู้รับฟังเองก็ไม่ได้รับฟังอย่างต่อเนื่อง ทำให้ขาดความสนใจ ไม่เห็นถึงความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารว่าเป็นสื่อที่จำเป็นในการสื่อสารของชุมชนตนเอง

ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงปัญหาเหล่านี้ และคิดหาวิธีการแก้ไขด้วยการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในจังหวัดที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในการซ่อมเครื่องหอกระจายข่าวสาร โดยได้ไปปรึกษาหารือกับนายช่างเทคนิคของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร ชาวบ้านทั่วไปจะรู้จักกันดี ซึ่งบุคคลผู้นี้มีประสบการณ์มีความเชี่ยวชาญในการแก้ไขซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารด้วย ผู้วิจัยจึงได้เชิญมาเป็นวิทยากรในการประชุมปฏิบัติการและฝึกปฏิบัติการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสาร ระหว่างวันที่ 8-10 กันยายน 2544 ณ ตะวันฉาย รีสอร์ท ตำบลสะพลี อำเภอบางสะพาน จังหวัดชุมพร ในหัวข้อเรื่อง **“ข้อเสนอแนะ วิธีการดูแลรักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร”** ซึ่งเป็นที่สนใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมประชุมอย่างมาก จนทำให้คณะผู้วิจัยเห็นสมควรดำเนินงานแก้ไขปัญหาดังกล่าว และรับปากในการประชุมที่จะหาทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม และหลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้เชิญนายช่างเทคนิคผู้นี้เข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ด้วย โดยเป็นที่ปรึกษาและซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง โดยมีค่าใช้จ่ายสนับสนุนในการนี้จากเงินงบประมาณการวิจัย ทั้งจากการซ่อมแซม ซื้ออะไหล่และเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ โดยอาจปรึกษาทางโทรศัพท์ ยกเครื่องไปซ่อม หรือนายช่างเทคนิคเดินทางเข้าไปแก้ปัญหาถึงในพื้นที่ ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ทำให้ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความสะดวกในการทำงานโดยไม่ต้องพะวงกับหอกระจายข่าวสารเสียบ่อยๆ และไม่ได้รับการซ่อมแซม ทำให้มีการใช้หอกระจายข่าวสารได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนสามารถจัดการกับปัญหาเครื่องเสียได้โดยสะดวกรวดเร็ว ทำให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีพลังและกำลังใจในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพราะมีผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในการแก้ไขอุปสรรคปัญหาในการซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารให้ดำเนินการต่อไปได้

โครงการวิจัยได้สนับสนุนบุคลากรช่างเทคนิคของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซม โดยผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 หมู่บ้านได้รับผลประโยชน์ต่างๆ ในการนี้คือ

1. เมื่อเครื่องหอกระจายข่าวสารชำรุดหรือเสีย สามารถนำไปซ่อมได้ที่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย โดยนายช่างเทคนิคเป็นผู้รับผิดชอบซ่อมแซม ซึ่งโครงการวิจัยสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น
2. ผู้ดำเนินการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสารได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในการปรับปรุง โยกย้ายสถานที่การจัดหาอุปกรณ์เสริม การจัดซื้ออะไหล่หรืออุปกรณ์บางอย่างในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจากกองทุนหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และโครงการวิจัย
3. จัดทำโครงการดำเนินงานขอรับการสนับสนุนเสียงตามสาย จากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด

5.3.4 คณะผู้วิจัยติดตามผล เยี่ยมเยือน และให้คำปรึกษาแนะนำ ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

การสร้างเชื่อมั่นในการดำเนินการหอกระจายข่าวสารให้แก่ผู้มีหน้าที่ดำเนินการกระจายเสียงนั้น คณะผู้วิจัยได้ติดตามผลเยี่ยมเยือน เพื่อทำความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พร้อมทั้งให้คำแนะนำ และปรึกษาหารือในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยจากส่วนกลางและผู้วิจัยท้องถิ่น ได้เดินทางเพื่อเยี่ยมเยือนผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 หมู่บ้าน เป็นระยะๆ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
2. ผู้วิจัยท้องถิ่น และผู้ช่วยนักวิจัย ติดตามผล เยี่ยมเยือน และให้คำปรึกษาทุกเดือนนอกเหนือจากข้อ 1 ประมาณเดือนละ 1-2 ครั้ง
3. นายช่างเทคนิคสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร ซ่อมแซมอุปกรณ์และเครื่องมือในการกระจายเสียงที่ชำรุดเสียหายของทั้ง 7 หมู่บ้าน รวมทั้งการเป็นที่ปรึกษาดูแลในการโยกย้ายสถานที่และการปรับปรุงแก้ไขเครื่องหอกระจายข่าวสาร

นอกจากการติดตามผล เยี่ยมเยือน และให้คำแนะนำปรึกษาหารือกันแล้ว คณะผู้วิจัยยังใช้การสื่อสารอื่นๆ ติดต่อส่งข่าวสารถึงกันในทุก 7 หมู่บ้าน คือ การใช้โทรศัพท์ จดหมายเวียน และจดหมายถึงทั้ง 7 หมู่บ้าน อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดมา

5.3.5 การประชุมประเมินผลงาน การพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

คณะผู้วิจัยได้นัดหมายจัดการให้ผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสาร ได้กลับมาประชุมพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการนัดหมายที่เกิดจากความต้องการของผู้ปฏิบัติงานที่ระบุไว้ในการประชุมปฏิบัติการเสร็จสิ้นไปเมื่อวันที่ 8-10 กันยายน 2544 ซึ่งหลังจากการประชุมดังกล่าวทุกคนได้กลับไปทดลองดำเนินการหอกระจายข่าวสารของตนเองในแต่ละหมู่บ้านเป็นเวลา 3 เดือน แล้วจึงนัดหมายให้มาพบกันอีกครั้งหนึ่งที่ห้องประชุมของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ตำบลสะพลี อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ในวันที่ 2 ธันวาคม 2544 ในการประชุมผู้ปฏิบัติงานแต่ละกลุ่มได้มาพูดคุยการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้านของตนเองให้เพื่อนๆ ได้รับทราบ โดยการรายงานตามกิจกรรมข้อตกลงร่วมกัน 6 ข้อ ว่าได้ปฏิบัติอย่างไรบ้าง มีปัญหาอุปสรรคอะไร ได้ดำเนินการแก้ไขอย่างไรบ้าง ตลอดเวลาของการรายงานที่มีการซักถาม พูดคุยเพิ่มเติม การประชุมเพื่อประเมินผลปรากฏผล ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็นร่วมกันในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารว่า นอกจากข้อตกลงร่วมกันแล้วมีความคิดเห็นที่จะทำอะไรบ้าง ที่จะสามารถใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือในการสื่อสารชุมชน เช่น บางหมู่บ้านวางแผนว่าจะจัดประกวดร้องเพลงทางหอกระจายข่าวสารในวันขึ้นปีใหม่ ส่งท้ายปีเก่าและต้อนรับปีใหม่ หรือวันสงกรานต์ หรือวันสำคัญตามเทศกาลต่างๆ บางหมู่บ้านจะเชิญบุคคลที่น่าสนใจ บุคคลสำคัญในชุมชนและในจังหวัดมาพูดคุยสนทนากับชาวชุมชนในทุกเช้าวันเสาร์หรือวันหยุดเป็นรายการพิเศษ ตามประเด็นต่างๆ ที่ชาวชุมชนสนใจในแต่ละสัปดาห์หรือในแต่ละเดือนหรือรอบปี และนอกจากนี้ บางชุมชน ก็จะจัดการอภิปรายพิเศษเลียนแบบรายการดังๆ ทางสถานีโทรทัศน์ จัดในหมู่บ้าน แล้วถ่ายทอดสดผ่านหอกระจายข่าวสารให้เป็นรายการบันเทิง และบางหมู่บ้านก็มีข้อเสนอว่า น่าจะจัดรายการแบบเกมส์โชว์แข่งขันชิงรางวัลต่างๆ ทางหอกระจายข่าวสาร เลียนแบบรายการโทรทัศน์ และรายการทางวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น

2. ได้เกิดกระบวนการกลุ่มที่วางแผนกันว่าจะไปเยี่ยมชมหมู่บ้านต่างๆ ทั้ง 7 หมู่บ้าน และร่วมกันดำเนินการหอกระจายข่าวสารแบบเป็นแนวร่วม และสร้างเครือข่ายร่วมกัน ดำเนินงานในเรื่องต่างๆ เช่น บางหมู่บ้านมีผู้เชี่ยวชาญในการดูแลรักษาและซ่อมแซม ก็จะไปสอนหมู่บ้านอื่น เช่น ในหมู่บ้านชุมทรัพย์ มีผู้เชี่ยวชาญเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์ก็รับจะไปดูแลและแนะนำวิธีการใช้หอกระจายข่าวสารให้หมู่บ้านอื่นๆ นอกเหนือจากการให้บริการของนายช่างเทคนิคสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดชุมพร

3. การกระตุ้นซึ่งกันและกันในทั้ง 7 หมู่บ้าน ในการดำเนินการโครงการต่อไปของหอกระจายข่าวสาร โดยแต่ละหมู่บ้านได้รายงานความก้าวหน้าของหอกระจายข่าวสารตนเอง เช่น ได้โยกย้ายสถานที่ตั้งหอกระจายข่าวสารไปในที่ๆ เหมาะสมกว่าเดิม การปรับปรุงห้องกระจายเสียงให้มีคุณภาพด้านเสียง และสะดวกในการกระจายเสียง หรือกว้างขึ้นเข้าไปนั่งพูดได้มากกว่า 1 คน เป็นต้น

4. การประชุมประเมินผลงาน นอกจากทำให้ทราบถึงผลงานของแต่ละหอกระจายข่าวสาร แล้วยังก่อให้เกิดการเปรียบเทียบของแต่ละหมู่บ้าน เกิดภาวะการแข่งขันกันในการทำงานมากขึ้น ทำให้ทุกคนเกิดความมุ่งมั่นที่จะกลับไปดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้มีชื่อเสียงไม่ให้อด้อยกว่าหมู่บ้านอื่น

5. การพบปะสังสรรค์กันเป็นครั้งแรกนี้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในการที่จะตกลงให้ความช่วยเหลือร่วมมือกันต่อไป บรรยากาศในการประชุมครั้งนี้เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ มีการพูดคุยกันอย่างสนุกสนานรื่นเริง มีการหยอกล้อกันเหมือนเป็นการพบปะสังสรรค์กันในกลุ่มเพื่อนรุ่นเดียวกัน ทั้งๆ ที่ในกลุ่มจะเป็นผู้ที่มีความหลากหลายในเรื่อง เพศ อายุ อาชีพ และตำแหน่งการเป็นผู้นำในชุมชน

5.3.6 การดูงาน

การจัดทัศนศึกษา เยี่ยมชม และดูงานหอกระจายข่าวสารที่กิ่งอำเภอสุขสาร์ราษฎร์ จังหวัดระนอง เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2544 หลังจากการประชุมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน คณะผู้วิจัยได้นำผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสารที่ผ่านการประชุมฝึกปฏิบัติการที่ตะวันฉาย รีสอร์ท เมื่อวันที่ 8-10 กันยายน 2544 รวมทั้งผู้ที่อาสาสมัครจะร่วมดำเนินงานหอกระจายข่าวสารต่อไปที่ยังไม่ได้เข้าร่วมประชุม และยังมีผู้สนใจอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา ขออนุญาตร่วมเดินทางไปสังเกตการณ์ด้วย การเยี่ยมชมและดูงานครั้งนี้ ผู้เดินทางกระตือรือร้น และสนใจมากในการที่มีโอกาสได้เดินทางไปทัศนศึกษาและดูงานในจังหวัดอื่น โดยเฉพาะการได้ไปเยี่ยมชมหอกระจายข่าวสารดีเด่น ที่ได้รับรางวัลการเป็นหอกระจายข่าวสารดีเด่นของจังหวัดระนอง ผู้ดูงานได้รับฟังบรรยายสรุปความเป็นมาของหอกระจายข่าวสารที่ทางชุมชนเป็นผู้ร่วมกันก่อตั้งและดำเนินการ โดยทุนทรัพย์ของชาวชุมชน การมีเครื่องกระจายเสียงที่มีคุณภาพ มีระบบการบริหารจัดการที่ดี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการกระจายเสียงทุกวันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ชาวชุมชนให้ความสนใจในการรับฟัง ผู้ดูงานได้มีโอกาสได้ดูของจริง ชมพื้นที่ สถานที่ตั้งหอกระจายข่าวสาร ดูตัวอย่างจากการบันทึกการทำงาน การจัดสรรค่าใช้จ่าย ค่าไฟฟ้า และดูแลรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์และพูดคุยกับ

คณะกรรมการจัดการกระจายเสียง พูดคุยกับชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นแรงกระตุ้นและแรงจูงใจที่ทำให้ผู้ดูงานเกิดความตื่นตัว ตระหนักสนใจ และตั้งใจที่จะนำสิ่งที่ได้พบเห็นด้วยสายตาของตนเองมาพัฒนาหอกระจายข่าวสารของตนเอง เสียงส่วนใหญ่ของผู้ดูงานกล่าวว่า ไม่ยากเลยที่จะทำได้เช่นนี้ โดยเฉพาะบางหมู่บ้านใน 7 หมู่บ้านของพื้นที่วิจัย กล่าวว่า สามารถที่จะทำได้ดีกว่านี้ด้วยซ้ำไป เพราะตระหนักว่าพื้นที่ของตนมีความพร้อม ขาดเพียงแนวความคิดที่จะทำให้มีการพัฒนาต่อไป บางหมู่บ้านที่ยังไม่ได้เริ่มงาน ก็เริ่มที่จะตั้งใจกลับไปทำงานของตน เพราะรู้สึกว่ามีปมด้อยหน้าตัวเองมาก กลัวจะสู้คนอื่นไม่ได้หากไม่ตั้งใจทำให้เต็มความสามารถต่อไป ทั้งนี้ โดยสรุปแล้วการที่ได้ไปทัศนศึกษาและดูงานทำให้เกิดประทับใจ และมีแรงกระตุ้นผลักดันในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งการที่ได้เดินทางไปดูงานต่างจังหวัดร่วมกันทั้ง 7 หมู่บ้าน ทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคย มีความสามัคคีมากขึ้น ที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อชื่อเสียงของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ต่อไป

ผลของการสร้างความเชื่อมั่นในการดำเนินงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง

1. ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการดำเนินงานกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งมีแนวทางปฏิบัติงานที่ชัดเจน
2. ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้รับความสะดวกในการทำงาน ได้รับการสนับสนุนในการแก้ไข ซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่เสียอยู่บ่อยๆ ทำให้อุปสรรคปัญหา ด้านอุปกรณ์การกระจายเสียงถูกขจัดออกไป การทำงานราบรื่น สามารถกระจายเสียงได้เป็นประจำอย่างต่อเนื่องไม่ขาดๆ หายๆ ไปเหมือนแต่เดิม รวมทั้งได้รับการสนับสนุนด้านวิธีการจัดการกระจายเสียง โดยการติดตามให้คำปรึกษาของคณะผู้วิจัย
3. เริ่มเกิดกระบวนการกลุ่มในการทำงานหอกระจายข่าวสารของทั้ง 7 หมู่บ้าน อันเนื่องมาจาก ได้รับการเรียนรู้ร่วมกันจากการประชุมปฏิบัติการและการฝึกปฏิบัติการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสาร การประชุมประเมินผลงานและพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนประสบการณ์

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การเข้าร่วมทัศนศึกษาและดูงานหอกระจายข่าวสารดีเด่นของ จังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนการได้รับเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษาแนะนำ ทำให้กลุ่มได้มีโอกาสพบปะ กัน เกิดแนวร่วมผู้ปฏิบัติงาน มีการประสานการช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันในการทำงาน

5.4 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร **ระยะที่ 2 : ทดลองปฏิบัติงานตามข้อตกลง โดยเน้นความต้องการของชุมชน**

หลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ฝึกทักษะการจัดการกระจายเสียง ผู้เข้าร่วมอบรม จำนวน 24 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ชุมชนคัดเลือก ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อเป็นกรอบในการทำงาน (รายละเอียดอยู่ในข้อ 5.3.2) การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานทั้ง 6 ข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมการประชุมเข้าปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร มีความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังจะเห็นได้จาก การกำหนดให้มีการสอบถามความต้องการรับฟังของชุมชนเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงนำผลจากการสอบถามนั้นมาดำเนินงานจัดการกระจายเสียง หรือการกำหนดให้คนจากกลุ่มต่างๆ ของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด หรือการพยายามหากิจกรรมเสริมเพื่อกระตุ้นให้คนรับฟังและสนใจการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้น เป็นต้น

เมื่อผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงได้ตกลงที่จะใช้แนวทางการปฏิบัติงานดังกล่าวดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ของตนแล้วต่างก็แยกย้ายกันกลับชุมชน และทดลองดำเนินงานโดยทดลองเป็นเวลา 3 เดือน (กันยายน – พฤศจิกายน 2545) พบว่าแต่ละชุมชนมีการดำเนินงานแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการดำเนินงานตามแนวทางที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของผู้ปฏิบัติงาน

แนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน	ดอนทราย	ดอนปลั๊กหมู	ชุมทรัพย์	สมบูรณ์สุข	ปากบ่อ	ดอนคา	ทุ่งวัวแล่น
1. สำรวจความต้องการของชุมชน	✓	✓	×	×	×	✓	✓
2. วางแผนการจัดรายการ	✓	×	×	×	×	✓	✓
3. จัดทำปฏิทินรายการ	×	×	×	×	-	✓	✓
4. มีคณะทำงานกระจายเสียง	✓	✓	✓	-	×	✓	✓
5. จัดกิจกรรมเสริม	×	×	×	✓	×	✓	✓
6. สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหอกระจายข่าวสาร	✓	✓	×	-	-	-	✓

หมายเหตุ

✓ = มีการดำเนินงาน

×

- = มีการดำเนินงานอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว

ในขั้นตอนแรกของการปฏิบัติงาน กลุ่มผู้ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการกำหนดไว้ว่าจะเริ่มจากการสอบถามความต้องการของชุมชน ในด้านของเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ต้องการฟังรูปแบบรายการที่ชอบ รวมถึงเรื่องของภาษาและเวลาในการกระจายเสียง ปรากฏว่ามี 4 ใน 7 หมู่บ้านที่ดำเนินการ โดยเฉพาะในบ้านดอนทราย จัดประชุมและสอบถามความต้องการ รวมทั้งบ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ที่ดำเนินการสอบถามทันที สำหรับบ้านดอนปลั๊กหมู มิได้ดำเนินการในทันที หากแต่มาเริ่มดำเนินการในช่วงท้ายหลังจากการถูกกระตุ้นด้วยการประชุมผู้ปฏิบัติงานและการดูงาน นอกจากนี้ใน 3 หมู่บ้านที่สอบถามความต้องการทันที (บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) ได้ประเมินผลการจัดโดยการสอบถามจากชาวบ้านภายหลังที่ทดลองจัดไประยะหนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีได้ปรากฏอยู่ในข้อตกลง แต่เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในความสำคัญของความคิดเห็นของชาวบ้าน

เมื่อสอบถามความต้องการของชุมชนแล้ว ผู้ปฏิบัติงานของทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้นำความต้องการนั้นมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดรายการ และมีเพียง บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ที่ได้จัดทำปฏิทินออกอากาศ สิ่งที่แทบทุกพื้นที่ศึกษา (ยกเว้นบ้านปากบ่อ) ดำเนินงานภายหลังการเข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ คือ การจัดการกระจายเสียงโดยคณะทำงาน ไม่

ดำเนินงานโดยลำพังคนเดียวเหมือนในอดีต บ้านดอนคา มีการจัดกิจกรรมวันปีใหม่โดยใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือ และบ้านทุ่งวัวแล่นกำหนดจัดงานร่ววงที่ลานเพลิน เพื่อหารายได้บำรุงหอกระจายข่าวสาร และบ้านสมบูรณ์สุขจัดเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินเข้าหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งใช้ในการบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร สำหรับแนวทางสุดท้ายคือการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหอกระจายข่าวสารนั้น ในจำนวน 4 หมู่บ้าน ที่ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย มี 3 หมู่บ้าน ที่เริ่มมีการพูดคุยกันถึงแนวทางการหาเงินเพื่อเป็นค่าดูแลรักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร มีเพียงบ้านชุมทรัพย์ ที่ยังไม่มีมีการพูดคุยกันในชุมชน เพราะผู้ใหญ่บ้านยังพูดเสมอว่าค่าใช้จ่ายไม่ใช่ปัญหาของที่นี่

นอกจากการดำเนินงานตามแนวทาง 6 ข้อดังกล่าวข้างต้น ยังพบว่า มีถึง 6 หมู่บ้าน (ยกเว้นบ้านปากบ่อ) มีการทดลองจัดรายการด้วยเนื้อหาและรูปแบบที่ได้เรียนรู้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการและพบว่าการดำเนินงานเกี่ยวกับการปรับปรุงสถานที่และอุปกรณ์การกระจายเสียงในทุกพื้นที่ศึกษา โดยทั้งหมดกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ต้องการให้เครื่องมือพร้อมประชาชนได้ยินโดยทั่วถึงก่อน จึงจะจัดการกระจายเสียงเต็มรูปแบบตามที่ได้มีโอกาสฝึกจากการประชุมปฏิบัติการ ทั้งนี้มีถึง 3 หมู่บ้านที่เห็นความสำคัญ และต้องการพัฒนาให้ได้ยินทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน จึงพยายามของงบประมาณปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสาย ซึ่งได้รับพิจารณาสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 หมู่บ้าน และจากองค์การบริหารส่วนตำบล 1 หมู่บ้าน

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนจึงขอเสนอการดำเนินงานภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านดอนทราย

หลังจากการเข้าร่วมประชุมปฏิบัติการ กำนันและคณะได้กลับไปประชุมชาวบ้าน มีชาวบ้านมาร่วมประชุมประมาณ 75 คน เพื่อพูดคุยเรื่องหอกระจายข่าวสาร ทำให้ทราบว่าชาวบ้านต้องการฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัว รวมทั้งช่วงเวลา 7 นาฬิกา เป็นเวลาที่คนส่วนใหญ่พอใจและบอกว่าไม่มีโอกาสฟังในช่วงเวลาอื่น ได้พูดกันถึงการได้ยินเสียงไม่ทั่วถึงและพยายามหาวิธีการแก้ไขแต่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ เพราะเป็นเรื่องเทคนิคที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญและคาดว่าจะต้องใช้เงิน มีการร่วมกันคิดหาแหล่งเงินเพื่อไว้ใช้บำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร

กำนันได้ทดลองจัดรายการ “เพลงและข่าว ยามเข้าสู่ชุมชน” เป็นรายการที่นำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านมาเล่าและเปิดเพลงสลับ เช่น บัทร้อง 30 บาทรักษาทุกโรค โรคไข้เลือดออก กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดข่าวในตอนเช้ายังคงมีอยู่ การกระจายเสียง

จะเปิดเฉพาะช่วงเช้า เวลา 7.00 นาฬิกา ซึ่งกำนันและคณะได้สอบถามความพอใจของชาวบ้าน เพื่อเป็นการประเมินการรับฟังแล้ว

สำหรับการจัดการกระจายเสียง กำนันยังคงเป็นผู้รับผิดชอบการกระจายเสียง โดยยังเป็นผู้ประกาศหลัก มีผู้ช่วยและผู้เข้ารับการอบรม 2 คน ร่วมการดำเนินงาน ผู้ช่วยรับหน้าที่ควบคุมการเปิด-ปิดเครื่อง ซึ่งเป็นหน้าที่เดิมและเริ่มทดลองจัดรายการ โดยช่วยเปิดเพลง แทรกระหว่างที่กำนันจัดรายการ รวมทั้งทดลองทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศ หากแต่ยังไม่สามารถ ดำเนินการได้โดยลำพัง กำนันบอกว่า “ยังไม่สั่นไหว” สำหรับผู้ร่วมรับผิดชอบอีก 2 คน มีโอกาส ได้ทดลองจัดจริงบ้างแต่ยังไม่สม่ำเสมอ มีการวางแผนการกระจายเสียงแต่ยังไม่สามารถทำได้ ตามแผนนั้น

นอกจากมีการขยายอุปกรณ์การกระจายเสียง คือ มีการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด เปลี่ยนไมโครโฟน มีการย้ายลำโพงให้อยู่ในระดับที่ต่ำลงจากเดิม เพื่อให้ได้ยินชัดเจนขึ้น มีการจัดห้องกระจายเสียงให้เป็นสัดส่วน สะดวกแก่การทำงาน ทั้งนี้โดยการให้คำปรึกษาของ นายช่างเทคนิคที่โครงการวิจัยประสานงานไว้ให้ โครงการวิจัยได้สนับสนุนอุปกรณ์เพื่อให้การดำเนินงานราบรื่น นอกจากนี้ กำนันยังได้ตั้งผู้ดูแลอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเพิ่มอีกหนึ่งคน

บ้านดอนปลักหมู

จากการที่มีการคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการและฝึกทักษะไว้แล้ว 5 คน แต่กลับมีเข้าร่วมประชุมปฏิบัติการเพียงคนเดียวซึ่งก็คือผู้ใหญ่บ้านที่มาอย่างไม่ต่อเนื่อง หลังการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะจึงไม่มีการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใดๆ

การกระจายเสียงในระยะแรกของช่วงทดลองจัดไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับความ สะดวกของผู้ใหญ่และความพร้อมของเครื่อง ไม่ทดลองจัดรายการในรูปแบบใหม่ รวมทั้งไม่มีการจัดทำแผนการออกอากาศ ใช้หอกระจายข่าวต่อเมื่อมีข่าวมาถึงมือหรือเมื่อมีเรื่องที่ชาวบ้าน จะต้องทราบโดยด่วน การดำเนินการเริ่มมีการปรับเมื่อคณะผู้วิจัยพยายามติดตามสอบถามและ ให้การสนับสนุนในเรื่องที่ต้องการรวมทั้งการประชุมพบปะระหว่างผู้ร่วมฝึกทักษะ และการดูงาน หอกระจายข่าวสารที่จังหวัดระนองมีส่วนกระตุ้นผู้ใหญ่บ้านเป็นอย่างมาก ผู้ใหญ่เริ่มให้ความสนใจและเอาใจใส่ จากนั้นจึงเริ่มมีการถ่ายทอดข่าวอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น มีการนำเรื่องหอกระจาย ข่าวสารเข้าพูดคุยและปรึกษาหารือในที่ประชุมหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ผู้อื่นทดลองจัด มีการมอบหมายให้ผู้ที่มีความถนัดดูแลอุปกรณ์เครื่องเสียง มีการสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้าน

ความเคลื่อนไหวทางด้านอุปกรณ์ ในระยะแรกคณะผู้วิจัยเข้าไปมีบทบาทในการจัดการแก้ไขอุปกรณ์ ที่พบว่าเครื่องเสียงเนื่องจากขาดการดูแลรักษา จึงมีการซ่อมแซมและเพิ่มอุปกรณ์ป้องกัน ขณะนี้การกระจายเสียงดำเนินการได้ตามปกติ มีปัญหาคือการได้ยินไม่ทั่วถึง มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหานี้ โดยผู้ใหญ่และคณะจึงจัดทำแผนที่หมู่บ้านแสดงขอบเขต (Zoning) การได้ยิน กล่าวคือ พื้นที่หมู่บ้านมีลักษณะยาวแบ่งได้เป็น 3 โซน โซนแรกคือบริเวณบ้านผู้ใหญ่และเป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร บริเวณนี้ได้ยินชัดเจน โซนที่สองคือบริเวณศาลาประชาคม ที่อยู่กลางหมู่บ้าน บริเวณนี้ได้ยินบ้างไม่ได้ยินบ้าง โซนที่สามคือบริเวณตอนเหนือของหมู่บ้านที่ไม่ได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวเลย ซึ่งมีการขอคำปรึกษาจากนายช่างด้านเทคนิคและอยู่ระหว่างการแก้ไข

บ้านชุมทรัพย์

ผู้ใหญ่วัยบ้านเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความศรัทธาและไว้วางใจ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไม่ว่าเรื่องใดจึงต้องได้รับความเห็นชอบและเริ่มดำเนินงานโดยผู้ใหญ่ ซึ่งรวมถึงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ผู้ใหญ่วัยบ้านมิได้เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะโดยมีตัวแทนเข้าร่วมการประชุมฯ ถึง 4 คน ซึ่งได้แจ้งการดำเนินงานและขอให้ผู้ใหญ่วัยบ้านเป็นผู้ทดลองจัดคนแรก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตามแนวทางที่ตกลงกันจึงยังมิได้มีการจัดทำอย่างจริงจัง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในด้านเนื้อหาและรูปแบบจึงยังไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงมากนัก หากแต่สิ่งที่เห็นชัดเจนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านชุมทรัพย์นี้คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านอุปกรณ์และสถานที่ติดตั้งหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือมีการโยกย้ายจากบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่วัยบ้านมาตั้งที่ศาลาอเนกประสงค์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2544 จัดตั้งเสาใหม่สูงถึง 18 เมตร ติดตั้งลำโพง 8 ตัว จัดทำห้องจัดการกระจายเสียงที่มีความสะดวกสบาย ปรับปรุงแก้ไขอุปกรณ์การกระจายเสียงโดยโครงการวิจัยให้ความร่วมมือในการจัดหาอุปกรณ์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานเพิ่มเติม หลังจากที่มีการขยายขยายสถานที่ติดตั้งหอกระจายข่าวสาร ทำให้การกระจายเสียงเป็นไปอย่างสะดวก ผู้ใหญ่จึงเริ่มจัดการกระจายเสียงและผู้ที่ผ่านการฝึกทักษะจึงมีโอกาสดลองจัดการกระจายเสียง และมีการถ่ายทอดข่าวเข้าเป็นประจำ

บ้านสมบุญสุข

บ้านสมบุญสุข เป็นพื้นที่ที่มีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในเรื่องทางศาสนา มีผู้รับหน้าที่ดำเนินงานชัดเจน ใช้งบประมาณส่วนกลางของชุมชนในการดำเนินงาน ชุมชนเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร จึงมีความพยายามปรับปรุงให้มีการ

ไต่ยืนทั่วถึงขึ้น โดยมีจุดกระจายเสียงถึง 3 จุด ซึ่งผู้ประกาศต้องประกาศข้อมูลเดียวกันทั้ง 3 จุด และในการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะมีผู้แทนเข้าร่วมการประชุมถึง 5 คน และเข้าร่วมการฝึกทักษะอย่างตั้งใจ เมื่อกลับไปชุมชนได้มีการทดลองจัดรูปแบบรายการใหม่ และเพิ่มปริมาณเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและสุขภาพ หากแต่การจัดยังไม่สม่ำเสมอ และยังไม่ได้สอบถามความต้องการของชุมชน มีการทำงานในลักษณะเป็นกลุ่มและมีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีข้อมูลต้องการแจ้งให้ชุมชนทราบได้ใช้หอกระจายข่าวสารประกาศด้วยตนเอง

การดำเนินงานด้านอุปกรณ์ มีการบำรุงรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ มีการศึกษานายช่างเทคนิค ความเปลี่ยนแปลงสำคัญของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่บ้านสมบูรณ์สุข คือ ความพยายามแก้ไขในปัญหาการไต่ยืนไม่ทั่วถึง นำไปสู่การได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประจำปี 2545 ให้จัดทำเสียงตามสาย โดยมีการเตรียมการ ปรึกษาเกี่ยวกับการติดตั้งเสียงตามสาย และคาดว่าเมื่อมีการปรับปรุงเป็นเสียงตามสายแล้ว การนำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบรายการใหม่จะเริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง

บ้านปากบ่อ

เป็นพื้นที่ศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด กล่าวคือ ผู้จัดยังคงเป็นบุคคลเดียว และบุคคลเดิม ซึ่งมีได้เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ ได้ส่งบุตรสาวเข้าร่วมการฝึกและเป็นผู้แทนเพียงคนเดียวจากบ้านปากบ่อ เมื่อกลับไปยังชุมชนยังไม่มีโอกาสทดลองจัดรายการ และยังไม่มีการสอบถามความต้องการของชุมชน ซึ่งโดยปกติการใช้หอกระจายข่าวสารที่บ้านปากบ่อเป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน และมีความสม่ำเสมอ อีกทั้งผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงเคยได้รับรางวัลหอกระจายข่าวสารดีเด่น จึงมีความมั่นใจในความสามารถของตน และยึดแนวทางปฏิบัติรูปแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลง มีเพียงการปรับปรุงซ่อมแซมลำโพง รวมทั้งการย้ายตำแหน่งติดตั้งลำโพงเพื่อให้ไต่ยืนทั่วถึงกัน

บ้านดอนคา

เป็นพื้นที่ศึกษาที่มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก โดยเมื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ ที่มีจำนวนถึง 5 คน ซึ่งรวมทั้งกำนันด้วย คนทั้งกลุ่มได้ร่วมกันดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างตั้งใจเป็นกลุ่มทีมงานที่มีความตั้งใจมาก และมีความพยายามดำเนินตามสิ่งที่เป็นแนวทางปฏิบัติ ที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน โดยเริ่มจากการตั้งผู้เข้าร่วม

การประชุมปฏิบัติการทั้ง 5 คน เป็นคณะทำงานหอกระจายข่าวสารพร้อมทั้งควบคุมดูแลอุปกรณ์การกระจายเสียง โดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้าน

นอกจากนี้มีการสำรวจความต้องการของชาวบ้านว่าต้องการฟังอะไร จากนั้นจึงกำหนดแผนการออกอากาศในแต่ละวัน พร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบด้านเนื้อหา ได้แก่ ข่าวสารบ้านเมือง ข่าวสารจากอำเภอ เรื่องราวเกี่ยวกับยาเสพติด ธรรมะและการพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการออกอากาศทุกวันตั้งแต่เวลา 6 ถึง 7 นาฬิกา มีความพยายามในการหาข้อมูลจากแหล่งข่าวที่มีความหลากหลายรวมทั้งจากหนังสือพิมพ์ มีการสอบถามผลการรับฟังจากชาวบ้านด้วย และเริ่มมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมผ่านหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือ จัดให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านอวยพรลูกหลานในวันปีใหม่ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามในรายละเอียดพบว่า การจัดรายการมิได้ราบรื่นตลอดทุกวัน มีการทำแทนกันบ้าง เนื่องจากบางคนมีภารกิจ และยังไม่ได้ใช้รูปแบบที่แปลกใหม่มากนัก เนื่องจากในความคิดเห็นของคณะผู้จัดเห็นว่าสมควรขอให้ชาวบ้านได้ยินพร้อมกันทั้งหมู่บ้านก่อนจึงลงมือจัดอย่างเต็มรูปแบบ

ผู้จัดการกระจายเสียงเรียกร้องให้มีการจัดการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะแก่พวกเขาเพื่อให้ได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งแสดงว่าเมื่อผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะและทดลองจัดจริงยังพบปัญหาที่ต้องการการอธิบายและชี้แนะ รวมทั้งต้องการให้คนอื่นอีกจำนวนหนึ่งในชุมชนได้มีโอกาสฝึกบ้าง เพื่อจะได้มีคนมาร่วมจัดมากขึ้น เป็นการแบ่งเบาภาระและจะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวต่อเนื่องไปได้ในระยะยาว

นอกจากนี้ยังมีการซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงโดยขอรับการสนับสนุนจากโครงการวิจัยให้นายช่างเทคนิคเข้าตรวจสอบแก้ไขจนอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้แต่ก็ยังคงไม่สามารถกระจายเสียงได้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้านเช่นเดิม

บ้านทุ่งวัวแล่น

การดำเนินงานหอกระจายข่าวของบ้านทุ่งวัวแล่น มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากในหลายด้าน กล่าวคือ ในปัจจุบัน ผู้ผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะทั้ง 4 คน รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นกลุ่มผู้รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยเมื่อผ่านการประชุมฝึกทักษะ ผู้ใหญ่บ้านและคณะได้กลับมาสอบถามความคิดเห็นและความต้องการของชาวบ้าน ที่พบว่าส่วนใหญ่ต้องการฟังข่าวและเพลง จากนั้นจึงมีการปรึกษาและจัดทำปฏิทินการจัดรายการเข้า 6.30 ถึง 8.00 นาฬิกา เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข่าวราชการ ข่าวพัฒนาหมู่บ้าน ข่าวของคนภายในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น วันเสาร์และอาทิตย์มีรายการธรรมะเสริม ผู้

ใหญ่บ้านมีความคิดที่จะจัดรายการในช่วงบ่ายด้วย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพราะหมู่บ้านนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ หาดทุ่งวัวแล่น และมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นประจำ มีความพยายามที่จะจัดอย่างสม่ำเสมอและมีความคิดที่จะจัดกิจกรรมหารายได้เพื่อใช้เป็นค่าบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร โดยกำหนดหารายได้จากการจัดร้าน “ลานเพลิน” ณ บริเวณลานหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและร้านค้าชุมชน

การกระจายเสียงของบ้านทุ่งวัวแล่นยังได้ยืนไม่ทั่วถึง ผู้ใหญ่บ้านจึงยังคงอาศัยการกระจายเสียงผ่านเครื่องขยายเสียงที่ติดบนรถยนต์ ร่วมกับการใช้หอกระจายข่าวสาร ในระยะแรกมีการย้ายหอกระจายข่าวสารจากบ้านผู้ใหญ่บ้าน (คนเดิม) มาไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และร้านค้าชุมชน ในระยะหลังมีการสร้างห้องจัดการกระจายเสียงอย่างเป็นสัดส่วน เมื่ออุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเสียจะนำไปซ่อมแซมโดยนายช่างเทคนิค ปัจจุบันจึงสามารถใช้งานได้ดี และมีการมอบหมายบุคคลทำหน้าที่ดูแลรักษาอุปกรณ์ชัดเจนแล้ว

5.5 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3 : ประเมินผลโดยชุมชน

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้ กำหนดให้ชุมชนเป็นผู้ประเมินผลการจัดการกระจายเสียงของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในชุมชนของตนเอง ด้วยการจัดการเสวนาชุมชนในทุกหมู่บ้าน และการสัมภาษณ์ชาวบ้านในประเด็นการรับฟังและความรู้สึกต่อการกระจายเสียง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ประกอบด้วยการบริหารจัดการและการจัดการกระจายเสียง ความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่ได้รับฟังจากหอกระจายข่าวสาร ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และวิธีการแก้ไขปัญหาด้านอุปกรณ์การกระจายเสียง

การเสวนาครั้งนี้ชาวบ้านได้มีโอกาสพูดคุยเรื่องหอกระจายข่าวสารเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นที่คาดหวังว่าจะเกิดความต่อเนื่องในการรับรู้ของชุมชน กล่าวคือ ในการเสวนาครั้งที่ 1 ชุมชนได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่ต้องการและได้เลือกสรรคนที่เหมาะสมทำหน้าที่กระจายเสียง ต่อจากนั้นได้รับทราบเรื่องราวหอกระจายข่าวสาร รับรู้การโยกย้าย ปรับปรุงสถานที่ และอุปกรณ์ จากที่ประชุมหมู่บ้าน รวมทั้งได้ยินเสียงการจัดรายการผ่านหอกระจายข่าวสาร ดังนั้นการเสวนาครั้งนี้จึงเสมือนการกลับมาพบปะเพื่อพูดคุยถึงสิ่งที่ได้ริเริ่มและดำเนินการไปแล้ว

ขั้นตอนการเสวนาแบ่งเป็นช่วงเตรียมการและช่วงระหว่างการเสวนา ซึ่งใช้วิธีการเดียวกับการจัดเสวนาในครั้งแรก กล่าวคือ ในช่วงของการเตรียมการเมื่อได้กำหนดเวลาที่แน่

นอนแล้ว จึงมีการประกาศเชิญชวนทางหอกระจายข่าวสาร การแจ้งให้ทราบในที่ประชุมหมู่บ้าน ติดประกาศและเชิญชวนด้วยปากต่อปาก ซึ่งทั้งหมดชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานเอง

จากนั้นเพื่อให้การเสวนาดำเนินไปและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ให้ชุมชนประเมินผล การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร จึงกำหนดประเด็นการพูดคุยเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การรับฟังข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวสาร ฟังกันมากขึ้นหรือไม่ มีความน่าสนใจ ฟังแล้วสนุกสนานหรือน่าเบื่อ รู้สึกว่ามีประโยชน์มากขึ้นหรือไม่ มีการนำข้อมูลที่ได้ยินไปใช้ประโยชน์หรือไม่

ประเด็นที่ 2 เนื้อหาที่ได้ยินผ่านหอกระจายข่าวสาร เป็นเรื่องที่ต้องการฟังหรือไม่ รวมทั้งวิธีการนำเสนอมีความแปลกใหม่หรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ 3 ชุมชนมีส่วนรับทราบการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหาลงเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ 4 ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล ดิชมการกระจายเสียง ให้ข้อมูล หรือร่วมจัดรวมประกาศบ้างหรือไม่

ประเด็นที่ 5 โดยภาพรวมแล้วมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านอย่างไร เป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ ควรจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

สำหรับช่วงระหว่างการเสวนาผู้นำการเสวนาซึ่งเคยนำการเสวนาครั้งแรกและเป็นคนในพื้นที่ที่ชุมชนคุ้นเคย ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการพูดคุยให้อยู่ในประเด็นและมีบรรยากาศเป็นกันเอง การเสวนาครั้งนี้ได้รับความสนใจจากชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานค่อนข้างมาก ดังเช่น บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ชาวบ้านมาร่วมการเสวนาจำนวนมาก และร่วมแสดงความคิดเห็น มีข้อนำสังเกตในบ้านดอนปลักหมู ที่ผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญและขยับขยายงานหอกระจายข่าวสารช่วงหลัง ได้นำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ดังนั้นในการเสวนาชุมชนครั้งนี้จึงมีชาวบ้านร่วมการพูดคุยจำนวนมาก และมีการแสดงความคิดเห็น มีบรรยากาศของการร่วมมือเพื่อหาแนวทางพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจนมากขึ้น

ตารางที่ 4 ผลการประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยชุมชน

ประเด็นที่ประเมิน	ตอนทราย	ตอนปลก หม	ชมทรัพย์	สมบุญสุข	ปากบอ	ดอนคา	ทุ่งวัวแล่น
<u>การรับฟังของชาวบ้าน</u>							
- ฟังมากขึ้น	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
- มีความน่าสนใจมากขึ้น	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
- ฟังแล้วได้ประโยชน์มากขึ้น	✓	×	✓	✓	-	✓	✓
<u>การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ</u>							
- มีคณะกรรมการ	✓	✓	✓	-	-	-	✓
- ผู้ทำงานเป็นกลุ่มคนที่ชุมชนคัดเลือก	✓	✓	✓	-	×	✓	✓
- มีการรับรู้เรื่องหอกระจายข่าวสารจากการประชุมหมู่บ้าน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<u>การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการกระจายเสียง</u>							
- ได้แสดงความต้องการ	✓	✓	×	×	-	✓	✓
- ได้ให้คำติชม	✓	✓	×	×	×	✓	✓

หมายเหตุ

- ✓ = เกิดผล
 × = ไม่เกิดผล
 - = เท่าเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ฟังมากขึ้นเพราะเห็นว่า มีความน่าสนใจมากขึ้น และมีประโยชน์มากขึ้น มีเพียงบ้านปากบ่อที่ผลการประเมินพบว่าเหมือนเดิม ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการกระจายเสียงไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา รูปแบบ วิธีการนำเสนอ และผู้จัด

ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าตนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร เพราะการทำงานมีลักษณะเป็นคณะกรรมการ มิใช่ใครคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบ อีกทั้งผู้จัดการกระจายเสียงเป็นกลุ่มคนที่มาจากการคัดเลือกของชาวชุมชน ยกเว้นในบ้านปากบ่อที่ผู้จัดยังคงเป็นบุคคลเดียวและบุคคลเดิม มีการรับรู้เรื่องราวหอกระจายข่าวสารมากขึ้น บ่อยครั้งขึ้น จากการประชุมหมู่บ้าน มีชาวบ้านจาก 4 หมู่บ้านที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียง โดยมีโอกาสแสดงความต้องการเนื้อหาหรือข้อมูล และได้แสดงความคิดเห็นหลังจากรับฟังแล้ว

ทั้งนี้ขอเสนอรายละเอียดบรรยากาศและผลการประเมินจากการเสวนาชุมชนในแต่ละพื้นที่ศึกษา ดังนี้

บ้านดอนทราย

จัดการเสนาที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน มีผู้สนใจเข้าร่วมเสนาทั้งผู้หญิงและผู้ชาย โดยมีทั้งผู้นำชุมชน คณะกรรมการหอกระจายข่าวสาร ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นอดีตกำนัน และชาวบ้านรวม 61 คน มีการแสดงความคิดเห็นหลากหลาย มีความตื่นตัวเรื่องหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน สำหรับคณะกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่มีการแต่งตั้งในวันเสนาครั้งที่ 1 นั้น ยังไม่เคยมีการประชุมอย่างเป็นทางการ มีเพียงผู้ที่ได้รับเลือกเข้าประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะเท่านั้น ที่มีบทบาทในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามในการเสนาชุมชนครั้งล่าสุด คณะกรรมการมาร่วมการเสนาอย่างพร้อมเพรียง และมีการนัดหมายที่จะประชุมคณะกรรมการต่อไป อดีตกำนันซึ่งเป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบลและร่วมอยู่ในที่เสนาได้รับที่จะสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนทราย และจะหาทางสนับสนุนให้ได้รับงบประมาณเพื่อปรับปรุงเป็นเสียงตามสายต่อไป

บ้านดอนปลักหมู

จัดการเสนาที่ศาลาเฉลิมพระเกียรติ มีผู้เข้าร่วมเสนา 54 คน เป็นการเสนาที่จัดหลังการประชุมหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมเสนามีทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหอกระจายข่าวสาร และชาวบ้านที่มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ปะปนกัน

คนในหมู่บ้านรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร เพราะได้รับทราบเรื่องราวจากการประชุม ทราบถึงปัญหา เห็นคนทำงานมากขึ้น และผู้ใหญ่บ้านเปิดโอกาสให้ร่วมแสดงความคิดเห็น ชาวบ้านมีความพอใจกับการจัดการหอกระจายข่าวสารในระยะหลัง ที่มีการจัดบ่อยครั้งมากขึ้น มีเสียงผู้ใหญ่บ้างเสียงคนอื่นบ้าง มีการถ่ายทอดข่าวเป็นประจำ มีความคิดที่จะมีการถ่ายทอดข่าวแล้วเสริมด้วยธรรมะหรือคติประจำวัน อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ยังไม่ติดตามฟัง ฟังอย่างไม่ตั้งใจ เพราะเนื้อหายังไม่ตรงกับความต้องการเอาไปใช้ประโยชน์จริงไม่ค่อยได้ การพูดยังไม่ชัดเจน ไม่มีความแปลกใหม่ เรายังไม่เหมาะสมเพราะยังไม่มีคำแนะนำ ชาวบ้านมีความเห็นว่าควรจัดเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ บางคนบอกว่า อาจจัดอาทิตย์ละครั้ง ควรให้คนอื่นเข้ามามีส่วนในการจัดมากขึ้น รวมทั้งน่าจะจัดกิจกรรมหารายได้มาบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร

คณะกรรมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่มีการแต่งตั้งขึ้นจากการเสวนาครั้งแรก ยังไม่มีการประชุม โดยผู้ใหญ่บ้านบอกว่าเกรงใจจึงยังไม่เรียกประชุม อย่างไรก็ตามจากการเสวนาครั้งหลังได้ตกลงที่จะมีการประชุมกันหลังการประชุมหมู่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านมีความกระตือรือร้นต้องการใช้หอกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือในระยะแรกที่โครงการวิจัยนี้เข้าไปในพื้นที่ เครื่องมืออุปกรณ์เสียผู้ใหญ่บ้านบอกว่าไม่มีเวลาไปซ่อม มาในระยะหลังนี้เมื่อเครื่องเสียผู้ใหญ่บ้านจะรีบและเร่งให้ซ่อมเสร็จโดยเร็ว

ในการเสวนาครั้งนี้ ผู้ใหญ่บ้านรวมถึงคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารแสดงความต้องการที่จะปรับปรุงหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน มีการตกลงที่จะประชุมกรรมการหอกระจายข่าวสาร หลังการประชุมหมู่บ้าน รวมทั้งมีการขอคำติชมและข้อเสนอแนะการกระจายเสียงจากชาวบ้าน โดยให้บอกหรือเขียนแล้วมาใส่ไว้ที่ตู้จดหมายบ้านผู้ใหญ่บ้าน

ปัญหาที่พบและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร กล่าวคือ ในขณะนี้ ยังไม่มีผู้ที่มีความสามารถในการจัดการกระจายเสียงในรูปแบบที่สนองตอบความต้องการของชุมชน เนื่องจากเมื่อครั้งจัดการประชุมปฏิบัติการและฝึกทักษะผู้ใหญ่บ้านยังไม่เห็นถึงความสำคัญจึงไม่สนับสนุนให้ผู้ที่ได้รับเลือกจากชุมชนจากการเสวนาครั้งแรกเข้าร่วม ซึ่งจากการเสวนาครั้งหลังมีการเรียกร้องให้มีการจัดการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะอีกครั้งหนึ่ง และจะส่งผู้เหมาะสมเข้าร่วมประชุมต่อไป

บ้านชุมทรัพย์

จัดการเสนาที่ศาลาเอนกประสงค์ มีผู้ร่วมเสนา 17 คน ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการรับฟัง การปรับปรุง และส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ได้รับมอบหมายจากชุมชน การเสนาจึงเกี่ยวข้องกับปัญหาการดำเนินงานและวิธีการแก้ไขปัญหาคือเป็นส่วนใหญ่

ชาวบ้านจะฟังอย่างตั้งใจหากได้ยิน เห็นว่าเนื้อหาสาระเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและตรงกับความต้องการพอสมควร เอาไปใช้ประโยชน์ได้บ้าง ผู้ใหญ่บ้านพูดชัดเจนเข้าใจง่าย ชอบฟังภาษาไทยกลาง และขณะนี้เริ่มมีการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอ มีผู้ร่วมจัดมากขึ้น

สาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาแบบและเนื้อหาเป็นไปค่อนข้างช้าคือ ผู้ที่เข้ารับการฝึกปฏิบัติยังไม่สามารถจัดสรรเวลามาจัดการกระจายเสียงได้ อีกทั้งยังไม่มั่นใจในความ

สามารถของตนเอง และต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เริ่มทดลองก่อนจึงจะทำตาม ซึ่งผู้ใหญ่อเองรับทราบและพยายามให้เวลากับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้น

บ้านสมบูรณ์สุข

จัดการเสนาที่ศาลาประชาคม มีผู้เข้าร่วมเสนา 7 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนและผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสาร การเสนาจึงมีการประเมินผลการดำเนินงานและระดมความคิดเพื่อการพัฒนาจากหอกระจายข่าวสาร เป็นเสียงสามสาย โดยส่วนใหญ่เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานมีน้อย ผู้รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายจากชุมชนยังคงเป็นคนกลุ่มเดิม ไม่มีการรับฟังความต้องการและประเมินผลการปฏิบัติงานจากชุมชน อย่างไรก็ตามชาวบ้านเห็นประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร สนใจและติดตามฟังหอกระจายข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางศาสนาที่ชุมชนตั้งใจรับฟังเพราะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้ชาวบ้านมีความต้องการข้อมูลข่าวสารด้านอื่นด้วย ซึ่งผู้รับผิดชอบได้มีการเพิ่มปริมาณข่าวสารด้านที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและสุขภาพ และมีการทดลองจัดรูปแบบใหม่เช่นกันแต่ในปริมาณน้อย

บ้านปากบ่อ

จัดการเสนาที่ศาลาอเนกประสงค์ มีผู้เข้าร่วมเพียง 2 คน คือ ผู้ที่รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารคนเดิม การนัดหมายชุมชนได้กระทำผ่านผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารผู้เข้ารับการฝึกทักษะ (ซึ่งเป็นลูกสาวของผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารคนเดิม) การประเมินการจัดการกระจายเสียงด้วยชุมชนจึงไม่สามารถดำเนินได้ด้วยการเสนา คณะผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้รับฟัง เมื่อสอบถามความคิดเห็นจากชาวบ้าน จึงได้คำตอบในเชิงพอใจกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ พอใจกับการจัดที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แต่เมื่อถามถึงความเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอจึงได้คำตอบว่าเนื้อหาคงเดิม ส่วนใหญ่เป็นข่าวสารราชการ และรูปแบบเดิมคือการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง อ่านประกาศ และเปิดเทปของหน่วยงานราชการ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ตอบว่ารูปแบบที่นำเสนอซ้ำซาก ไม่มีความหลากหลาย จึงทำให้ไม่เกิดความเพลิดเพลิน ต้องการให้มีการเพิ่มเติมข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากหน่วยราชการ ต้องการให้พูดภาษาท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มส่วนของบันเทิงบ้าง

สำหรับวิธีการนำเสนอเนื้อหาต้องการให้ผู้จัดการกระจายเสียงเพิ่มเติม โดยเสนอให้มีตัวแทนจากวัยรุ่น หรือกลุ่มอื่นบ้าง มีการนำเสนอในลักษณะพูดคุยและน่าจะมียกกรรมของชุมชนที่ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือ เช่น จัดประกวดร้องเพลง เป็นต้น

บ้านปากบ่อมีการตั้งคณะกรรมการดูแลหอกระจายข่าวสาร แต่ในทางปฏิบัติผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีเพียงผู้ทำหน้าที่ประกาศ 1 คน และผู้ดูแลเครื่องเสียงอีก 1 คน เท่านั้น

บ้านดอนคา

จัดการเสวนาที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ชาวบ้านรู้สึกที่ตัวเองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยการร่วมทราบบัญหา มีโอกาสร่วมคิดแก้ไขปัญหา เห็นการทำงานที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคน ไม่ได้ทำคนเดียว และมีตารางเวลาในการรับผิดชอบของแต่ละคน

ชาวบ้านมีความสนใจในการรับฟังเพิ่มขึ้นมาก บางคนที่อยู่ในตำแหน่งที่ได้ยินไม่ชัดเจนจะเดินออกมาฟังริมถนน บางคนขับรถมอเตอร์ไซด์ออกมาฟัง ส่วนใหญ่ฟังเป็นประจำ มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นบ้าง เนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกับความต้องการ เช่นเรื่องของชุมชน และเอาไปใช้ประโยชน์ได้ จัดได้ดีชัดเจน ฟังแล้วเพลิน มีรูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมพอควร แต่ไม่ค่อยทันสมัย เวลาที่จัดเหมาะสม มีการเสนอแนะให้จัดประกวดอ่านบทความทางหอกระจายข่าวสารด้วย

บ้านทุ่งวัวแล่น

จัดการเสวนาที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีผู้ร่วมเสวนา 52 คน ผู้เข้าร่วมเสวนามีความสนใจและร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร รวมถึงการจะได้มาซึ่งเสียงตามสาย บรรยากาตเป็นไปอย่างคึกคัก มีการแสดงความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์ การพูดคุยเป็นไปอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้มีฐานะ มีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวได้แสดงความร่วมมืออย่างเต็มที่

ชาวบ้านมีความคิดว่าตนเองมีส่วนร่วมในหอกระจายข่าวสาร โดยร่วมรับรู้เรื่องราวรู้ปัญหา ร่วมคิดหาทางแก้ไขปัญหา แต่ยังไม่มีโอกาสร่วมบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร มีการแสดงความคิดเห็นว่าจะให้ชุมชนได้ร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับหอกระจายข่าวสารด้วย

สำหรับการรับฟังยังไม่ได้ยินทั่วถึง ผู้ที่ได้ยินจะติดตามฟังและตั้งใจฟัง เนื้อหาตรงกับความต้องการ มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้พอสมควร มีการพูดชัดเจน ผู้จัดพูดภาษาท้องถิ่น ฟังแล้วเพลิดเพลินไม่น่ารำคาญ รูปแบบการจัดมีความแปลกใหม่มากขึ้น

มีการเสนอแนะว่าน่าจะเชิญคนที่มีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมาพูดคุย เวลาที่จัดไว้มีความเหมาะสมดีแล้ว สำหรับภาษาส่วนใหญ่สามารถรับฟังได้ทั้งภาษาถิ่นและภาษากลาง

อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้รับผิดชอบทั้ง 5 คน ล้วนเป็นผู้มีภาระหน้าที่ บางครั้งจึงไม่สามารถปฏิบัติงานได้ถึงแม้จะเป็นวันที่ต้องรับผิดชอบก็ตาม จึงมีความคิดที่จะเพิ่มจำนวนผู้จัดการกระจายเสียงด้วย

นอกจากนี้ในที่เสวนาชุมชนครั้งที่ 2 นี้ ได้มีการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการเตรียมการเพื่อให้ได้เสียงตามสายที่มีคุณภาพ มีการเตรียมการที่จะขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ พิธีพินิจเรื่องคุณภาพของสิ่งที่จะได้รวมถึงการจัดการเสียงตามสายให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยผู้ใหญ่บ้านรับไปศึกษาหาข้อมูลและจะนำเรื่องการเตรียมการเสียงตามสายนี้เข้าที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อร่วมกันพิจารณาต่อไป

5.6 สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 5 ขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนก่อให้เกิดผลอันนำไปสู่การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน โดยสามารถแสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 สรุปขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ผลที่เกิดขึ้น
5.1 สร้างความสัมพันธ์เพื่อชุมชน	- เกิดความคุ้นเคย ไว้วางใจ ระหว่างผู้นำชุมชน/ชุมชน และคณะผู้วิจัย - ชุมชนโดยเฉพาะผู้นำเห็นพ้องต้องการพัฒนาหอกระจายข่าวสารด้วยการมีส่วนร่วมชุมชน
5.2 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 1 ชุมชนรับรู้เรื่องราว เข้าใจบทบาท และร่วมคัดเลือกผู้ดำเนินงาน	- ชุมชนเกิดความเข้าใจในบทบาทและสถานภาพ - ชุมชนได้ร่วมทบทวนและแสดงความต้องการ - มีคณะกรรมการดูแลงาน - มีคณะผู้จัดการกระจายเสียง - ชุมชนรับรู้เรื่องราวอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ผลที่เกิดขึ้น
5.3 สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง 6 วิธี	- ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้และทักษะ - ผู้ปฏิบัติงานมีแนวทางการทำงานชัดเจน - ผู้ปฏิบัติงานได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์และความรู้ - ผู้ปฏิบัติงานมีเพื่อนที่ทำงานเหมือนกัน
5.4 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 2 : ทดลองปฏิบัติงานตามข้อตกลง 6 ข้อ	- มีการสำรวจความต้องการของชุมชน - มีการจัดรายการที่มีเนื้อหาและรูปแบบใหม่ - มีผู้จัดหลายคน
5.5 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3 ชุมชนประเมินผล	- ชุมชนรับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารมากขึ้น - ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น - ชุมชนฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้น - เนื้อหาและรูปแบบตรงกับความต้องการ

บทที่ 6

ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และบทบาทสถานภาพหอกระจายข่าวสาร

การดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 5 นั้น ปรากฏผลให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการและวิธีการจัดการกระจายเสียง ซึ่งส่งผลให้สถานภาพและบทบาท ของหอกระจายข่าวสารในชุมชนเปลี่ยนไปด้วย อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ในบทนี้จะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยในส่วนของการบริหารจัดการจะแบ่งเป็นโครงสร้างการบริหารงาน การบำรุงรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์ และการจัดกิจกรรมเสริม ส่วนการจัดการกระจายเสียงจะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงโดยองค์ประกอบการสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร เป็นกรอบในการแสดงผล โดยผู้ส่งสารในที่นี้คือผู้จัดการกระจายเสียง สารคือเนื้อหาสาระที่กระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร สื่อคือรูปแบบวิธีการที่ใช้ในการนำเสนอ และผู้รับสารคือชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา

6.1 ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

6.1.1 การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร

- โครงสร้างการบริหารงาน

ในการสำรวจการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระยะแรก พบว่าพื้นที่ศึกษา 3 แห่งที่มีการบริหารงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่ง 2 แห่ง (บ้านปากบ่อ และบ้านสมบุญสุข) เป็นหอกระจายข่าวสารที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน และใช้คณะกรรมการชุดเดียวกันกับคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน/ประจำมัสยิด ส่วนอีก 1 แห่ง (บ้านดอนคา) เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับเป็นรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ใช้สิทธิเลือกตั้ง 100% เมื่อ พ.ศ.2537 มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่อดูแลงานหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ ทั้ง 3 แห่ง ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้านในการบำรุงรักษาและซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร

สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสารที่มีถึง 4 แห่ง มีบุคคลเพียงคนเดียวดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งล้วนเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน

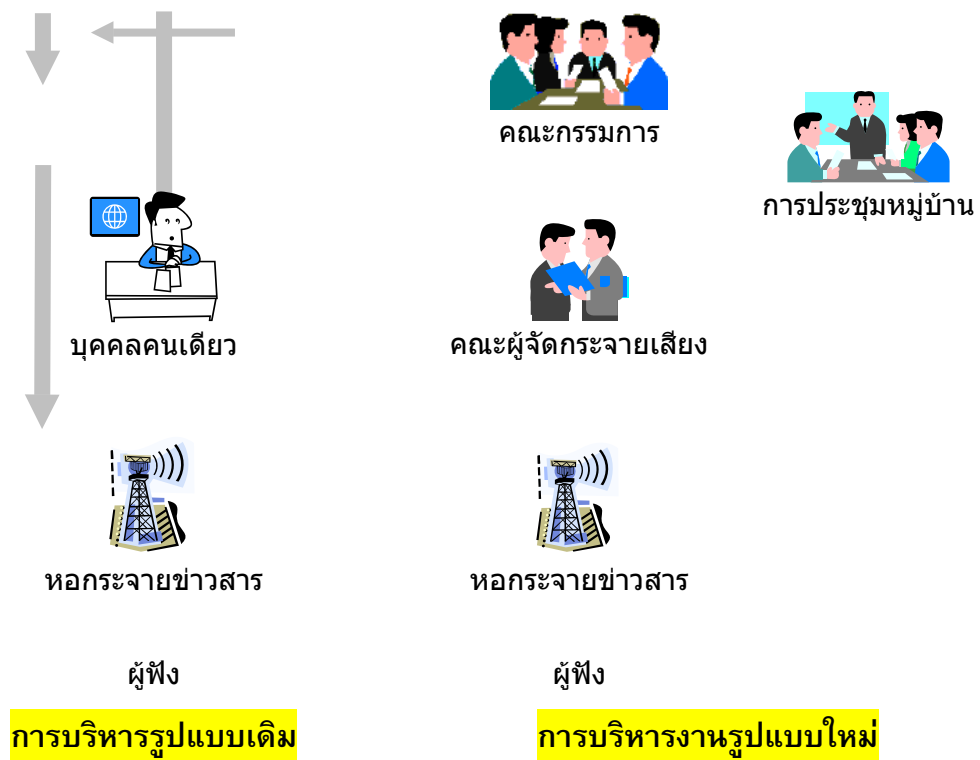
และผู้ใหญ่บ้านที่รับผิดชอบทั้งการจัดการกระจายเสียง การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งหลังจากที่ผู้นำชุมชนและผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในขณะนั้นมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น

คณะกรรมการที่เกิดขึ้นนี้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสรรบุคคล (ดำเนินการในช่วงของการเสวนาชุมชนครั้งที่ 1 และการประชุมหมู่บ้าน) อย่างไรก็ตาม ชุมชนทั้ง 4 แห่ง ยังไม่สามารถจัดการในเรื่องของค่าใช้จ่าย กำหนดและผู้ใหญ่บ้านยังคงรับผิดชอบเช่นเดิม ซึ่งในระยะสิ้นสุดโครงการวิจัย บางหมู่บ้านเริ่มมีการปรึกษาหารือกันในการประชุมหมู่บ้านถึงวิธีการหาเงินเพื่อบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร มีเพียงผู้ใหญ่บ้านบ้านชุมทรัพย์ ยังยืนยันว่าไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย จึงไม่มีการปรึกษาหารือในเรื่องค่าใช้จ่ายในหมู่บ้านแห่งนี้

ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดโครงการทุกพื้นที่ศึกษาจึงดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยคณะกรรมการ หากแต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการดังกล่าวแทบจะไม่บทบาทในการบริหารงาน งานดำเนินไปได้ด้วยคณะทำงานซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็กและมีหน้าที่จัดการกระจายเสียง การประชุมคณะกรรมการแทบจะไม่ปรากฏ เมื่อสอบถามถึงสาเหตุของการไม่ประชุม ส่วนใหญ่บอกว่าใช้วิธีพูดคุยกันเมื่อพบกัน ดังนั้นจึงเป็นการปรึกษาหารือกันแบบไม่เป็นทางการมากกว่า

นอกจากนี้ทุกหมู่บ้านยังมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านที่มีการประชุมทุกต้นเดือน ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการบริหารงานหอกระจายข่าวสารด้วยการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนเหล่านี้

โครงสร้างการบริหารงาน

• การบำรุง ดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์

เป็นส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจนที่สุด โดยเมื่อเริ่มงานวิจัยพบว่าทุกพื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่มักเสียบ่อย เมื่อซ่อมแล้วกลับมาใช้ก็จะเสียอีก ได้ยินไม่ทั่วถึง ไม่รู้วิธีใช้และการดูแลรักษา เมื่อโครงการวิจัยนี้ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ การจัดให้มีนายช่างเทคนิคเป็นที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา การให้ความสะดวกในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดและการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซม จึงพบว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย ทุกพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่จัดการกระจายเสียงที่มีการสร้างห้องจัดอย่างเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์พร้อมใช้งานเสมอ และมีการได้ยินที่ทั่วถึงขึ้น

ด้วยลักษณะพื้นที่ที่บ้านเรือนค่อนข้างกระจาย ทุกหมู่บ้านจึงมีการพูดถึงการปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสายซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายสูง อย่างไรก็ตามมีถึง 3 หมู่บ้าน (บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) ที่ได้ใช้ความพยายามของงบประมาณไปยังองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นและในที่สุด โดยได้รับงบประมาณผ่านองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 หมู่บ้าน และผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล 1 หมู่บ้าน ซึ่งการดำเนินงานของงบประมาณผ่านไปยังองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนี้ ต้องผ่านความเห็นชอบของประชาคม นั่นคือ ชุมชนมีส่วนในการได้มาซึ่งเสียงตามสายนี้

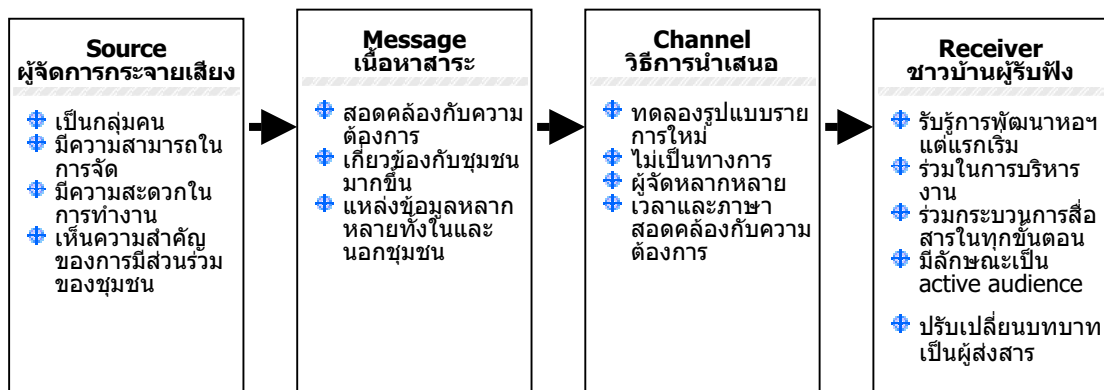
● การจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสาร

การจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสาร คือ การจัดงานพิเศษ หรือจัดเหตุการณ์พิเศษ โดยใช้หอกระจายข่าวสารหรือผ่านทางหอกระจายข่าวสารในวาระพิเศษ หรือตามเทศกาลประจำปีของชุมชน เช่น การคิดริเริ่มหรือวางแผนจะจัดร้องเพลงในหมู่บ้านทางหอกระจายข่าวสารของบ้านดอนคา การจัดกิจกรรมร่ำวงที่ลานเพลิน หรือลานหน้าศูนย์บริการการท่องเที่ยวเพื่อหารายได้สมทบกองทุนหอกระจายข่าวสารของบ้านทุ่งวัวแล่น และการจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินเข้ากองทุนหมู่บ้านและส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับหอกระจายข่าวสารของบ้านสมบูรณ์สุข การจัดกิจกรรมพิเศษเสริมงานหอกระจายข่าวสารนี้พบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น

6.1.2 การจัดการกระจายเสียง

เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยพบความเปลี่ยนแปลงในการจัดการกระจายเสียงในส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้จัด วิธีการจัด จนถึงชาวบ้านผู้ฟัง และเพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงใช้องค์ประกอบการสื่อสารที่ได้แก่ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) สื่อ (channel) และผู้รับสาร (receiver) เป็นกรอบในการนำเสนอ

การจัดการกระจายเสียงหอกระจายข่าวสาร

● ผู้จัดการกระจายเสียง (Source)

มีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากเดิม ในระยะแรกพบว่าผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียง เป็นคนเพียงคนเดียวที่พบใน 6 หมู่บ้าน เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยปรากฏว่าผู้รับผิดชอบการกระจายเสียงมีลักษณะเป็นกลุ่มคนถึง 6 หมู่ (ยกเว้น บ้านปากบ่อ ที่ผู้จัดยังเป็นคน

เดี่ยวเช่นเดิม) –ขนาดของกลุ่มที่เกิดขึ้นนี้เฉลี่ยกลุ่มละ 3 คน ซึ่งชุมชนมีส่วนในการคัดเลือกคนเหล่านี้ และด้วยกระบวนการของการวิจัยในส่วนของสร้างเสริมความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้คนกลุ่มนี้ (รายละเอียด ข้อ 5.3 ในบทที่ 5) ทำให้คนกลุ่มนี้มีศักยภาพในด้านความรู้และทักษะการจัดการกระจายเสียง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเข้าใจในศักยภาพความเป็นสื่อเฉพาะกิจของหอกระจายข่าวสาร ได้มีโอกาสเรียนรู้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของพื้นที่อื่น ได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่จากคณะผู้วิจัย และประการสำคัญเป็นบุคคลที่เข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้เมื่อปฏิบัติงานในฐานะผู้ส่งสารจึงมีการสอบถามถึงความต้องการของชุมชน พยายามจัดเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการ และมีการประเมินผลการจัดจากชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตาม คณะผู้จัดการกระจายเสียงเหล่านี้ยังไม่สามารถจัดสรรเวลาให้กับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างลงตัว จึงทำให้การกระจายเสียงยังไม่มีประสิทธิภาพ

● เนื้อหาสาระ (Message)

มีการปรับปรุงลักษณะเนื้อหาที่นำเสนอผ่านหอกระจายข่าวสารใน 6 พื้นที่ ไม่เปลี่ยนแปลงใน 1 พื้นที่ (บ้านปากบ่อ) กล่าวคือ จากเดิมที่ส่วนใหญ่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มาจากภายนอกพื้นที่ ได้แก่การถ่ายทอดข่าวสารจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และเปิดเทปของหน่วยงานราชการ เป็นหลัก มีเพียงการประกาศเรียกประชุมเท่านั้นที่เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน ยกเว้นบ้านสมบุญสุข ที่มีการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อกิจกรรมทางศาสนา และ บ้านดอนคา ที่มีการเปิดโอกาสให้มีการแจ้งข่าวจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย พบว่า คณะผู้จัดการกระจายเสียงได้พยายามจัดเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนมากขึ้น เช่น เรื่องการจัดสรรกองทุนหมู่บ้าน การรับบริการตามโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค การป้องกันโรคไข้เลือดออกที่กำลังระบาด สรุปข่าวสารจากอำเภอ สถานการณ์ยาเสพติด วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว(บ้านทุ่งวัวแล่น ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่) ตลอดจน ข่าวคราวกิจกรรมของคนในหมู่บ้าน เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น

สำหรับแหล่งข้อมูลที่ใช้มีความหลากหลายขึ้น หากเป็นแหล่งข้อมูลภายนอกมีการใช้ข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น จากอำเภอ และบ้านดอนคามีการใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันร่วมด้วย สำหรับแหล่งข้อมูลภายในชุมชนจากเดิมที่พบน้อยมาก หากมีก็คือกำนันและผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ในระยะหลังพบว่ามีแหล่งข้อมูลภายในชุมชน

ชนเพิ่มขึ้น เช่น จากคนในชุมชนที่กำลังจะจัดกิจกรรมทางสังคม ผู้อาวุโส อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น

● วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระ (Channel)

พื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ 6 หมู่บ้าน มีความพยายามที่จะทดลองจัดรูปแบบรายการใหม่ รูปแบบรายการสาระสลับเพลงดูจะเป็นที่นิยม อย่างไรก็ตามยังอยู่ในขั้นตอนของการทดลอง ดังนั้น แต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน บางพื้นที่มีทดลองจัดอย่างเต็มรูปแบบ เช่น บ้านดอนทราย จัดรายการเพลงและข่าวยามเช้าสู่ชุมชน บ้านดอนคา จัดรายการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารจากอำเภอ บ้านทุ่งวัวแล่นจัดรายการบอกเล่ากิจกรรมภายในชุมชน เป็นต้น รูปแบบหรือลักษณะรายการมีความหลากหลายมากขึ้น มีความยืดหยุ่นไปตามประเภทของเนื้อหาไม่เป็นการตายตัวเหมือนในอดีต ที่รูปแบบรายการมีเพียงข่าวจากส่วนกลาง การแจ้งข้อมูลจากหน่วยราชการ หรือการประกาศข่าวสั้นๆ เท่านั้น นอกจากนี้ผู้จัดรายการมีความหลากหลายมากขึ้น ชาวบ้านจึงได้ยินเสียงที่แตกต่างไปจากเดิมรวมทั้งเสียงผู้หญิง ไม่ใช่เสียงก้านหรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น

สำหรับเวลาส่วนใหญ่ยังคงใช้เวลาเช้าช่วง 6.00-8.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่คนในชุมชนมีโอกาสได้ฟังและเป็นเวลาที่ชุมชนต้องการ ในบางหมู่บ้านมีการจัดรายการเป็นพิเศษในวันเสาร์และอาทิตย์ เช่น บ้านทุ่งวัวแล่น มีรายการเกี่ยวกับธรรมะเพิ่มขึ้น

การจัดรายการรูปแบบใหม่เหล่านี้ ยังไม่มีความสม่ำเสมอ ด้วยเหตุของความไม่พร้อมด้านเวลาของผู้จัด และส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าการทดลองอย่างเต็มรูปแบบเมื่อมีการปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ให้พร้อมเสียก่อน ซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายในหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและจังหวัด

ภาษาที่ใช้ไม่เป็นปัญหาหรือประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญมากนัก ส่วนใหญ่สามารถฟังได้ไม่ว่าจะเป็นภาษากลางหรือภาษาท้องถิ่น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงดูจะเป็นความมั่นใจของผู้จัดที่จะใช้ภาษาท้องถิ่นมากขึ้นเท่านั้น

● ชาวบ้านผู้รับฟังหรือกระจายข่าวสาร (Receiver)

จากการประเมินผลชาวบ้าน รายละเอียดในตารางที่ 4 พบว่า ชุมชนมีส่วนในการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ ได้ร่วมรับรู้ถึงการพัฒนาหรือกระจายข่าวสารตั้งแต่แรกเริ่มงานวิจัย มีส่วนในการคัดสรรคนจัดการกระจายเสียง ร่วมแสดงความต้องการในด้านเนื้อหาสาระ เวลาและภาษา ร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมคิด

หาวิธีการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร ส่งผลให้ชาวบ้านสนใจฟังหอกระจายข่าวสารมากขึ้น เห็นว่าเนื้อหามีความน่าสนใจมากขึ้น แม้ในบางหมู่ที่การทดลองยังไม่เริ่มอย่างจริงจัง เช่น บ้านดอนปลักหมู ชาวบ้านก็แสดงความพอใจที่ได้ยินเสียงแปลกๆ ของผู้จัดคนใหม่ที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน

ชาวบ้านมีลักษณะของผู้รับสารแบบ active ที่นอกจากบอกความต้องการแล้ว ยังมีปฏิกริยาป้อนกลับ (feedback) มายังผู้จัดด้วย โดยในระยะแรกผู้จัดเป็นผู้ขอทราบผลการทดลองจัดด้วยการสอบถาม แต่ในระยะต่อมาชาวบ้านเป็นผู้แสดงความคิดเห็นโดยไม่รอให้สอบถาม การแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่ไม่เป็นทางการโดยเป็นการพูดคุย และมีบางส่วนที่เป็นการแสดงความคิดเห็นในการประชุมหมู่บ้านที่มีความเป็นทางการมากกว่า อย่างไรก็ตามทำให้เห็นภาพว่า ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษามีความกระตือรือร้นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากกว่าเดิม ที่เป็นเพียงผู้รับฟังอย่างเดียวเป็นผู้รับสารแบบ passive

ผู้รับสารบางส่วนของบ้านดอนคา ได้มีส่วนร่วมงานหอกระจายข่าวสารที่สำคัญ คือ มีโอกาสเปลี่ยนฐานะจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสที่ได้ใช้หอกระจายข่าวสารกล่าวอวยพรชาวชุมชนเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียง ดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอภาพรวมของทุกพื้นที่ศึกษา ซึ่งในแต่ละพื้นที่ศึกษามีความแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน จึงขอนำเสนอรายละเอียดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการจัดการกระจายเสียงในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 6 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของแต่ละพื้นที่ศึกษา เมื่อสิ้นสุดโครงการ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านดอนทราย	- มีการตั้งคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จำนวน 14 คน ยังไม่เคยประชุมอย่างเป็นทางการ - มีการคัดเลือกกรรมการ 4 คน เข้ารับการฝึกทักษะเป็นผู้จัดการกระจายเสียง - ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานบ้าง เพราะรับทราบการดำเนินงานและปัญหาซึ่งจะได้รับการประมาณสนับสนุนการซ่อมบำรุงจาก อบต. (ประธานบริหาร) - อาจได้รับการสนับสนุนให้เป็นเสียงตามสายในงบประมาณหน้า - มีการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด เปลี่ยนไมโครโฟน ปรับระดับลำโพงให้ต่ำลงหรือความชัดเจนของเสียง - จัดห้องกระจายเสียงให้เป็นสัดส่วน - มีการปรึกษานายช่างเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ	- กำหนดยังคงเป็นผู้ประกาศหลัก โดยมีผู้ช่วยที่อดีตเคยมีหน้าที่เปิดปิดเครื่อง รวมทั้งผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติอีก 2 คน ช่วยจัดบ้าง แต่ยังไม่สม่ำเสมอ - การกระจายเสียงยังไม่สม่ำเสมอ - เนื้อหาไม่ประโยชน์ เป็นเรื่องของชุมชนสามารถเอาไปปรับใช้ได้ - ทดลองจัดรายการ “เพลงและข่าวยามเข้าสู่ชุมชน” และมีการสอบถามชาวบ้านเพื่อการประเมิน - การนำเสนอมีความชัดเจน ฟังแล้วเพิลิดเพลินไม่น่าเบื่อ หลายคนขอให้มีการจัดหลายรูปแบบ และมีเพลงประกอบ - ใช้ทั้งภาษากลางและภาษาใต้ - ชาวบ้านติดตามฟังและฟังอย่างตั้งใจ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านดอนปลัก หมู	- มีคณะกรรมการหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน กรรมการจำนวน 10 คน ยังไม่มีการประชุมคณะกรรมการ มีการตกลงที่จะประชุมหลังประชุมหมู่บ้าน - มีการคัดเลือกกรรมการ 3 คน เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ มีผู้เข้าจริง 1 คน คือผู้ใหญ่บ้าน - ตั้งผู้ดูแลอุปกรณ์จากเดิมไม่มี - มีการซ่อมอุปกรณ์ทันทีที่เสีย ไม่ปล่อยทิ้งไว้เช่นเดิม - ในระยะหลังมีการทำแผนที่หมู่บ้าน กำหนดขอบเขตพื้นที่ แบ่งตามการได้ยืมเพื่อใช้ในการปรับปรุง - ในภายหลังมีความพยายามในการหาช่องทางปรับปรุงอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารเพื่อให้ได้ยืมอย่างทั่วถึง - อุปกรณ์ใช้การได้ดี และมีการบำรุงรักษา โดยมีนายช่างเทคนิคเป็นที่ปรึกษา - มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับฟังเรื่องหอกระจายข่าวสาร แสดงความต้องการ และหาแนวทางปรับปรุง	- ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้จัดหรือผู้ประกาศหลัก โดยมีผู้ประกาศเพิ่มอีก 1 คน - มีผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเพิ่ม 1 คน - มีการขอคำแนะนำ ดิชมจากชาวบ้าน มีความต้องการฝึกการจัดการกระจายเสียง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติกลุ่มใหม่ - การจัดยังไม่สม่ำเสมอ - ในระยะหลังมีการใช้หอกระจายข่าวสารสม่ำเสมอขึ้น ในเวลา 6.00-8.00 นาฬิกา โดยการถ่ายทอดข่าวเป็นหลัก เนื้อหายังไม่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เห็นว่ายังใช้ประโยชน์ไม่ได้ - พูดไม่ชัดเจน ไม่มีความแปลกใหม่ - ชุมชนพอใจกับการที่ได้ยินเสียงที่หลากหลายขึ้น ไม่ได้มีเฉพาะผู้ใหญ่บ้านคนเดียว - ส่วนใหญ่ยังคงฟังอย่างไม่สม่ำเสมอ ยังไม่ติดตามและไม่ตั้งใจฟัง

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านชุมทรัพย์	- มีคณะกรรมการและยังไม่เคยมีการประชุม - ผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติ 4 คน มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการขยายและเปลี่ยนแปลงสถานที่และอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร - การดำเนินงานยังคงขึ้นกับผู้ใหญ่บ้าน - ผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบค่าซ่อมแซม - มีชาวบ้านที่มีความรู้ รับผิดชอบดูแลอุปกรณ์ - ย้ายเครื่องมือ อุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร จากบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาไว้ที่ศาลาประชาคม จัดทำอย่างตั้งใจ ติดตั้งลำโพงถึง 8 ตัว บนเสาสูง 18 เมตร รวมทั้งมีอุปกรณ์เครื่องเสียงเสริม - จัดทำห้องกระจายเสียงที่มีความสะดวกสบายในการจัด	- ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้จัดการกระจายเสียงและมีผู้ผ่านการฝึกปฏิบัติร่วมจัดด้วย - ร่วมกันทำแผนการกระจายเสียงและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ - มีการเปิดใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น - เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับเอาไปใช้ประโยชน์ได้ - มีการถ่ายทอดข่าวและเริ่มทดลองจัดรายการรูปแบบใหม่ โดยมีผู้ใหญ่เป็นคนเริ่ม - ผู้ใหญ่พูดชัดเจน เข้าใจง่าย - ชุมชนร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงานและมีส่วนร่วมในการย้ายหอกระจายข่าวสาร - ชุมชนฟังอย่างตั้งใจหากได้ยิน แต่ยังคงได้ยินไม่ทั่วถึง - ชุมชนพอใจกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านสมบูรณสุข	- มีคณะกรรมการดูแล โดยบุคคลที่เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะ มีบทบาทเป็นผู้นำการกระจายเสียง และการดูแลบำรุงรักษาอุปกรณ์ - ใช้งบประมาณซ่อมแซมของส่วนกลาง - ได้งบประมาณผ่าน อบจ. ให้ปรับปรุงเป็นเสียงตามสาย - มีจุดกระจายเสียง 3 จุด อยู่ที่มัสยิดประจำหมู่บ้าน บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และที่โรงเรียนสอนศาสนาประจำหมู่บ้าน เมื่อประกาศจุดที่ 1 แล้ว จะไปประกาศเรื่องเดียวกันในจุดที่ 2 และ 3 ต่อ ทำให้ได้ยินค่อนข้างทั่วถึง - มีการปรึกษาการบำรุงรักษาเครื่องจากนายช่างเทคนิคอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการเตรียมการปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย - ชาวบ้านคิดว่าตัวเองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่มากนัก เห็นว่ามีการทำงานโดยกลุ่ม ชุมชนมีส่วนสนับสนุนงานหอกระจายข่าว และผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวดำเนินงานโดยรับฟังและคิดถึงประโยชน์ของชุมชนโดยรวม	- ผู้จัดเป็นกลุ่มคนที่ผ่านการฝึกปฏิบัติ - เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกระจายเสียง เช่น ให้ผู้ที่มีข่าวสำคัญที่จะแจ้งให้ชาวบ้านทราบประกาศเอง - ส่วนใหญ่ใช้เพื่อกิจกรรมทางศาสนา เช่น บอกเวลาละหมาด - เริ่มเสนอเนื้อหาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเรื่องศาสนา - มีการติดตามรับฟังโดยตลอดด้วยความตั้งใจ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ - ยังไม่มีการจัดทำรายการรูปแบบใหม่อย่างจริงจัง - เปิดประจำทุกวัน - การได้ยินค่อนข้างทั่วถึง เมื่อมีการประกาศทั้ง 3 จุด

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านปากบ่อ	- มีคณะกรรมการ แต่ในทางปฏิบัติมีผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียง 1 คน และมีผู้ดูแลเครื่องมืออุปกรณ์ 1 คน - มีผู้ผ่านการประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะการกระจายเสียง 1 ราย ซึ่งยังไม่มีโอกาสได้ทดลองจัดการกระจายเสียง - ได้ยินไม่ทั่วถึง - มีการซ่อมแซมลำโพง - มีการติดตั้งลำโพงใหม่โดยเปลี่ยนไปยังตำแหน่งที่ทำให้การได้ยินดีขึ้น - ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมหอกระจายข่าวสารในลักษณะร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมสนับสนุนการทำงานบางครั้ง แต่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียง	- ผู้จัดการกระจายเสียงคนเดียว และเป็นคนเดิมที่เคยจัด - ต้องการให้เพิ่มผู้จัดการกระจายเสียงให้มีความหลากหลาย เช่น วัยรุ่น - ยังไม่มีการจัดรายการด้วยเนื้อหาและรูปแบบใหม่ ยังคงถ่ายทอดข่าวเปิดเทป และอ่านประกาศทางราชการ - ชุมชนเห็นว่าเนื้อหาที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับราชการ - มีผู้เสนอเนื้อหาประเภทบันเทิง ข่าวสลับเพลง และจัดกิจกรรมส่งเสริมงานหอกระจายข่าวสาร - ไม่มีความแปลกใหม่ทันสมัย รูปแบบซ้ำ - รับฟังเป็นประจำ ฟังอย่างตั้งใจ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านดอนคา	- มีคณะกรรมการและมีการตั้งผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติฯ ทั้ง 5 คน เป็นคณะผู้ทำงานและควบคุมการกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าวสาร โดยผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้าน - การดำเนินงานมาจากการประชุมปรึกษาหารือของบุคคลทั้ง 5 นี้ - การบำรุงรักษาเชิงบกลางของหมู่บ้าน - ได้รับงบประมาณได้ปรับเป็นเสียงตามสายในเดือนมีนาคม 2545 (ผ่านงบประมาณ อบต.) - ได้รับงบประมาณในการปรับปรุงเครื่องขยายเสียงให้มีกำลังส่งสูงขึ้น (ผ่านงบประมาณของ อบจ.) เพราะยังได้ยินไม่ทั่วถึง - มีการซ่อมแซมอุปกรณ์โดยนายช่างเทคนิค - มีการขอคำปรึกษาจากนายช่างเทคนิคสำหรับการจัดทำเสียงตามสาย - ชุมชนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการบริหารหอกระจายข่าวสารพอสมควร โดยมีโอกาสร่วมรับฟังและแก้ไขปัญหา เห็นว่าการทำงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มดีอยู่แล้ว	- ผู้จัดหลายคน - มีการหาข้อมูลใช้แหล่งข้อมูลภายในหมู่บ้านและสื่อมวลชนเพิ่มจากเดิม - มีการสำรวจความคิดเห็นจากชุมชน - มีการจัดทำปฏิทินการออกอากาศ กำหนดเวลา เนื้อหา และผู้รับผิดชอบชัดเจน โดยแบ่งผู้รับผิดชอบตามความชำนาญในเนื้อหาต่างๆ - ต้องการให้คนกลุ่มอื่นได้รับการฝึกทักษะเพื่อมาช่วยงานหอกระจายข่าวสาร - เนื้อหาเกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมือง ข่าวสารจากอำเภอ ยาเสพติด ธรรมะ และพัฒนาหมู่บ้าน - เนื้อหาตรงกับความต้องการ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชุมชนสามารถเอาไปใช้ประโยชน์ได้ - จัดเวลา 6.00 –7.00 นาฬิกาทุกวัน - ทดลองจัดรูปแบบใหม่บ้าง แต่ยังไม่ทำจริงจัง มีการกำหนดจะทำเมื่อได้ปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสายแล้ว - ชุมชนติดตามฟังเป็นประจำเป็นส่วนใหญ่ และสนใจฟังมากบางคนถึงกับเดินออกมาฟัง หรือซื้อมอเตอร์ไซด์ออกมา - ฟังในจุดที่ได้ยินชัด

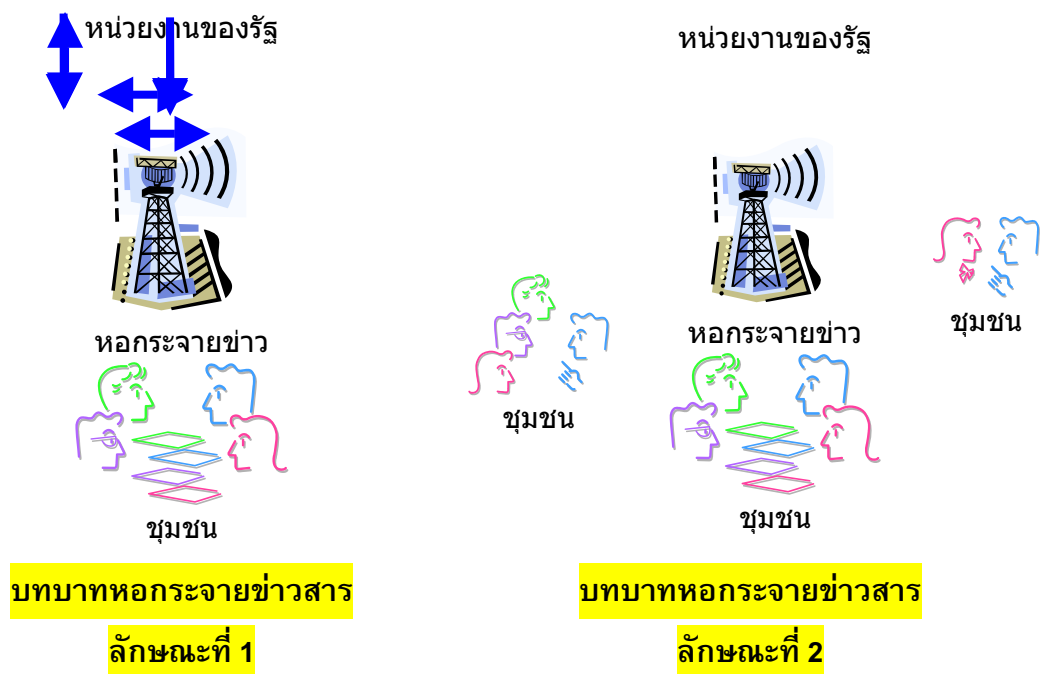
พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการ	การจัดการกระจายเสียง
บ้านทุ่งวัวแล่น	- มีคณะกรรมการและคณะทำงาน ประกอบด้วยบุคคล 5 มีผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำ ทั้งหมดผ่านการฝึกปฏิบัติการ และมีหน้าที่ดูแลการจัดการกระจายเสียง - มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้าน - มีการจัดคนดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์อย่างชัดเจน - จะได้รับเสียงตามสายในเดือน มีนาคม 2545 จากงบประมาณ อบจ. ขณะนี้มีการเตรียมการติดตั้ง โดยปรึกษาหารือนายช่างเทคนิค - มีการซ่อมแซมเครื่องอยู่บ่อยครั้ง - สร้างห้องจัดการกระจายเสียงที่เป็นสัดส่วน - ใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงช่วยงานหอกระจายข่าวสาร - ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมในการรับรู้เรื่องหอกระจายข่าวสาร การเตรียมการมีเสียงตามสาย และบางส่วนมีความคิดในการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่าย - มีโครงการจัดกิจกรรมหารายได้มาใช้ในกิจการหอกระจายข่าวสาร	- มีผู้จัดหลายคน - มีการสอบถามความต้องการของชาวบ้าน - จัดทำปฏิทินออกอากาศ - มีโครงการจัดทำรายการเพิ่มเติม - รายการเกี่ยวข้องกับข่าวราชการ ข่าวพัฒนาหมู่บ้าน และมีการออกข่าวของชุมชนแทนบัตรเชิญ วันเสาร์ และอาทิตย์เพิ่มรายการธรรมะ - เนื้อหามีประโยชน์ - มีการออกอากาศเป็นประจำทุกวัน 6.30 – 8.00 น. - รูปแบบการจัดมีความแปลกใหม่จากเดิม - มีข้อเสนอแนะให้เชิญคนที่มีความรู้มาพูดคุยผ่านหอกระจายข่าวสารบ้าง

6.2 ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร

เมื่อพิจารณาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการ และการจัดการกระจายเสียงข้างต้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาใช้บทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ในการเป็นสื่อให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และความบันเทิง เป็นสื่อเฉพาะกิจที่มีใช้ภายในหมู่บ้าน จึงสามารถใช้เป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนและชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ และจากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในบทที่ 2 พบว่า ส่วนใหญ่หอกระจายข่าวสารถูกใช้เป็นตัวในการถ่ายทอดข้อมูลของรัฐสู่ประชาชน บทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารในการศึกษาครั้งนี้จึงแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. หอกระจายข่าวสารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และความรู้จากรัฐสู่ชุมชน
2. หอกระจายข่าวสารที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความรู้จากรัฐสู่ชุมชน และเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชน

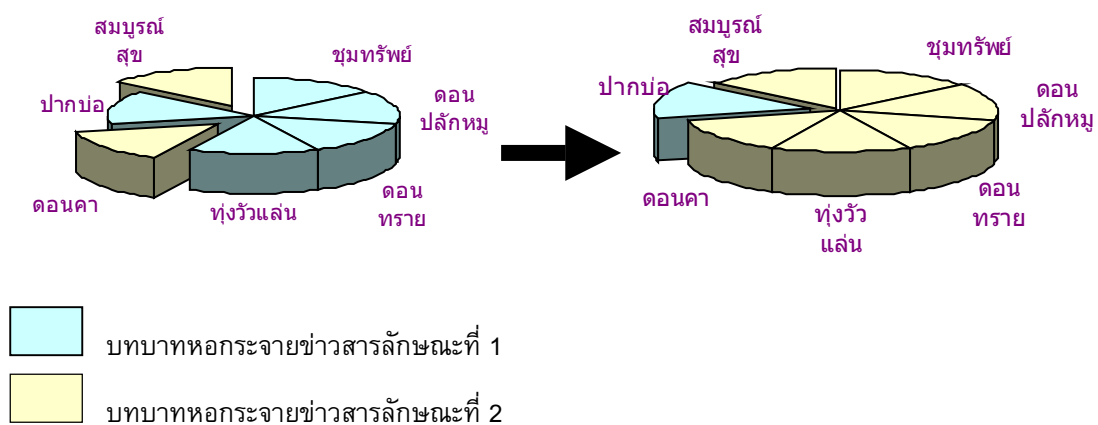
บทบาทหอกระจายข่าวสารในชุมชน

พบว่าบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงโดยในระยะแรกมีถึง 5 หมู่บ้าน ที่หอกระจายข่าวสารมีบทบาทในลักษณะที่ 1 คือเน้นการเป็นช่องทางถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชน ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านปลักหมู บ้านชุม

ทรัพย์ บ้านปากบ่อ และบ้านทุ่งวัวแล่น มีเพียง 2 หมู่บ้านที่หอกระจายข่าวสารมีบทบาท
ลักษณะที่ 2 เป็นช่องทางถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชน และเป็นสื่อกลางให้คนในชุมชน
ได้แก่ บ้านสมบุญสุข และบ้านดอนคา ซึ่งเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยพบว่า บทบาทของหอ
กระจายข่าวสารเปลี่ยนแปลงไป ส่วนใหญ่ถึง 6 หมู่บ้าน มีบทบาทในลักษณะที่ 2 เพียงบ้านปาก
บ่อ ที่ยังคงใช้หอกระจายข่าวสารในบทบาทหน้าที่ในลักษณะที่ 1 ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐ
สู่ชุมชนเท่านั้น

ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร

6.2.1 บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาในระยะแรก

เมื่อเริ่มดำเนินการวิจัย พบว่า หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อ
ประจำหมู่บ้านที่มีบทบาทเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลของรัฐสู่ชุมชน ด้วยรูปแบบของการ
ถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง การประกาศข่าวราชการและการเปิดเทปของหน่วยงานราชการ ที่
พบในทุกพื้นที่ศึกษา บทบาทของการเป็นสื่อกลางของชุมชนพบว่าหอกระจายข่าวสารถูกใช้เพื่อ
การเรียกประชุมในทุกพื้นที่ แต่การเผยแพร่ข้อมูลในส่วนที่เป็นข้อมูลข่าวสารของชุมชนโดยตรง
พบเป็นส่วนน้อยมีเพียง 2 หมู่บ้าน สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพียง
การร่วมรับฟัง มีเพียงที่บ้านดอนคาแห่งเดียวที่มีการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีใช้ผู้ดำเนินงานหอ
กระจายข่าวสารได้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประกาศสิ่งที่ต้องการแจ้งให้คนในชุมชนรับทราบ
แต่ก็ยังเป็นเพียงผู้นำของกลุ่มต่างๆ เท่านั้น ในทุกพื้นที่ศึกษาไม่พบการเข้ามามีส่วนร่วมของชุม
ชนในการบริหารจัดการ การร่วมให้ความคิดในด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ การดูแล

รักษาอุปกรณ์ การเสนอแนะให้คำติชม และการร่วมในการกระจายเสียง ดังนั้นเมื่อบทบาทของหอกระจายข่าวสารมีอย่างจำกัดและยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นนี้ สถานภาพของหอกระจายข่าวสารในระยะแรกนี้จึงเป็นสื่อประจำหมู่บ้าน ที่ชุมชนเองไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นสื่อของชุมชน เพราะถึงแม้จะดำเนินการด้วยชุมชน แต่เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่ผลิตมาจากนอกชุมชน สถานภาพของหอกระจายข่าวสารจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งนี้สามารถแบ่งรายละเอียดของสถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในระยะแรกนี้ได้เป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 1 หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและความรู้จากรัฐสู่ชุมชน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านดอนทราย หอกระจายข่าวสารเกิดจากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2535 ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาร่วมใจ ใช้หอกระจายข่าวสารในการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปของส่วนราชการ และประกาศเรียกประชุม การจัดไม่สม่ำเสมอขึ้นอยู่กับความสะดวกของกำนันที่เป็นผู้ดำเนินงานแต่เพียงผู้เดียว โดยมีผู้ช่วยเป็นผู้ดูแลเปิดและปิดเครื่อง ใช้เงินของกำนันและผู้ช่วยซ่อมแซมเมื่ออุปกรณ์เสียซึ่งกระทบกระเทือนต่อรายได้ของกำนันและผู้ช่วย ชุมชนเป็นเพียงผู้ฟังที่ไม่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสารเท่าใดนัก เพราะข่าวที่มีการถ่ายทอดนั้นสามารถเปิดฟังได้จากวิทยุในบ้าน ชุมชนจึงไม่ให้ความสำคัญกับหอกระจายข่าวสาร และไม่เคยมีโอกาสร่วมรับรู้ถึงวิธีดำเนินงานตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น

บ้านดอนปลักหมู หอกระจายข่าวสารเกิดด้วยเงินทุนมียาชาวา เมื่อ พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่ที่ศาลาเฉลิมพระเกียรติ ใกล้บ้านผู้ใหญ่บ้าน มีการใช้หอกระจายข่าวสารไม่บ่อยนัก และมักใช้เพื่อประกาศเรื่องที่ชาวบ้านจำเป็นต้องทราบเป็นครั้งคราว ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประกาศและดูแลการเปิดและปิดเครื่อง ใช้เงินส่วนตัวของผู้ใหญ่บ้านในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด ชุมชนไม่ให้ความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร ไม่มีข้อมูลข่าวสารให้รับรู้ผ่านหอกระจายข่าวสารมากนัก และไม่มีโอกาสรับทราบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของตนเองเลย

บ้านชุมทรัพย์ หอกระจายข่าวสารที่ใช้เป็นหอกระจายข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2540 หอกระจายข่าวสารที่บ้านชุมทรัพย์นี้มี 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ใช้หอกระจายข่าวสารในการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางบ้าง ประกาศข่าวสารบ้าง แต่ไม่สม่ำเสมอ ผู้ใหญ่บ้านเบื่อน่ายกับการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่เสียอยู่เป็นประจำ ซึ่งใช้เงินส่วนตัวของผู้ใหญ่ในการซ่อมแซม ชาวบ้านไม่สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวสารมากนัก และไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

บ้านทุ่งวัวแล่น หอกระจายข่าวสารเกิดจากการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสมาชิกสภาราษฎร จังหวัดชุมพร เมื่อ พ.ศ. 2539 ตั้งที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน (คนเดิม) มีการโยกย้ายมาอยู่ที่ศูนย์กลางหมู่บ้าน คือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2544 ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ใช้หอกระจายข่าวสารแต่เพียงผู้เดียว โดยส่วนใหญ่ใช้ในการประกาศข้อมูลข่าวสารราชการและถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง แต่ไม่สม่ำเสมอและผู้ใหญ่บ้านใช้เงินส่วนตัวในการดำเนินงาน ชาวบ้านรับฟังได้ไม่ทั่วถึงและเนื่องจากการจัดไม่ต่อเนื่องชาวบ้านจึงไม่ติดตามรับฟัง และยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

บ้านปากบ่อ หอกระจายข่าวสารจัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2528 ด้วยการร่วมกันจัดงานและการบริจาคเงินของชาวบ้าน และครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ.2533 จากการสนับสนุนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาคม มีผู้ดำเนินการกระจายเสียงเพียงคนเดียวที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบันที่มีผู้ใช้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน มีผู้ดูแลเปิดและปิดเครื่องอีกหนึ่งคน มีการกระจายเสียงทุกวันอย่างสม่ำเสมอเช้าและเย็น มีบทบาทเป็นสื่อของชุมชนที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชน โดยการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปของหน่วยราชการ เรียกประชุม และประกาศข่าวของชุมชนเมื่อมีเรื่องต้องแจ้ง ใช้เงินส่วนกลางของชุมชนในการดูแลรักษาและซ่อมแซม ชาวบ้านติดตามรับฟังและรู้สึกว่าการกระจายข่าวสารมีประโยชน์ บางคนจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อการดูแลรักษา แต่ชุมชนยังไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมรับรู้การดำเนินงาน ร่วมดำเนินงานและร่วมแก้ปัญหา

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 2 หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่มีหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความรู้จากรัฐสู่ชุมชนและเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่มีสถานภาพและบทบาทในลักษณะนี้มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านสมบูรณ์สุข หอกระจายข่าวสารเกิดจากการสนับสนุนของสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ.2538 ตั้งอยู่ที่ มัสยิด ต่อมาจึงเกิดหอกระจายข่าวสารอีก 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ใช้เงินส่วนตัว และอีกแห่งตั้งอยู่ที่โรงเรียนสอนศาสนาที่เกิดจากคนในชุมชนร่วมกันบริจาค มีกลุ่มคน (3 คน) ที่รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า มีการกระจายเสียงทุกวันเป็นประจำโดยเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ก็มีการเปิดเทปของหน่วยงานราชการและประกาศเรื่องอื่นบ้าง การดำเนินงานมีคณะกรรมการซึ่งเป็นกรรมการชุดเดียวกับกรรมการมัสยิด ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจ่ายจากเงินส่วนกลางของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมีการร่วมบริจาคเงินในการสร้างหอกระจายข่าวสารที่ติดตั้งที่โรงเรียนสอนศาสนา แต่ยังไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่วนอื่น

บ้านดอนคา หอกระจายข่าวสารเกิดจากการที่ชุมชนได้รับเป็นรางวัลจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาราษฎรครบ 100% เมื่อ พ.ศ.2537 หอกระจายข่าวสารตั้งอยู่ที่ศาลาอเนกประสงค์กลางหมู่บ้าน มีคณะกรรมการดูแลซึ่งเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจ่ายจากเงินส่วนกลางของชุมชน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอยู่ภายใต้การดำเนินงานของกำนันที่มีทัศนคติที่ดีต่อสื่อหอกระจายข่าวสาร ว่าเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดการพัฒนาได้ จึงมีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำทุกเช้าและเย็น โดยการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง ประกาศข่าวราชการ เปิดเทปของหน่วยงานราชการ นอกจากนี้มีการประกาศเรื่องราวของคนในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานแต่ง งานบุญทั้งหลาย รวมถึงเนื้อหาสาระที่กลุ่มคนที่รับผิดชอบเรื่องต่างของชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน ฯลฯ ต้องการแจ้งให้คนในชุมชนได้รับทราบก็สามารถมาประกาศทางหอกระจายข่าวสาร โดยประกาศได้ด้วยตนเองไม่ต้องให้กำนันเป็นผู้ประกาศ หอกระจายข่าวสารที่บ้านดอนคานี้จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะจากกลุ่มต่างๆ หากแต่ยังขาดการมีส่วนร่วมคิดร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงานและปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งขาดการร่วมกันแก้ไขปัญหา

6.2.2 บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน

เมื่อการดำเนินการวิจัยผ่านขั้นตอนต่างๆตามแผนงาน โดยเฉพาะขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า สถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในพื้นที่

ศึกษาส่วนใหญ่ คือ 6 หมู่บ้านเกิดความเปลี่ยนแปลง หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อที่ชุมชนเริ่มให้ความสนใจและเอาใจใส่ ชุมชนเริ่มเข้าใจบทบาทของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อที่สามารถใช้เพื่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของชุมชนเองได้ นอกเหนือจากการเป็นช่องทางให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐผ่านเข้ามาสู่ชุมชน ปรากฏว่ามีคนในชุมชนจำนวนหนึ่งเข้าไปมีส่วนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแทนการดำเนินงานด้วยบุคคลเพียงคนเดียว และกลุ่มคนเหล่านั้นชุมชนมีส่วนในการคัดเลือก หอกระจายข่าวสารมีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาที่ใกล้ตัวมากขึ้น ด้วยรูปแบบใหม่ เสียงผู้ประกาศมีความหลากหลาย จึงทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นที่สนใจ ประกอบกับมีการนำเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดการรับรู้อย่างกว้างขวาง ได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมแก้ปัญหา

ด้วยบทบาทที่เปลี่ยนแปลงนี้จึงทำให้สถานภาพของหอกระจายข่าวสารในทั้ง 6 หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสื่อที่เป็นของชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้สถานภาพและบทบาทของหอกระจายข่าวสารในระยะหลังมีรายละเอียด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 1 หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและความรู้จากรัฐสู่ชุมชน พบว่ามีเพียงพื้นที่เดียว คือ บ้านปากบ่อ ที่หอกระจายข่าวสารยังคงเป็นสื่อที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำข้อมูลจากรัฐสู่คนในชุมชน และชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารยังคงเดิม ทั้งด้านเนื้อหาและวิธีการ ที่ยังคงถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง อ่านประกาศทางราชการ เปิดเทปของหน่วยงานราชการ และประกาศเรียกประชุม ด้วยผู้จัดคนเดียวและคนเดิม บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารที่นี้จึงไม่มีความเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

บทบาทหน้าที่ลักษณะที่ 2 หอกระจายข่าวสารสามารถเป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น ทำให้หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนมากกว่าในระยะแรกอย่างชัดเจน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ มีจำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่

บ้านดอนคา การที่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่แล้ว เมื่อได้รับการเสริม

ความคิดและเสริมศักยภาพจึงทำให้ชุมชนนี้สามารถใช้หอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากขึ้น ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารดำเนินงานโดยกลุ่มคนที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้เป็นคณะทำงานหอกระจายข่าวสาร คนเหล่านี้ผลัดกันทำหน้าที่ โดยมีการสอบถามความต้องการของชุมชน มีการใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ทดลองจัดในรูปแบบใหม่ และมีความพยายามในการนำคนในชุมชนเข้ามาร่วมในรายการ เช่น การให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านกล่าวอวยพรปีใหม่ผ่านหอกระจายข่าวสาร เป็นต้น ชาวบ้านให้ความสนใจฟังและแสดงความคิดเห็นชื่นชอบกับการจัดรายการด้วยคนหลากหลายไม่ซ้ำซาก และเนื่องจากชุมชนนี้กำลังจะปรับเปลี่ยนเป็นเสี่ยงตามสาย จึงทำให้ชุมชนยังมีความตื่นตัวในการพัฒนาการกระจายเสียงให้เกิดประโยชน์ มีการเตรียมการทั้งทางด้านอุปกรณ์และบุคลากรโดยแสดงความต้องการมายังคณะผู้วิจัยขอให้มีการฝึกทักษะให้กับคนกลุ่มเดิม และให้กับคนกลุ่มใหม่เป็นการเพิ่มจำนวนผู้จัดการกระจายเสียงด้วย

บ้านทุ่งวัวแล่น ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารดำเนินงานโดยกลุ่มคนและมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบดูแลอุปกรณ์อย่างชัดเจน มีการดำเนินงานโดยสอบถามความต้องการของชุมชน ทดลองจัดรายการด้วยวิธีการใหม่ มีการจัดทำตารางรายการโดยผู้ผ่านการฝึกทักษะผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่ มีการกระจายเสียงสม่ำเสมอว่าเดิม โดยยังมีการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เปิดเทปของหน่วยราชการ และเพิ่มเนื้อหาในส่วนที่เป็นความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น แนะนำวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว ข่าวการจัดงานของคนในชุมชน เป็นต้น มีการนำเรื่องเข้าที่ประชุมหมู่บ้านซึ่งได้มีการพูดคุยและนำไปสู่การสร้างห้องจัดการกระจายเสียง และกำหนดจัดกิจกรรม **“รางวัลที่ลานเพลิน”** เพื่อหาเงินทุนในการบำรุงรักษาหอกระจายข่าวสาร ชุมชนได้มีการเตรียมการร่วมกันเพื่อให้ได้เสียงตามสายที่มีคุณภาพและมีการใช้เสียงตามสายให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

บ้านดอนทราย ชาวบ้านบ้านดอนทรายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากขึ้นอย่างชัดเจน โดยคณะผู้รับผิดชอบจัดการกระจายเสียงได้ปรับปรุงการกระจายเสียง โดยเริ่มจากการประชุมชาวบ้านเพื่อพูดคุยถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่สามารถดำเนินงานให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคนได้ มีการสอบถามความต้องการฟัง การบำรุงรักษา และแนวทางปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร ซึ่งนำมาสู่การทดลองจัดรายการ **“เพลงและข่าวยามเข้าสู่ชุมชน”** การจัดรายการด้วยกลุ่มคน การปรับปรุงเสาและลำโพง การริเริ่มมีแนวคิดในการจัดหาเงินเพื่อใช้ในการซ่อมบำรุงหอกระจายข่าวสาร หลังจากนั้นมีการสอบถามการรับฟังจากชาวบ้าน และการจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอมากกว่าเดิม

บ้านดอนปลักหมู เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเริ่มเห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร ในช่วงท้ายของการวิจัย ในช่วงท้ายจึงเป็นการดำเนินงานในส่วนของการมีอุปกรณ์และมีการทดลองให้ผู้อื่นได้จัดการกระจายเสียง โดยมีความพยายามดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ใหญ่บ้านได้นำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้าน มีการสอบถามการได้ยิน ปรีกษาหรือถึงการแก้ไขปัญหาก็เริ่มเห็นตัวบุคคลที่มีความสนใจงานหอกระจายข่าวสารและพร้อมเข้ามาร่วมงาน ผู้ใหญ่บ้านมีความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากในระยะหลัง มีการจัดทำแผนที่หมู่บ้านที่แบ่งเขตด้วยการได้ยินเสียงจากหอกระจายข่าวสาร จากการเสวนาครั้งหลังสุดผู้ใหญ่บ้านได้ปรึกษาเรื่องการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร และมีการกระตุ้นให้ลูกบ้านเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และด้วยวิธีการต่างๆ รวมถึงการเขียนและส่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จัดจดหมายที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนจึงเริ่มเห็นบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่กำลังเปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจ เริ่มเสนอแนะความคิดเห็น นั่นคือเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มมากขึ้น

บ้านชุมทรัพย์ การปรับวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างค่อนข้างล่าช้า ด้วยลักษณะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านที่บ้านชุมทรัพย์ ที่การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างในชุมชนจะต้องเริ่มจากผู้ใหญ่บ้าน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจึงดำเนินไปเมื่อผู้ใหญ่มีเวลา อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้หอกระจายข่าวสารให้มีบทบาทในการพัฒนา การรับรู้ของคนในชุมชน จึงทำให้เกิดการขยายขยายการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติมีความกระตือรือร้นที่จะทดลองดำเนินงานแต่ต้องรอให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เริ่มต้น การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน คือ มีการแก้ไขอุปกรณ์เครื่องมือให้มีความพร้อมก่อน จึงเริ่มทดลองกระจายเสียง การมีส่วนร่วมของชุมชนยังค่อนข้างน้อย มีการนำเรื่องเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน และมีการร่วมกันปรับปรุง โยกย้ายหอกระจายข่าวสารมาอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม การดำเนินงานเหล่านี้เป็นไปอย่างช้าๆ ในขณะที่เมื่อใกล้สิ้นสุดการวิจัยจึงเริ่มมีโอกาสดลองจัดการกระจายเสียงในรูปแบบใหม่ซึ่งช้ากว่าหมู่บ้านอื่น

บ้านสมบุญสุข หอกระจายข่าวสารที่บ้านสมบุญสุขมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางของชุมชนโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา ชาวบ้านคอยฟังเสียงจากหอกระจายข่าวสารเพราะเป็นเรื่องที่ต้องการทราบและมีผลต่อการปฏิบัติตน สถานภาพของหอ

กระจายข่าวสารที่นี้จึงเป็นสื่อที่ชุมชนเห็นความสำคัญ จึงพยายามพัฒนาให้ได้ยืนกันอย่างทั่วถึงให้เป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนในระดับหนึ่ง หากแต่จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของศาสนาเท่านั้น ในระยะหลังกลุ่มคนที่รับผิดชอบการดำเนินงานกระจายเสียง เข้าใจถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่สามารถทำหน้าที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน จึงเริ่มมีการนำเสนอข้อมูลเรื่องอื่นๆ เพิ่มเติมซึ่งเป็นระยะเวลาในช่วงท้ายของการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในส่วนของการเข้าร่วมการจัดการกระจายเสียงนับว่ายังมีอยู่น้อย คนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในฐานะของผู้ฟัง หากแต่คนในชุมชนได้มีการร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างหอกระจายข่าวสารที่ติดตั้งที่โรงเรียนสอนศาสนา (หอกระจายข่าวสาร แห่งที่ 3 ของหมู่บ้าน) บทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารในชุมชนนี้จึงเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงจากการเป็นสื่อของชุมชนที่ดำเนินการงานเฉพาะในด้านศาสนา มาสู่การเป็นสื่อที่นำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในด้านอื่นด้วย

6.3 ระดับของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา

เมื่อพิจารณาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 7 หมู่บ้าน โดยใช้เกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 3 ส่วนคือ การบริหารจัดการ การจัดการกระจายเสียง และบทบาทของหอกระจายข่าวสารในชุมชน ในส่วนของการบริหารจัดการดูที่การบริหารงานโดยคณะกรรมการ การใช้งบประมาณส่วนกลางเป็นค่าซ่อมบำรุง การนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมเสริม และการดูแลอุปกรณ์ ส่วนการจัดการกระจายเสียงดูที่การมีผู้จัดเป็นกลุ่ม เนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชน มีการจัดการกระจายเสียงในรูปแบบใหม่ และการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนั้นยังพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบทบาทสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร จากการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้กับหน่วยงานภาครัฐสู่ชุมชนเท่านั้น กลายเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนด้วย รายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่เมื่อสิ้นสุดโครงการ

พื้นที่ศึกษา	การบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร					การจัดการกระจายเสียง				มีบทบาทเป็น สื่อกลางของ ชุมชนด้วย
	บริหารโดย คณะกรรมการ	ใช้งบ ประมาณ ส่วนกลาง	นำเรื่องเข้า ที่ประชุมหมู่ บ้าน	จัดกิจกรรม เสริม	ดูแล อุปกรณ์ มากขึ้น	ผู้จัดเป็น กลุ่ม	เนื้อหาเกี่ยว กับชุมชน	นำเสนอรูป แบบใหม่	ชุมชนมี ส่วนร่วม	
บ้านดอนทราย	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านดอนปลักหมู	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านชุมทรัพย์	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านสมบูรณ์สุข	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓
บ้านปากบ่อ	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	×	✓	×	×	×	×	×
บ้านดอนคา	มีอยู่แล้ว	มีอยู่แล้ว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
บ้านทุ่งวัวแล่น	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = มีความเปลี่ยนแปลง

×

= ไม่มีความเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในระดับมาก (Major Change) พบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงใน 8-9 ด้าน และมีปริมาณอยู่ในระดับมากในทุกด้าน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงนี้ปรากฏตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการดำเนินการวิจัย และต่อเนื่องจนถึงระยะสุดท้ายของการวิจัย

2. การเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลาง (Minor Change) พบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบุรณ์สุขที่มีการเปลี่ยนแปลงใน 7 ด้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเกิดซ้ำๆ บางแห่งเริ่มเมื่อเกือบถึงช่วงสุดท้ายของการวิจัย ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องบริหารจัดการ และบทบาทสถานภาพ แต่การจัดการกระจายเสียงรูปแบบใหม่ ยังไม่ได้รับริเริ่มจัดทำขึ้น เพราะมีเงื่อนไขต่างๆ เช่น ผู้นำยังไม่มีเวลาที่จะเริ่มในขณะที่กลุ่มคนผู้ดำเนินงานมีความพร้อมและรอเวลาที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่แล้ว บางแห่งการมีส่วนร่วมจากชาวชุมชนโดยทั่วไปน้อย ผู้ดำเนินการอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้นำศาสนาเท่านั้น เป็นต้น

3. ไม่มีการเปลี่ยนแปลง (Reinforced Change) ในระดับนี้การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบและวิธีการเดิม มีการเปลี่ยนที่น้อย คือ บ้านปากบ่อ ที่พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเพียงการปรับปรุงอุปกรณ์หรือกระจายข่าวสาร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้จัดการกระจายเสียง ซึ่งดำเนินการอยู่ด้วยตนเองเพียงคนเดียวตลอดมานั้น มีความเชื่อมั่นสูงในการจัดด้วยรูปแบบเดิม ถึงจะได้รับในการกระตุ้นจากผู้วิจัยอย่างไรก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

บทที่ 7

การวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการวิจัย

7.1 ปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน

7.1.1 ผู้นำชุมชน เป็นบุคคลสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลง เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากัน ลักษณะผู้นำของแต่ละหมู่บ้านเป็นดังนี้

บ้านดอนทราย ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เพราะเป็นผู้อาวุโส ชอบจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจชาวชุมชน มีผู้ร่วมงานที่มีความรับผิดชอบ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ และชาวชุมชนทุกกลุ่มทั้งผู้อาวุโส วัยทำงาน และวัยรุ่น ให้ความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดี

บ้านดอนปลักหมู ผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ทำงานโดยลำพังปราศจากทีมงาน ตอนแรกเริ่ม ทำให้ทำงานล่าช้า และบุคลิกภาพเป็นผู้เกรงใจคนอื่น รับความเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาช้า และมีภาระงานส่วนตัว ไม่มีเวลาทำงานชุมชนอย่างสม่ำเสมอทำให้งานหอกระจายข่าวสารดำเนินการอย่างช้าๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงล่าช้ากว่าพื้นที่อื่น

บ้านชุมทรัพย์ ผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน มีลักษณะเป็นผู้ที่เข้มแข็ง ชาวบ้านให้ความนับถือ ย่าเกรง การดำเนินงานในระยะแรกเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะผู้ปฏิบัติรอรับการสั่งการจากผู้ใหญ่บ้านและปฏิบัติตามอย่างสมานสามัคคี และมีพลัง ทำให้การดำเนินงานที่เริ่มต้นช้าแต่ไปได้เร็วในระยะหลัง เมื่อผู้นำเริ่มเข้าใจและมีความพร้อมที่จะเอาใจจริงเอาใจในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร จึงเกิดการปรับปรุงที่ทำการหอกระจายข่าวสารให้มีความมั่นคง โดยการจัดห้องสำหรับการกระจายเสียง และการมอบหมายงานแก่ผู้ร่วมงาน

บ้านสมบุญสุข ผู้นำของชุมชนเป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มร่วมรับผิดชอบในการทำงาน ผู้ร่วมงาน เช่น ผู้นำทางศาสนา และครูสอนศาสนา มีบทบาทในการใช้หอกระจายข่าวสารในการกระจายข่าวสารของชุมชน และการปฏิบัติกิจทางศาสนาอิสลาม ผู้นำไม่มีบทบาทในการสั่งการหรือเผด็จการ แต่การดำเนินงานชุมชนเป็นไปด้วยดี เพราะชาวชุมชนมีความสามัคคี มีการรวมตัวกันโดยมีศาสนาเป็นหลัก ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมในการพัฒนา

บ้านปากบ่อ ผู้นำชุมชนไม่ให้ความสนใจในงานหอกระจายข่าวสาร ปลอมให้อยู่ในความรับผิดชอบของคนเพียงคนเดียวที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมาตั้งแต่เริ่มต้นของการมีหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้าน แม้จะมีการตั้งกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร แต่ก็ตั้ง

ไว้ตามที่หน่วยงานราชการเสนอให้ตั้ง แต่กรรมการมิได้ดำเนินกิจกรรมใดๆ ฉะนั้นผู้ดำเนินการ หอกระจายข่าวสารจึงทำงานแต่ผู้เดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมงาน แม้จะมีการตกลงในการเสวนาชุมชนที่จะส่งอาสาสมัครมาร่วมประชุมปฏิบัติการจำนวนหนึ่ง ก็ส่งเพียงคนเดียว คือลูกสาวของตน และเมื่อกลับไปชุมชนก็ไม่ได้มาร่วมดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพราะติดภาระมีงานประจำไม่มีเวลาที่จะมาจัดการกระจายเสียงตามที่ได้ไปร่วมประชุมมา จะเห็นได้ว่า โอกาสในการเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลงถูกปิดลงหากผู้นำชาติวิสัยทัศน์ในการพัฒนา

บ้านดอนคา มีผู้ร่วมงานหอกระจายข่าวสารตั้งแต่ก่อนการวิจัย เมื่อดำเนินการวิจัยก็ยังมีอาสาสมัครที่คัดเลือกจากหมู่บ้านเข้ามาร่วมงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เพราะผู้นำคือ กำนันมีความเข้าใจและเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีความคิด มีวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร มีการทำงานอย่างมุ่งมั่น และมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงจาก หอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย พยายามหาแนวทางเสนอโครงการจนหมู่บ้านได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เปลี่ยนแปลงจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย

บ้านทุ่งวัวแล่น เป็นพื้นที่อีกแห่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเห็นได้ชัดเจน เพราะผู้นำคือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรง งานพัฒนาจึงดำเนินไปโดยรวดเร็ว เพราะภาวะความเป็นผู้นำ ที่เข้มแข็งและมองเห็นการณ์ไกล เช่น การมองปัญหาของบ้านทุ่งวัวแล่นว่าหอกระจายข่าวสาร ไม่เหมาะสมเพราะไม่สามารถรับฟังได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากพื้นที่ในการตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาว จึงได้ดำเนินงานของงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และได้รับเสียงตามสายในปีงบประมาณ 2545 นี้

จากลักษณะผู้นำในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่งดังกล่าวข้างต้น หากพิจารณาผู้นำในพื้นที่ที่มีการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในระดับมาก ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น จะพบว่าผู้นำทั้ง 3 พื้นที่มีลักษณะ

- เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็น
- มีวิสัยทัศน์มองเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนด้วยการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบชุมชนมีส่วนร่วม
- มีความสามารถในการสื่อสารโน้มน้าว ใช้การสื่อสารสองทาง มีการบอกเล่าความเป็นไปให้ชุมชนทราบอย่างสม่ำเสมอและ สามารถดึงคนเข้ามาร่วมงาน
- มีความขยัน เอาใจจริงเอาใจ และยอมรับความเปลี่ยนแปลง

ส่วนผู้นำในพื้นที่ที่มีการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในระดับปานกลาง ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบูรณ์สุข พบว่าผู้ใหญ่บ้านดอนปลักหมู และบ้านชุมทรัพย์ต่างเป็นผู้นำที่ชอบทำงานคนเดียว โดยผู้ใหญ่บ้านดอนปลักหมูเป็นคนเกรงใจไม่กล้ามอบหมายภาระหน้าที่ให้ลูกบ้าน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านชุมทรัพย์เป็นคนเชื่อมั่นในความสามารถในตนเอง ผู้ใหญ่จะเป็นผู้นำในทุกเรื่อง ดังนั้นการพัฒนาหอกระจายข่าวสารจึงเป็นไปอย่างล่าช้า เห็นผลการดำเนินงานอย่างชัดเจนในช่วงท้ายของโครงการ

ส่วนบ้านสมบูรณ์สุข ที่ผู้นำชุมชนมิได้ร่วมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยตรง แต่เนื่องจากบ้านสมบูรณ์สุขมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งโดยมีศาสนาเป็นแกนกลาง จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อผู้นำและผู้รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารเข้าใจในความสำคัญทางหอกระจายข่าวสาร และเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน จึงมีการมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับกลุ่มบุคคล โดยได้รับความร่วมมือจากทั้งผู้ใหญ่บ้านและชาวชุมชน

ส่วนบ้านปากบ่อ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดนั้น ผู้นำชุมชนมิได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร โดยตัดขาดหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งมีลักษณะเชื่อมั่นในความสามารถของตน ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน และไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลง

7.1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนเพราะ การมีภาวะเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี จะเอื้อต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เช่น บ้านชุมทรัพย์ ชาวชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี หมู่บ้านมีเงินกองทุนสำหรับค่าใช้จ่าย เมื่อผู้นำและชาวชุมชนพร้อมใจกันที่จะพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ถึงแม้จะเริ่มต้นช้าเพราะผู้นำไม่มีเวลา แต่เมื่อเริ่มดำเนินการ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มก่อสร้างปรับปรุงอาคารของหมู่บ้านจากเดิมที่เป็นศาลาโล่ง มีการโยกย้ายสถานที่ตั้งหอกระจายข่าวสารไปในที่ก่อสร้างใหม่ ซึ่งทำเป็นห้องประชุมของหมู่บ้านด้วย และจัดทำห้องสำหรับกระจายเสียงโดยเฉพาะอย่างดี ติดตั้งอุปกรณ์ไวบนยอดเสาสูงเพื่อให้กระจายเสียงไปได้ไกลอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพราะมีกำลังทรัพย์ที่จะดำเนินการได้ ทำให้หอกระจายข่าวสารได้รับความสนใจจากชาวชุมชน และร่วมใจกันที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์สำหรับชุมชนเอง เพราะพื้นที่ของชุมชนเป็นสวนยาง และสวนผลไม้ บ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน หอกระจายข่าวสารจะเป็นสื่อกลางของชุมชนที่สามารถเผยแพร่ข่าวให้ได้รับรู้ทั่วกันอย่างรวดเร็วมากกว่าสื่ออื่น ทำให้ชาวชุมชนรู้สึกมี

ความใกล้ชิดกันมากขึ้นรู้สึกอบอุ่นเหมือนได้พบปะสนทนากันทางหอกระจายข่าวสาร ส่วนหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก เช่น บ้านดอนปลักหมู ซึ่งเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาไม่นาน ชาวชุมชนมีอาชีพทำสวนผลไม้เช่นกัน กับบ้านชุมทรัพย์ แต่ยังอยู่ในสภาพที่เพ่งลงทุน การเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไม่เต็มที่ การพัฒนาหอกระจายข่าวสารทำได้ช้า เพราะขาดทุนทรัพย์ต้องค่อยๆ ทำไปทีละเล็กละน้อย เมื่อมีการขอบริจาคเงินกองทุนหอกระจายข่าวสารในที่ประชุมหมู่บ้านก็ยังไม่เป็นที่ตกลง เพราะชาวบ้านยังอยู่ในสภาพขาดแคลนยังไม่พร้อมที่จะมีส่วนร่วมในด้านทุนทรัพย์

ในด้านสภาพสังคมของชุมชนพบว่า บางหมู่บ้าน เช่น บ้านดอนคา เป็นหมู่บ้านใหญ่ ชาวบ้านตั้งรกรากถิ่นฐานกันมาแต่ดั้งเดิม มีความเป็นมาที่น่าสนใจ ชาวบ้านมีหลากหลายอาชีพ มีการรวมพลังและสมานสามัคคี มีกลุ่มพลังต่างๆ เป็นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มอาสาพัฒนาสตรี มีผู้นำระดับอาวุโส และมีความสามารถจนได้รับเลือกเป็นกำนันของตำบล ทำให้มองเห็นถึงศักยภาพของชุมชน ในการที่จะขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาผลงานดีเด่นของหมู่บ้าน เช่น เป็นหมู่บ้านปลอดอาชญากรรม ปลอดยาเสพติด เป็นต้น รวมทั้งสถานที่ดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านก็เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านร่วมมือลงแรงและบริจาคทุนทรัพย์ในการก่อสร้างขึ้น เป็นศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และเป็นศาลา ที่เป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร อยู่ในทำเลที่เหมาะสมในการกระจายเสียง รวมทั้งเป็นศูนย์กลางสำหรับกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน

หมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งคือ บ้านทุ่งวัวแล่น ที่นอกจากผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนหนุ่มทันสมัยไฟแรงแล้ว ผู้นำคนอื่นๆ ของชุมชนที่เข้ามาร่วมงานของหมู่บ้านทั้งในคณะกรรมการและผู้เข้าร่วมเวทีชุมชน ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและวัยรุ่นที่มีแนวความคิดที่ดีทั้งด้านธุรกิจ การเมือง และการปกครอง ทำให้ชุมชนมีศักยภาพ มีคุณภาพในการร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน มีความคิดสร้างสรรค์ ปฏิบัติงานฉับไว กล้าทำ กล้าคิด มีความสามารถเฉพาะตัวด้านต่างๆ เพราะทำงานด้านบริการการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการมีอาชีพด้านการประมงและเกษตรกรรม รวมทั้งชุมชนมีการคมนาคมสะดวกสบาย อยู่ไม่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดชุมพรค่อนข้างมีความเป็นเมืองผสมผสานกับความเป็นชนบท มีการตั้งถิ่นฐานที่เป็นชุมชนดั้งเดิมเก่าแก่ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นมายาวนาน รวมทั้งเจ้าของบริการต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นมากกว่านายทุนที่มาจากที่อื่น ยิ่งทำให้ชุมชนมีศักยภาพพร้อมพัฒนาและเปลี่ยนแปลง

ในหมู่บ้านดอนปลักหมูที่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ชำกว่าหมู่บ้านอื่นส่วนหนึ่งเป็นเพราะ เมื่อมองถึงศักยภาพชุมชนแล้ว ชุมชนยังไม่เข้มแข็งทรงพลัง ขาดคุณภาพที่จะร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะในเรื่องของคุณภาพชีวิต สิ่งสังเกตเห็นได้ชัดเจนกว่าหมู่บ้านอื่นๆ คือ การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การติดสารเสพติด ตัวอย่างเช่น ใบกระท่อม เป็นต้น นับเป็นวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้ ชาวบ้านไม่เห็นเป็นสิ่งผิดปกติ และปฏิบัติอย่างเปิดเผยในที่ประชุมหมู่บ้าน ความกระตือรือร้น ความต้องการรวมพลังที่จะมีหรือสร้างศักยภาพชุมชนจึงเป็นไปค่อนข้างต่ำ

ในด้านสภาพสังคมของชุมชน พบว่า เรื่องของศาสนาก็มีผลต่อการพัฒนา โดยชุมชนบ้านสมบุรณ์สุข ซึ่งมีการใช้หอกระจายข่าวสารอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่วนใหญ่ใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจ ที่ชุมชนแห่งนี้มีศาสนาเป็นศูนย์รวม ทำให้ชุมชนมีพลังในการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนา ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มของผู้ชายและผู้อาวุโสเท่านั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปโดยอัตโนมัติ แต่ไม่กระจายและหลากหลายตามเพศ วัย และกลุ่มอายุ ฉะนั้นการจัดการกระจายเสียงของหอกระจายข่าวสารก็เช่นกัน อยู่ในกลุ่มผู้นำ แต่ก็ก็เป็นกลุ่มที่มีพลังและศักยภาพ เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของชุมชน โดยมีความเชื่อ ค่านิยม และศาสนา เป็นส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาเพื่อส่วนรวม

หมู่บ้านที่การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เช่น บ้านดอนคา มีปัจจัยหนุนสำคัญคือ 2 คน ในกลุ่มคนที่ร่วมพัฒนาหอกระจายข่าวสาร และได้ร่วมประชุมฝึกปฏิบัติการด้วยนั้น ดำรงตำแหน่งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นบุคคลที่เข้าใจถึงความสำคัญของการมีสื่อชุมชน จึงมีส่วนในการดำเนินการจนได้รับงบประมาณเพื่อรับหอกระจายข่าวสารให้เป็นเสียงตามสาย โดยจะเริ่มดำเนินการประมาณเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 นอกจากนี้ยังได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในการปรับปรุงเครื่องขยายเสียงให้มีกำลังส่งที่สูงขึ้น ซึ่งทั้ง 2 คน ต่างแสดงความคิดเห็นที่สะท้อนถึงความตระหนักในความสำคัญของหอกระจายข่าวสารในความคิดของเขา เช่น “เรื่องนี้เป็นเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ขอให้ลดการพัฒนาพวกถนนหนทางซักนิด มาทำคุณภาพชีวิต” พร้อมทั้งยังให้เหตุผลว่า การตั้งงบประมาณในเรื่องหอกระจายข่าวสารผ่านงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลได้นั้น มีขั้นตอนที่ต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังคำพูดที่ว่า “จะต้องผ่านเวทีประชาคมชาวบ้าน พี่น้องประชาชนมักจะคิดถึงแต่ ถนน ไฟฟ้า ประปา ถ้าให้ความสำคัญกับหอกระจายข่าวสาร องค์การบริหารส่วนตำบลจะบิดเบือนความรับผิดชอบตรงนี้ไปไม่ได้ เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องสนองตอบความต้องการของประชาชน”

7.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการที่จะทำให้หอกระจายข่าวสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ หมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมากหรือน้อย เร็วหรือช้าต่างกัน แต่จะเห็นได้ชัดเจนว่าหมู่บ้านที่สามารถดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้ดี หรือค่อนข้างดี การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีมาก หากขาดการมีส่วนร่วม แม้การดำเนินงานจะไปได้ เช่น บ้านปากบ่อ มีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ เพราะชาวบ้านไม่มีสิทธิ์มีส่วนร่วมในการร่วมใช้หอกระจายข่าวสารเลย ชาวบ้านเป็นเพียงผู้คอยฟังหรือเป็นเพียงผู้รับสารแบบ passive ผู้ใช้มีเพียงคนเดียวและไม่ใช้ผู้ใหญ่บ้าน ฉะนั้นการที่จะทำให้หอกระจายข่าวสารได้รับความสนใจจึงเป็นไปได้ยาก เพราะชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้ดำเนินรายการ เมื่อผู้วิจัยสอบถามชาวชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงที่ตั้งของศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ซึ่งเป็นที่ทำการหอกระจายข่าวสารว่าต้องการให้มีผู้จัดรายการคนอื่นนอกจากผู้ที่จัดประจำหรือไม่ ชาวบ้านตอบว่าต้องการและอยากฟังภาษาท้องถิ่น เพราะผู้จัดพูดภาษากลาง กลุ่มวัยรุ่น มีข้อเสนอแนะว่าอยากให้หอกระจายข่าวสารเปิดเพลงวัยรุ่นบ้าง และอยากให้พูดเรื่องใกล้ตัว เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ทีมงานวิจัยจึงได้พูดคุยสิ่งที่รับฟังมาให้ผู้จัดการกระจายเสียงได้ทราบ และเสนอแนะว่า การที่ผู้จัดมีมากกว่า 1 คน ก็อาจจะทำให้ได้รับความสนใจ และเป็นการแบ่งเบาภาระงานที่ทำคนเดียว ซึ่งหนักมาก หากมีการฝึกฝนคนรุ่นใหม่ขึ้นมาบ้าง อย่างเช่นลูกหลานก็จะทำให้มีการสืบทอด แต่ผู้จัดก็บอกว่า ชาวบ้านเขาชอบฟังและฟังอยู่แล้วเป็นประจำ ให้คนอื่นมาทำหน้าที่เดียวชาวบ้านจะไม่ยอมรับ แต่ในที่สุดผู้จัดผู้นี้ก็ส่งลูกสาวมาร่วมประชุมฝึกปฏิบัติการ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ส่งเพียง 1 คน

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือการไม่รับฟังความคิดของชุมชน การดำเนินงานที่สนองตอบความต้องการของชุมชน จะเป็นไปได้ยากยิ่ง แม้ชุมชนจะต้องการมีส่วนร่วมแต่ไม่มีโอกาสในการเข้าร่วม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา

7.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบ “ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง”

ปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ คือ การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ที่มีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน ซึ่งมีความต่อเนื่องสอดคล้องกัน และให้ความสำคัญแก่ชุมชน ดังเช่นที่ใช้ในงานวิจัย

ครั้งนี้ ที่เริ่มจากการเข้าหาชุมชนด้วยความเคารพในความคิดเห็นของชุมชน จนมีความคิดที่คล้ายกันและตกลงที่จะทำงานร่วมกัน งานขั้นตอนต่อไปจะทำไม่ยาก ซึ่งถ้าหากชุมชนไม่เห็นด้วยก็ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ ในขั้นตอนนี้จึงเป็นการพบผู้นำชุมชนและชาวชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อพบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชน จนเมื่อผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นว่า งานพัฒนาหอกระจายข่าวสารด้วยแนวทางนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงจึงดำเนินการในขั้นตอนต่อไป โดยมีชุมชนมีส่วนร่วมตลอดเวลา

ตารางที่ 8 แสดงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ขั้นตอนการดำเนินงาน	การมีส่วนร่วมของชุมชน
สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน	→ ร่วมรับรู้สิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นกับหอกระจายข่าวสาร → ผู้นำชุมชนร่วมคิดการทำงานร่วมกันกับคณะผู้วิจัย
สร้างการมีส่วนร่วมระยะ 1	→ ร่วมรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวมากขึ้น → ร่วมคิดทบทวนบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นอยู่ → ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวฯ → ร่วมการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม คือ ร่วมตั้งคณะกรรมการและร่วมคัดเลือกผู้จัดการกระจายเสียง
สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปฏิบัติงาน	→ เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม → ร่วมสร้างกติกาในการทำงาน
สร้างการมีส่วนร่วมระยะ 2	→ ร่วมผลิตโดยการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบรายการ → ร่วมเป็นผู้ส่งสาร
สร้างการมีส่วนร่วมระยะ 3	→ ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการสื่อสารด้วยสื่อหอกระจายข่าวสาร จากรายละเอียดในตารางที่ 4 พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ทั้งนี้หากแบ่งระดับตามแนวคิดการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารชุมชนของ กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 57) ที่แบ่งเป็น 3 ระดับจากน้อยไปหามาก จะเห็นว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร ดังนี้

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver-Users) ชุมชนในทุกพื้นที่มีส่วนร่วมในระดับนี้ โดยชุมชนในบ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ได้แสดงความคิดเห็นติ-ชมหลังจากการรับฟังด้วย

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Co-producer/Performance) ชุมชนใน 4 หมู่บ้านข้างต้น มีส่วนร่วมในการสื่อสารโดยมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา ด้วยการแสดงความต้องการให้ผู้จัดทำ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ส่งสาร และชุมชนบ้านดอนคาเปิดโอกาสให้ผู้อาวุโสใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อสื่อสารถึงคนในหมู่บ้าน นั่นคือ ผู้อาวุโสเหล่านี้มีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ส่งสาร

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (policy Maker/Planner) ชุมชนทุกพื้นที่มีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทและแนวทางการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร (ในการเสวนาชุมชนครั้งที่ 1) นอกจากนั้นยังมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน (ในการเสวนาชุมชนครั้งที่ 2) และในระหว่างนั้นชุมชนยังได้ร่วมรับรู้เรื่องราว การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารผ่านการประชุมหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมนี้ชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด และร่วมทำ ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญแก่คนในชุมชน มองคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมในการพัฒนา มิใช่เป็นคนที่ถูกพัฒนาหรือรับการพัฒนาเท่านั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของ สุริย์ จันทรโมลี (2541) ที่ว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ร่วมคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหาและร่วมออกความคิดสร้างสรรค์

7.3 ผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่ทั่วประเทศ พบว่าหอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน (รายละเอียดในบทที่ 2) ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนตามกระบวนการในโครงการวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่า สามารถแก้ไขปัญหาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

7.3.1 ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารซึ่งเดิมนั้นส่วนใหญ่ปฏิบัติงานแต่เพียงผู้เดียว ได้เปลี่ยนเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะทำงาน และมีการทำงานที่มีลักษณะเป็นทีมที่มีการแบ่งงาน โดยเมื่อได้ผ่านการอบรมอย่างมีส่วนร่วมแล้ว ทำให้ดำเนินงานโดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชน และมีการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจจากชุมชนมากขึ้น และการได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ทำให้การดำเนินงานกระจายเสียงเป็นไปอย่างราบรื่น

7.3.2 มีการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนย้ายสถานที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้อยู่ในที่ซึ่งเป็นส่วนกลาง ทำให้ชาวชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างสะดวก ซึ่งทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันมากขึ้น

7.3.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำให้ชาวชุมชนเห็นว่าตนเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร แม้จะได้รับมาโดยวิธีใดก็ตาม จำเป็นต้องร่วมกันใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปสำหรับชุมชนโดยส่วนร่วม ตามบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร

7.3.4 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานและการแสดงความคิดเห็นของชาวชุมชน ทำให้รูปแบบ เนื้อหา ของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตรงกับความต้องการของชาวชุมชนและได้รับความสนใจ

7.3.5 อุปสรรค ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และการดูแลซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านนี้ได้ เพราะการให้ชาวชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในด้านค่าใช้จ่าย จำเป็นต้องสร้างจิตสาธารณะ(Public Mind) ให้เกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ในการดำเนินงานที่ต้องใช้เวลา ในขณะที่การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีเวลาจำกัด

7.4 กระบวนการพัฒนาเดียวกันได้ผลต่างกัน หากดำเนินการในพื้นที่ต่างกัน

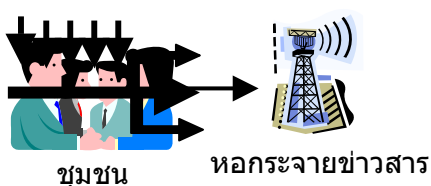
การดำเนินงานตามโครงการนี้ แสดงให้เห็นว่าการใช้การพัฒนารูปแบบเดียวกันในที่นี้คือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่ต่างกันก็ทำให้ได้ผลแตกต่างกัน นั่นคือไม่มีรูปแบบสำเร็จสำหรับการพัฒนาหรือกระจายข่าวสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ประกอบด้วยการทำงาน 5 ขั้นตอน เหมือนกันทั้ง 7 หมู่บ้าน แต่ผลที่เกิดขึ้นทั้งในด้านรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงและจังหวะของการเปลี่ยนแปลงมีความแตกต่างกัน ดังที่สามารถจัดกลุ่มพื้นที่ศึกษาเป็นกลุ่มตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความเปลี่ยนแปลงมาก (major change) กลุ่มที่มีความเปลี่ยนแปลงปานกลาง (minor change) และพื้นที่ที่คงสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง (reinforced change) โดยที่กลุ่มแรกมีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการบริหารจัดการหรือกระจายข่าวสาร การจัดการกระจายเสียง และการมีส่วนร่วมของชุมชนมาก และเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่กลุ่มที่สองเปลี่ยนแปลงบางส่วนเป็นไปค่อนข้างช้า ที่ส่วนใหญ่เห็นการขับเคลื่อนอย่างชัดเจนในระยะท้ายของโครงการ และกลุ่มสุดท้ายที่มีเพียงหมู่บ้านเดียวที่คงการดำเนินงานในลักษณะเดิม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในปริมาณน้อยเช่นเดิม

หากพิจารณารายละเอียดในแต่ละกลุ่มเองก็ยังพบความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องของวิธีการดำเนินงาน เช่น การสอบถามความต้องการของชาวบ้าน พื้นที่ศึกษาที่อยู่ในกลุ่มแรก ล้วนสอบถามความต้องการของชุมชนทั้งสิ้น หากแต่วิธีการที่ใช้แตกต่างกัน บ้านดอนทรายใช้วิธีการสอบถามผ่านการประชุมที่มีลักษณะเป็นทางการ ในขณะที่บ้านดอนคาใช้วิธีการสอบถามอย่างไม่เป็นทางการเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมและบุคลิกลักษณะของผู้ปฏิบัติงานแตกต่างกัน เป็นต้น

สิ่งที่เรียนรู้จากการวิจัยนี้อีกประการหนึ่งคือ ไม่สามารถคาดเดาหรือหวังผลได้ว่าเมื่อผ่านขั้นตอนการทำงานในแต่ละขั้นตอน ผลที่เกิดขึ้นแต่ละพื้นที่ศึกษาจะเหมือนกัน และความไม่เหมือนกันนี้ทำให้เข้าใจได้ว่า บุคคลและสภาพสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นปัจจัยแวดล้อมที่กำหนดผลการดำเนินงานในพื้นที่นั้น

กระบวนการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน

เกิดความเปลี่ยนแปลงระดับมาก
เกิดความเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง
ไม่เกิดความเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นนี้ จึงควรยืดหยุ่นและปรับวิธีการไปตามพื้นที่ โดยอาจใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางเท่านั้น

7.5 ที่มาของหอกระจายข่าวสารมีความสัมพันธ์กับวิธีการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานวิจัยนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างที่มาหรือลักษณะการเกิดของหอกระจายข่าวสารกับวิธีการบริหารจัดการ และวิธีการจัดการกระจายเสียง กล่าวคือในชุมชนที่หอกระจายข่าวสารเกิดจากความต้องการ และความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้าน เช่น บ้านสมบูรณ์สุข บ้านปากบ่อ ที่ชาวบ้านร่วมกันบริจาคเงินเพื่อจัดตั้งหอกระจายข่าวสาร รวมถึงบ้านดอนคา ที่ชาวบ้านร่วมมือกันไปลงเลือกตั้ง จนครบ 100% เพื่อให้ได้รับรางวัลเป็นหอกระจายข่าวสาร การดำเนินงานและการใช้หอกระจายข่าวสารของ ทั้ง 3 หมู่นี้ มีลักษณะคล้ายกัน คือ มีคณะกรรมการดูแลงานหอกระจายข่าวสาร ใช้บกลางของหมู่บ้านเป็นค่าบำรุงรักษา และซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร นอกจากนี้ยังมีการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดในหมู่บ้านที่เหลืออีก 4 แห่งที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้จัดหาหอกระจายข่าวสารให้ ดังเช่น บ้านดอนทรายได้หอกระจายข่าวสารมาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด บ้านดอนปลักหมู่ได้มาจากกระทรวงมหาดไทยด้วยทุนมียาชาวา บ้านชุมทรัพย์ได้มาจากกระทรวงสาธารณสุข และบ้านทุ่งวัวแล่นได้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การบริหารงานหอกระจายข่าวสารและการจัดการกระจายเสียงดำเนินงานโดยคนเพียงคนเดียว คือ ผู้นำชุมชน ที่รับผิดชอบทั้งการประกาศ การดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ และใช้เงินส่วนตัวในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุด ส่งผลให้การใช้งานเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ

ความสัมพันธ์ของที่มาเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

หอกระจายข่าวสารที่เกิดจาก ความต้องการของชุมชน

- ✦ มีคณะกรรมการ
- ✦ ใช้เงินของหมู่บ้านในการซ่อมแซม
- ✦ มีการจัดการกระจายเสียงสม่ำเสมอ

หอกระจายข่าวสารที่เกิดจากหน่วย งานภายนอก

- ✦ ดำเนินการด้วยผู้นำชุมชน
- ✦ ใช้เงินส่วนตัวในการซ่อมแซม
- ✦ มีการจัดการกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอ

ทั้งนี้ จึงทำให้เห็นแนวโน้มการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านที่กำลังจะมีการขยายเป็นเสียงตามสาย ได้แก่ บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ว่าน่าจะดำเนินงานไปได้ด้วยดี เพราะการได้มาซึ่งเสียงตามสายนี้ ล้วนเกิดจากความต้องการของชุมชน และชุมชนได้ใช้ความพยายามเพื่อให้ได้มาทั้งสิ้น

7.6 ความรู้สึกของคนในชุมชนและท่าทีของคณะผู้วิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใส่ใจและระมัดระวัง

การวิจัยสิ่งที่ดำเนินการ คือ การเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน นั่นคือ เปลี่ยนแปลงวิธีการคิดและวิธีการทำงานหอกระจายข่าวสาร ผู้วิจัยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ที่ถูกเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นได้ทั้งชาวบ้านที่อยู่ในฐานะผู้ฟัง และผู้จัดที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

กรณีของชาวบ้านที่คุ้นเคยอยู่กับหอกระจายข่าวสารในรูปแบบหนึ่ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงย่อมต้องเกิดความสงสัยและต้องการทราบข้อมูล ไม่ว่าความรู้สึกที่มีต่อหอกระจายข่าวสารจะเป็นเช่นไร ดังนั้น การแจ้งให้ชุมชนทราบถึงการดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารในระยะแรกของโครงการ จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญมาก หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ชาวบ้านคุ้นเคย ถึงแม้จะมีการใช้งานบ้างไม่ใช้บ้าง และไม่เคยเข้าไปมีส่วนในการดำเนินงานก็ตาม การไม่ทราบล่วงหน้าอาจทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกไม่ดีต่อการดำเนินงาน อาจไม่ให้ความร่วมมือและอาจต่อต้านในภายหลัง

กรณีความรู้สึกของผู้ที่รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารคนเดิมหรือกลุ่มเดิม ที่งานในโครงการนี้คือการปรับเปลี่ยนงานในหน้าที่เดิม ผู้ปฏิบัติงานย่อมเกิดความรู้สึกบางอย่าง เช่น ไม่พอใจเพราะเท่ากับว่างานที่ทำอยู่มีขอบบพร่อง ไม่พอใจเพราะไม่ต้องการให้คนอื่นเข้ายุ่งเกี่ยวกับงานของตน เป็นต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ชุมชนและตัวผู้รับผิดชอบเดิมจะได้รับ ความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นการพัฒนาอย่างไร และต้องแสดงให้เห็นว่าพวกเขายังมีความสำคัญต่องานนี้

กรณีของผู้วิจัยซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่แต่เข้าไปปรับเปลี่ยนหอกระจายข่าวสารซึ่งอยู่ในชุมชนระลึกละเอียดว่าหอกระจายข่าวสารเป็นของชุมชน ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก (facilitator) ได้แก่ ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุน และคอยกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อน จึงระมัดระวังพฤติกรรมทั้งการพูดจาและการแสดงออก มิให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นการสั่งให้ทำ แต่ให้ชุมชนรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นหรือไม่ มากน้อยเพียงไร อยู่ที่ชุมชน ผู้วิจัยไม่สามารถไปเร่งรัดหรือบังคับให้ชุมชนดำเนินการอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตามที่ผู้วิจัยต้องการ เพราะมีเช่นนั้นบทบาทของนักวิจัยก็จะไม่แตกต่างจากนักพัฒนาตามแนวคิดของการพัฒนาแบบกระแสหลัก หรือ การพัฒนาแบบ Modernistic

7.7 ความสะดวกของการทำงานเป็นกฎแฉสำคัญอีกดอกหนึ่ง

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้กับคนหรือกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับวิธีการเดิมเป็นเรื่องที่ยากมาก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วยแนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเรื่องใหม่ แต่เดิมผู้จัดการกระจายเสียงทำเพียงถ่ายทอดเสียงจากวิทยุเปิดเทป และอ่านประกาศ ไม่เคยต้องสอบถามความต้องการของชาวบ้าน ไม่เคยต้องคิดหาข้อมูลเอง ไม่เคยต้องคิดหาวิธีการทำให้ชาวบ้านฟังด้วยความสนใจ ฯลฯ สิ่งที่จะช่วยให้งานนี้ไม่ลำบากเท่าที่คิดมี 2 ประการ คือ

- การที่ผู้จัดการกระจายเสียงมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน และยิ่งกว่านั้นเป็นแนวทางที่กำหนดกันขึ้นมาเองจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ แนวทางทั้ง 6 ข้อดังกล่าวทำให้ผู้จัดการกระจายเสียงมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน รู้ว่าควรเริ่มอย่างไร และการที่เป็นข้อตกลงที่มาจากผู้จัดการกระจายเสียงเอง ทำให้เป็นเสมือนสิ่งที่ทุกคนจากทั้ง 7 หมู่บ้านต้องปฏิบัติตามแนวทางทั้ง 6 ประการนี้ กลับกลายเป็นสิ่งที่ควบคุมการทำงาน (action control) ไปโดยปริยาย

- การที่คณะผู้วิจัยให้การสนับสนุนการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร ทั้งทางด้านอุปกรณ์และการให้คำปรึกษา โดยจัดให้มีนายช่างเทคนิค ซึ่งมีความเชี่ยวชาญการซ่อมหอกระจายข่าวสารคอยให้บริการอยู่ตลอดโครงการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทำให้ผู้จัดการกระจายเสียงทำงานด้วยความสะดวก ไม่ติดขัด และเป็นการแก้ไขปัญหาก็ถูกจุด เพราะเครื่องเสียงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นประจำจนเป็นที่เบื่อหน่าย และเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดการกระจายเสียงไม่ต่อเนื่องและไม่สม่ำเสมอ

7.8 คุณสมบัติของผู้จัดการกระจายเสียงไม่ใช่คนที่พูดเก่งเท่านั้น

ในการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในการจัดรายการทางหอกระจายข่าวสารนั้น กลุ่มผู้ทำงานที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับของชุมชนทั่วไปนั้น ไม่ใช่เพียงแค่เป็นคนที่เห็นกันว่าพูดเก่งเท่านั้น แต่มีปัจจัยอื่นเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ทำงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

1. ผู้ดำเนินรายการหอกระจายข่าวสารจะต้องมีเวลา สามารถบริหารจัดการเวลา เพราะการจัดการกระจายเสียงให้ได้ราบรื่น สม่ำเสมอ ไม่สะดุด หรือขาดหายไป ต้องใช้เวลาในการหาข้อมูลและเตรียมการ

2. กลุ่มผู้จัดรายการหอกระจายข่าวสาร ควรจะมีจำนวนมากกว่า 3 คน เพื่อไม่ให้ผู้จัดมีภาระงานมากเกินไป และควรสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีโอกาสร่วมงานมากขึ้น

3. ผู้ดำเนินรายการหอกระจายข่าวสารควรจะมีหลากหลายในกลุ่มคือ ควรจะมีทั้งเพศชายและหญิง อายุที่แตกต่างกัน ทั้งเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน รวมทั้งมีอาชีพต่างๆ กัน มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่แตกต่างกัน เพื่อก่อให้เกิดความหลากหลายในการจัดรายการด้านเนื้อหา บรรยากาศของการจัดรายการ และด้วยคุณสมบัติเด่นๆ ของแต่ละคน จะทำให้รายการจากหอกระจายข่าวสารมีความน่าสนใจชวนติดตาม

4. การบริหารจัดการ ในกลุ่มผู้จัดการกระจายเสียง ควรจะมีระเบียบการ มีข้อตกลงหรือการแบ่งเวลา แบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดกลไกในการทำงานอย่างราบรื่น แต่ในขณะเดียวกันควรมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เพื่อความคล่องตัวและสะดวกในการทำงาน

5. ผู้จัดการกระจายเสียง ควรเป็นผู้ที่มีบทบาท มีความรับผิดชอบสูงต่อชุมชน อีกทั้งต้องมีความละเอียดอ่อนในการทำงาน เพราะงานนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยส่วนรวม ฉะนั้นควรเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Public mind) เสียสละเห็นแก่ส่วนรวม และมีความเป็นกลาง

7.9 ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ชาวบ้านเป็นผู้รับสารแบบ active และในการพัฒนาที่มีส่วนร่วม ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมพัฒนา

คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าชาวบ้านเป็นผู้รับสารที่ยินยอมรับฟังและมีความคิดเห็นคล้อยตาม หรือเป็นผู้รับสารแบบ passive แต่แท้จริงแล้วชาวบ้านเป็นผู้รับสารแบบ active หากเขาได้รับการกระตุ้นและได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิดและร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งชาวชุมชนในหมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง เมื่อได้รับทราบเรื่องราวของหอกระจายข่าวสารต่างก็มีความสนใจมาร่วมในการเสวนาเป็นจำนวนมาก มีความตื่นตัวเมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ในศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่ร่วมคิดทบทวนถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นอยู่ และแสดงออกถึงความต้องการอย่างเป็นธรรมชาติ และสร้างสรรค์ เช่น การพูดถึงประเด็นของการพัฒนาเนื้อหา และรูปแบบรายการ ชาวบ้านเสนอให้มีรายการผู้ใหญ่พบลูกบ้าน เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวที่ชาวบ้านยังสงสัยและต้องการข้อมูลเพิ่มเติม เช่น การใช้บัตร 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น มีการเสนอรูปแบบการจัดให้ชาวบ้านเขียนข้อสงสัยส่งให้ผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นผู้ใหญ่บ้านรวบรวมคำถามและนำมาตอบผ่านหอกระจายข่าวสารที่อาจจัด

สัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นต้น การเสนอแนะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วชาวบ้านสามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาได้หากพวกเขามีโอกาสได้ร่วมการพัฒนา

นอกจากนั้น ชาวบ้านในปัจจุบันมีลักษณะของความเป็น information seeking มากขึ้น จะสังเกตได้จากการเสวนาชุมชนที่มักมีข้อสงสัยและมีการสอบถามข้อมูลจากผู้ใหญ่เสมอ ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้หอกระจายข่าวสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่โครงการวิจัยนี้ปรารถนาจะเห็น คือการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารเอง ชาวบ้านมิใช่เป็นผู้รับสาร (receiver) แต่เป็นผู้ใช้สาร (user) ซึ่งจะทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

7.10 หลากหลายเรื่องราวที่ชุมชนต้องการจากหอกระจายข่าวสาร

การดำเนินงานวิจัยในหลายขั้นตอนพบว่า ชุมชนต้องการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตและเป็นเรื่องใกล้ตัว โดยแบ่งเป็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวภายในชุมชน และเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวจากภายนอกชุมชน

เนื้อหาภายในชุมชน ได้แก่

- กิจกรรมชุมชน งานบวช งานแต่งงาน งานศพ
- อาชีพเกี่ยวกับการประมง เกษตรกรรม การท่องเที่ยว
- ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น เรื่องราวในชีวิตประจำวัน อาหารการกิน
- ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น งานบุญตามเทศกาลต่างๆ คำสอนของศาสนา
- กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมตามประเพณี
- หมู่บ้าน เช่น ประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน ผู้มีชื่อเสียง ผู้นำของหมู่บ้าน

สำหรับเนื้อหาภายนอกชุมชน ได้แก่ เรื่องราวเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและนโยบายของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในชุมชน เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การพยากรณ์อากาศ ราคาพืชผล ภาวะเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย และการปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อชาวชุมชนโดยตรง

7.11 ความเคยชิน และการติดยึดกับระบบแบบแผนที่เป็นทางการมากเกินไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา

บทเรียนที่ได้จากการศึกษารั้งนี้ สำหรับหมู่บ้านที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนนั้น พบ

ว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารแห่งนี้ โดยทั่วไปจะมีระบบแบบแผนที่เป็นทางการ หากสำรวจตามเกณฑ์ของหอกระจายข่าวสารดีเด่นแล้ว จะผ่านเกณฑ์ทุกอย่าง เช่น สภาพของที่ตั้งของหอกระจายข่าวสาร ซึ่งอยู่ในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ได้รับการดูแลอย่างดี มีคณะกรรมการหมู่บ้าน มีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ติดป้ายชื่อไว้เรียบร้อย มีการใช้เป็นประจำ แต่เมื่อสอบถามข้อมูลลึกลงไป พบว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบงานหลายอย่าง คือเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน (อปม.) และเป็นผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารแห่งนี้ตั้งแต่ก่อตั้งถึงปัจจุบัน การจัดการกระจายเสียงเป็นไปอย่างมีแบบแผนและจัดประจำทุกวันอย่างต่อเนื่อง หอกระจายข่าวสารที่นี่ได้รับรางวัล เป็นหอกระจายข่าวสารดีเด่นระดับจังหวัด เป็นสถานที่ดูงานหอกระจายข่าวสารของจังหวัด จึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเชื่อว่าสิ่งที่ทำอยู่เป็นแนวทางที่ถูกต้องและดีที่สุดแล้ว ดังนั้นจึงค่อนข้างติดกับรูปแบบ และแบบแผนการทำงานที่ทำอยู่เดิม ไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพราะที่นั่นก็ได้อยู่แล้ว และได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งไม่ใช่ความผิดหรือความล้มเหลว เป็นเพียงแนวคิด การทำงานมีสูตรสำเร็จอยู่ตายตัว ซึ่งจะมีผลต่อระดับของการพัฒนา เพราะในการพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จได้อย่างต่อเนื่องนั้น ต้องมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้ เฉพาะการพัฒนาเป็นงานที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (Dynamic) ไม่ใช่คงที่ อยู่เสมอ (Static)

ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวซึ่งอาจมีอยู่ทั่วไปที่คิดว่าประสบความสำเร็จอยู่แล้วและขาดการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนานั้น ควรพิจารณาอย่างถ่องแท้ว่าจริง ๆ แล้วยังขาดองค์ประกอบส่วนใดบ้าง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในก้าวต่อไปของการพัฒนา ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้จัดการหอกระจายข่าวสารให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงต้องเกิดขึ้นแม้จะประสบความสำเร็จอยู่แล้วก็ตาม

7.12 การประชุมหมู่บ้าน: ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

จากการวิจัยพบว่า การประชุมหมู่บ้านซึ่งจัดกันเป็นประจำทุกเดือน เป็นช่องทางสำคัญสำหรับการสื่อสารภายในชุมชน การประชุมหมู่บ้าน เป็นการประชุมที่มีลักษณะประชาธิปไตย ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมด้วยความสมัครใจ ต้องการมารับฟังเรื่องราวที่ผู้นำรับทราบจากการประชุมที่อำเภอ บรรยายภาคการประชุมเป็นไปอย่างกันเอง เป็นธรรมชาติ มีการซักถามและแสดงความคิดเห็น ก่อให้เกิดความเข้าใจรวมทั้งได้ข้อตกลงต่างๆ ร่วมกันของชุมชน ในการศึกษาค้นคว้าพบว่าการประชุมหมู่บ้านเป็นกลไกสำคัญในการนำเสนอเรื่องราวการพัฒนา

หอกระจายข่าวสารชุมชนที่มีประสิทธิภาพมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับรู้เรื่องราวการพัฒนาหอกระจายข่าวสารจากการประชุมนี้ รวมทั้งได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ความต้องการ และเมื่อมีการพูดถึงในการประชุมบ่อยครั้ง จึงทำให้เกิดความต่อเนื่องในการรับรู้ ดังนั้นการบอกกล่าวเรื่องราวการเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนา จึงควรใช้ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนของหมู่บ้านที่มีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องริเริ่มจัดประชุมเป็นกรณีพิเศษบ่อยครั้ง เพราะจะเป็นการรบกวนเวลาของชาวชุมชนมากเกินไป สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือวิธีการที่นำเรื่องราวหอกระจายข่าวสารสู่การประชุม ดังนั้นจึงควรให้ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้อง หรือผู้ร่วมงานหอกระจายข่าวสารในชุมชน เป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการกำหนดวาระในการประชุม เพื่อให้มีการเสนอเรื่องราวหอกระจายข่าวสารในการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ฉะนั้น ในการจัดเสวนาหรือการอบรมอย่างมีส่วนร่วม หรือการดำเนินงานอื่นใดในการวิจัย จึงควรคำนึงถึงสิ่งที่ชาวชุมชนปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน หรือพยายามเชื่อมโยงเข้าไปให้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตหรือวิถีชุมชนเพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืนในชุมชนต่อไป

บทที่ 8

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารซึ่งมีลักษณะเป็นสื่อเฉพาะกิจ มีประจำอยู่แทบทุกหมู่บ้านในประเทศไทย แต่จากการสำรวจไม่ว่าจะด้วยหน่วยงานใด พบตรงกันว่าหอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ถึงประมาณ 75% อยู่ในสภาพที่ไม่มีการใช้งาน และเมื่อสำรวจต่อไปพบว่า หอกระจายข่าวสารที่ใช้งานได้และมีการใช้งานอยู่นั้น ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของภาครัฐสู่ชุมชน และยังไม่สามารถเป็นสื่อที่มีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสารสามารถกล่าวได้ว่า โดยลักษณะของหอกระจายข่าวสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ผู้ส่งสารทราบดีว่าคนฟังเป็นใคร มีวิถีชีวิตอย่างไร กำลังเผชิญอะไรอยู่ ข้อมูลอะไรที่จะเป็นประโยชน์ พูดด้วยภาษาและสำเนียงเดียวกัน สามารถเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสารได้ในบางโอกาส เป็นการดำเนินงานสื่อสารที่สามารถใช้การสื่อสารสองทางได้ และอื่นๆ อีกมากมาย เหล่านี้ทำให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่มีศักยภาพสามารถใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้อย่างแน่นอน ทำอย่างไรจึงจะทำให้สื่อเฉพาะกิจนี้กลายเป็นสื่อที่เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน หากหอกระจายข่าวดำเนินการด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ลักษณะข้อมูลข่าวสารที่เป็นที่ต้องการ บุคคลผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบ การผลิตรายการที่เน้นการใช้ข้อมูลของชุมชน หรือที่ชุมชนต้องการเป็นหลัก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารจะเป็นเช่นไร หอกระจายข่าวสารจะสามารถมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อการพัฒนาของชาวบ้านได้หรือไม่ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “การพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
3. เพื่อศึกษาบทบาทและสถานภาพหอกระจายข่าวสารในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดำเนินการวิจัยด้วยการ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่ประกอบด้วย การเสวนาชุมชน การคัดเลือกผู้ ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะการกระจายเสียง การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและประสบการณ์ การดูงาน การประเมินผลงานด้วยชุมชน จากนั้นประเมินผลการ ศึกษา รวบรวมและนำเสนอผลการวิจัย

ดำเนินการวิจัยในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร โดยศึกษาพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ดังนี้ ตำบลชุมโค ได้แก่ หมู่ 2 บ้านดอนทราย หมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู หมู่ 12 บ้านชุมทรัพย์ และ หมู่ 13 บ้านสมบุรณ์สุข ตำบลทะเลทรัพย์ ได้แก่ หมู่ 5 บ้านปากบ่อ ตำบลสะพลี ได้แก่ หมู่ 3 บ้าน ดอนคา และหมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่น

8.1 สรุปผลการศึกษา

8.1.1 ลักษณะทั่วไปและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในระยะแรกของ พื้นที่ศึกษา

ชาวบ้านในหมู่บ้านทั้ง 7 แห่ง มีอาชีพหลักทำสวนยางพารา ปาล์ม และสวนผลไม้ นับถือศาสนาพุทธ 6 แห่ง และศาสนาอิสลาม 1 แห่ง ผู้นำชุมชนมีบทบาทชัดเจน ส่วนใหญ่มีฐานะ ปานกลางถึงค่อนข้างดี มีเพียงบ้านดอนปลักหมูที่มีฐานะค่อนข้างยากจน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการ พัฒนาให้เห็นในทุกหมู่บ้าน มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่พื้นที่ หอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาส่วน ใหญ่เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ มีเพียง 2 แห่ง ที่เกิดจากชุมชน การดำเนินงานหอ กระจายข่าวสาร ยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานมี 3 รูปแบบ กล่าวคือ มีคณะ กรรมการดูแลรับผิดชอบโดยเป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน 2 แห่ง มีคณะกรรมการที่ตั้งขึ้น เพื่อดูแลกิจการหอกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ 1 แห่ง และไม่มีคณะกรรมการมีเพียงบุคคลรับผิดชอบ 4 แห่ง โดยในพื้นที่ที่มีคณะกรรมการใช้บทบาทของหมู่บ้านในการซ่อมแซมหอกระจายข่าว สาร ส่วนหมู่บ้านที่ดำเนินงานโดยบุคคล บุคคลผู้นั้นคือผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

ส่วนใหญ่ถึง 5 หมู่บ้าน จัดการกระจายเสียงด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งส่วนใหญ่เป็น ผู้นำชุมชน มีเพียง 2 แห่งที่ดำเนินงานโดยกลุ่มคน ทุกพื้นที่ใช้หอกระจายข่าวสารถ่ายทอดข่าว เปิด เทปของหน่วยราชการ ประกาศข่าวราชการ และประกาศเรียกประชุม ส่วนที่แตกต่างคือ มีอยู่ 2

แห่ง ที่ใช้เพื่อกิจการของชุมชนควบคู่กันไป มีอยู่ 3 แห่ง ที่จัดเป็นประจำทุกวัน อีก 4 แห่ง มีการกระจายเสียงตามความสะดวกของผู้รับผิดชอบ ชาวบ้านส่วนใหญ่ฟังแบบไม่ติดตาม บางหมู่บ้านไม่เห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร และยังมีความเข้าใจว่าซ้ำซ้อนกับวิทยุหรือโทรทัศน์ อุปสรรคในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ที่พบทั้ง 7 หมู่บ้านคือ ไม่สามารถจัดการกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์การกระจายข่าวสารที่เสียบ่อย การได้ยินไม่ทั่วถึง

8.1.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและผลที่เกิดขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วมที่ใช้ในการวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมงานในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งเมื่อมีโอกาสมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของ นำไปสู่การผลักดันให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ วิธีการที่ใช้ในการสร้างกระบวนการมีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยเริ่มจากการทำความรู้จักผู้นำ และชุมชนด้วยการพบปะพูดคุย ทำความเข้าใจถึงเจตนาารมณ์ของคณะผู้วิจัยรวมทั้งเป็นการขออนุญาตเข้าทำงานในพื้นที่ จากนั้นจึงสร้างความคุ้นเคยโดยการเข้าชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเสมือนสมาชิกชุมชน พูดคุยแสดงความคิดเห็นต่อกันอย่างตรงไปตรงมา ส่งผลให้การดำเนินงานมีความชัดเจน สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ นอกจากนั้นยังสร้างความไว้วางใจโดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ผู้วิจัยแสดงความเชื่อมั่นในความสามารถของชุมชนที่จะร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ทำตัวเป็นกลางกรณีเกิดความขัดแย้งในชุมชน และแสดงตนพร้อมให้การสนับสนุนในการที่ชุมชนจะร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้นคือ ผู้นำและชุมชนเกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจผู้วิจัย โดยเฉพาะผู้นำเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 1 ด้วยการจัดเสวนาชุมชนให้ชุมชนร่วมรับรู้เรื่องราว ร่วมแก้ปัญหา ร่วมหาทางพัฒนาหอกระจายข่าวสาร และร่วมกันคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และเพื่อให้ชาวบ้านรับรู้และมี

ส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องจึงมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ที่มีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน

ผลที่เกิดขึ้น คือ ชุมชนเกิดความเข้าใจบทบาท และสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร ชุมชนได้คิดทบทวนและแสดงความต้องการในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการหอกระจายข่าวสารในทุกพื้นที่ และคัดเลือกผู้จัดการกระจายเสียงรวม 24 คน จากทุกพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานให้กับผู้จัดการกระจายเสียง ให้ผู้จัดการกระจายเสียงเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ 6 วิธี ดังนี้ เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการ 3 วัน ซึ่งเน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและฝึกปฏิบัติ ผู้จัดการกระจายเสียงเหล่านี้ดำเนินงานโดยใช้ข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มเป็นแนวทาง ได้รับการสนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปฏิบัติงาน คณะผู้วิจัยติดตามผลและให้คำปรึกษา ร่วมการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และดูงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น

ผลที่เกิดขึ้น คือ ผู้จัดการกระจายเสียงมีความรู้และทักษะในการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวสาร มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจนตามที่ได้ทำความตกลงร่วมกัน เครื่องมือหอกระจายข่าวสารได้รับการดูแลรักษาและซ่อมแซม รวมทั้งเริ่มเกิดกระบวนการกลุ่มในการทำงานทั้ง 7 หมู่บ้าน เกิดแนวร่วมผู้ปฏิบัติงาน เพื่อช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันในการทำงานพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ในขณะเดียวกันเกิดการเปรียบเทียบการทำงานและกลับกลายเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

ขั้นตอนที่ 4 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารระยะที่ 2 โดยผู้จัดการกระจายเสียงทดลองปฏิบัติงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นในการประชุมปฏิบัติการ 6 ข้อ ได้แก่

- 4.1 สืบหาความต้องการของชุมชน
- 4.2 วางแผนการจัดรายการโดยใช้ข้อมูลที่สามารถใช้ได้
- 4.3 จัดทำปฏิทินรายการ
- 4.4 มีคณะทำงานจัดการกระจายเสียง
- 4.5 จัดกิจกรรมเสริม
- 4.6 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหอกระจายข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้น ผู้จัดหอกระจายข่าวสารมีความสะดวกในการดำเนินงาน เนื่องจากมีแนวทางการทำงานชัดเจน ทุกพื้นที่มีการดำเนินงานตามแนวทาง เช่น มีการสำรวจความต้องการของชุมชน มีการจัดรายการที่มีเนื้อหาและรูปแบบรายการใหม่ มีคณะทำงานกระจายเสียงหลายคน บางพื้นที่จัดกิจกรรมเสริม เป็นต้น หากแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด

ขั้นตอนที่ 5 สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ระยะที่ 3: ชุมชนประเมินผล ด้วยการจัดเสวนาชุมชนอีกครั้ง โดยหวังให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหลังจากที่ผู้จัดการกระจายเสียงได้ทดลองจัดมาเป็นเวลา 3 เดือน โดยกำหนดประเมินผล 5 ประเด็น ดังนี้

- 5.1 การรับฟังของชาวบ้านในด้านปริมาณ ความน่าสนใจ และประโยชน์ที่ได้รับ
- 5.2 เนื้อหาและรูปแบบรายการตรงกับความต้องการหรือไม่
- 5.3 การรับทราบการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมในการร่วมพัฒนาหอกระจายข่าวสาร
- 5.4 มีส่วนร่วมในการจัดการกระจายเสียงบ้างหรือไม่
- 5.5 มีความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหรือไม่ อย่างไร และตรงกับความต้องการหรือไม่

ผลที่เกิดขึ้น คือ ในการเสวนาชุมชนทุกพื้นที่ ชาวบ้านต่างบอกว่าได้รับทราบเรื่องราวของหอกระจายข่าวสารมากขึ้น มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหอกระจายข่าวสาร เนื้อหาและรูปแบบของรายการทางหอกระจายข่าวสารมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น

8.1.3 ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและบทบาทสถานภาพหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา

ก) การบริหารจัดการ

ทุกพื้นที่ศึกษาดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในรูปแบบของคณะกรรมการ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติคณะกรรมการนี้แทบจะไม่บทบาทในการบริหารงาน งานหอกระจาย

ข่าวสารดำเนินงานด้วยคณะทำงานกลุ่มเล็กๆ ซึ่งเป็นผู้จัดการกระจายเสียง โดยมีการนำเรื่องราว หอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านเป็นประจำ การบำรุงดูแลรักษาอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากการวิจัยส่งผลให้มีความสะดวกในการใช้งานและทุกพื้นที่ที่มีการขยายขยายสถานที่จัดการกระจายเสียง ซึ่ง 3 ใน 7 หมู่บ้าน ได้พยายามขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการปรับปรุงให้เป็นเสียงตามสาย คือ บ้านสมบูรณ์สุข บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น ซึ่งในที่สุดได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดและตำบล

นอกจากนี้ยังพบว่า มีบางหมู่บ้านจัดกิจกรรมเสริมงานหอกระจายข่าวสารอีกด้วย เช่น บ้านทุ่งวัวแล่น จัดรางวัลที่ลานเฟลีน และบ้านสมบูรณ์สุข จัดเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินเข้าหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

) ความเปลี่ยนแปลงในการจัดการกระจายเสียง

- ผู้จัดการกระจายเสียง มีลักษณะเป็นกลุ่มคนแทนการรับผิดชอบเพียงคนเดียว เป็นกลุ่มที่มีความสามารถ มีทักษะในการจัดการกระจายเสียง มีความสะดวกในการทำงาน และเป็นผู้จัดที่มองเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

- เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น และแหล่งข้อมูลจากหลากหลายทาง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

- วิธีการนำเสนอ ได้มีการทดลองนำเสนอรูปแบบรายการใหม่ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการมากเกินไป ผู้จัดมีความหลากหลาย เวลาและภาษาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น

- ชาวบ้านผู้รับฟัง รับรู้การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ตั้งแต่แรกเริ่ม ร่วมในการบริหารงาน ร่วมการสื่อสารทุกขั้นตอน มีส่วนในการคัดสรรคนจัดการกระจายเสียง ร่วมแสดงความต้องการในด้านเนื้อหาสาระ เวลาและภาษา ร่วมรับรู้ถึงการดำเนินงาน ปัญหา และร่วมคิดหาวิธีการปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร มีลักษณะเป็น active audience คือ มีความสนใจ รับรู้ และตระหนักในความสำคัญของข่าวสาร และพบว่ามีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสาร เป็นผู้ส่งสารในบ้านดอนคา

ค) ความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร

เมื่อเริ่มต้นการวิจัยพบว่าบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสารใน

พื้นที่ศึกษา มี 2 ลักษณะ ลักษณะที่ 1 คือ ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ของรัฐสู่ชุมชน ซึ่งพื้นที่ศึกษาที่มีการใช้งานหอกระจายข่าวสารในลักษณะนี้ ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ บ้านปากบ่อ และบ้านทุ่งวัวแล่น ส่วนลักษณะที่ 2 คือ ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสารและความรู้ของรัฐสู่ชุมชนและทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนด้วย ซึ่งปรากฏใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านสมบุญสุข และบ้านดอนคา

ในระยะหลังเมื่อการดำเนินการวิจัยผ่านขั้นตอนต่างๆแล้ว พื้นที่ศึกษา 6 หมู่บ้านเกิดความเปลี่ยนแปลง โดยหอกระจายข่าวสารทำบทบาทในลักษณะที่ 2 และได้เปลี่ยนสภาพเป็นสื่อที่ชุมชนเริ่มให้ความสนใจและเอาใจใส่ ทั้งนี้เหลือเพียงอีก 1 หมู่บ้าน ที่บทบาทและสภาพของหอกระจายข่าวสารยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ บ้านปากบ่อ ผู้จัดการกระจายเสียงยังเป็นคนเดิมและคนเดียว ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารของรัฐสู่ชุมชน โดยยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ง) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแบ่งได้เป็น 3 ระดับ กล่าวคือ

- มีความเปลี่ยนแปลงมากในทุกด้านและปรากฏให้เห็นตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย พบ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น
- มีความเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง มีการเปลี่ยนแปลงในบางด้าน หรือการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นค่อนข้างช้า พบ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ และบ้านสมบุญสุข
- ไม่มีความเปลี่ยนแปลง พบ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปากบ่อ

8.1.4 การวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการวิจัย

1) ปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน

1.1) ผู้นำเป็นปัจจัยที่ทำให้หอกระจายข่าวสารสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน ส่วนใหญ่ผู้นำในพื้นที่ศึกษามีบุคลิกภาพเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของชาวชุมชน จึงสามารถโน้มน้าวจิตใจของส่วนรวมให้สนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ทุกคนที่สนใจ และมีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย นอกจากนี้การที่ผู้นำเป็นนักวางแผน และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ดังเช่น ผู้นำของบ้านดอนคา บ้านทุ่งวัวแล่น ที่สามารถดำเนินการจนได้รับ

การสนับสนุนให้มีเสียงตามสายมาใช้ในชุมชนได้ ซึ่งเป็นผลมาจากการเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร และเห็นว่าเสียงตามสายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสื่อสารมากกว่าหอกระจายข่าวสาร ความแตกต่างที่พบในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ที่พบว่ามีความเปลี่ยนแปลง มาก/น้อย เร็ว/ช้า หรือไม่เปลี่ยนแปลงเลย เป็นผลเนื่องมาจากลักษณะบุคลิกภาพและทัศนคติของผู้นำชุมชนเป็นประการสำคัญ

1.2) สภาพเศรษฐกิจและสังคม พื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี มีเพียงบ้านดอนปลักหมู ที่นับได้ว่าเป็นหมู่บ้านยากจน ซึ่งพบว่าการดำเนินงานของพื้นที่นี้ดำเนินไปค่อนข้างช้ากว่าพื้นที่อื่น และมามีการดำเนินงานอย่างจริงจังในช่วงท้าย โดยที่หมู่บ้านอื่นไม่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในบ้านชุมทรัพย์ซึ่งมีฐานะดีจึงทุ่มไปกับการพัฒนาสถานที่และอุปกรณ์เป็นอันดับแรก ชาวชุมชนในพื้นที่ทั้ง 7 หมู่บ้าน มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ในหลายพื้นที่ปรากฏว่ามีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ศาสนามีส่วนทำให้ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นพลังชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถเข้าร่วมการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในครั้งนี้

1.3) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนา กล่าวคือพื้นที่ที่หอกระจายข่าวสารมีการพัฒนาอย่างชัดเจนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว มักเป็นพื้นที่ที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น บ้านดอนทราย บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น เป็นชุมชนที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในการบริหารและการจัดการกระจายเสียง ทั้งสามแห่งจัดการกระจายเสียง โดยสอบถามความต้องการของชุมชน และรับฟังคำติชม (feedback) จากชุมชน ต่างจากพื้นที่ที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง เช่น บ้านปากบ่อ ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารในฐานะผู้ฟังเท่านั้น

2) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นกระบวนการ 5 ขั้นตอน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารแบบชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง โดยที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ทำให้ชุมชนได้ร่วมรับรู้และร่วมวางแผนการพัฒนาตั้งแต่แรก ส่วนการเสวนาชุมชนครั้งแรก ทำให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น และคัดเลือกผู้ทำงาน ส่วนการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้จัดการกระจายเสียง (6 วิธีการ) ทำให้ผู้ทำงานซึ่งเป็นคนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้และร่วมกำหนดวิธีการทำงาน ส่วนในช่วงของการทดลองปฏิบัติงานนั้น ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาารูปแบบหอกระจายข่าวสาร และร่วมเป็นผู้ส่งสารในบาง

พื้นที่ และการเสวนาชุมชนครั้งที่สองเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมประเมินการทำงานและแสดงความคิดเห็นต่อการกระจายข่าวสาร

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานกระจายข่าวสาร สามารถแก้ปัญหาที่พบในการดำเนินงานกระจายข่าวสารทั่วไป กล่าวคือ มีผู้จัดการกระจายเสียงมากกว่าหนึ่งคนและซึ่งทำงานเป็นทีม มีความรู้และความเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงสามารถจัดรายการได้ตรงกับความต้องการและความถนัดของชุมชน การที่ชุมชนคัดเลือกรายการและผู้จัดการกระจายเสียงทำให้เกิดการติดตามการดำเนินงานและมีการฟังกระจายข่าวสารมากขึ้น ทำให้เกิดการปรับปรุงอุปกรณ์ มีการโยกย้ายสถานที่ตั้งอุปกรณ์กระจายข่าวสารจากบ้านพักมาอยู่ในพื้นที่ที่เป็นสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมนี้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายที่ผู้นำบางคนยังต้องเป็นผู้รับผิดชอบอยู่

4) กระบวนการพัฒนาแบบเดียวกัน หากดำเนินการในพื้นที่ต่างกันก่อให้เกิดผลแตกต่างกัน เพราะแต่ละพื้นที่มีสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น การกำหนดให้การสอบถามความต้องการฟังของชาวบ้านเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม พบว่าแต่ละพื้นที่ใช้วิธีการสอบถามความต้องการที่แตกต่างกัน บางพื้นที่ใช้การสอบถามอย่างเป็นทางการในการประชุมหมู่บ้าน บางพื้นที่ใช้การสอบถามแบบไม่เป็นทางการ เป็นต้น

5) ที่มาของกระจายข่าวสารกับวิธีดำเนินงาน กล่าวคือ ในพื้นที่ที่กระจายข่าวสาร เกิดจากความต้องการของชุมชน มักมีลักษณะการดำเนินงานที่มีคณะกรรมการ ใช้เงินส่วนกลางของหมู่บ้านในการบำรุง รักษา และซ่อมแซมกระจายข่าวสาร และมีการจัดการกระจายเสียงอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ในพื้นที่ที่กระจายข่าวสารเกิดจากคนภายนอก มักดำเนินงานด้วยบุคคลเพียงคนเดียวหรือสองคนที่มักเป็นผู้นำชุมชน เมื่ออุปกรณ์เสื่อมสภาพต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในการบำรุงรักษา และซ่อมแซม รวมทั้งจัดการกระจายเสียงไม่สม่ำเสมอเป็นไปตามความสะดวกของผู้รับผิดชอบ

6) ความรู้สึกของชุมชนและท่าทีนักวิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใส่ใจ การดำเนินงานในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง พบว่า ชุมชนต่างมีความรู้สึกต่อความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานกระจายข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นฐานะผู้ฟังหรือฐานะของผู้จัด ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญระมัดระวังต่อความรู้สึกนี้ และปรับการวิจัยให้เป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีและมั่นใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ส่วนบทบาทและท่าทีของนักวิจัยมีความสำคัญเช่นกัน ผู้วิจัยแสดงบทบาทของคนที่มีความเชื่อว่าหอกระจายข่าวสามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้ และพร้อมให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามที่ชุมชนต้องการ การดำเนินงานต้องทำไปด้วยกันระหว่างชุมชนกับนักวิจัย โดยมีชุมชนเป็นตัวตั้ง จึงทำให้การพัฒนาดำเนินไปโดยชุมชนเอง ซึ่งน่าจะมีความยั่งยืนกว่าการพัฒนา โดยการเข้าไปสั่งการให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม

7) การที่คณะผู้ทำงานมีความสะดวกในการทำงาน ไม่ว่าจะด้วยการมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน หรือการได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวอย่างต่อเนื่อง

8) ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าว นอกจากจะเป็นผู้ที่มีศักยภาพด้านการพูดแล้ว ควรมีคุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีเวลา มีจิตสาธารณะ มีความเป็นกลาง มีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย และมีการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

9) เมื่อชุมชนมีโอกาสร่วมคิดและวางแผนการพัฒนาหอกระจายข่าว พบว่าชาวบ้านมีลักษณะเป็น active audience กล่าวคือ มีการแสดงความคิดเห็น แสดงความต้องการ ติดตามและประเมินผลการฟัง

10) ข้อมูลที่ชุมชนต้องการรับฟังจากหอกระจายข่าว เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมภายในชุมชนเป็นหลัก เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม อาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวัน ศาสนา ประวัติความเป็นมา และกิจกรรมตามประเพณี ส่วนเนื้อหาจากภายนอกชุมชนเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายใหม่ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง

11) การดำเนินงานเพื่อการพัฒนา หากผู้นำหรือผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ติดขัดกับรูปแบบและไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงจะทำให้การพัฒนาเกิดได้ยาก ซึ่งรูปแบบที่พบมักมีลักษณะเป็นรูปแบบที่ทางราชการเป็นผู้กำหนดมาตรฐาน มีความเป็นทางการไม่ยืดหยุ่นตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม

12) การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางการสื่อสารในชุมชนที่มีประสิทธิภาพอยู่แล้ว การสื่อสารกับชุมชนสามารถใช้การประชุมชาวบ้านเป็นช่องทางโดยไม่ต้องจัดการประชุมให้เกิดความซ้ำซ้อน การประชุมหมู่บ้านมีเป็นประจำทุกเดือน และชาวบ้านเข้าร่วมโดยสมัครใจ เป็นการประชุมที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ และมีความเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

และชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็น การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม จึงควรใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นกลไกหนึ่ง

8.2 อภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวสาร เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสาร เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนนี้ เป็นการพัฒนาโดยใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ในทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นโดยใช้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ของ กาญจนา แก้วเทพ (2543) ดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการสื่อสารตั้งแต่ร่วมคิดแนวทางการใช้หอกระจายข่าวสาร ร่วมในการผลิต ร่วมฟัง และร่วมประเมินหรือให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ซึ่งปรากฏผลแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

2. การสื่อสารที่มีหอกระจายข่าวสารเป็นสื่อ มีลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ผู้ส่งสารและผู้รับสารพบกันรู้จักกัน และมีโอกาสพูดคุยกันถึงการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ดังนั้นชุมชนจึงมีโอกาสร่วมในการสื่อสาร

3. ในงานวิจัยนี้ผู้ส่งสารคือคนกลุ่มหนึ่งที่ชุมชนคัดเลือกให้มาทำหน้าที่จัดการกระจายเสียง การคัดเลือกชุมชนมักมองไปที่คนพูดเก่ง เป็นคนที่คนส่วนใหญ่ชอบพอและมีบทบาทในชุมชนอยู่แล้ว คนกลุ่มนี้จึงมีลักษณะของความเป็นตัวแทนของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นคนเพียงไม่กี่คนเฉลี่ย 3 คนต่อ 1 หมู่บ้าน แต่ประเด็นสำคัญคือผู้รับสารเป็นผู้คัดเลือกผู้ส่งสาร และผู้รับสารและผู้ส่งสารรู้จักกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ (interactive) ระหว่างผู้สื่อสารได้มากกว่าการสื่อสารมวลชนโดยทั่วไป

4. เนื้อหาสาระมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้นกว่าเดิมเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบรายการมีลักษณะเป็นทางการน้อยลง ส่วนใหญ่จะใช้เพลงประกอบมากขึ้น และใช้วิธีการสนทนาด้วยลักษณะเนื้อหาและรูปแบบรายการที่เปลี่ยนไปทำให้คนฟังสนใจและมีปฏิกิริยาสะท้อนกลับมากกว่าเดิม

5. หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อเฉพาะกิจขนาดเล็ก ใช้งานง่ายไม่ยุ่งยาก อีกทั้งคนในชุมชนเป็นผู้ควบคุมการส่งสารเอง ดังนั้นจึงพบว่ามีโอกาสมากที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วม

6. ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาหลายแห่งมีลักษณะเป็นผู้รับสารแบบ active มากขึ้น ร่วมแสดงความต้องการและความคิดเห็น โดยเมื่อพิจารณาระดับของการมีส่วนร่วม 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะ ผู้รับ-ผู้ใช้สาร การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง-ผู้ผลิต และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ที่เสนอโดย กาญจนา แก้วเทพ พบว่า ส่วนใหญ่ในงานวิจัยนี้มีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 2 คือร่วมในการผลิต โดยเฉพาะในช่วงก่อนการผลิต (Pre-production Stage) กล่าวคือ มีการแสดงความต้องการฟังทั้งทางด้านเนื้อหาและรูปแบบ และมีการร่วมเป็นผู้ส่งสารในหมู่บ้านหนึ่ง ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทุกแห่งไม่เป็นเพียงผู้รับสารหรือผู้ฟังในฐานะผู้รับ-ผู้ใช้สาร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ 1 เท่านั้น แต่มีหลายพื้นที่ที่ชุมชนได้ร่วมหาวิธีการบำรุงรักษาและร่วมเตรียมการปรับหอกระจายข่าวสารให้เป็นเสียงตามสาย ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ 3 คือร่วมวางแผนและกำหนดนโยบาย

ด้วยลักษณะการสื่อสารต่างๆ ข้างต้น หอกระจายข่าวสารจึงเป็นช่องทางที่ชาวบ้านสามารถแสดงตัวตนของตนเอง (Individual's Self) และของชุมชน (Community's Self) ได้อย่างชัดเจน เป็นการสร้างพลังให้กับชุมชนทางหนึ่ง นอกจากนั้น การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวสาร ยังเป็นการสื่อสารขนาดเล็กที่ใช้อยู่ภายในหมู่บ้าน สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารได้ง่าย สามารถปรับบทบาทของชาวบ้านจากผู้ฟังมาเป็นผู้พูดได้ อีกทั้งเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นแนวนอน คือเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน ลักษณะต่างๆ เหล่านี้สอดคล้องกับความคิดของ Mc Quail (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ 2543) ที่ว่า การสื่อสารที่มีลักษณะเช่นว่านี้ จะสามารถมีบทบาทในการพัฒนาแนวใหม่ได้

ประเด็นที่ 2 การเข้ามาเกี่ยวข้องของหน่วยงานภาครัฐทำให้บทบาทการเป็นสื่อเพื่อพัฒนาของหอกระจายข่าวไม่ชัดเจน

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐหลายแห่งได้ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นช่องทางในการนำข้อมูลไปสู่ชุมชน เพราะทราบดีว่า หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึงมากที่สุดสื่อหนึ่ง ส่วนใหญ่หน่วยงานเหล่านี้ใช้วิธีการส่งข้อมูลในรูปแบบของข้อมูลสำเร็จรูป เป็นข้อมูลที่พร้อมสำหรับการเผยแพร่ต่อ เช่น เทป เอกสารประกาศของราชการ เป็นต้น เมื่อผู้รับผิดชอบหอ

กระจายข่าวสารได้รับ ก็จะเผยแพร่ให้โดยที่เนื้อหาสาระและภาษาที่ใช้อาจไม่เกี่ยวข้องกับชุมชนเลย ชาวบ้านจึงไม่สนใจรับฟัง และเห็นว่าหอกระจายข่าวสารเป็นเพียงช่องทางให้ข้อมูลหนึ่งของรัฐ

นอกจากนี้ มีหลายหน่วยงานที่พยายามให้การสนับสนุนผู้จัดหอกระจายข่าวสาร ด้วยการจัดอบรมเสริมความรู้และทักษะการจัดกระจายเสียง หรือการจัดประกวดเพื่อให้รางวัลหอกระจายข่าวดีเด่น การดำเนินงานเหล่านี้เป็นลักษณะต่างหน่วยงานต่างทำ จึงเกิดความซ้ำซ้อน ผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารบางคนเข้ารับการอบรมซ้ำแล้วซ้ำเล่า อีกทั้งการอบรมเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือการฝึกทักษะให้กับผู้ปฏิบัติงาน โดยขาดสิ่งสำคัญคือ การให้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร รวมทั้งการจัดประกวดหอกระจายข่าวดีเด่นก็ไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐยังมองเห็นว่าหอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลไปยังชาวบ้าน การจัดการอบรมหรือการประกวดก็เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่หอกระจายข่าวสารในฐานะเครื่องมือของรัฐเท่านั้น และในการจัดอบรมควรใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบให้เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการสื่อสารผสมผสานแบบบูรณาการ

สภาพการณ์เช่นนี้ ยิ่งทำให้ชุมชนสับสนในบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสาร ทำให้ส่วนใหญ่เข้าใจว่า หอกระจายข่าวสารมีไว้เพื่อถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เปิดเทปของหน่วยงานราชการ รวมถึงประกาศราชการ เป็นเหตุให้พบเห็นโดยทั่วไปว่า หอกระจายข่าวสารต้องถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลางเหมือนกันหมดทั่วประเทศ ทั้งๆ ที่ปัจจุบันแทบทุกครัวเรือนมีวิทยุกระจายเสียงแล้ว ความเข้าใจเช่นนี้ทำให้ชุมชนหลายแห่งไม่ได้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อชุมชนของตนเอง ทั้งนี้อาจเพราะความไม่รู้หรือไม่แน่ใจว่าหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเป็นสื่อกลางของชุมชน ดังนั้น ในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารส่วนที่สำคัญยิ่งคือ การทำให้ชาวชุมชนได้รับรู้ สนใจ และเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร ตระหนักในความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร เห็นแนวทางในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการดำเนินงานให้ชาวชุมชนตระหนักและมีความคาดหวังที่จะดำเนินงานหอกระจายข่าวสารได้นี้ เป็นแรงกระตุ้นที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่จะเป็นพลังของชาวชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

ประเด็นที่ 3 ที่มาของบทบาทของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อนำข้อมูลข่าวสารของรัฐสู่ชุมชน

เมื่อทบทวนถึงที่มาของหอกระจายข่าวสาร ที่มีมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2500 ในยุครัฐบาล ที่มี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีและมีนโยบายใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการรณรงค์ นโยบายต่างๆ สุมณ โมรากุล (2538) ได้ศึกษาไว้ว่าเนื่องจากวิทยุกระจายเสียงในขณะนั้นมีราคาแพงจึงจัดให้มีการนำลำโพงขึ้นไปติดไว้บนเสาสูง เพื่อกระจายเสียงจากวิทยุให้ได้ยินในวงกว้าง ซึ่งรูปแบบการกระจายเสียงดังกล่าวได้มีการมาปรับใช้ในชุมชนระดับหมู่บ้าน บทบาทของหอกระจายข่าวสารจึงมีรูปแบบของการถ่ายทอดข้อมูลของรัฐสู่ประชาชนติดมาตั้งแต่แรกเริ่ม ในปัจจุบันก็ยังคงพบบทบาทการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง เป็นบทบาทหลักในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแทบทุกหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นอยู่ภาคใดของประเทศ และทั้งๆ ที่ราคาวิทยุกระจายเสียงถูกลง ประชาชนแทบทุกครัวเรือนมีใช้ และสามารถฟังข่าวได้จากวิทยุกระจายเสียงที่บ้าน ซึ่งบทบาทส่วนนี้ทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร และเห็นว่าไม่มีหอกระจายข่าวสารก็สามารถรับทราบข่าวของรัฐได้จากวิทยุกระจายเสียงที่บ้าน

หอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษามีการถ่ายทอดข่าวสารจากส่วนกลางเช่นกัน ซึ่งในการเสวนาชุมชนครั้งแรก มักพบว่าชุมชนไม่เห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสารเพราะเห็นว่าบทบาทซ้ำกับวิทยุกระจายเสียงในการให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐ ซึ่งต้องมีการพูดคุยให้เห็นถึงความแตกต่างที่ว่าแท้จริงแล้วคนในชุมชนสามารถกำหนดเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารว่าต้องการฟังเรื่องอะไรและไม่ต้องการฟังเรื่องอะไร ต้องการให้เป็นเสียงใคร ต้องการฟังเวลาไหน จากหอกระจายข่าวสารได้ ในขณะที่ไม่สามารถกำหนดสิ่งเหล่านี้ได้จากวิทยุกระจายเสียง

การที่หอกระจายข่าวสารส่วนใหญ่ยังคงติดอยู่กับกรอบการทำงานเพียง 3-4 ลักษณะ ที่ได้แก่ การถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง การเปิดเทปของหน่วยงานราชการ การประกาศข่าวราชการ และการเรียกประชุม อาจจะเป็นเพราะว่าหน่วยงานรัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับงานหอกระจายข่าวสารที่พยายามจะพัฒนางานหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดแบ่งระดับหอกระจายข่าวสาร การจัดการประกวดหอกระจายข่าวสารดีเด่น ซึ่งหน่วยงานรัฐเหล่านี้ได้กำหนดเกณฑ์ต่างๆ (รายละเอียดอยู่ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม) ที่ไม่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเลย

นอกจากนี้ การที่คนส่วนใหญ่เรียกชื่อเฉพาะกิจนี้ว่า “หอกระจายข่าว” อาจมีส่วนทำให้เข้าใจกันได้ว่า หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านทำหน้าที่เพียงการบอกข่าวแก่ชุมชนเท่านั้น อะไรที่ไม่ใช่ข่าวจึงไม่มีการนำเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวสาร ซึ่งในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ 6 หมู่บ้านมีความเข้าใจในบทบาทส่วนนี้ของหอกระจายข่าวสารแล้ว จึงมีการนำเสนอข้อมูลที่มีความหลากหลาย

หลายและไม่นำเสนอข่าวของราชการเท่านั้น เช่น การจัดรายการ “เพลงและข่าวยามเข้าสู่ชุมชน” ของบ้านดอนทราย ที่ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านโดยตรง (บัตรทอง การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น) การจัดรายการ “อาชีพเสริมเพิ่มรายได้” หรือรายการ “การต้อนรับนักท่องเที่ยว” ของบ้านทุ่งวัวแล่น การจัดรายการ “ราคาพืชผล” ของบ้านชุมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งในการเสวนาครั้งที่สอง มีการพูดคุยถึงบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่หลากหลาย และที่จะดำเนินการต่อไป เช่น การเสนอแนะให้เชิญคนที่มีความรู้ในเรื่องที่ชาวบ้านต้องการรู้มาพูดให้ชาวบ้านฟังทางหอกระจายข่าวสาร มีการจัดการพูดคุยในประเด็นที่ชาวบ้านสนใจในรูปแบบของเวทีสนทนาหรือการอภิปรายแล้วถ่ายทอดผ่านทางหอกระจายข่าวสารเพื่อให้ได้ยินกันโดยทั่วไป

ประเด็นที่ 4 ผู้นำชุมชนกับงานหอกระจายข่าวสาร

มีการพูดกันโดยทั่วไปว่า ผู้นำชุมชนทำตัวเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร เช่น ใช้หอกระจายข่าวสารอยู่เพียงคนเดียว ทั้งประกาศ ทั้งเปิด-ปิดเครื่อง ช่อมแซมเมื่อเสีย ตั้งอยู่ในบ้านหรือใกล้บ้าน เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนไม่รู้สึกรู้สีก่อนหอกระจายข่าวสาร คิดว่าไม่ใช่สื่อของชุมชนจึงไม่มีการดูแลใส่ใจ เมื่อมีการใช้ก็ฟัง เมื่อเครื่องเสียไม่สามารถใช้งานได้ก็ไม่ฟัง จึงไม่มีการใช้งานหอกระจายข่าวสารอย่างเต็มตามศักยภาพทางด้านการสื่อสารของหอกระจายข่าวสาร

ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องมีเครื่องมือเพื่อสื่อสารกับคนในชุมชน เมื่ออดีตเราเคยใช้การตีเกราะเคาะไม้เพื่อเป็นสัญญาณนัดหมายกันทำกิจกรรมของชุมชน เมื่อมีไฟฟ้าและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามา ผู้นำชุมชนจึงใช้เครื่องขยายเสียงและใช้ในรูปแบบหอกระจายข่าวสารซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้คนในชุมชนได้ยินโดยทั่วกันแทน หอกระจายข่าวสารจึงยังคงเป็นเครื่องมือของผู้นำชุมชนในการสื่อสารกับลูกบ้าน ซึ่งที่ใช้ในปัจจุบันคือการเรียกประชุม สภาพการณ์เช่นนี้มีมาช้านานและเกิดเป็นความเคยชิน ผู้นำชุมชนมิได้มีเจตนาที่จะเป็นเจ้าของแต่เมื่อเป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงานจึงทำให้เกิดการใช้หอกระจายข่าวสารในลักษณะที่เหมือนเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียวเช่นที่พูดกันทั่วไป

การศึกษาครั้งนี้พบว่า การดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทของหอกระจายข่าวสารให้มีลักษณะ “เพื่อชุมชน” มากขึ้น มิได้เป็นสิ่งที่ยากเย็นเลย หากผู้นำชุมชนมีความเข้าใจในศักยภาพของหอกระจายข่าวสารดังที่กล่าวมาข้างต้น และรับทราบว่าแท้จริงสามารถใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อสื่อสารกับคนในชุมชนได้ในอีกหลายลักษณะ ซึ่งผู้นำส่วนใหญ่เมื่อเข้าใจแล้วจะให้ความสนใจและเข้าร่วมงานพัฒนาหอกระจายข่าวสาร หากแต่การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในแต่ละ

พื้นที่ที่มีพัฒนาการไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพส่วนบุคคลและทัศนคติต่อหอกระจายข่าวสารของผู้นำชุมชนแต่ละคน

ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาหอกระจายข่าวสาร จึงควรเริ่มที่การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ซึ่งหากผู้นำชุมชนมีความเข้าใจ โอกาสพัฒนาหอกระจายข่าวสารในชุมชนนั้นจะเป็นไปได้อย่างแน่นอน

ประเด็นที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) และการเห็นพ้องกันของชุมชน (Community Consensus) ในงานหอกระจายข่าวสาร

เมื่อเริ่มการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีอยู่ใน 1 พื้นที่ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมใช้โดยให้ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้ใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อประกาศข้อมูลที่กลุ่มต้องการแจ้งให้ชุมชนทราบ และไม่พบการมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะของการร่วมดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในทุกพื้นที่ศึกษา ชุมชนเป็นเพียงผู้รับฟังเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุมณ โมรากุล (2538) ที่พบว่าแนวทางปรับปรุงหอกระจายข่าวสารนั้น ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงบนพื้นฐานของความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยโดยใช้วิธีการ จัดเสวนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนทบทวนบทบาทของหอกระจายข่าวสาร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารที่ต้องการ รวมถึงใช้การเสวนาเพื่อให้ชุมชนได้ประเมินการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร หลังจากที่มีการพัฒนาศักยภาพของผู้ดำเนินงานแล้ว การให้ชุมชนคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร การนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การพูดคุยในที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนส่วนใหญ่รับทราบ ร่วมแก้ไขปัญหาและร่วมคิดหาแนวทางพัฒนา การจัดเนื้อหาและรูปแบบรายการด้วยการสอบถามความต้องการ รวมทั้งคำนึงถึงความพอใจ ความถนัด และความสะดวกของชุมชน เหล่านี้เป็นวิธีการที่คาดหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกองค์ประกอบของการสื่อสาร ทั้งในส่วนของการส่งสาร เนื้อหาสาระ รูปแบบวิธีการนำเสนอ และการรับฟัง

งานวิจัยนี้ดำเนินการโดยยึดรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR หรือ Participatory Action Research) โดยผู้วิจัยดำเนินงานร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ดังกล่าวข้างต้นนั้น ในรูปแบบของการกระตุ้นของนักวิจัย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมการวิจัย มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ มีการแสวงหาข้อเท็จจริงและการจัดกิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหา

เมื่อสิ้นสุดการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสารเพิ่มขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นในระดับร่วมรับฟัง ร่วมผลิตหรือร่วมในกระบวนการส่งสาร และร่วมแก้ปัญหาหรือร่วมคิดหาแนวทางการพัฒนา อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมนี้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในระดับร่วมรับรู้ และร่วมรับฟัง บางพื้นที่เกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะเข้ามาร่วมในกระบวนการผลิต เช่น ให้ข้อมูลข่าวสาร หรือบอกความต้องการว่าต้องการฟังอะไร แต่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และกำหนดบทบาทของหอกระจายข่าวสารของชุมชนยังพบน้อย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะด้วยระยะเวลา และขั้นตอนการวิจัยยังไม่สามารถทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าหอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่สามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์สำหรับทุกคนได้อย่างแท้จริง นั่นคือ เกิดการมีส่วนร่วมแต่อาจยังไม่ถึงขั้นเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) หลายคนยังอาจไม่เข้าใจเพราะเป็นสิ่งที่ยังไม่เคยเห็นหรือได้ยินมาก่อน เมื่อมีการทดลองการนำเสนอเนื้อหาและรูปแบบใหม่ ชาวบ้านบางส่วนได้ยินจึงเริ่มเข้าใจและรู้สึกว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงหอกระจายข่าวสารได้จริง ความเข้าใจและความรู้สึกเหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้นในลักษณะรวมของทั้งชุมชน จึงทำให้การพัฒนาหอกระจายข่าวสารยังอยู่ในระยะขับเคลื่อนอยู่ในขณะนี้

อย่างไรก็ดี การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารตามโครงการนี้ นอกจากใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแล้ว ยังใช้การกระตุ้นชุมชนและกระตุ้นผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมอาจ วงษ์ชมทอง (2541) ที่เห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ต้องประกอบด้วย ผู้กระตุ้นคือทีมของผู้วิจัย กลุ่มประชาชนเป็นผู้ร่วมวิจัย จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เรียกว่า investigative research และมีการจัดกิจกรรมในลักษณะต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 6 วิธีการบริหารงานและการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

จากที่การศึกษาครั้งนี้พบว่า 3 หมู่บ้าน มีคณะกรรมการที่มีหน้าที่ดูแลการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารอยู่ก่อนแล้ว และอีก 4 หมู่บ้าน มีการตั้งคณะกรรมการกันภายหลัง เมื่อการวิจัยผ่านไประยะหนึ่งเริ่มสังเกตได้ว่า การบริหารงานด้วยรูปแบบคณะกรรมการสำหรับงานหอกระจายข่าวสารไม่เป็นผล แทบจะไม่มีการประชุมคณะกรรมการเลย ดังนั้น การบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการจึงอาจไม่ใช่รูปแบบที่เหมาะสม สำหรับการบริหารงานหอกระจายข่าวสารของชุมชน หากแต่การที่หอกระจายข่าวสารดำเนินงานไปได้ก็ด้วยการทำงานของคนทำงานที่เป็นกลุ่มคนที่ได้รับเลือกจากชุมชนให้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร และมีโอกาสเข้าฝึกทักษะการจัดรายการ

การทำงานของคณะกรรมการนี้เป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการ แต่ก็มีการแบ่งหน้าที่และมอบหมายงานกันอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจารณ์ คหฺฐฐา (2531) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร คือ การจัดทีมงานหรือคณะทำงานหอกระจายข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดระบบทำงานที่ดี มีการมอบหมายหน้าที่ และช่วยกันแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้จากการที่พบว่า เมื่อผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารผ่านการฝึกทักษะการจัดการกระจายเสียงแล้ว แต่ละคนมีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ของตนแตกต่างกัน บางคนมีการดำเนินงานทันทีและตามขั้นตอนที่มีการกำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน หากแต่บางคนยังรีรอไม่กล้าทดลอง บางคนไม่มีโอกาสทดลองเนื่องจากไม่มีเวลา เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่เหมาะสมในการเข้ามารับหน้าที่ดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากจะเป็นบุคคลที่ชุมชนเห็นว่าเหมาะสม และได้รับการเสริมทักษะด้านการจัดการกระจายเสียงแล้ว ควรจะต้องคำนึงถึงความพร้อมทางด้านเวลาที่ว่างจากการประกอบอาชีพ มีความเสียสละ และประการสุดท้ายที่มีความสำคัญมากคือ ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ (Public Mind) มีความต้องการทำงานเพื่อส่วนรวม และเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่กว่าประโยชน์ส่วนตน

8.3 ข้อเสนอแนะ

8.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษา

- 1) ควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดการกระจายเสียงบนความต้องการของชุมชน และการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน
- 2) ควรเพิ่มจำนวนผู้จัดการกระจายเสียงโดยนอกจากจะพิจารณาจากการเป็นผู้ที่พูดเก่งแล้ว ควรเป็นผู้ที่มีความพร้อม เช่น มีเวลา มีความเสียสละ มีจิตที่เป็นสาธารณะ (pubic mind) และมาจากคนหลากหลายกลุ่ม พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสารที่เป็นสื่อกลางของชุมชน
- 3) ขยายผลการดำเนินงานให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมการพัฒนาหอกระจายข่าวสารมากขึ้น
- 4) ควรจะมีการจัดกิจกรรมเสริมหอกระจายข่าวสารให้มากขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านสนใจและนำไปสู่ความเข้าใจในศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร

5) ผู้นำชุมชนควรมอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงานหอกระจายข่าว ให้กับผู้ที่มีความพร้อม โดยผู้นำชุมชนยังคงเป็นที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง เพราะส่วนหนึ่งที่ทำให้งานหอกระจายข่าวสารติดขัดไม่ต่อเนื่องคือ ความไม่สะดวกของผู้นำชุมชนนั่นเอง

6) ควรรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อให้เกิดการประสานการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล ร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อของชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงควรเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารกลุ่มอื่น โดยควรประสานกับองค์กรที่จัดตั้งโดยผู้ปฏิบัติงานเองมิใช่จัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้หลุดจากรอบการทำงานแบบราชการ และสามารถร่วมกันพัฒนาหอกระจายข่าวสารอย่างเป็นอิสระ

7) ควรมีการเชื่อมโยงการใช้หอกระจายข่าวสารกับสื่ออื่น เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคล และสื่อมวลชนท้องถิ่นให้มากขึ้น

8) ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง โดยนอกเหนือจากการชี้แจงตัวเขาแล้ว ควรต้องใช้กลวิธีให้บุคคลนี้เรียนรู้ด้วยตนเอง ให้มีโอกาสดูและร่วมในกระบวนการพัฒนางานหอกระจายข่าวสารที่ดำเนินงานด้วยการให้ชุมชนมีส่วนร่วม

8.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่อื่น

1) ควรทบทวนเครื่องมือสื่อสารของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน และมีการพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะเป็นความจำเป็นที่ชุมชนควรต้องมีเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้สื่อสารเพื่อประโยชน์ของชุมชน และอยู่ในชุมชน อีกทั้งเป็นการรองรับวิฤตชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2) ควรดำเนินงานพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้ดำเนินงานได้เต็มศักยภาพ โดยอาจปรับใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน ตามโครงการวิจัยนี้เป็นแนวทาง โดยปรับวิธีการให้ยืดหยุ่นตามลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

3) การพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ควรเริ่มที่การทำความเข้าใจและรับฟังความคิดของชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร เพราะการรับรู้และความเข้าใจในระยะต้น จะทำให้เกิดความร่วมมือในระยะต่อไปได้

8.3.3 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1) รัฐควรให้ความสำคัญกับหอกระจายข่าวสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชน ที่มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ด้วยการจัดสรรงบประมาณการดูแล รักษา และซ่อมแซมอุปกรณ์ โดยจัดเป็นงบประมาณประจำปี ตั้งผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อให้หอกระจายข่าวสารสามารถดำเนินงานได้โดยไม่ติดขัดเรื่องความไม่พร้อมของเครื่องมือ

2) ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐหลายแห่งให้ความสนใจและใช้หอกระจายข่าวสารเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูล เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมประชาสัมพันธ์ และล่าสุดคือคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ซึ่งเป็นสิ่งที่กระทำได้ดีหากแต่ควรดำเนินการอย่างประณีตโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับเป็นที่ตั้ง และควรคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ไม่ควรใช้วิธีการผลิตที่เดียวและใช้เหมือนกันทั่วประเทศ

3) รัฐควรสนับสนุนให้หอกระจายข่าวสารมีสถานภาพเป็นสื่อของชุมชนโดยแท้จริง เพราะในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานอ้างว่า หอกระจายข่าวสารอยู่ในความรับผิดชอบของตน เพราะใช้งบประมาณหรือมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง ความเข้าใจเช่นนี้ทำให้ชุมชนไม่แน่ใจว่าหอกระจายข่าวสารเป็นของชุมชนหรือไม่ จึงไม่ใช้หอกระจายข่าวสารอย่างเต็มที่ หรือไม่ใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชนเท่าที่ควร

4) ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐหลายแห่ง เช่น กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ จัดการอบรมผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยมีลักษณะต่างคนต่างทำ จึงทำให้เกิดความซ้ำซ้อน และประการสำคัญชาวบ้านรู้สึกเบื่อหน่ายที่ต้องเข้าอบรมครั้งแล้วครั้งเล่า หากเป็นไปได้ควรมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานเหล่านี้ เพื่อจัดอบรมร่วมกัน และควรเพิ่มประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ให้ผู้มีหน้าที่จัดการกระจายเสียงมีความเข้าใจในบทบาทของหอกระจายข่าวสาร ที่เป็นสื่อของชุมชน ที่สามารถสนองความต้องการของชุมชนได้ มิใช่สนองความต้องการของหน่วยงานรัฐ นั่นคือ มีการประสานงานเพื่อจัดการอบรมโดยเน้นให้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง

5) หน่วยงานที่มีการจัดประกวดหอกระจายข่าวสาร ควรกำหนดให้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานเป็นเกณฑ์หนึ่งที่ใช้ในการตัดสิน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ให้ความสำคัญแก่ชุมชนทางหนึ่ง

8.3.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ควรมีการศึกษาถึงกลไกที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่ชุมชนมีส่วนร่วมนี้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานด้วยตนเอง เป็นการวิจัยที่ยังคงเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) และอาจใช้การกระตุ้นกันเองภายในชุมชน ใช้ช่องทางการสื่อสารภายในหมู่บ้าน มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างคนในชุมชน มีการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกและการสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2543. **สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กิตติพันธ์ จันทาศรี. 2540. **การศึกษาคุณลักษณะที่จำเป็นขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงพร คำณูวัฒน์. 2544. **ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ชลธิรา ชั่งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์. 2542 **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน**. กองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- ธงชัย เล็กกัมพร. 2530. ประสิทธิภาพของการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัวโดยใช้หอกระจายข่าวสารอย่างมีระบบและแบบเรียนด้วยตนเอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาสุศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประชาสัมพันธ์, กรม. 2542. ทำเนียบหอกระจายข่าว ปี พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร. ว่างอักษร.
- ประไพพรรณ ธงอินเนตร. 2532. **หน้าที่ของหอกระจายข่าวในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ สายธนู. 2534. ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าวในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรินทร์ เล็กสวัสดิ์. “การสร้างพลังและสุขภาพ” วารสารสุศึกษา 21, 78 (มกราคม – เมษายน 2541): 57-66.
- ไพชยนต์ ชนะกาญจน์. 2524. ปัญหาและความต้องการการดำเนินงานหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของคณะกรรมการและผู้รับฟังในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- รุ่งอรุณ อุดมศิลป์. 2535. สภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
ประจำหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ ตามการรับรู้ของผู้ดำเนินงานและประชาชน. วิทยา
นิพนธ์ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา จันทรสว่าง. 2534. การประชาสัมพันธ์ในงานสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- วิจารณ์ คหัทธรา. 2531. ประสิทธิภาพของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อสนับสนุนงาน
สาธารณสุขมูลฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุข
ศาสตร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิชัย วิริยา. 2533. ประสิทธิภาพการให้การศึกษาเรื่องโรคอุจจาระร่วงแก่ประชาชนโดยวิธี
การฝึกอบรมและการพึ่งพาทางหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน จังหวัด
น่าน. วิทยานิพนธ์ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาสาธารณสุขศาสตร)
สาขาสุศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สนั่น สนธิสัมพันธ์. 2530. ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการ
กระจายเสียงทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบทที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องพยาธิ
ใบไม้ตับเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมควร จำเริญ และคณะ. 2531. การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านใน
ประเทศไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- สมพร พรจันทร์. 2536. สภาพความต้องการและปัญหาเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน
ในการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนน โมรากุล. 2538. การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน. วิทยา
นิพนธ์ปริญยานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์ จันทรโมลี และคณะ. 2541. “การมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนเขตเมืองในการเผยแพร่
ความรู้โรคเอดส์” วารสารสุศึกษา 21, 78 (มกราคม – เมษายน 2541): 1-11.
- สุศึกษา, กอง. 2542. หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเพื่อเสียงตามสาย ปิงปประมาณ 2542.
กองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- _____. 2543. คู่มือการปฏิบัติงานเผยแพร่ความรู้ข่าวสารเพื่อการพัฒนาและ
การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุม.

อัจฉริยา ตุลยกาญจน์. 2540. การประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำเนินงานหอกระจาย
ข่าวสารในเขตจังหวัดตราด. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด.

ภาคผนวก ข

การประเมินผลการศึกษา
จากการสัมภาษณ์ผู้รับฟังเสียงจากหอกระจายข่าวสาร
ในแต่ละพื้นที่ศึกษา

หมู่ 2 บ้านดอนทราย ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 9 คน เป็นชาย 4 หญิง 5 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 6 คน ระหว่าง 41-60 ปี 3 คน

เป็นเกษตรกร 4 คน รับจ้าง 3 คน รับราชการ และค้าขายอย่างละ 1 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 5 คน มัธยมศึกษา 2 คน และอุดมศึกษา 2 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ
 - ดีปานกลาง
 - ได้เนื้อหาพอสมควร
 - เนื้อหาน้อย ไม่หลากหลาย
 - ควรเพิ่มเนื้อหาให้มากกว่านี้
 - เป็นข่าวการเมือง ข่าวเกี่ยวกับหมู่บ้าน และข่าวทางราชการ
2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง
 - น่าจะมีในช่วงเย็น
 - เวลาที่ใช้เหมาะสมดีแล้ว
 - ควรมีในช่วงเช้า เพราะชาวบ้านอยู่ที่บ้าน
 - บางวันไม่มีการเปิดหอกระจายข่าว
 - ควรมีช่วงเช้ามืดก่อน 8 โมง ช่วงเย็นหลัง 18.00 น.
3. ภาษา
 - ควรใช้ภาษาพื้นเมืองบ้าง
 - ควรพูดภาษาไทยกลาง ดีกว่าภาษาใต้
 - ชัดเจนเข้าใจง่าย สั้นกะทัดรัด
4. รูปแบบการนำเสนอ
 - บางครั้งก็น่าสนใจ บางครั้งก็ไม่น่าสนใจ - ไม่ค่อยมีความหลากหลาย
 - จัดเพลงให้ทันสมัยกว่านี้
 - ควรมีเสียงเพลงประกอบ
 - ข่าวเสียงตามสาย เปิดข่าวจากวิทยุตอนเช้า
5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
 - ยังไม่มีการจัดกิจกรรม

หมู่ 9 บ้านดอนปลักหมู ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 14 คน เป็นชาย 13 คน หญิง 1 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 5 คน ระหว่าง 41-60 ปี 7 คน และ 61 ปีขึ้นไป 2 คน

เป็นเกษตรกร 10 คน รับจ้าง 1 คน และค้าขาย 1 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 10 คน มัธยมศึกษา 3 คน และอุดมศึกษา 1 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u>			
1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ			
2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน			
3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด			
4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ			
5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ			
6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ			
7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน			
8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน			
9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง			
10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน			
11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง			
12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง			
13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย			
14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ			
15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม			
16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง			
17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม			
18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- เน้นการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นหลัก และปัญหาชุมชน
- ข้อมูลทางการเกษตร การศึกษา สาธารณสุขชาวบ้านเมือง

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- 6.30 – 8.30 น.
- ควรเป็นอาทิตย์ละครั้ง

3. ภาษา

- ใช้ภาษาไทยกลาง
- เป็นภาษาราชการและท้องถิ่น ตามความเหมาะสม

4. รูปแบบการนำเสนอ

- จัดในรูปของกลุ่มทำงาน ในการนำเสนอรายการแต่ละวัน
- ไม่ได้ยินครอบคลุมทั้งหมดหมู่บ้าน
- ควรมีเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องมาแนะนำด้วย
- 5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
 - สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล
 - ควรมีการเก็บเงินเพื่อการบริหารหอกระจายข่าวสาร
 - ควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อหารายได้บำรุงหอกระจายข่าว

หมู่ 12 บ้านชุมทรัพย์ ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 8 คน เป็นชาย 7 คน หญิง 1 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 5 คน ระหว่าง 41-60 ปี 3 คน

เป็นเกษตรกร 6 คน รับจ้าง 2 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 6 คน และมัธยมศึกษา 3 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ ต้องการฟังข่าว สารคดี ด้านเกษตร
2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง 06.00 – 08.00 น.
3. ภาษา ไทยกลาง และท้องถิ่น
4. รูปแบบการนำเสนอ จะต้องไม่ซ้ำซาก
5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข่าว

หมู่ 13 บ้านสมบูรณ์สุข ตำบลชุมโค

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 6 คน เป็นชาย 4 หญิง 2 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 4 คน ระหว่าง 41-60 ปี 2 คน

เป็นเกษตรกร 5 คน รับจ้าง 1 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 3 คน และมัธยมศึกษา 3 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- ให้ประโยชน์ในการมาทำละหมาดที่มัสยิด และการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม
- ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลายกว่าเดิม

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- วันละ 5 เวลา 5.30 น. 12.30 น. 15.30 น. 18.30 น. และ 19.30 น. ทุกวัน

3. ภาษา

- ใช้ภาษาอาหรับ และภาษาไทย

4. รูปแบบการนำเสนอ

- การนำเสนอในเรื่องของศาสนา
- ควรมีวิธีการนำเสนอที่แปลกใหม่มากขึ้น
- ควรมีเนื้อหามากกว่านี้

5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

- ชาวบ้านช่วยกันดูแล และให้ช่างงานต่างๆ เพื่อนำเงินรายได้มาซ่อมแซม
- ควรจัดกิจกรรมเป็นระยะเพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร
- ควรเป็นเสียงตามสาย จะได้ทั่วถึงกว่า

หมู่ 5 บ้านปากบ่อ ตำบลทะเลทรัพย์

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 10 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 5 คน

อายุต่ำกว่า 20 ปี 1 คน ระหว่าง 20-40 ปี 5 คน และระหว่าง 41-60 ปี 4 คน

เป็นเกษตรกร 6 คน รับจ้าง 1 คน และค้าขาย 3 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 7 คน มัธยมศึกษา 2 คน และอุดมศึกษา 1 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดีชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคาถูก ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ
 - นำเสนอข่าวใกล้ตัวมากกว่านี้
 - น้อยไป ควรมีสาระกว่านี้
 - ให้ชาวบ้านหามาให้บ้าง
 - พอสมควรแล้ว
 - ให้มีบันเทิงบ้าง
 - เรื่องอื่นบ้างที่นอกเหนือจากราชการ
2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง
 - พอดี ดีแล้ว
 - เมื่อมีเรื่องด้วยให้เปิดได้ทันที
3. ภาษา
 - ได้ผสมกลาง
 - ภาษาพื้นบ้านฟังง่าย
4. รูปแบบการนำเสนอ
 - อยากให้เปลี่ยนบ้าง
 - ให้คนอื่นมาพูดบ้าง / ให้วัยรุ่นมาร่วมจัด
 - ให้มีบันเทิงบ้าง
 - ให้มีการพูดคุยด้วย
5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
 - ให้จัดประกวดร้องเพลง
 - อยากให้นักเรียนมาร่วมจัดกิจกรรม

หมู่ 11 บ้านดอนคา ตำบลสะพลี

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 7 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 2 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 5 คน ระหว่าง 41-60 ปี 2 คน

เป็นเกษตรกร 3 คน รับจ้าง 2 คน และรับราชการ 2 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 2 คน มัธยมศึกษา 2 คน และอุดมศึกษา 3 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u> 1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ 2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน 3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด 4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ 5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดิชม และเสนอแนะ 6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ 7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน 8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน 9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง 10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน 11. ราคายู ไม่อยากรับฟัง 12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง 13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย 14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ 15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม 16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง 17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม 18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- ควรนำเสนอให้ชัดเจนมากขึ้น
- การบริหารร่างกาย
- 2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง
- ควรเป็นเวลา เช้า – เย็น ตามความจำเป็น

3. ภาษา

- ควรใช้ภาษาพื้นบ้านเป็นหลัก เพราะฟังง่ายและเข้าใจ
- ควรให้ได้ยินทั่วทั้งหมู่บ้าน

4. รูปแบบการนำเสนอ

- ควรเปลี่ยนคนอื่นข่าวสาร คนละเรื่อง
- ควรพูดหรืออ่านข่าวตามความเป็นจริง
- ควรมีการเปิดเพลงสลับรายการ
- ควรมีข่าวทางด้านการเกษตร สาธารณสุข และการปกครอง
- 5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร
- ควรมีการจัดประกวดบทความทางหรือกระจายข่าวสาร

หมู่ 8 บ้านทุ่งวัวแล่น ตำบลสะพลี

จำนวนผู้ให้ข้อมูล 10 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 5 คน

อายุระหว่าง 20-40 ปี 2 คน ระหว่าง 41-60 ปี 8 คน

เป็นเกษตรกร 3 คน รับจ้าง 1 คน รับราชการ และค้าขายอย่างละ 3 คน

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 5 คน มัธยมศึกษา 4 คน และอุดมศึกษา 2 คน

ความคิดเห็นในการดำเนินงานและการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร</u>			
1. เปิดกระจายเสียงเป็นประจำ			
2. รับฟังได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้าน			
3. ติดตามการดำเนินงานโดยตลอด			
4. ตั้งใจฟัง ต้องการฟังเป็นประจำ			
5. ร่วมแสดงความคิดเห็น ดิชม และเสนอแนะ			
6. เนื้อหาสาระตรงตามความต้องการ			
7. เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของชุมชน			
8. ได้รับประโยชน์สามารถนำไปใช้งานและชีวิตประจำวัน			
9. เนื้อหาสาระชัดเจน แจ่มแจ้ง			
10. สนุกสนาน เพลิดเพลิน			
11. ราคายู ไม่อยากรับฟัง			
12. ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับฟัง			
13. รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย			
14. มีความแปลกใหม่ ทันสมัย ในการนำเสนอ			
15. เวลาที่นำเสนอเหมาะสม			
16. ข้อมูลข่าวสารตรงกับความเป็นจริง			
17. ข้อมูลข่าวสารปริมาณเหมาะสม			
18. การดำเนินงานโปร่งใส ตรงไปตรงมา ตรวจสอบได้			

ความคิดเห็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
<u>การมีส่วนร่วม</u> 1. บริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม 2. คณะผู้ดำเนินการมาจากกลุ่มต่างๆ 3. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม 4. ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ 5. แก้ไขปัญหาอุปสรรค โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชน 6. ข้อมูลข่าวสารได้มาจากชุมชนร่วมกันเสนอ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน 8. ชุมชนช่วยกันใช้ และบำรุงรักษา			

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระ

- ควรเป็นข่าวสารที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์

2. วัน เวลา ในการกระจายเสียง

- เปิด 06.00 – 07.30 น.

3. ภาษา

- ใช้ภาษาถิ่น

- ถ้าเป็นประกาศข่าวทางราชการควรใช้ภาษากลาง

4. รูปแบบการนำเสนอ

- ควรมีการแก้ไขหอกระจายข่าวเป็นเสียงตามสาย จะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

- มีการเปลี่ยนบุคลากรรับผิดชอบในแต่ละช่วงเวลา เช่น ช่วงเช้าเยาวชนจัดรายการบ้ายจะเป็นฝรั่งมาพูดเรื่องการท่องเที่ยวของจังหวัดชุมพร

5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

- ในอนาคตควรผลักดันให้ชุมชนร่วมรับผิดชอบในเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่ายร่วมกัน

- เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม สร้างจิตสำนึกที่ว่าหอกระจายข่าวสารเป็นสมบัติของชุมชน

- มีผู้ทรงคุณวุฒิมาแนะนำในเรื่องต่างๆ